

Inntekt, skatt og overføringer 2001

Statistiske analyser I denne serien publiseres analyser av statistikk om sosiale, demografiske og økonomiske forhold til en bredere leserkrets. Fremstillingsformen er slik at publikasjonene kan leses også av personer uten spesialkunnskaper om statistikk eller bearbeidingsmetoder.

Statistical Analyses In this series, Statistics Norway publishes analyses of social, demographic and economic statistics, aimed at a wider circle of readers. These publications can be read without any special knowledge of statistics and statistical methods.

© Statistisk sentralbyrå, august 2001
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-4965-1
ISSN 0804-3221

Emnegruppe

05.01 Inntekt, formue og skatt

Design: Enzo Finger Design
Omslag: Siri Elisabet Boquist
Trykk: Lobo media as

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentligjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpige tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Rettet siden forrige utgave	r

Forord

Statistisk sentralbyrå utarbeider statistikk over inntektsutviklingen og fordelingen av inntekt og skatter for ulike grupper i befolkningen. I forbindelse med dette er det også utviklet metoder og modeller for å analysere skattesystemets og overføringsordningenes virkning på inntektsfordelingen og bruk av samfunnets produktive ressurser. Publikasjonen *Inntekt, skatt og overføringer 2001* formidler statistikk og forskningsresultater fra dette området. Publikasjonen er utformet med tanke på bruk i undervisning på høyskole- og universitetsnivå, i offentlig forvaltning og organisasjoner, i statistikkformidling og i media, og som et oppslagsverk.

Inntekt, skatt og overføringer 2001 består av en systematisk oversikt over inntekt og skatt for personer og husholdninger og for næringsvirksomhet, samt analyser av en rekke ulike tema. I årets utgave omfatter disse temaene frynsegoder, arveavgift, barnetrygd, aksjer og inntektsfordeling, økningen i minstepensjonen og fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter. En del supplerende tallmateriale er presentert i vedleggstabeller. Innledningskapitlet gir et innblikk i hovedtrekkene i de etterfølgende kapitlene, og presenterer en del oppsummerende materiale, bl.a. internasjonale sammenligninger av skattenivå, sammenligning av skattenivå for ulike familietyper i Norge og skatter og subsidier på konsum. På grunn av lang produksjonstid for statistikk som bygger på selvangivelsesdata, er det i hovedsak inntekts- og skatteforhold fram til og med 1999 som omtales i denne publikasjonen.

Publikasjonen er i hovedsak et samarbeidsprosjekt mellom Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk i Avdeling for næringsstatistikk og Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller i Forskningsavdelingen. Redaksjonen har bestått av Mads Ivar Kirkeberg, Tom Kornstad og Aud Walseth. Pål Drevland ved Seksjon for nasjonalregnskap har bidratt med materiale om bl.a. avgifter og subsidier. Pål Martin Vinghøg ved Seksjon for offentlige finanser og kredittmarkedsstatistikk har bidratt med materiale om påløpte skatter og stønader til husholdninger. Kirsten Aanerud og andre medarbeidere på Tekstbehandlingskontoret har stått for redigering og ferdigstilling av publikasjonen.

Statistisk sentralbyrå
Kongsvinger/Oslo, 13. august 2001

Svein Longva

Innhold

Figurregister	6
Tabellregister	8
Innledning	11
1. Inntekt og skatt for personer og husholdninger	27
2. Inntekt og skatt for næringsvirksomhet	47
3. Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?	55
4. Skatt på overføringer mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften	69
5. Universell eller inntektsavhengig barnetrygd?	87
6. Aksjer og inntektsfordeling	97
7. Økningen i minstepensjonen. Er pensjonistenes inntekter blitt jevnere fordelt?	105
8. Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter	117
Referanser	127
Tabellvedlegg	135
A. Offentlige inntekter og utgifter i OECD-land	136
B. Gjennomsnittskatt og marginalsatt for noen familietyper	140
C. Inntekt og skatt for næringsvirksomhet	144
Tidligere utgitt på emneområdet	153
Utgitt i serien Statistiske analyser	155

Figurregister

Innledning

1. Skatteinntekter i alt etter skatteform, i prosent av bruttonasjonalprodukt. 1998	13
2. Subsidier og stønader til private, i prosent av bruttonasjonalprodukt. Utvalgte land. 1998	13
3. Offentlige kjøp av varer og tjenester i prosent av bruttonasjonalprodukt. Utvalgte land. 1998.....	14
4. Nettoskatter i alt, i prosent av bruttonasjonalprodukt. Utvalgte land. 1998	14

1. Inntekt og skatt for personer og husholdninger 27

1.1. Ulike bruttoskatters andel av totale bruttoskatter for personer 17 år og over. 1999	30
1.2. Utlignede nettoskatter for personlige skattytere. Hele landet. Inkl. kontinentalsokkelen. 1992-1999. Mill. 1999-kroner	31
1.3. Utlignet toppskatt for personer 17 år og over. 1992-1999. Millioner 1999-kroner	33
1.4. Antall skattytere med toppskatt (felleslignede ektefeller teller som én skattyter). 1992-1999	33
1.5. Utviklingen i bruttoinntekt for personer 17 år og over. 1984-1999. 1999-kroner	34
1.6. Utviklingen i fradrag og skatt for personer 17 år og over. 1984-1999. 1999-kroner	34
1.7. Utlignet skatt i prosent av bruttoinntekt. 1984-1999	35
1.8. Gjennomsnittlig bruttoinntekt. 1984-1999. 1999-kroner	36
1.9. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for ulike aldersgrupper. 1984-1999. 1999-kroner	36
1.10. Gjennomsnittlig bruttoinntekt etter sosioøkonomisk status. 1984-1999. 1999-kroner	38
1.11. Inntektssammensetning for husholdninger. 1999	39
1.12. Andel husholdninger, etter største inntektskilde. 1999	39
1.13. Andelen husholdninger etter hvor mye skatt de betaler som prosent av samlet husholdningsinntekt (gjennomsnittsskatt). 1999	40
1.14. Inntektssammensetning for personer i ulike inntektsklasser. Husholdningsinntekt per forbruksenhet. ($\theta = 0,5$). 1999	41
1.15. Gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet for personer i ulike aldersgrupper. Prosent av husholdningsinntekt per forbruksenhet for alle personer. 1990 og 1999 ($\theta = 0,5$)	42

2. Inntekt og skatt for næringsvirksomhet 47

2.1. Gjennomsnittlig alminnelig inntekt for personlig næringsdrivende. 1995-1999. Kroner ...	47
2.2. Gjennomsnittlig sum skatt for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektens art. 1995-1999. Kroner.	48
2.3. Gjennomsnittlig sum skatt for personlig næringsdrivende. 1995-1999. Kroner.	48
2.4. Sum skatt for etterskuddspliktige. 1992-1999. Milliarder kroner	50
2.5. Sum skatt før fradrag. Landbasert virksomhet. 1992-1999. Milliarder kroner	50
2.6. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Kroner	51
2.7. Gjennomsnittlig personinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Kroner	51
2.8. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper. 1999. Millioner kroner	52
2.9. Beregning av personinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Gjennomsnitt. Kroner .	52
2.10. Beregning av personinntekt for aktive eiere i aksjeselskap. 1999. Millioner kroner	53

3. Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen? 55

3.1. Antall personer med ulike frynsegoder. 1991-1998	60
3.2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Millioner 1998-kroner. 1991-1998	60

4. Skatt på overføringer mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften	69
4.1. Gjeldende satsstruktur for arveavgift, nære slektninger og andre (fjerne slektninger inkludert). 1 000 kr	72
4.2. Prosentvis arveavgiftsbelastning etter størrelse på mottatt arv, etter gjeldende verdsettelsesregler. Rådighetsdato 1998	75
4.3. Formue, etter alder. 1 000 kr	80
4.4. Befolkningen 50 år og eldre, etter formue, effekt av arv og rente. 1 000 kr	82
4.5. Arveavgiftsutvalgets forslag til satsstruktur. Prosent	85
5. Universell eller inntektsavhengig barnetrygd?.....	87
5.1. Observerte og simulerte arbeidstider for gifte kvinner	93
5.2. Simulerte sannsynligheter for ulike valg av arbeidstid ved ulike regelverk for barnetrygd....	93
5.3. Simulerte sannsynligheter for ulike valg av arbeidstid ved ulike regelverk for barnetrygd....	95
6. Aksjer og inntektsfordeling	97
6.1. Utviklingen i aksjeinntekt. Prosentvis endring fra perioden før	100
8. Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter	117
8.1. Endring i gjennomsnittlig levestandard per krone økning i samlet konsum ved ulike skatteendringer	124
8.2. Endring i likhetsgraden per krone økning i samlet konsum ved ulike skatteendringer	124
8.3. Endring i Sen-velferd per krone økning i samlet konsum ved utvalgte skatteendringer	124

Tabellregister

1. Inntekt og skatt for personer og husholdninger	27
1.1. Inntektsposter i selvangivelsen. Total beløp og antall personer med beløp. Bosatte personer 17 år og over. 1999	28
1.2. Fradragposter i selvangivelsen. Total beløp og antall personer med beløp. Bosatte personer 17 år og over. 1999	28
1.3. Sum utlignet skatt, brutto delskatter og skattefradrag samt antall personer 17 år og over med beløp i de enkelte postene. 1999	31
1.4. Gjennomsnittlig utlignet inntektsskatt i prosent av bruttoinntekten for ulike inntektsgrupper. 1986-1999	35
1.5. Inntektssammensetning for ulike typer husholdninger. 1999	40
1.6. Utviklingen i inntektsfordelingen. Husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet for personer ($\theta = 0,5$). Gini-koeffisienter. Standardavvik i parentes. 1986-1999	43
1.7. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet, for personer. ($\theta = 0,5$). Andel av totalinntekten og kumulativ fordeling. 1986-1999. Prosent	44
1.8. Inntektsulikhet innen ulike husholdningstyper. 1986 - 1999. Gini-koeffisienter. Standardavvik i parentes	45
3. Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?	55
3.1. Antallet personer med ulike frynsegoder. Andel av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. 1991, 1993, 1996 og 1998	58
3.2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Andel av total lønn. Millioner 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998	59
3.3. Gjennomsnittlig beløp for ulike frynsegoder. 1998-kroner	62
3.4. Andelen yrkestilknyttede med ulike typer frynsegoder. 1998	63
3.5. Hopning av frynsegoder. 1998	64
3.6. Fordelingen av yrkesinntekter når frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. 1998. Prosent	65
3.7. Ulikhet i fordelingen av samlet husholdningsinntekt før skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienter. Personer. 1998	66
4. Skatt på overføringer mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften	69
4.1. Brutto formuesverdi i (mill. kr), etter type arvegjenstand, registrert hos skattefogdene. Vedtaksdato 1998	70
4.2. Brutto formuesverdi i (mill. kroner), etter type gavegjenstand. Gjeld og nettoformue. Skattefogdene. Vedtaksdato 1998	71
4.3. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i desiler med tilhørende verdier for mottatt arv. Arvemottakere 40-49 år. 1998. Kroner	76
4.4. Gjennomsnittlig nettoformue i desiler med tilhørende verdier for mottatt arv. Arvemottakere 40-49 år. 1998. Kroner	76
5. Universell eller inntektsavhengig barnetrygd?	87
5.1. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler med tilhørende verdier for barnetrygd og beregnet verdi for morens ukentlige arbeidstid. Gifte par med barn under 16 år. 1994	90
5.2. Den direkte effekten av å beskatte barnetrygden. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler før reformen med tilhørende verdier for endringer i ekvivalent inntekt. Gifte par med barn under 16 år. 1994	90
5.3. Den direkte effekten av å inntektsprøve barnetrygden. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler før reformen med tilhørende verdier for endringer i ekvivalent inntekt. Gifte par med barn under 16 år. 1994	91
6. Aksjer og inntektsfordeling	97
6.1. Utviklingen i inntektsulikhet 1986-1996	102
6.2. Bidrag fra ulike inntektskomponenter til økningen i ulikhet	102

7. Økningen i minstepensjonen. Er pensjonistenes inntekter blitt jevnere fordelt?	105
7.1. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for enslige alders- og uførepensjonister, med tilhørende verdier for andel minstepensjonister, pensjon og andre inntekter før skatt. 1 633 observasjoner	109
7.2. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for enslige minstepensjonister, med tilhørende verdier for andre pensjoner/overføringer, yrkesinntekt, kapitalinntekter. 499 observasjoner	109
7.3. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for ektepar med minst en alders- eller uførepensjonist, med tilhørende verdier for andel minstepensjonister, pensjon før skatt og andre inntekter. 2 217 observasjoner	110
7.4. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for ektepar med minst en minstepensjonist, med tilhørende verdier for pensjon før skatt og andre inntekter. 888 observasjoner	112
7.5. Beregnet økning i inntekt etter skatt som følge av reformen. Enslige alders- og uførepensjonister, rangert etter inntekt etter skatt i desiler. 1 633 observasjoner	112
7.6. Økning i inntekt etter skatt som følge av reformen. Ektepar med minst en alders- eller uførepensjonist, rangert etter inntekt etter skatt i desiler. 2 217 observasjoner	114
7.7. Ulikhet i inntekt etter skatt, målt ved Gini koeffisienten og differanser i ulikhet (målt i prosent) ved ulike trygde- og skatteregler	114
8. Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter	117
8.1. Fordelingseffektivitet av en reduksjon i ulike skattetyper og en økning i barnetrygd og ulike fradrag. OECDs ekvivalensskala (e = 0,5). Rangeringsnummer i parantes	122
Tabellvedlegg	135
A1. Inntektsskatter i alt, etter skatteform, i prosent av bruttonasjonalprodukt. 1998	136
A2. Offentlige inntekter og utgifter i prosent av bruttonasjonalprodukt. Utvalgte land. 1998	137
A3. Utviklingen i totale skatter. Prosent av bruttonasjonalproduktet. Utvalgte land	138
A4. Bruttoskatter, etter skatteform. Utvalgte land. Prosent	139
B1. Utviklingen i inntektsskatter (medregnet trygdepremier) i prosent av inntekt deflatert med gjennomsnittlig lønnsvekst per normalårsverk	140
B2. Utviklingen i marginale inntektsskatter (medregnet trygdepremier) for inntekt deflatert med gjennomsnittlig lønnsvekst per normalårsverk	141
B3. Utviklingen i inntektsskatter (medregnet trygdepremier) i prosent av konstante realinntekter deflatert med konsumprisindeksen	142
B4. Utviklingen i marginale inntektsskatter (medregnet trygdepremier) for konstante realinntekter deflatert med konsumprisindeksen	143
C1. Utvikling i totale inntekter og skatter for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektens art	144
C2. Utvikling i totale inntekter og skatter for personlig næringsdrivende	145
C3. Utviklingen i totale inntekter og skatter for etterskuddspliktige skattytere	146
C4. Utvikling i inntekt og skatter for etterskuddspliktige skattytere, landbasert virksomhet. Mill. kroner	147
C5. Utvikling i inntekt og skatter for sokkelselskaper. Mill. kroner	147
C6. Selvangivelsesregnskap for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektens art. Gjennomsnitt. 1999. Kroner	148
C7. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper, etter næring. 1999. Mill. kroner	149
C8. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper som omfattes av delingsmodellen. 1999. Mill. kroner	150
C9. Inntektsregnskap for sokkelselskaper. 1999. Mill. kroner	151
C10. Beregning av personinntekt for personlig næringsdrivende, etter virksomhetens næring. Gjennomsnitt. 1999. Kroner	151
C11. Beregnet personinntekt for aktive eiere i aksjeselskap. 1999. Mill. kroner	152

Mads Ivar Kirkeberg, Tom Kornstad og Aud Walseth

Innledning

Formålet med publikasjonen *Inntekt, skatt og overføringer* er å formidle statistikk og forskningsresultater som kaster lys over sentrale problemstillinger i debatten omkring det norske skatte- og overføringssystemet. Med skattesystem menes her alt fra inntekts- og formuesskatter for personer og selskaper samt indirekte skatter så som merverdiavgift og ulike særavgifter.

Overføringssystemet omfatter ulike inntektsoverføringer via folketrygden så som alders-, uføre- og etterlattepensjoner. Mens direkte- og indirekte skatter er en inntektskilde for det offentlige, kan inntektsoverføringene i mange tilfeller ses på som en utgiftspost, som er finansiert av skattene. Overføringene kan derfor betraktes som en motytelse til skattene.

Vår interesse for skatte- og overføringssystemet knytter seg i første rekke til konsekvensene det har for inntektsfordelingen i den norske befolkningen. Inntektsfordelingen i ulike grupper av befolkningen, som f.eks. familier med og uten barn eller ektepar/samboerpar kontra enslige, er av stor interesse. Inntektsforholdene til pensjonister kontra lønnstakere og selvstendig næringsdrivende er en annen interessant og mye brukt dimensjon. For å få en bedre forståelse av hvorfor enkelte grupper har

høyere inntektsnivå enn andre, er det ønskelig med analyser som belyser i hvor stor grad ulike inntektskomponenter, som for eksempel kapitalinntekter, påvirker inntektsfordelingen. I tillegg er det av interesse å vurdere i hvor stor grad skatte- og overføringssystemet fører til omfordeling av inntekt over livsløpet for den enkelte person eller husholdning.

Skatte- og overføringssystemet har imidlertid ikke bare konsekvenser for inntektsfordeling. En annen viktig egenskap er i hvilken grad det bidrar til en effektiv utnyttelse av samfunnets knappe ressurser. Fra økonomisk teori vet vi at skatte- og overføringssystemet gir opphav til "skattekiller" som vrir aktørenes tilpasning i arbeids- og kapitalmarkedene. I mange tilfeller fører dette til et effektivitetstap som skyldes at prisene etter skatt ikke gir aktørene riktig informasjon samfunnsøkonomisk sett, om hva det koster å bruke ressursene. Isolert sett fører disse tapene til redusert levestandard, og beregninger som kan belyse størrelsen på disse tapene er følgelig av stor interesse. Siden det er komplisert å lage slike beregninger, må vi ofte nøye oss med enklere beregninger som hovedsakelig gir en indikasjon på om effektivitetstapet er "lite" eller "stort". Under visse forutsetninger gjelder for eksempel at effektivitetstapet er proporsjonalt med kvadratet av skattesatsen

(Harberger 1974). Tabeller som belyser utviklingen i (marginal-) beskatningen i vid forstand av henholdsvis kapital- og arbeidsinntekt gir dermed en indikasjon på effektivitetstapet knyttet til skatte- og overføringssystemet.

Ifølge økonomisk teori kan også skatte-systemet brukes til å korrigere for uønsket atferd, som for eksempel forurensning. I slike tilfeller vil altså skattesystemet kunne bidra til en bedre ressursutnyttelse enn vi ville ha uten skatter. Også i dette tilfellet er det komplisert å tallfeste størrelsen på endringen i effektivitetstapet som skyldes innføringen av miljøskattene. Når vi nevner denne problemstillingen her, er det i første rekke for å peke på at det er mange grunner til at man kan være interessert i utformingen av skatte- og overføringssystemet, og at utformingen og konsekvensene av dette systemet bør være av betydelig interesse for alle som er interessert i økonomiske levekår.

Publikasjonen er organisert som følger: Innledningskapitlet gir et innblikk i hovedtrekkene i de etterfølgende kapitlene, og presenterer en del oppsummerende materiale, bl.a. internasjonale sammenligninger av skattenivå, sammenligning av skattenivå for ulike familietyper i Norge og skatter og subsidier på konsum. Kapittel 1 gir en systematisk oversikt over inntekt og skatt for personer og husholdninger, mens kapittel 2 gir en tilsvarende oversikt for næringsvirksomhet. De etterfølgende kapitlene omhandler en rekke ulike tema, som i årets utgave omfatter blant annet frynsegoder, arveavgift, barnetrygd, aksjer og inntektsfordeling, økningen i minstepensjonen og fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter. En del av disse kapitlene har tidligere vært publisert i Statistisk sentral-

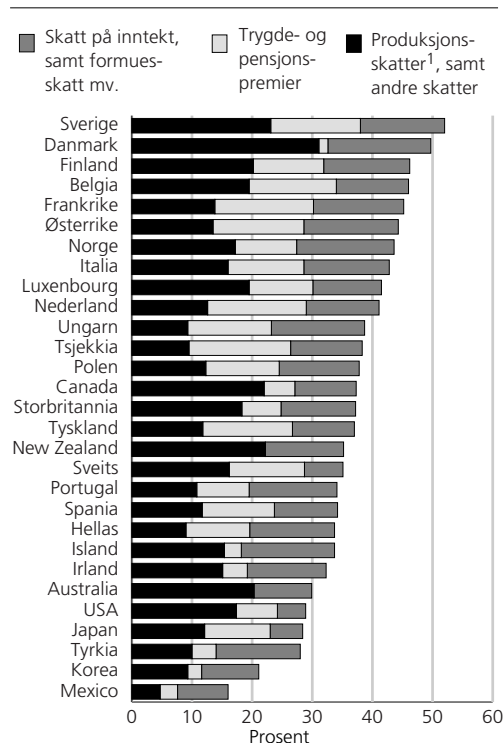
byrå sin serie Økonomiske Analyser. En del supplerende tallmateriale er presentert i vedleggstabeller.

Skattenivå i Norge og andre OECD-land

Innledningsvis kan det være nyttig å se på skattenivået i Norge i forhold til andre land. Internasjonale sammenligninger av offentlige inntekter og utgifter belyser omfanget av offentlig sektor, inntektsfordelingen mellom offentlig og privat sektor, og nivået på skattebyrden og overføringsbeløpene. Ved internasjonale sammenligninger er det ofte hensiktsmessig å se offentlige inntekter og utgifter i forhold til bruttonasjonalproduktet (BNP). BNP måler verdien av alle varer og tjenester som produseres i et land i løpet av et år, og ved å måle inntekter og utgifter som andel av BNP, får man tatt hensyn til at store økonomier typisk har større offentlige inntekter og utgifter enn små økonomier. Man unngår også problemer knyttet til bruken av valutakurser ved internasjonale sammenligninger av nivået på offentlige inntekter og utgifter.

Internasjonale sammenligninger av skattenivået er basert på årlig rapportering fra de enkelte medlemslandene i OECD, se boks 1. Det tar lang tid å utarbeide pålitelig og sammenlignbar statistikk, og innføringen av den nye internasjonale standarden for nasjonalregnskapet (SNA 1993) har ført til ytterligere forsinkelser i dette arbeidet. For skattenivå og skattestruktur er OECDs Revenue Statistics benyttet som kilde, og de ferskeste tallene er fra 1998. Av figur 1 og tabell A1 i vedlegg A framgår det at i Norge var totale bokførte skatter som andel av BNP 43,6 prosent i 1998. Dette er en økning på 2,2 prosentpoeng fra 1996 ifølge forrige (1999-) utgave av Inntekt, skatt og overføringer. Gjennomsnittet for

Figur 1. Skatteinntekter i alt, etter skatteform, i prosent av bruttonasjonalprodukt¹. 1998

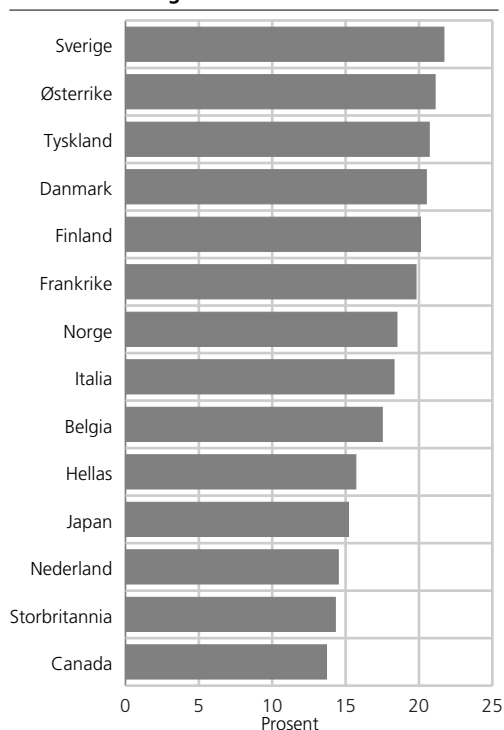

¹ Inneholder merverdiavgift, avgift på investeringer, toll, eiendomsskatt og diverse særavgifter.
Kilde: Revenue Statistics of OECD Member Countries. 2000 Edition.

OECD er 33,3 prosent i 1998, og Norge plasserer seg dermed blant de OECD-landene som har relativt høy skatteandel. Vi ser ellers at Sverige og Danmark hadde de klart høyeste skattene som andel av BNP, med henholdsvis 52,0 og 49,8 prosent. Storbritannia, Tyskland og USA hadde derimot en lavere andel enn Norge med henholdsvis 37,2, 37,0 og 28,9 prosent.

Skatteinntektene kan grovt sett deles i tre hovedkategorier: Produksjonsskatter (merverdiavgift, avgift på investeringer, toll, eiendomsskatt og diverse særavgif-

Figur 2. Subsidier og stønader til private, i prosent av bruttonasjonalprodukt¹. Utvalgte land. 1998

¹ Mangler tall for Spania, Sveits og USA.
Kilde: OECD/OECD National Accounts 1988-1998. Volume II.

ter), skatt på inntekt og formue mv. og trygde- og pensjonspremier. I Norge utgjorde de to første gruppene om lag like store beløp i 1998. Produksjonsskatter som andel av BNP lå på 16,2 prosent, mens skatt på inntekt og formue hadde en andel av BNP på 17,2 prosent. Trygde- og pensjonspremier var noe lavere, med en andel av BNP på 10,2 prosent. Fordeelingen på disse gruppene (skattestrukturen) varierer mye fra land til land, og selv blant de nordiske landene er det betydelige forskjeller, se figur 1. Norges plassering i den internasjonale sammenligningen er påvirket av det store omfanget av

petroleumssektoren (se boks 1). Petroleums-skattene omfatter både produksjons-skatter og skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum (se boks 2).

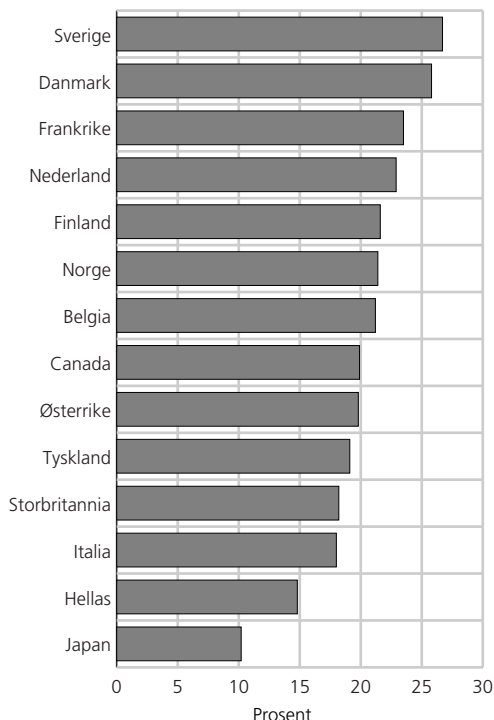
Skatteinntektene anvendes til å finansiere offentlige utgifter, bl.a. kjøp av varer og tjenester (inkl. lønnskostnader) og inntektsoverføringer i form av subsidier og stønader til private. Hovedkilden for data om offentlige utgifter og inntektsoverføringer er OECDs National Accounts, og de nyeste tallene er fra 1998.

Figur 2 viser at subsidier og stønader til private i Norge i 1998 utgjorde 18,5

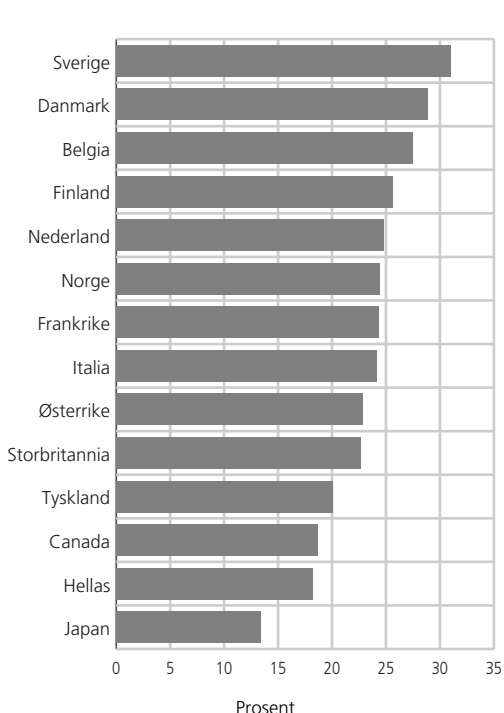
prosent av BNP. Dette plasserte Norge omtrent midt på treet blant OECD-landene. Ved å sammenligne fordelingen i denne figuren med fordelingen i figur 1, ser vi at det er en klar tendens til at land med store skatteinntekter også har store utgifter i form av subsidier og stønader til private.

Figur 3 viser at offentlige kjøp av varer og tjenester (inkl. lønnskostnader) i Norge utgjorde 21,4 prosent av BNP i 1998. Denne andelen var lavere enn i for eksempel Sverige (26,7 pst.) og Danmark (25,8 pst.), og på nivå med andelen i Finland og Belgia. Land som Tyskland,

Figur 3. Offentlige kjøp av varer og tjenester i prosent av bruttonasjonalprodukt¹. Utvalgte land. 1998

Figur 4. Nettoskatter i alt, i prosent av bruttonasjonalprodukt¹. Utvalgte land. 1998

¹ Mangler tall for Spania, Sveits og USA.
Kilde: OECD/OECD National Accounts 1988-1998. Volume II.

¹ Mangler tall for Spania, Sveits og USA.
Kilde: OECD/OECD National Accounts 1988-1998. Volume II.

Boks 1. Internasjonale sammenligninger av skattenivå

Datakildene for internasjonale sammenligninger av skattenivå er publikasjonene "Revenue Statistics of OECD member countries" og "OECD National Accounts". Den sistnevnte er basert på nasjonalregnskapsdata fra de enkelte landene, og gir tall for påløpte skatter. "Revenue Statistics" bygger på regnskapstall fra det enkelte land, ført etter kontantprinsippet, og gir tall for bokførte skatter. Mens Revenue Statistics bare inneholder inntektssiden for offentlig sektor, har "National Accounts" utfyllende opplysninger om bl.a. offentlige utgifter og subsidier og stønader til private.

Skatteinntekter i alt (figur 1) er bokførte bruttoskatter fra "Revenue Statistics". Terminologien for skattestrukturen i figur 1 følger navnetsetningen innført i SNA/ESA (System of National Accounts/European System of Integrated Economic Accounts). Skatt på inntekt, formue mv. erstatter den tidligere betegnelsen direkte skatter, mens produksjonsskatter erstatter indirekte skatter.

Subsidier og stønader til private (figur 2) og offentlige kjøp av varer og tjenester (inkl. lønnskostnader) (figur 3) er hentet fra "OECD National Accounts".

Nettoskatter i alt (figur 4) er definert som påløpte bruttoskatter i alt fra "National Accounts" minus subsidier og stønader til private i alt. Tallmaterialet til figurene samt for noen foregående år er gitt i vedlegg A.

Ved internasjonale sammenligninger er det hensiktsmessig å se offentlige inntekter og utgifter i forhold til bruttonasjonalproduktet (BNP). Et problem i den forbindelse er at landenes relative plassering kan være

påvirket av hvordan BNP er beregnet. BNP består av en pris- og en mengdekomponent. Hvis nasjonalregnskapstall i nasjonale priser omregnes etter valutakurs, vil et land med høyt prisenivå få «blåst opp» sitt BNP. Et alternativ (ikke benyttet her) er å bruke kjøpekraftspariteter som omregningsfaktor. Kjøpekraftspariteten er en «beregnet valutakurs» og kan tolkes som et uttrykk for hva valutakursen ville ha vært, dersom denne kun var bestemt av prisenivået. Omregning ved hjelp av kjøpekraftspariteter gir dermed et uttrykk for BNP i reelle størrelser (volumtall).

Tallene i "OECD National Accounts" er gitt i nasjonale priser. Norges plassering i den internasjonale sammenligningen er også påvirket av det store omfanget av petroleumssektoren. For å sammenligne skattenivået i Norge og andre OECD-land kan det være hensiktsmessig å beregne skattenivået for norsk økonomi utenom oljesektoren. Dette er beregnet som skatter i alt fratrukket petroleumsskatter i forhold til bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge. Skattenivået for Norge utenom oljevirkksomheten utgjorde 47,8 prosent av BNP i 1998 (se boks 3), mens totale brutto påløpte skatter som andel av BNP, inklusive petroleumssektoren, utgjorde 42,9 prosent i 1998.

I forbindelse med at det har kommet en ny internasjonal standard for nasjonalregnskapet (SNA 1993), har OECD sluttet å publisere noe av den informasjonen som tidligere er gjengitt i Inntekt, skatt og overføringer. Noen land er sene i rapporteringen til OECD slik at en del av de opplysningene som hentes fra OECD National Accounts 1988-1998, mangler for visse land. Ved direkte henvendelse til OECD har redaksjonen fått gjort spesialkjøringer for en del av disse landene, og det mangler nå opplysninger bare for Spania, Sveits og USA.

Storbritannia og Italia hadde noe lavere andeler enn i Norge, mens i Japan utgjorde offentlig kjøp av varer og tjenes-

ter bare 10,2 prosent av BNP (se også tabell A2 i vedlegg A).

Boks 2. Offentlig forvaltning. Påløpte skatter, etter art. Utvalgte år. Mill. kroner og prosent

	1990	1996	1997	1998*	1999*
	Mill. kroner				
Påløpte skatter i alt	306 878	437 267	469 720	476 245	512 844
Produksjonsskatter	110 849	165 187	176 602	181 724	186 914
Mva. og avgift på investeringer	62 804	97 018	104 800	110 684	112 819
Toll	1 451	2 406	2 454	2 702	2 717
Avgifter på utvinning av petroleum	8 729	10 248	9 881	7 510	7 045
Avgifter på alkohol mv.	5 746	6 848	7 461	7 640	8 635
Avgifter på tobakkvarer	3 733	5 598	6 184	6 324	6 644
Avgifter på bensin	6 920	10 042	10 883	11 352	9 667
Avgifter tilknyttet motorvogner	6 761	14 963	15 158	15 973	15 579
Eiendomsskatt	2 216	3 034	2 842	2 740	2 690
Andre produksjonsskatter	12 489	15 030	16 939	16 799	21 118
Trygde- og pensjonspremier	79 773	97 724	105 608	115 010	123 230
Fra arbeidstakere	29 273	40 027	43 031	46 735	49 651
Fra arbeidsgivere	50 500	57 697	62 577	68 275	73 579
Skatt på inntekt, formue mv.	116 256	174 356	187 510	179 511	202 701
Skatt på inntekt og formue unntatt ved utvinning av petroleum	95 264	138 889	154 793	165 391	174 317
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum	19 123	32 207	29 205	10 117	24 203
Årsavgift på motorvogner betalt av husholdninger	1 790	2 811	3 046	3 508	3 669
Annen skatt på inntekt, formue mv.	79	449	466	495	511
	Prosent				
Påløpte skatter i alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Produksjonsskatter	36,1	37,8	37,6	38,2	36,4
Mva. og avgift på investeringer	20,5	22,2	22,3	23,2	22,0
Toll	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5
Avgifter på utvinning av petroleum	2,8	2,3	2,1	1,6	1,4
Avgifter på alkohol mv.	1,9	1,6	1,6	1,6	1,7
Avgifter på tobakkvarer	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
Avgifter på bensin	2,3	2,3	2,3	2,4	1,9
Avgifter tilknyttet motorvogner	2,2	3,4	3,2	3,4	3,0
Eiendomsskatt	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
Andre produksjonsskatter	4,1	3,4	3,6	3,5	4,1
Trygde- og pensjonspremier	26,0	22,3	22,5	24,1	24,0
Fra arbeidstakere	9,5	9,2	9,2	9,8	9,7
Fra arbeidsgivere	16,5	13,2	13,3	14,3	14,3
Skatt på inntekt, formue mv.	37,9	39,9	39,9	37,7	39,5
Skatt på inntekt og formue unntatt ved utvinning av petroleum	31,0	31,8	33,0	34,7	34,0
Skatt på inntekt og formue ved utvinning av petroleum	6,2	7,4	6,2	2,1	4,7
Årsavgift på motorvogner betalt av husholdninger	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7
Annen skatt på inntekt, formue mv.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Kilde: Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, Statistisk sentralbyrå.

Boks 3. Offentlig forvaltning. Påløpte bruttoskatter, overføringer til private og nettoskatter. Utvalgte år. Mill. kroner og prosent

	1990	1996	1997	1998*	1999*
	Mill. kroner				
Skatter i alt, brutto	306 878	437 267	469 720	476 245	512 844
Skatter i alt unntatt petroleumsskatter	279 026	394 812	430 634	458 618	481 597
Petroleumsskatter	27 852	42 455	39 086	17 627	31 248
Overføringer til private i alt¹	157 780	203 825	209 386	221 4862	35 103
Produksjonssubsidier	32 565	35 410	33 174	33 508	33 234
Stønader til husholdninger	115 259	154 408	160 929	172 195	184 809
Overføringer til ideelle organisasjoner	9 919	13 667	14 876	15 389	16 170
Andre innenlandske løpende overføringer	37	340	406	395	890
Nettoskatter	149 098	233 442	260 335	254 759	277 741
	Prosent av BNP				
Skatter i alt, brutto	42,5	43,0	42,9	42,9	43,0
Skatter i alt unntatt petroleumsskatter	38,6	38,8	39,3	41,3	40,4
Petroleumsskatter	3,9	4,2	3,6	1,6	2,6
Overføringer til private i alt¹	21,8	20,0	19,1	20,0	19,7
Produksjonssubsidier	4,5	3,5	3,0	3,0	2,8
Stønader til husholdninger	15,9	15,2	14,7	15,5	15,5
Overføringer til ideelle organisasjoner	1,4	1,3	1,4	1,4	1,4
Andre innenlandske løpende overføringer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Nettoskatter	20,6	23,0	23,7	23,0	23,3
	Prosent av BNP Fastlands-Norge				
Skatter unntatt petroleumsskatter, brutto	45,8	47,4	48,2	47,8	48,4

¹ Tallene avviker fra tallene for subsidier og stønader til private i figur 2 fordi tallene fra OECD-publikasjonen ikke omfatter overføringer til ideelle organisasjoner.

Kilde: Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, Statistisk sentralbyrå.

For å sammenligne skattebyrden i ulike land er det relevant å se på nettoskatter, dvs. bruttoskatter fratrukket subsidier og stønader. I Norge lå nettoskattene i 1998 på 24,4 prosent av BNP. Figur 4 viser at Norge i 1998 lå omtrent midt på treet i fordelingen av nettoskattene for de landene som er tatt med i figuren. Høyeste nettoskatter hadde Sverige og Danmark med henholdsvis 31,0 prosent og 28,9 prosent, mens Japan ligger på bunn i figuren vår med 13,4 prosent.

Sammensetningen av skatteinntektene og overføringene

En detaljert framstilling av fordelingen av påløpte skatter på ulike skattearter i Norge er gitt i boks 2. Denne oversikten viser at produksjonsskattene utgjorde 36,4 prosent av påløpte skatter i alt i 1999, mot 36,1 prosent i 1990. Andelen har vært relativt stabil gjennom hele 1990-tallet. Produksjonsskattene omfatter merverdiavgift og diverse særavgifter mv., og sto i 1999 for en nesten like stor andel av skatteinntektene som skatt på inntekt, formue mv.

Petroleumsskattene består av både produksjonsskatter og skatt på inntekt og formue, og utgjør et relativt stort bidrag til skattene. I 1999 utgjorde de 6,1 prosent av påløpte skatter i alt. Av dette kom 4,7 prosentpoeng fra skatt på inntekt, formue mv. og 1,4 prosentpoeng fra produksjonsskatter.

Trygde- og pensjonspremier utgjør en betydelig større del av skatteinntektene. Etter en svak reduksjon i 1996 og 1997 utgjorde disse premiene 24,0 prosent av påløpte skatter i alt i 1999. Det tilsvarende tallet for 1990 var 26,0 prosent. En årsak til reduksjonen i premiene fra 1990 til 1999 er at satsen for arbeidsgiveravgift til folketrygden er redusert flere ganger i løpet av 1990-tallet. I 1999 utgjorde arbeidsgiveravgiften 14,3 prosent av påløpte skatter i alt.

En oversikt over bruttoskatter og overføringer til private er gitt i boks 3. Denne oversikten viser at stønadene til husholdningene utgjorde 15,5 prosent av BNP i 1999, mens produksjonssubsidiene utgjorde 2,8 prosent.

En detaljert oversikt over stønader til husholdninger er gitt i boks 6. Der ser vi at alderspensjonene utgjorde 38,9 prosent av stønadene til husholdningene i 1999. Andelen har økt noe fra 1990 til 1999, og det skyldes både flere eldre og at de eldre stadig får mer i pensjon som følge av lengre opptjeningstid i folketrygden. Av tabellen ser vi også at uførepensjoner som andel av totale stønader til husholdninger har hatt en stigning gjennom siste halvdel av 1990-tallet. Uførepensjonene utgjorde 16,3 prosent i 1999, mot 15,5 prosent i 1990. Sykepenger, fødselspenger mv. sto for 14,0 prosent av stønadene, mens barnetrygden hadde en andel på 8,3 prosent av de totale støna-

dene til husholdningene i 1999. Øvrige stønader som omfatter blant annet stønad ved arbeidsledighet, attføringsstønad, utdanningsstønad og sosialhjelp utgjorde 18,6 prosent.

Skatt og forsørgelsesbyrde

Skattesystemet har mange oppgaver. I tillegg til at skatteinntektene finansierer offentlige utgifter, kan utformingen av skattesystemet ivareta hensynet til konjunkturregulering, sikre hensiktsmessig bruk av samfunnets produktive ressurser og bidra til jevnere inntektsfordeling. Skattingen av personer er bl.a. utformet for å ta hensyn til forsørgelsesbyrde, slik at familier der flere personer skal leve av én inntekt beskattes mer lempelig enn enslige på samme inntektsnivå.

Noen hovedtrekk ved familiebeskatningen er illustrert i et eksempel vist i boks 4. Eksemplet viser gjennomsnittsskatt og marginalsatt for en enslig, et ektepar med én inntekt uten barn og et ektepar med én inntekt og to barn, som alle har samme lønnsinntekt før skatt. Den enslige har høyere gjennomsnittsskatt enn ekteparet uten barn, som igjen har høyere gjennomsnittsskatt enn ekteparet med barn. Forskjellen mellom den enslige og ekteparet skyldes at den enslige ligger i skatteklasser 1, mens ekteparet med én inntekt ligger i skatteklasser 2. Forskjellen mellom ekteparet med og uten barn skyldes at barnefamilien mottar barnetrygd og har krav på forsørgerfradrag. Vi betrakter altså her barnetrygd som en negativ skatt, hvilket er i samsvar med hva som faktisk gjøres ved utarbeidelsen av skattesystemet for det enkelte år. Den enslige har høyere marginalsatt enn ekteparet i 1997, noe som skyldes forskjellen mellom skatteklasser 1 og 2, mens de to ekteparene har lik marginalsatt siden de i dette eksemplet bare har én

Boks 4. Eksempler på skattenivå for utvalgte familietyper

Skattesystemet skiller mellom ulike familietyper for å ta hensyn til at skatteevnen varierer over familietyper. For å gi en indikasjon på forskjellen i skatt har vi i tabellen nedenfor beregnet gjennomsnittsskatt og marginalsatt i 1997 og 2000 for én enslig, et ektepar med én inntekt uten barn og et ektepar med én inntekt og to barn, som alle hadde en lønnsinntekt på 275 000 kroner i 2000. Dette inntektsnivået er det beste anslaget SSB har i påvente av inntektsstatistikk for 2000. I dette eksemplet er det ingen andre inntekter og ingen fradrag utover standardfradragene, dvs. barnefamilien mottar forsørgerfradrag i skatt og barnetrygd for to barn. Gjennomsnittsskatt og marginalsatt for andre inntektsnivåer og mellomliggende år er gitt i vedlegg B.

Gjennomsnittsskatt og marginalsatt i 1997 og 2000 for lønnsinntekt tilsvarende 275 000 kroner i 2000, for enslige, ektefeller uten barn og ektefeller med barn. Inntekt følger lønnsvekst per normalårsverk. Bare standardfradrag

	Gjennomsnittsskatt		Marginalsatt	
	1997	2000	1997	2000
Enslige	29,3	29,3	45,3	35,8
Ektefeller uten barn	26,3	26,4	35,8	35,8
Ektefeller med barn	15,1	17,9	35,8	35,8

Kilde: Skatteberegningsmodellen LOTTE-TYPEHUS, Statistisk sentralbyrå.

Ved sammenligning av gjennomsnittsskatt og marginalsatt over en lengre periode har det betydning hvorvidt inntekten er deflatert med lønnsvekst pr. normalårsverk eller med konsumprisindeksen. I vedleggstabellene B1 og B2 er inntekten deflatert med lønnsvekst pr. normalårsverk, mens tabellene B3 og B4 viser inntekten deflatert med konsumprisindeksen. Valget har ingen praktisk betydning for sammenligning av skattenivået over en kort periode som 1997 til 2000, men kan slå sterkere ut over et langt tidsrom, jf. utviklingen fra 1980 til 1996 som er omtalt i Inntekt, skatt og overføringer 1997.

inntekt og derfor lignes i skattekasse 2. Eksemplet viser altså forskjellen i skatt som følge av forsørgelse av ektefelle, og som følge av forsørgelse av ektefelle og barn.

Det er viktig å være oppmerksom på at dette eksemplet bare illustrerer konsekvenser av regelverket; i praksis blir de fleste gifte personer lignet i skattekasse 1 og blir dermed skattlagt som enslige. Fordelen ved å lignes i skattekasse 2 har blitt noe mindre over tid. Redusert skattefordel for ektefeller med én inntektstaker i familien har sammenheng med at behovet ikke lenger vurderes å være like stort som tidligere på grunn av framveksten av to-inntektsfamilier. Over tid har skattesystemet blitt tilpasset denne utviklingen.

Eksemplet i boks 4 viser at det har vært små endring i gjennomsnittsskatt og marginalsatt i perioden 1997 til 2000 for de fleste husholdningene i dette eksemplet. Ett unntak er marginalsatten for enslige, som viser en betydelig nedgang fra 1997 til 2000. Årsaken til dette er at inntekten på 275 000 kroner ligger i grenselandet for et sprang i marginalsatten ifølge skattetabellene for de to årene. I 1997 lå denne inntekten på den ene siden av inntektsgrensen i skattetabellen, mens den i 2000 faller på den andre siden av inntektsgrensen. Dette eksemplet viser at man skal være forsiktig med å trekke for sterke konklusjoner basert på typehusholdsberegninger slik de framgår i denne tabellen.

I de stiliserte beregningene er andre inntekter enn lønnsinntekt, samt fradrag utover standardfradragene, holdt utenom, dvs. denne beregningen tar ikke hensyn til bl.a. rentefradrag. En vurdering av utviklingen i det generelle skatteinivået krever derfor en analyse av den faktiske inntektsfordelingen, noe som vil bli utførlig omtalt i kapittel 1 og 2.

Inntekt, skatt og inntektsfordeling

For å få mer inngående kunnskap om den faktiske utviklingen i skatteinivået, må skattereglene som ble illustrert i boks 4, kombineres med opplysninger om alle inntekter og fradragposter som har betydning for skattleggingen. Statistisk sentralbyrås selvangivelsesstatistikk omfatter opplysninger om ulike skattepliktige inntekter, inntektsfradrag, formue og gjeld for alle personer med et ligningsforhold til Norge. En annen viktig datakilde er skattestatistikken, som blant annet gir opplysninger om inntekts- og formuesskattene til kommune, fylke og stat, medlemsavgifter til folketrygden samt ulike fradrag og nedsettelse i skatt. Selvangivelsesstatistikken og skattestatistikken bygger på opplysninger fra den årlige ordinære skatteligningen for personlige skattytere. For å kunne gi et godt bilde av inntektsfordelingen er man også nødt til å ha opplysninger om de ulike skattefrie inntektene. Inntekts- og formuesundersøkelsene inneholder opplysninger om ulike skattefrie overføringer, i tillegg til påkoblede opplysninger fra de to ovennevnte statistikkene. En presentasjon av opplysninger fra alle tre statistikker er tema for kapittel 1 Inntekt og skatt for personer og husholdninger. Dette kapitlet gir en oversikt over personers og husholdningers inntekter, fordelt på lønnsinntekt, ytelse fra folketrygden, næringsinntekt og kapitalinntekt. Det gis blant annet tall for hvordan inntekten

varierer med kjønn, alder og sosioøkonomisk status. Hovedoppmerksomheten i kapittel 1 er rettet mot å presentere inntekts- og skattetalene for 1998, men i enkelte tilfeller kommenteres også utviklingen over tid. Det blir også gitt en oversikt over innteksdefinisjoner og sentrale begreper i analyse av inntektsfordelingen.

Arbeidet hos ligningsmyndighetene og den påfølgende utarbeidelsen av statistikken i Statistisk sentralbyrå tar lang tid. For eksempel vil tall for inntektsåret 2000 først foreligge våren 2002. Når dette skrives, er de ferskeste inntektstallene fra inntektsåret 1999. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle personer 17 år og eldre i det året var 220 100 kroner. Til sammenligning var gjennomsnittlig samlet husholdningsinntekt for alle husholdninger 381 500 kroner ifølge inntekts- og formuesundersøkelsen 1999. Denne store forskjellen illustrerer at det er viktig å se på den samlede inntekten til alle personer som inngår i en husholdning når inntektstall skal benyttes til å beskrive velferd og levekår. Kapittel 1 gir også et bilde av den faktiske utviklingen i gjennomsnittsskattene fra 1986 til 1999. Videre gis det tall for hvor mye skatt som blir utlignet, og hvordan disse skattene er sammensatt. Samlede brutto skatter for personer 17 år og eldre utgjorde 195,8 milliarder kroner i 1999. Om lag 43 prosent av dette, dvs. 89,2 milliarder kroner, var inntektskatt til kommuner og fylker. Medlemsavgift til folketrygden var 49 milliarder kroner og utgjorde 24 prosent av bruttoskattene. Toppskatt til staten var i overkant av 13,6 milliarder kroner, og formuesskatt til stat og kommune var nær 6,3 milliarder kroner. En mer detaljert oversikt over skatt for personer for 1999 er gitt i tabell 1.3 i kapittel 1.

Skatter fra næringsvirksomhet utgjør en ikke ubetydelig del av det offentlige skatteinntekter. Kapittel 2 gir en nærmere oversikt over skatte- og inntektsforhold for næringsdrivende og etterskuddspliktige. Totale skatter fra landbasert næringsvirksomhet utgjorde i 1999 i overkant av 65 milliarder kroner, hvorav om lag 32 milliarder kroner kom fra personlig næringsdrivende og drøye 33 milliarder kom fra etterskuddspliktige (aksjeselskaper mm). Sum utlignet skatt for ikke-landbasert virksomhet utgjorde i underkant av 25 milliarder kroner i 1999.

Kapittel 3 gir en oversikt over utviklingen i og fordelingen av frynsegoder i Norge på 1990-tallet, og belyser nærmere om frynsegodene er av et slikt omfang at de påvirker den generelle inntektsfordelingen. Mange av de viktigste frynsegodene ble skattepliktige i løpet av 1980- og 1990-årene, men frynsegoder har likevel blitt en stadig mer populær avlønningssform blant norske arbeidstakere. Fri telefon og fri avis er de frynsegodene som har hatt den største veksten i utbredelse de siste 8-10 årene. På tross av økt popularitet så tilsvarer skattepliktige frynsegoder likevel bare om lag 1 prosent av de totale lønnssummer som utbetales. Disse ytelsene er skjært fordelt med hensyn på kjennemerker som kjønn, utdanning, inntekt og arbeidssektor. Høyt utdannede menn med høy inntekt i privat sektor mottar oftere og mer frynsegoder, enn andre ansatte. Statistikken viser likevel at frynsegodene har en beskjeden innvirkning på selve inntektsfordelingen. Dette gjelder både fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekter.

Kapittel 4 omhandler skatt på overføringer mellom generasjoner, eller med andre ord arveavgiften. I 2000 innbrakte denne

avgiften om lag 1,3 milliarder kroner. Dette er i overkant av 0,6 prosent av de samlede skatteinntektene fra skatt på inntekt og formue for personlige skattytere. Samtidig anslås det at administrasjonen av ordningen koster om lag 40 millioner kroner per år (NOU 2000:8, s. 109). Med et så vidt beskjedent skatteproveny er det nærliggende å spørre seg om det ikke er på tide å fjerne hele ordningen. Det såkalte Arveavgiftsutvalget (NOU 2000:8) diskuterer dette. I kapittel 4 ser man nærmere på noen økonomiske momenter i tilknytning til en slik problemstilling. I tilknytning til diskusjonen presenteres ulike datamaterialer som belyser fordelingen av arv og arveavgift, og det vises til modellsimuleringer ved mikrosimuleringsmodellen MOSART som predikerer framtidig utvikling i formuesstørrelser og formuesfordeling.

Inntekts- og skattestatistikken som presenteres i kapittel 1, danner grunnlaget for flere av analysene i de følgende kapitlene. Anvendt skatteforskning er rettet mot å analysere hva som skjer ved foreslåtte endringer i skattesystemet, f.eks. endrede satser for toppskatt, utvidet grunnlag for boligbeskatning eller beskatning av barnetrygd. Dette krever et beregningsverktøy der foreslåtte endringer i skattesystemet sees i sammenheng med den faktiske inntektsfordelingen som er beskrevet i inntektsstatistikken. For å beregne virkninger på skatteproveny og inntektsfordeling av endringer i skatter og overføringer har Statistisk sentralbyrå utviklet skattemodellen LOTTE (se boks 5). Modellen, eller spesialversjoner av den, er benyttet i forbindelse med flere av analysene som er presentert i de følgende kapitlene.

Økende omsorgsoppgaver og økende finansieringsbehov i folketrygden tilsier

Boks 5. Skattemodellen LOTTE

Modellsystemet i LOTTE brukes til analyse av virkningen på skatteproveny og inntektsfordeling av forslag til endringer i skatter og overføringer. LOTTE omfatter delmodeller for skatt på personer og foretak, indirekte skatter og forbrukeratferd. Personskattemodellen i LOTTE bygger på data fra SSB sin inntekts- og skattestatistikk kombinert med personopplysninger, bl.a. om utdanning og sosioøkonomisk status, og opplysninger om husholdningssammensetningen. Dette datamaterialet er nærmere beskrevet i kapittel 1. Datagrunnlaget for analysen av skattlegging av personlig næringsdrivende og aksjeselskap er beskrevet i kapittel 2.

LOTTE brukes i stor grad ved beregninger for Finansdepartementet og Stortinget av konsekvenser av endringer i skattereglene. Modellen brukes ved utarbeiding og behandling av nasjonalbudsjettet og ved offentlige utredninger, stortingsmeldinger og odelstingsproposisjoner om skattespørsmål. LOTTE brukes også til forskning i Statistisk sentralbyrå. LOTTE ble brukt i forbindelse med Barnefamilieutvalget som la fram utredningen NOU 1996:13 "Offentlige overføringer til barnefamilier" og i forbindelse med utredningen om "Flatere skatt", NOU 1999:7. Modellen er nærmere omtalt i Arneberg mfl. (1995).

at en kritisk vurderer hvordan ulike overføringsordninger virker på yrkesaktivitet og inntektsfordeling, og hvorvidt de bør opprettholdes i sin nåværende form. Barnetrygden er en universell overføringsordning som utfra dette har vært vurdert ved en rekke anledninger det siste tiåret. De ulike endringene i barnetrygden som har vært vurdert, har imidlertid ikke vært gjenstand for en analyse som både bringer inn fordelingsmessige aspekter og som gir modellberegnete anslag på hvordan arbeidstilbudet blir påvirket. I kapittel 5 vurderes beskatning og inntektsprøving av barnetrygden med basis i en tilnærming som både fanger

opp de direkte virkningene på individenes inntekter, samt gir anslag på arbeidstilbudsresponsene. Analysen viser blant annet at dersom stønaden i større grad ytes til familier med lave inntekter, vil arbeidstilbudet for kvinner kunne bli betydelig redusert. En jevnere fordeling av inntekt byttes mot redusert arbeidstilbud (og redusert markedsbasert verdiskapning).

Inntektsstatistikk viser at registrerte aksjeinntekter økte sterkt i perioden etter skattereformen i 1992. Økningen var spesielt sterk for personer med høye inntekter, noe som bidro til at de registrerte inntektsforskjellene også økte. De reelle forskjellene økte imidlertid mindre enn de registrerte forskjellene, idet skattereformen førte til økt synliggjøring av aksjeinntekter i statistikken. Kapittel 6 rapporterer ulikhetsberegninger for årene 1986-1996 som korrigerer for dette måleproblemet. Analysen indikerer at inntektsforskjellene økte over perioden 1986-1996, men klart mindre enn det som framkommer i blant annet Utjammingsmeldinga. De økte forskjellene reflekterer i stor grad en svak inntektsutvikling for de med lavest inntekt; inntektsveksten for de med høyest inntekt gir et mindre bidrag til økningen i ulikhet. Videre finner en at utviklingen i aksjeinntekter forklarer om lag en tredjedel av de økte inntektsforskjellene etter 1992. Utviklingen i overføringer bidrar like sterkt, mens lønnsutviklingen forklarer om lag en femtedel av økningen i ulikhet. Beregningene viser at skattenes utjevne effekt økte etter 1992, og at dette fullt ut motvirket de økte forskjellene som følge av utviklingen i aksjeinntekter.

Kapittel 7 gjengir resultater fra en analyse av hvilken effekt endringene i særtil-

**Boks 6. Offentlig forvaltning. Stønader til husholdninger, etter art. Utvalgte år.
Mill. kroner og prosent**

	1990	1996	1997	1998*	1999*
	Mill. kroner				
Stønader til husholdninger i alt	115 259	154 408	160 929	172 195	184 809
Pensjonsstønader	66 977	88 171	93 299	102 359	109 185
Alderspensjoner	43 406	58 322	61 642	67 215	71 810
Uførepensjoner	17 827	23 214	24 890	27 726	30 084
Andre pensjonsstønader	5 744	6 635	6 767	7 418	7 291
Sykepenger, fødselspenger mv.	13 772	19 193	21 076	23 071	25 838
Sykepenger	11 335	13 074	14 167	16 387	18 559
Fødsels- og adopsjonspenger	2 437	6 119	6 459	6 684	7 259
Barnetrygd	8 800	12 393	12 835	13 822	15 312
Arbeidsløshetsstønader	7 812	8 950	7 360	5 275	5 420
Attføringsstønader	5 664	8 348	9 124	10 190	10 565
Utdanningsstønader	3 673	6 877	6 976	7 345	6 968
Sosialhjelpsstønader	3 570	4 509	4 197	3 939	4 084
Andre stønader til husholdninger	4 993	5 966	6 062	6 194	7 437
	Prosent				
Stønader til husholdninger i alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pensjonsstønader	58,1	57,1	58,0	59,4	59,1
Alderspensjoner	37,7	37,8	38,3	39,0	38,9
Uførepensjoner	15,5	15,0	15,5	16,1	16,3
Andre pensjonsstønader	5,0	4,3	4,2	4,3	3,9
Sykepenger, fødselspenger mv.	11,9	12,4	13,1	13,4	14,0
Sykepenger	9,8	8,5	9,1	9,5	10,0
Fødsels- og adopsjonspenger	2,1	4,0	4,0	3,9	3,9
Barnetrygd	7,6	8,0	8,0	8,0	8,3
Arbeidsløshetsstønader	6,8	5,8	4,6	3,1	2,9
Attføringsstønader	4,9	5,4	5,7	5,9	5,7
Utdanningsstønader	3,2	4,5	4,3	4,3	3,8
Sosialhjelpsstønader	3,1	2,9	2,6	2,3	2,2
Andre stønader til husholdninger	4,3	3,9	3,8	3,6	4,0

Kilde: Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, Statistisk sentralbyrå.

legget og grunnbeløpet i 1998 hadde på pensjonistenes inntekter. Disse endringene førte til at minstepensjonen ble hevet

med 12 000 kroner per år fra 1. mai 1998. Med en inntektsøkning i ytelsene til pensjonister med lave inntekter fra

folketrygden, forventes det at inntektsforskjellene mellom pensjonistene reduseres. Fordelingseffekten av dette tiltaket er imidlertid avhengig av flere forhold. Blant annet avhenger det av hvordan minstepensjonistene faktisk plasserer seg i inntektsfordelingen når en tar hensyn til at pensjonister ikke lever av pensjonsutbetalinger fra folketrygden alene, men har inntekter fra kapital, yrkesaktivitet, pensjoner eller andre overføringer. Et viktig kjennetegn ved reformen i 1998 var en generell økning i grunnbeløpet som kom alle pensjonister til gode. Analysen viser at inntektsulikheten blant alders- og uførepensjonister er redusert som følge av endringene i utmålingsreglene. Hovedgrunnen til dette er at selv om vi tar hensyn til andre inntektskilder og ektefelleinntekter, så befinner minstepensjonistene seg i stor grad på de laveste inntektsnivåene. Det betyr at så lenge endringer i grunnbeløp og særtillegg er utformet med en ekstra fordel for minstepensjonistene vil inntektsulikheten blant pensjonistene reduseres.

Kapittel 8 omhandler fordelings effektivitet av direkte og indirekte skatter. Skattesystemet påvirker levestandarden på forskjellige måter for ulike grupper av befolkningen. Derfor er virkninger på levestandarden av direkte og indirekte skatter et viktig tema innenfor offentlig økonomi. I Norge er det benyttet store ressurser for å belyse fordelingsvirkninger av direkte skatter, som skatt på inntekt og formue, mens det i liten grad er fokusert på indirekte skatter, for eksempel merverdiavgift og diverse særavgifter. Dette til tross for at indirekte skatter står for omtrent en tredjedel av skatteinntektene, og følgelig har store fordelingsmessige konsekvenser. Analysen viser at valg av skattepolitiske virkemidler er av stor betydning for effekten på ulike velferds-

mål. Ved sammenligning av en rekke ekspansive tiltak finner en at økning i stønader og fradragordninger rettet mot barnefamilier er mest effektivt, både når en har som målsetting å øke gjennomsnittlig levestandard mest mulig, og når en ønsker en jevnest mulig fordeling av levestandard. Reduksjon av indirekte skatter, diverse særavgifter og merverdiavgift, plasserer seg generelt "midt på treet" ifølge alle velferdsmålene. Blant de fem reformene av indirekte beskatning som studeres er en reduksjon i merverdiavgift på mat mest fordelings effektivt. Minst fordelings effektivt, er det å redusere satser for henholdsvis toppskatt, formuesskatt og inntektsskatt.

Skatter på konsum

Skattene på konsum omfatter merverdiavgift og særavgifter på konsumvarer som tobakk, øl, vin og brennevin, alkoholfrie drikkevarer, bensin, biler, sukker og sjokoladearter, elektrisitet, radio og fjernsynsmateriell. Skatt på konsum omfatter også overskuddet i Norsk Tipping (fotballtipping, Lotto og andre tallspill) totalisatoravgift og andre lotteriavgifter. En mer detaljert omtale av skatter og subsidier på konsum er gitt i Inntekt, skatt og overføringer 1997, og her refereres kun noen hovedtrekk.

Merverdiavgift

Merverdiavgiften er i prinsippet en generell skatt på forbruk av varer og tjenester, men frem til 1. juli 2001 var tjenester avgiftsbelagt bare i den grad de uttrykkelig var nevnt i loven. Etter merverdiavgiftsreformen 2001 er det innført generell avgiftsplikt på omsetning av tjenester. Det betyr at alle tjenester blir avgiftspliktige med mindre de er særskilt unntatt. Eksempler på tjenester som er unntatt avgiftsplikt er, med visse begrensninger, helsetjenester, sosiale tjenester, undervis-

Boks 7. Merverdiavgift og særavgifter til staten fratrukket forbrukersubsidier, etter arten av konsumet, og regnet som prosent av konsumet

	Merverdiavgift			Særavgifter, netto		
	1990	1995	1997	1990	1995	1997
Konsum i husholdninger i alt	10,6	11,9	12,1	5,8	6,1	6,4
Matvarer, drikkevarer og tobakk	16,4	18,4	18,4	11,7	11,8	13,6
Klær og skotøy	16,7	18,7	18,7	0	0	0
Bolig, lys og brensel	3,9	4,1	4,3	1,6	2,7	2,5
Møbler og husholdningsartikler	15,6	17,6	17,6	0	0	0
Helsepleie	6,5	7,1	7,6	0,1	0,1	0,1
Transport	9,9	11,5	11,6	14,8	16,7	15,9
Fritidssysler og underholdning	10,1	11,7	11,9	7,0	5,2	5,1
Utdanning	1,9	1,8	1,6	-17,5	-27,5	-22,7
Hotell- og restauranttjenester	12,7	14,1	14,3	0	0	0
Andre varer og tjenester	8,9	9,9	9,9	1,1	0,1	0

Kilde: Nasjonalregnskapet, Statistisk sentralbyrå.

ningstjenester, kulturelle tjenester, idrettsaktiviteter, finansielle tjenester, tjenester ifm. reiseliv, overnatting og persontransport mv. Fra 1. juli 2001 er for øvrig den generelle merverdiavgiftssatsen på 24 prosent, mens for mat- og drikkevarer er satsen 12 prosent.

Boks 7 viser merverdiavgiften regnet i prosent av forbruket i ulike konsumgrupper iht. Nasjonalregnskapet. De nyeste tallene er fra 1997 og altså lenge før merverdiavgiftsreformen i 2001. Tjenester som det den gang var knyttet merverdiavgift til, og som er viktige for husholdningene, var frisørtjenester, telefontjenester, servering fra hoteller og bevertningssteder, rengjøring, kloakk- og renovasjonstjenester, reparasjonstjenester og utleie av biler og andre varer. Selv om merverdiavgiften på varer er generell, finnes det unntak. Dette gjelder blant annet aviser som utkommer regelmessig, bøker og tidsskrifter.

For konsumet totalt økte merverdiavgiftsandelen fra 10,6 prosent i 1990 til 12,1 prosent i 1997. Økningen har sammen-

heng med økningen i merverdiavgiftssatsen over perioden fra 20 prosent fram til 1. januar 1993, deretter 22 prosent fram til 1. januar 1995 hvor satsen ble ytterligere hevet til 23 prosent som gjaldt frem til 1. juli 2001. Denne satsen betyr at merverdiavgiften utgjorde 18,7 prosent av kjøperverdien på varer og tjenester med full avgiftssats. Dette er tilfellet for gruppen "Klær og skotøy", mens "Matvarer, drikkevarer og tobakk" samt "Møbler og husholdningsartikler", har tilnærmet full sats. Grunnen til at det ikke er maksimal momsandel på matvarer, er at det ikke regnes merverdiavgift på varer som husholdningene produserer til eget bruk (som frukt og grønnsaker). Grupper med høyt innslag av tjenester som faller utenfor merverdiavgiftsloven, som helsetjenester, persontransport, utdanning, overnattingstjenester, underholdning og bank- og forsikringstjenester har lav momsandel. Det er også i liten grad merverdiavgift på gruppen "Bolig, lys og brensel". Det skyldes hovedsakelig at gruppen inneholder "tjenester" fra egen bolig. Dette er en beregnet størrelse og er følgelig ikke omfattet av merverdiavgift.

Særavgifter og forbrukersubsidier

Boks 7 viser også særavgiftene fratrukket subsidiene for hver hovedgruppe av konsumet i 1997, regnet i prosent av konsumet. De fleste særavgiftene under statens bevilgningsregnskap er lagt på typiske konsumvarer. Gruppen "Transport" har høyest netto avgiftsandel. I tillegg til bensinavgiften er det avgiftene knyttet til kjøp av nye motorkjøretøyer som drar andelen opp til nærmere 16 prosent. Den avgiften som isolert sett har størst betydning for husholdningenes konsum, er bensinavgiften (ikke vist i boks 7). I 1997 utgjorde bensinavgiften 1,7 prosent av det totale konsumet og om lag 45 prosent av bensinkonsumet. Også avgiftene på tobakk og alkoholholdige drikkevarer utgjør en stor andel av konsumet, samlet sett om lag 2,0 prosent av totalt konsum i husholdningene, og om lag 50 prosent av alkohol- og tobakkskonsumet. I Nasjonalregnskapet føres overskuddet i Norsk Tipping – etter fradrag for driftsutgifter mv. og nærmere bestemte fondsavsetninger – og overskuddet i andre statlige spill som avgift på konsumet av fotballtipping, LOTTO mv. Dette er grunnen til at gruppen «Fritidssysler og underholdning» i boks 7 har en relativt høy avgiftsandel. Avgifter knyttet til «Bolig, lys og brensel» er elektrisitetsavgiften og avgift på fyringsoljer mv. (mineraloljeavgift).

Subsidier gitt til husholdningene består hovedsakelig av pristilskudd til regulering av forbrukerprisene på melk og ost, samt fraktutjevningstilskudd for bensin. Over tid har subsidiene gradvis blitt redusert. Forbrukersubsidiene på ost og melk falt bort fra 1.7.1993 i forbindelse med at det ble innført merverdiavgiftskompensasjon på melk, ost og kjøtt. Merverdiavgiftskompensasjonen ble avvirket fra 1.7.1996.

Andre subsidier knyttet til husholdningenes konsum, er overføringer fra staten til private utdanningsinstitusjoner som opererer på forretningsmessig grunnlag. I boks 7 framkommer subsidienes andel av konsum av undervisningstjenester (egenbetalinger) som et negativt tall.

Jon Epland og Mads Ivar Kirkeberg

1. Inntekt og skatt for personer og husholdninger

Hovedformålet med dette kapittelet er å gi en oversikt over personers og husholdningers inntekter. For personer gis det en oversikt over inntekter og fradragposter fra selvangivelsen som har betydning ved beskatningen. I tillegg gis det tall for hvor mye skatt som blir utlignet, og hvordan disse skattene er sammensatt.

For husholdningene vil en i tillegg til de skattepliktige inntektene også inkludere flere skattefrie inntekter som har betydning for husholdningene. Siktemålet her er å benytte inntekt som en indikator på økonomisk velferd.

1.1. Personer

1.1.1. Inntekt og fradrag

Inntekt

Bruttoinntekt er summen av alle skattepliktige inntekter på selvangivelsen. For inntektsåret 1999 utgjorde summen av bruttoinntekten for alle bosatte personer 17 år og eldre 766 milliarder kroner. Vel 3,4 millioner personer, eller 99 prosent av alle voksne, hadde en eller annen form for skattepliktig inntekt i 1999.

Den klart største inntektsposten på selvangivelsen er lønnsinntekt. I 1999 utgjorde summen av all lønnsinntekt 523 milliarder kroner, eller 68 prosent av all bruttoinntekt. I lønnsposten på selvangivelsen inngår også sykepenger og dagpenger ved arbeidsløyse. Knappt 72 prosent av alle voksne hadde lønnsinntekt i 1999.

En annen stor inntektspost er ytelser fra Folketrygden. I 1999 var dette beløpet på 98 milliarder kroner, noe som tilsvarte 13

prosent av bruttoinntekten. Vel én million personer, eller om lag 30 prosent av alle voksne personer, mottok en eller annen skattepliktig folketrygdytelse i 1999.

Det ble registrert skattepliktige næringsinntekter på til sammen 49 milliarder kroner i 1999. Den største summen kommer fra næringsvirksomhet i andre næringer enn jordbruk, skogbruk og fiske (35 milliarder kroner), mens næringsinntekt av jordbruk, skogbruk og fiske beløp seg til 14 milliarder kroner. I 1999 var det vel 119 000 personer som ble registrert med positiv næringsinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske, mens 189 000 personer hadde en positiv næringsinntekt fra andre næringer.

Blant kapitalinntektene er det renter av bankinnskudd og aksjeutbytte som er de største enkeltpostene på selvangivelsen. I 1999 ble det utbetalt 19,1 milliarder kroner i aksjeutbytte ifølge selvangivelsen, mens renteinntektene beløp seg til 17,2 milliarder kroner. Det er imidlertid

Tabell 1.1. Inntektsposter i selvangivelsen. Total beløp og antall personer med beløp. Bosatte personer 17 år og over. 1999

	Beløp (Mrd. kr)	Antall personer med beløp
Bruttoinntekt	765,5	3 446 000
Lønn	522,5	2 488 000
Næringsinntekt jord,skog, fiske	14,1	119 000
Næringsinntekt i annen næring	35,1	189 000
Tjenestepensjon	26,8	570 000
Pensjoner fra folketrygden ...	98,2	1 044 000
Renter av bankinnskudd	17,2	3 347 000
Aksjeutbytte	19,1	281 000
Gevinst ved salg av aksjer	10,0	156 000
Inntekt av egen bolig	5,8	1 658 000
Annen inntekt av fast eiendom	4,3	448 000
Mottatte bidrag, livrenter mm.	4,2	191 000
Andre inntekter	8,2	412 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Selvangivelsesstatistikk 1999.

stor forskjell i antallet personer som har hhv. renteinntekter og aksjeutbytte. "Renter av bankinnskudd" er den enkelt-posten på selvangivelsen som flest personer har beløp på. I 1999 hadde vel 3,3 millioner personer, eller 96 prosent av alle voksne, renteinntekter. Til sammenligning var det kun 281 000 personer som mottok aksjeutbytte.

Inntekt av prosentlignet bolig var på 5,8 milliarder kroner i 1999. Til sammen 1,7 millioner personer var registrert med boliginntekt i 1999.

Inntektsfradrag

Før skatten beregnes har skattyterne mulighet til å redusere den skattbare inntekten ved gjøre ulike fradrag i bruttoinntekten, først og fremst for utgifter en har pådratt seg i forbindelse med "inntektens ervervelse". I 1999 beløp summen av alle inntektsfradragene på selvangivelsen seg til 178 milliarder kroner. Den største fradragsposten var minstefradraget som tilsvarte et beløp på 92 milliarder kroner. Minstefradraget er et standardfradrag som kan benyttes som et alterna-

Tabell 1.2. Fradragposter i selvangivelsen. Total beløp og antall personer med beløp. Bosatte personer 17 år og over. 1999

	Beløp (Mrd. kr)	Antall personer med beløp
Fradrag i alt	177,6	3 388 000
Minstefradrag	91,6	3 276 000
Reiseutgifter	6,1	572 000
Pensjonspremie	3,4	893 000
Fagforeningskontingent ...	1,0	1 137 000
Foreldrefradrag	4,3	271 000
Underskudd i næring	5,5	78 000
Underholdsbidrag	3,6	138 000
Innbetaling til IPA	1,2	136 000
Gjeldsrentefradrag	51,0	2 292 000
Andel av boligselskapsutgift	2,0	358 000
Andre fradrag	7,9	428 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Selvangivelsesstatistikk 1999.

tiv til fradrag for faktiske utgifter til inntekts ervervelse. Minstefradraget ble økt betydelig i forbindelse med skattereforen i 1992, og nærmere 94 prosent av alle voksne personer benyttet minstefradraget i 1999.

Den nest største fradragsposten på selvangivelsen er fradrag for gjeldsrenter. Knappt 51 milliarder kroner gikk til fradrag for renter av gjeld i 1999, og 66 prosent av alle voksne benyttet seg av dette fradraget i 1999.

Andre inntektsfradrag som blir hyppig benyttet, er fradrag for fagforeningskontingent, fradrag for reiseutgifter og fradrag for betalt pensjonspremie. Beløpsmessig er imidlertid disse fradragene små.

1.1.2. Skatt

Skatter defineres normalt som de pengeytelser det offentlige krever av fysiske og juridiske personer uten at det gis spesiell vederlag for ytelsen. Dette avsnittet vil omhandle ytelser i form av skatter for personer: inntekts- og formuesskatter til kommune, fylke og stat samt medlems-

avgiften til folketrygden. For medlemsavgiften til folketrygden gis det vederlag i form av pensjoner og ytelser under sykdom, og skulle etter definisjonen over falle utenfor skatteområdet. Medlemsavgiften regnes likevel naturlig med som en skatt fordi avgiften ikke står i et bestemt forhold til motytelsene.

Det er fra og med 1992 to beregningsgrunnlag for inntektsskatt: samlet personinntekt og alminnelig inntekt. Samlet personinntekt (toppskattegrunnlag) er et "bruttoinntektsbegrep" som omfatter arbeidsinntekt (personinntekt lønn samt beregnet personinntekt fra næring) og skattepliktige pensjoner. Kapitalinntekter inngår ikke i dette begrepet. Av dette personinntektsgrunnlaget beregnes progressiv toppskatt til staten. For personer som mottar ytelser fra folketrygden beregnes medlemsavgiften til folketrygden også av dette inntektsgrunnlaget. For hoveddelen av de som får utlignet medlemsavgift vil imidlertid personinntekt før pensjonsytelser i selvangivelsen være grunnlaget.

Alminnelig inntekt er en skattepliktig nettoinntekt som beskattes med en proporsjonal (flat) sats på 28 prosent (etter at et eventuelt særfradrag er fratrukket). Denne satsen ble i inntektsåret 1999 fordelt mellom inntektsskatt til kommune, fylkeskommune og fellesskatt etter satser på henholdsvis 11,5 prosent, 6,6 prosent og 9,9 prosent. I Nord-Troms og Finnmark blir alminnelig inntekt beskattet med en sats på 24,5 prosent fordi fellesskatten i dette området utgjør 6,4 prosent.

Grunnlaget for beregninger av formuesskatt til henholdsvis kommune og stat er netto skattepliktig ligningsformue.

Skattestørrelsene som beskrives under, er hentet fra skattestatistikken for personer 17 år og over, og bygger på opplysninger fra den ordinære skatteligningen for inntektsåret 1999.

Sammensetning av sum skatter og fradrag i skatt

De totale utlignede skatter for personer 17 år og over utgjorde om lag 195,8 milliarder kroner i 1999. Utlignet skatt er et nettobeløp som er fremkommet etter at ulike skattefradrag er trukket fra bruttoskattene. Skattestatistikken viser at om lag 3,3 millioner personer fikk utlignet skatt i 1999.

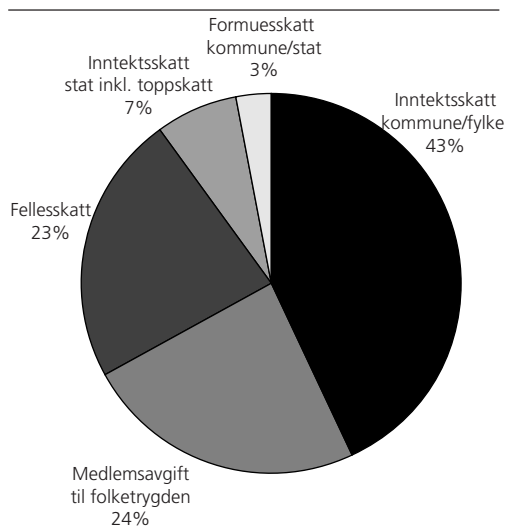
De beregnede bruttoskattene var på om lag 207,3 milliarder kroner dette året (forsinkelsesavgift, tilleggsskatt og skatt på etterbetalt pensjon ikke inkludert). Bruttoskattene er sammensatt av flere ulike skattearter. Inntektsskatt til kommune og fylke var den største av enkeltkomponentene som inngår i sum bruttoskatter, med 89,2 milliarder kroner. Kommune- og fylkesskatt står med andre ord for 43 prosent av de totale beregnede bruttoskatter. Inntektsskatten til kommunen var alene på 56,7 milliarder kroner, og utgjorde 27 prosent av bruttoskattene. Inntektsskatten til fylkeskommunen var i overkant av 32,5 milliarder, mens fellesskatten utgjorde om lag 48,8 milliarder kroner. Det er alminnelig inntekt som er beregningsgrunnlag for samtlige av de delskattene som er nevnt over, og 3,3 millioner personer var gjenstand for slik beskatning.

En annen stor delskatt er medlemsavgift til folketrygden. I 1999 var dette beløpet på 49 milliarder kroner, noe som tilsvarte 24 prosent av sum bruttoskatter. Om lag 3,8 millioner personer fikk beregnet en eller annen form for trygdeavgift dette

året. Mest trygdeavgift ble beregnet på lønnsinntekt (41 milliarder kroner), mens trygdeavgift på pensjoner utgjorde 3,8 milliarder kroner. Vel 2,4 millioner personer fikk beregnet trygdeavgift fra lønnsinntekt, mens 1,1 millioner personer fikk beregnet trygdeavgift fra pensjoner. Beregnet trygdeavgift fra næring var totalt 4,2 milliarder kroner, hvor annen næring enn jordbruk, skogbruk og fiske stod for 82 prosent.

Toppskatt til staten var registrert med 13,6 milliarder kroner i 1999, og utgjorde 7 prosent av totale bruttoskatter. Formuesskatt til stat og kommune var samlet i underkant av 6,3 milliarder kroner i 1999, og utgjorde 3 prosent av totale bruttoskatter dette året. Det var omlag 1,2 millioner personer som fikk beregnet formuesskatt til stat og 1,3 millioner personer som fikk beregnet formuesskatt til kommune.

Figur 1.1. Ulike bruttoskatters andel av totale bruttoskatter for personer 17 år og over, 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skattestatistikk 1999.

Utlignet skatt fremkommer ved at ulike skattefradrag trekkes fra de samlede bruttoskattene. I 1999 var sum fradrag i skatt 12 milliarder kroner. Det er godtgjøringsfradraget som er det klart største av fradragene med 5,3 milliarder kroner. Fradraget utgjorde om lag 44 prosent av totale skattefradrag. Fra og med inntektsåret 1993 ble beskatningen av aksjeutbytte for norske aksjonærer foretatt etter den såkalte godtgjøringsmetoden. Denne metoden går i hovedsak ut på at aksjonæren får fradrag i sin skatt for skatt betalt av selskapet på utdelt utbytte. Det var 273 000 personer som fikk en "godtgjørelse" i utlignet skatt på alminnelig inntekt i 1999 - som en følge av aksjeutbytte fra norske selskaper.

Forsørgerfradraget er det skattefradraget som flest personer har nytte av (1 010 000 personer). Fradraget utgjør i underkant av 2 milliarder kroner eller om lag 17 prosent av totale skattefradrag. Nedsettelse i skatt for skattytere med liten skatteevne utgjorde drøye 3,1 milliarder kroner i 1999.

Skattytere i Nord-Troms og Finnmark har høyere klassefradrag enn skattytere ellers i landet, lavere fellesskatt og lavere toppskatt. Til sammen utgjorde disse skattelettene, det såkalte Finnmarksfradraget, 557 millioner kroner i 1999.

Skattefradrag som gjelder fradrag for utenlandsskatt, fradrag for etterbetalt pensjon og begrensning etter 80-prosentregelen blir benyttet av relativt få personer.

Skattytere som benyttet seg av aksjesparing med skattefradrag (AMS) og boligsparing for ungdom (BSU) fikk redusert sin skatt med til sammen 775 millioner kroner i 1999.

Tabell 1.3. Sum utlignet skatt, brutto delskatter og skattefradrag samt antall personer 17 år og over med beløp i de enkelte postene. 1999

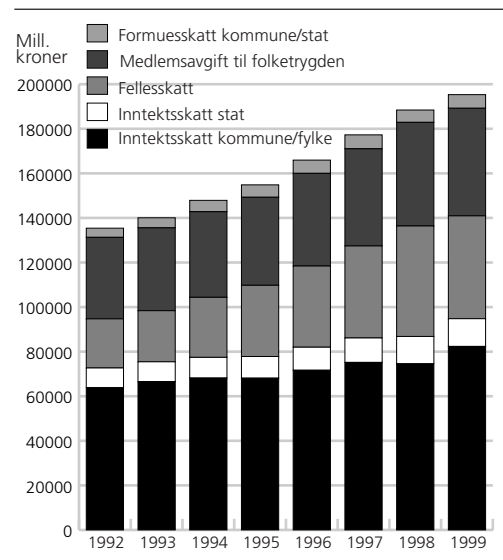
	Sum (Mill.kr)	Antall personer 17 år og over med beløp posten
Sum utlignet skatt	195 800	3 333 000
Bruttoskatter		
Skatt inntekt kommune/fylke	89 202	3 288 000
Fellesskatt	48 788	3 288 000
Skatt inntekt stat	303	11 000
Toppskatt	13 640	868 000
Skatt på utbetaling fra IPA ..	2	:
Skatt formue kommune	4 349	1 282 000
Skatt formue stat	1 945	1 212 000
Trygdeavgift på pensjon	3 838	1 133 000
Trygdeavgift lønn	40 935	2 406 000
Trygdeavgift lønn - deling ...	66	3 000
Trygdeavgift liberale næringer < 12G	918	38 000
Trygdeavgift liberale næringer > 12G	237	6 000
Trygdeavgift annen næring < 12G	2 242	145 000
Trygdeavgift annen næring > 12G	55	4 000
Trygdeavgift jord/skog/fiske	749	79 000
Forsinkelsesavgift	39	23 000
Tilleggsskatt	464	27 000
Skatt på etterbetalt pensjon	98	10 000
Skattefradrag		
Forsørgerfradrag	1 981	1 010 000
Finnmarksfradrag	557	65 000
Frdrag for BSU	378	179 000
Frdrag for AMS	397	476 000
80-prosent regelen	183	5 000
Paragraf 78	3 085	507 000
Frdrag for utenlandsskatt ..	116	5 000
Frdrag for etterbetalt pensjon	65	7 000
Godtgjørelsesfradrag	5 310	273 000

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skattestatistikk 1999.

Endringer i sammensetningen av skattene
For forskuddspliktige skattytere totalt er det fellesskatten som har økt mest. I perioden 1992 til 1999 økte utlignet fellesskatt med hele 109 prosent i faste priser. Den sterke økningen skyldes i stor grad endrede skattesatser, fra 7 prosent i 1992 til 9,9 prosent i 1999. Fellesskattens andel av de totale utlignede nettoskatter var 16 prosent i 1992, men utgjorde 24 prosent i 1999.

Inntektsskatt til kommune og fylke hadde en vekst på i underkant av 29 prosent (1999-kroner) i samme periode, men andelen av totalt utlignede skatter har gått noe ned i disse årene.

Inntektsskatten til staten er redusert siden 1992 for forskuddspliktige skattytere. Det skyldes at ordinær inntektsskatt til staten falt bort i forbindelse med skattereformen i 1992. Fra og med dette inntektsåret

Figur 1.2. Utlignede nettoskatter for personlige skattytere. Hele landet. Inkl. kontinentalskatten. 1992-1999. Mill. 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skattestatistikk 1999.

omfatter inntektsskatten til staten hovedsakelig toppskatt. Den resterende delen er beregnet ordinær inntektsskatt til staten for visse grupper personlige skattytere, hovedsakelig personer bosatt i utlandet. Total inntektsskatt til staten har økt med 41 prosent (1999-kroner) fra 1992 til 1999.

Utvikling i toppskatt

Toppskatten ble innført i 1988. Det året fikk 610 000 skattytere beregnet toppskatt (felleslignede ektefeller teller som én toppskattyter i denne statistikken). Denne skatten beregnes ut fra skattyterens samlede personinntekt. I 1988 ble det ikke beregnet toppskatt av personinntekter under 180 000 kroner i skatteklasse 1 og 225 000 kroner i skatteklasse 2. Av overskytende beløp ble det beregnet 6 prosent toppskatt. I 1989 falt antall skattytere med toppskatt til om lag 527 000 på grunn av en relativt stor økning i fribeløpene. Hvert år siden, frem til 1998, har antall toppskattytere økt jevnt.

Ved skattereformen i 1992 ble toppskatten gjort progressiv med to trinn. Fribe-løpene ble samtidig redusert for samtlige skatteklasser. Fribe-løpene i skatteklasse 1 og 2 var henholdsvis 200 000 og 242 000 kroner i 1992. Av de neste 25 000 kronene i klasse 1 og de neste 10 000 kronene i klasse 2 ble det beregnet 9,5 prosent toppskatt. Av overskytende beløp ble det beregnet 13 prosent toppskatt. Skattytere i Nord-Troms og Finnmark betalte derimot 9,5 prosent skatt av alt overskytende fribe-løpet. Drøye 743 000 skattytere fikk utlignet toppskatt i 1992.

I perioden 1992 til 1998 har toppskatten fortsatt å være progressiv med to trinn. Innslagspunktene for toppskatten er blitt

Boks 1.1. Om produksjonen av inntektsstatistikk

De ferskeste tallene som er benyttet i dette kapitlet er for inntektsåret 1999. Når det ikke foreligger nyere tall skyldes dette at produksjonen av inntektsstatistikk er tidkrevende. En viktig årsak til dette, er at viktige grunnlagsdata som blir benyttet i statistikkproduksjonen ikke foreligger før nesten et år etter inntektsåret. Dette gjelder først og fremst ulike registre fra ligningsmyndighetene (f.eks. selvangivelsesregisteret og ligningsregisteret). Som kjent foreligger resultatet av det ferdige ligningsoppgjøret for alle skattytere i landet, så sent som 10 måneder etter inntektsåret.

For utvalgsundersøkelsene må det i tillegg hentes inn ulike næringsoppgaver for personlige næringsdrivende. Slike oppgaver er enda bare tilgjengelige som (papir)skjemaer, og må siden manuelt registreres før de kan inngå i inntektsundersøkelsene. I sum fører dette fører dette til at inntekt- og formuesundersøkelsen først kan publiseres 15-16 måneder etter inntektsåret.

justert oppover hvert år, men antall toppskattytere har likevel økt. I 1995 fikk 845 000 skattytere denne skatten, mens i 1998 hadde antallet økt til 917 000 toppskattytere. I 1999 ble innslagspunktene for toppskatten justert opp til 269 100 kroner i skatteklasse 1 og til 318 600 kroner i skatteklasse 2. Samtidig ble toppskatten ikke lenger progressiv (all personinntekt over disse nevnte grensene ble beskattet med 13,5 prosent). Økningen i innslagspunktene medførte at antall skattytere med toppskatt sank for første gang på 1990-tallet. I 1999 fikk i underkant av 848 000 skattytere utlignet toppskatt. Dette var 70 000 færre skattytere enn året før.

Skattestatistikken viser at utlignet toppskatt til staten økte med 55 prosent fra

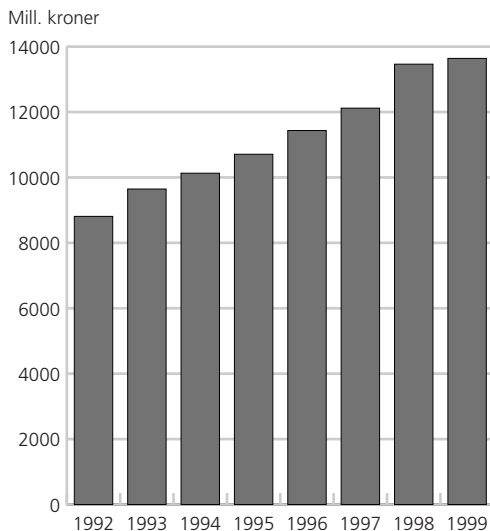
Boks 1.2. Selvangivelsen som datakilde

Selvangivelsen inneholder alle inntekter som gir grunnlag for beskatning. Dette betyr også at de opplysningene som selvangivelsen gir vil være påvirket av gjeldende skatteregler. Inntekter som ikke er gjenstand for beskatning registreres derfor ikke i selvangivelsen. Det samme gjelder selvsagt inntekt som er unndratt beskatning (såkalte "svarte" inntekter).

De siste årene har det skjedd endringer i skattereglene som også har påvirket de registrerte beløpene på selvangivelsen. Endringene har blant annet bestått i at skattegrunnlaget gradvis har blitt utvidet for eksempel ved at flere naturallytelse nå inngår i lønnsbegrepet. De viktigste endringene fant her sted mellom 1987 og 1988. Skattereformen i 1992 endret også på de skattemessige inntektsbegrepene, særlig for næringsdrivende. Blant annet ble avskrivningssatsene redusert, og muligheter for fondsavsetninger ble opphevet. Dette betyr igjen at en del av de endringene i inntektsnivå over tid, for eksempel i gjennomsnittlig bruttoinntekt, også skyldes rent tekniske endringer som de som er nevnt over.

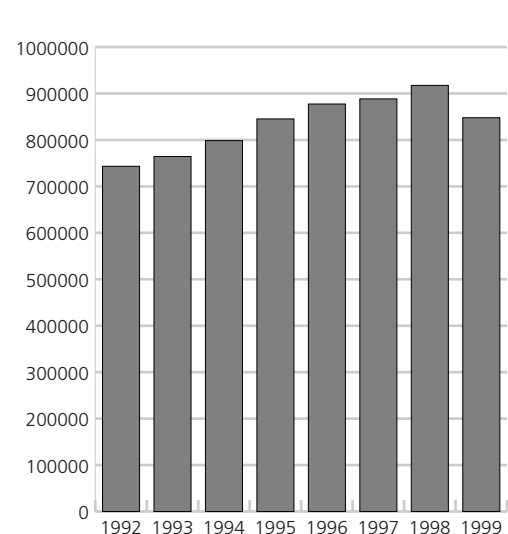
Selvangivelsesdata er fra og med inntektsåret 1993 tilgjengelig både som et administrativt register fra Skattedirektoratet, og som utvalgsdata for de personer som inngår i husholdningsutvalget til de årlige innteks- og formuesundersøkelsene. I det store og hele så er de to kildene sammenlignbare. For utvalget har en imidlertid hatt muligheter til å foreta en grundigere kontroll av beløper enn det som er mulig på registeret. På den andre siden kan utvalget gi usikre tall på noen poster der det er få observasjoner. Det kan derfor være noen avvik mellom kildene på noen mindre poster.

Figur 1.3. Utlignet toppskatt for personer 17 år og over. 1992-1999. Millioner 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skattestatistikk 1999.

Figur 1.4. Antall skattytere med toppskatt (felleslignede ektefeller teller som én skattyter). 1992-1999

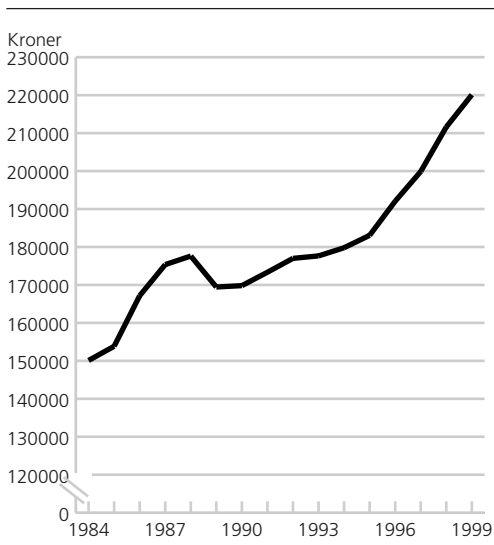
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Skattestatistikk 1999.

1992 til 1999. Utlignet toppskatt utgjorde 8,8 milliarder kroner i 1992 og 13,6 milliarder kroner i 1999 (målt i 1999-kroner).

1.1.3. Utviklingen i gjennomsnittsbeløp

Gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle voksne personer var 220 100 kroner i 1999. Summen av alle fradrag utgjorde 51 100 kroner, mens utlignet skatt var på 55 200 kroner. Gjennomsnittlig bruttoinntekt målt i faste priser vokste kraftig fra 1984 og til 1988, for deretter å falle i 1989. Reduksjonen i 1989 må sees på bakgrunn av tilbakeslaget i norsk økonomi på slutten av 80-tallet, noe som bl.a. førte til reallønnsnedgang i 1989 (Nasjonalregnskapet). Siden 1989 har bruttoinntekten igjen økt hvert år. Særlig sterk har veksten vært i årene etter 1995. Justert for prisstigning økte bruttoinntekten med vel 37 000 kroner fra 1995 til 1999.

Figur 1.5. Utviklingen i bruttoinntekt for personer 17 år og over. 1984-1999. 1999-kroner

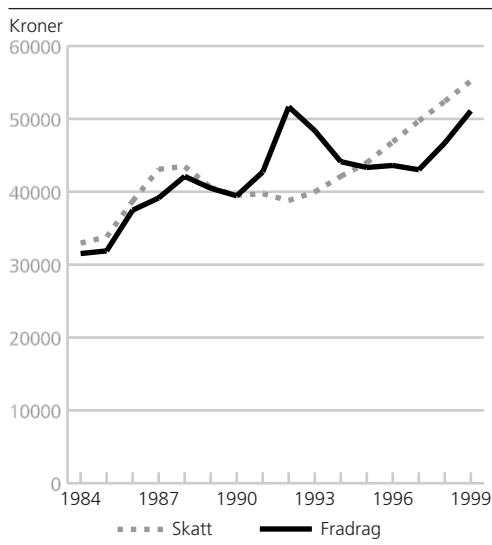

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene og Selvangivelsesstatistikk.

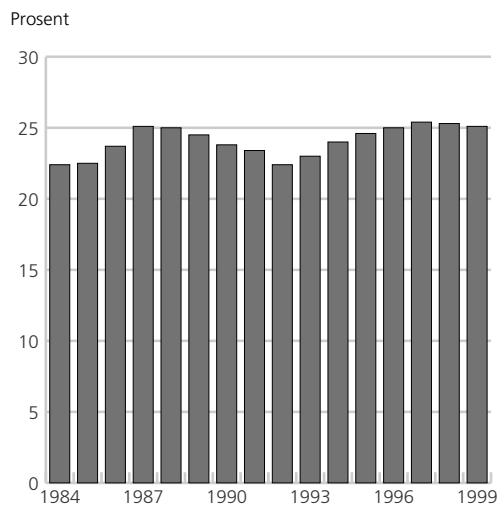
Det er imidlertid viktig å være klar over at økningen i bruttoinntekt ikke bare skyldes at inntektene økte, også inntektsbegrepet ble utvidet til å omfatte flere inntektskomponenter som tidligere ikke ble beskattet. På slutten av 80-tallet ble f.eks. lønnsinntektsbegrepet utvidet ved at visse frynsegoder som f.eks. billige lån i arbeidsforhold og bruk av firmabil ble beskattet som lønn. Også skattereformen i 1992 endret på bruttoinntektsbegrepet, først og fremst for næringsdrivende.

Fradrage økte også betydelig fram til 1988 for deretter å flate ut. I 1992 økte igjen fradrage betydelig, først og fremst som følge av at minstefradraget ble hevet i forbindelse med skattereformen. I perioden 1992 til 1997 ble imidlertid fradrage noe redusert som følge av mindre gjeldsrentefradrag på grunn av et lavere rentenivå. Etter at rentene igjen økte fra og med 1998 førte dette til at inntektsfradrage igjen økte noe.

Figur 1.6. Utviklingen i fradrag og skatt for personer 17 år og over. 1984-1999. 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene, Selvangivelsesstatistikk og Skattestatistikk.

Figur 1.7. Utlignet skatt i prosent av bruttoinntekt. 1984-1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelser, Selvangivelsesstatistikk og Skattestatistikk.

Gjennomsnittlig utlignet skatt økte også fram til 1988, men ble redusert i årene fram til 1992. Etter dette har gjennomsnittlig skatt økt hvert år.

Stabil gjennomsnittsskatt

Alle personer 17 år og over hadde i 1999 en gjennomsnittsskatt tilsvarende 25 prosent av bruttoinntekten. Gjennomsnittsskatten for alle personer har endret seg lite i perioden 1984-1999. Gjennomsnittsskatten økte svakt fra 1984 og fram til 1987-88, for deretter å bli redusert fram til 1992. Etter 1992 har gjennomsnittsskatten igjen økt noe, blant annet som følger av redusert rentefradrag.

Det har også vært en stor grad av stabilitet i gjennomsnittsskatten for personer på ulike inntektsnivåer, men generelt så gjelder det at alle inntektsklassene hadde en høyere gjennomsnittsskatt i 1999 enn på begynnelsen av 1990-årene. Den firedelen av personene med lavest brutto-

Tabell 1.4. Gjennomsnittlig utlignet inntektsskatt i prosent av bruttoinntekten for ulike inntektsgrupper. 1986-1999

	Alle	1.	2.	3.	4.	Topp
	kvartil	kvartil	kvartil	kvartil	kvartil	5
1986 ...	24	8	15	23	28	31
1988 ...	25	8	18	24	30	32
1990 ...	24	7	16	23	28	32
1992 ...	22	7	14	21	27	30
1994 ...	24	8	16	23	29	32
1996 ...	25	8	17	24	30	33
1998 ...	25	10	18	24	30	32
1999 ...	25	10	18	24	30	32

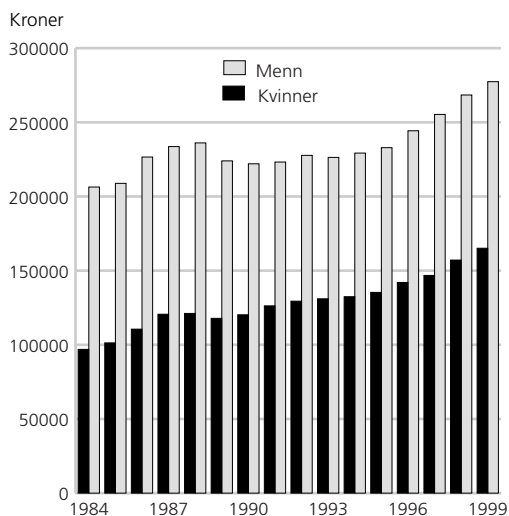
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelser, Selvangivelsesstatistikk og Skattestatistikk.

inntekt (kvartil 1) hadde f.eks. en gjennomsnittsskatt på 7 prosent i 1992. Denne økte til 10 prosent i 1999. For firedelen med høyest bruttoinntekt var gjennomsnittsskatten 27 prosent i 1992, mot 30 prosent i 1999. For de fem prosent av personene med aller høyest bruttoinntekt økte gjennomsnittsskatten fra 30 prosent i 1992 til 32 prosent i 1999.

1.1.4. Utvikling i bruttoinntekt for ulike grupper

Kvinner og menn

Gjennomsnittlig bruttoinntekt for alle voksne kvinner og menn var hhv. 165 100 kroner og 277 400 kroner i 1999. Den store forskjellen mellom kjønnene skyldes først og fremst at det er flere kvinner enn menn som er hjemmearbeidende eller som arbeider deltid. I perioden 1984-1999 har det likevel funnet sted en utjevning i bruttoinntekt mellom kvinner og menn. Mens kvinnenes gjennomsnittlige bruttoinntekt kun var 47 prosent av mannens inntekt i 1984, var tilsvarende forholdstall 60 prosent i 1999. Figuren viser at kvinnene særlig nærmet seg mennenes inntekter på begynnelsen av 90-tallet. Dette var en periode preget av lavkonjunktur i norsk økonomi.

Figur 1.8. Gjennomsnittlig bruttoinntekt. 1984-1999. 1999-kroner

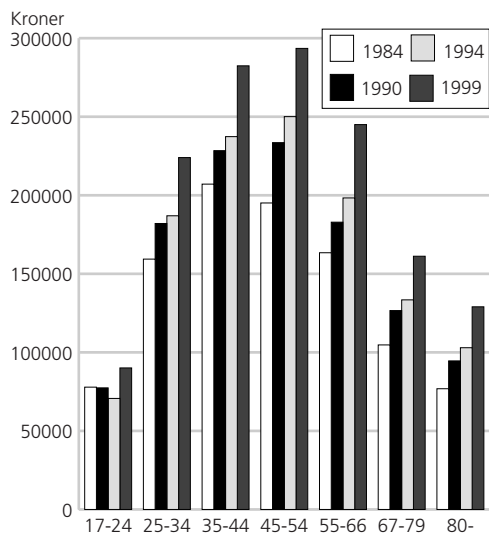
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene og Selvangivelsesstatistikk.

Alder

Gjennomsnittlig bruttoinntekt var i 1999 høyest for personer i aldersgruppen 45-54 år og var da 293 500 kroner. Den laveste bruttoinntekten hadde de aller eldste (80 år og over) og de aller yngste (17-24 år) med en gjennomsnittlig inntekt på hhv. 129 000 kroner og 90 100 kroner. Mellom 1984 og 1999 fikk alle aldersgrupper en realvekst i bruttoinntekten. Det er imidlertid bare mellom 1994 og 1999 at den aller yngste aldersgruppen har hatt en økning i bruttoinntekten.

Sosioøkonomisk status

Det er personer som er selvstendig næringsdrivende i andre næringer enn jordbruk, skogbruk og fiske som har høyest bruttoinntekt. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for denne gruppen var på hele 422 700 kroner i 1999. Personer som var ansatte hadde tilsvarende en bruttoinntekt på 291 000, mens selvstendige i primærnæringene hadde en inntekt på

Figur 1.9. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for ulike aldersgrupper. 1984-1999. 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene og Selvangivelsesstatistikk.

288 300 kroner. Den laveste bruttoinntektene hadde pensjonister og trygdemottakere (145 200 kroner). Det er selvstendige i andre næringer enn jordbruk, skogbruk og fiske, som har hatt den klart beste inntektsutviklingen på 1990-tallet når en måler veksten i kroner, med en realvekst i bruttoinntekten på 108 000 kroner mellom 1990 og 1999. En del av denne økningen kan imidlertid tilskrives at bruttoinntektsbegrepet ble utvidet for selvstendige i forbindelse med skattereformen i 1992. Målt i prosenter er det også de selvstendige i andre næringer enn jordbruk, skogbruk og fiske som har hatt den beste inntektsutviklingen på 1990-tallet, med en realvekst på 34 prosent mellom 1990 og 1999. Også pensjonister og trygdede har hatt en sterk inntektsvekst i samme periode, med en økning på 33 prosent. Ansatte og selvstendige i primærnæringene har hatt en noe svakere inntektsutvikling mellom 1990 og 1999 enn de andre gruppene,

Boks 1.3. Inntektsbegreper i inntektsstatistikken

I inntekts- og formuesundersøkelsene omfattes inntekt lønnsinntekt, næringsinntekt, kapitalinntekt og overføringer.

Lønnsinntekt omfatter lønn, honorarer med videre, naturalytelser som fri bil og sykepenger (både fra arbeidsgiver og fra folketrygden). Lønnsinntektene omfatter altså naturalytelser, men omfanget og registreringen av disse på selvangivelsene har variert over tid (jfr. omtalen av selvangivelsen som statistikkilde over). Trolig er det særlig høytlønte som har hatt fordel av slike naturalytelser. Når slike ytelser har blitt skattepliktige, kan det i statistikken fremkomme som inntektsvekst for høytlønte, selv om det reelt sett bare reflekterer en regelendring og den faktiske inntekten kan ha vært den samme.

Næringsinntekt omfatter, slik den er definert i inntektsstatistikken, inntekt av næringsvirksomhet før fondsavsetninger (til og med 1991) men etter av- og nedskrivninger og fradrag for driftsutgifter og skattemessige underskudd i næring. I tillegg inngår skattepliktige sykepenger i næringsvirksomhet.

Kapitalinntekt omfatter renteinntekter, aksjeutbytte, netto realisasjonsgevinst og andre kapitalinntekter (f.eks. leieinntekter og inntekter fra utlandet).

Overføringer omfatter skattepliktige pensjoner fra folketrygden (alders-, uføre- og etterlattepensjon, overgangsstønad, barnepensjon og attføringspenger), arbeidsledighetstrygd, underholdsbidrag, legater o.l. og tjenestepensjon, og skattefrie ytelser som grunn- og hjelpetønad ved uførhet (f.o.m.

1991), barnetrygd, bostøtte, stipend fra Statens lånekasse for utdanning, forsørgerfradrag, sosialhjelp, fødselsengangstønad (f.o.m. 1994), kontantstøtte (f.o.m. 1998) og andre overføringer (LTO-kode 916).

Negative overføringer er betalt underholdsbidrag og tvungen pensjonspremie i arbeidsforhold.

Kapitalgevinster og -tap er delvis inkludert i inntektsstatistikken. Gevinster som påvirker næringsinntektene er i prinsippet med når de realiseres. Liberale avskrivningsregler, fondsordninger og betingede skattefritak bidrar til at ordinære inntekter har latt seg omforme til mer eller mindre skattefrie gevinster. Kapitalgevinster og -tap som følge av inflasjon eller tap på gjeld og fordringer fanges ikke opp av inntektsstatistikken. Realprisendringer på konsumkapital blir i varierende grad registrert.

De inntektsbegrepene som blir benyttet her er:

Samlet inntekt (Inntekt før skatt)	=Lønnsinntekt +Næringsinntekt før fondsavsetninger (til og med 1991) men etter av- og nedskrivninger og fradrag for under- skudd +Kapitalinntekt + Overføringer
Inntekt etter skatt	= Samlet inntekt - skatt og negative overføringer

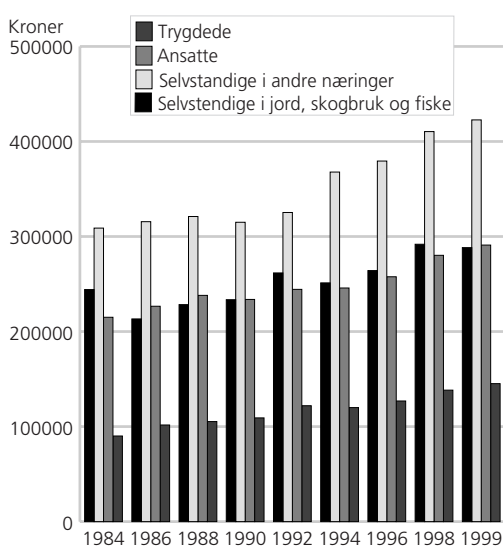
med en realvekst på henholdsvis 24 og 23 prosent.

1.2. Husholdninger

Så langt har vi kun sett på skattepliktige inntekter og kun for personer. Når vi skal benytte inntekt som et mål på levestan-

dard eller økonomiske ressurser, er det imidlertid ikke tilstrekkelig å bare se på inntektene som er registrert på selvangivelsen. For flere personer har inntekter som ikke blir beskattet, også stor betydning. Eksempler på slike inntekter er barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp. Det

Figur 1.10. Gjennomsnittlig bruttoinntekt etter sosioøkonomisk status. 1984-1999. 1999-kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelser og Selvangivelsesstatistikk.

er i tillegg ikke nok å se på de individuelle inntektene når en skal måle økonomiske ressurser. Personer med lav eller ingen personlig inntekt kan for eksempel likevel ha en høy levestandard fordi de kan nyte godt av inntekter som andre husholdningsmedlemmer bidrar med. Dette gjelder for eksempel for de fleste barn og ungdommer. Skal en benytte inntekt som en levkårsindikator, må en derfor se på den samlede inntekten til alle personene som inngår i husholdet.

En husholdning er i inntektsstatistikken definert som alle personer som bor og spiser sammen, uansett slektsforhold (kosthusholdning).

1.2.1. Husholdningenes inntekter

De fleste husholdninger mottar inntekter fra flere ulike kilder. I inntektsregnskapet er det vanlig å dele de ulike inntektskom-

Boks 1.4. Ekvivalent inntekt og forbruksvekter

En ekvivalensskala gir uttrykk hvor mye inntekt en husholdning med for eksempel to voksne og to barn må ha for at deres levestandard skal være like høy som levestandarden til en enslig med for eksempel 100 000 kr i inntekt.

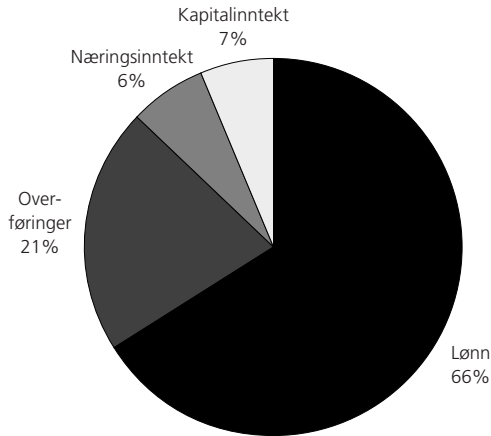
Det er utledet en hel rekke typer av ekvivalensskalaer, basert på forskjellige tilnærminger. I våre beregninger inngår en parameter q som gir uttrykk for antakelser om graden av stordriftsfordeler i husholdningene. Den varierer mellom 0 og 1. Jo større θ er, desto mindre er stordriftsfordelene i husholdningene. $\theta=0$ tilsvarer ukorrigert husholdningsinntekt, mens $\theta=1$ tilsvarer husholdningsinntekt pr person. Den såkalte "OECD-skalaen" har vært mye brukt innenfor analyser av inntektsulikhet i Norge. Den tilordner den første voksne person i husholdningen vekten 1,0, de neste voksne personene i husholdningen har vekten 0,7, mens barn har vekten 0,5.

OECD-skalaen brukt på norske data vil gi en θ på mellom 0,75 og 0,8 og stordriftsfordelene er relativt små ved denne skalaen.

Tabellen viser at resultatet av inntektssammenlikninger av husholdninger av ulik størrelse vil være sterkt påvirket av hvilke antakelser om stordriftsfordelene som legges til grunn. Dersom vi antar at den enslige har 100 000 i inntekt, så vil tilsvarende ekvivalente inntekt for en familie på fem være 138 000 ved $\theta=0,2$ og 362 000 ved $\theta=0,8$.

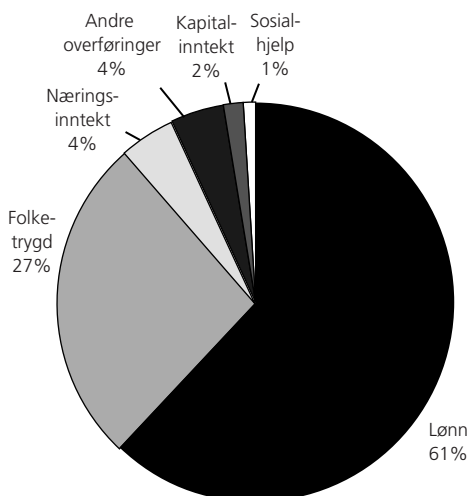
Ekvivalensskalaer ved ulike forutsetninger om stordriftsfordeler

Antall personer	$\theta=0,2$	$\theta=0,5$	$\theta=0,8$
1	1	1	1
2	1,15	1,41	1,74
3	1,25	1,73	2,41
4	1,32	2	3,03
5	1,38	2,23	3,62

Figur 1.11. Inntektssammensetning for husholdninger. 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

ponentene inn i lønn- og næringsinntekter, kapitalinntekter (for eksempel renteinntekter og avkastning på verdipapir), og overføringer (for eksempel trygder og

Figur 1.12. Andel husholdninger, etter største inntektskilde. 1999

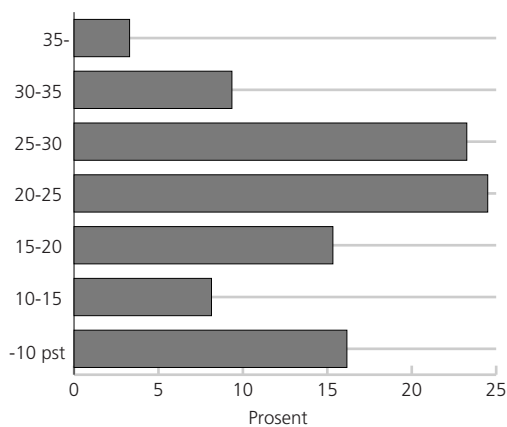
Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

stønader). I tillegg betaler de fleste husholdninger skatt, slik at den inntekten som er disponibel til sparing og forbruk vanligvis er lavere enn den samlede husholdningsinntekten.

Gjennomsnittlig samlet husholdningsinntekt for alle husholdninger var på 381 500 kroner i 1999. Den største inntektskilden for husholdningene er lønnsinntekt (inkl. sykepenger). I 1999 utgjorde lønn 66 prosent av den samlede inntekten, og for nærmere 61 prosent av husholdningene var lønnsinntekt den viktigste inntektskilden. Den nest største inntektskilden var overføringer som utgjorde 21 prosent av samlet inntekt. For 27 prosent av husholdningene var ytelser fra folketrygden den største inntektskilden, men 5 prosent av husholdningene hadde andre typer overføringer som viktigste inntektskilde (f.eks. sosialhjelp, dagpenger ved arbeidsløse og tjenestepensjon). Næringsinntekt og kapitalinntekt utgjorde hhv. 6 og 7 prosent av samlet inntekt. Knapt 4 prosent av husholdningene hadde næringsinntekt som største inntektskilde, mens vel to prosent av husholdningene var «rentenister», dvs. at hovedinntektskilden var kapitalinntekter.

Gjennomsnittlig utlignet skatt for husholdningene var på 94 200 kroner i 1999. Dette tilsvarte 25 prosent av samlet husholdningsinntekt. Knapt 16 prosent av husholdningene hadde en gjennomsnittskatt som var mindre enn 10 prosent av den samlede husholdningsinntekten, mens nesten halvparten (48 prosent) av husholdningene hadde en gjennomsnittskatt mellom 20 og 30 prosent av samlet inntekt. I 1999 hadde 3 prosent av husholdningene hadde en skatteandel som utgjorde 35 prosent eller mer av samlet inntekt (figur 1.13).

Figur 1.13. Andelen husholdninger etter hvor mye skatt de betaler som prosent av samlet husholdningsinntekt (gjennomsnittsskatt). 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for alle husholdninger var på 283 900 kroner i 1999, og den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen var på 2,2 personer.

1.2.2. Inntektssammensetningen til ulike typer husholdninger

Sammensetningen av husholdningsinntekten varierer i stor grad med hvilken livsfase en befinner seg i. For yngre husholdninger er det yrkesinntekt som er den viktigste inntektskilden, mens overføringer og kapitalinntekter spiller en beskjeden rolle. For de eldste husholdningene er forholdet omvendt. Her er det trygder og pensjoner som er viktigste kilde til livsopphold og en viktig tilleggsinntekt er kapitalinntekter.

Lønnsandelen er høyest for unge enslige og unge par uten barn, med hhv. 87 og 89 prosent av samlet inntekt. Også blant par med barn er lønnsandelen relativt høy.

Andelen som næringsinntekten utgjør av samlet inntekt er størst for husholdninger som befinner seg "midtveis" i livet. For par uten hjemmeboende barn der eldste person er mellom 45 og 64 år og par med store barn (7-17 år) utgjorde for eksempel næringsinntekten hhv. 7 og 10 prosent av samlet inntekt i 1999.

Tabell 1.5. Inntektssammensetning for ulike typer husholdninger. 1999

	Lønn	Næringsinntekt	Kapitalinntekt	Overføringer	Samlet inntekt	Skatt mm.
Alle	66	7	5	21	100	26
Enslige						
Under 45 år	87	3	2	9	100	27
45-64 år	68	5	4	23	100	27
65 år og over	3	1	10	86	100	16
Par uten barn						
Under 45 år	89	3	4	4	100	27
45-64 år	72	7	9	11	100	29
65 år og over	13	4	14	69	100	22
Par uten barn						
Yngste barns alder						
0-6 år	78	7	4	11	100	25
7-17 år	76	10	5	8	100	28
Enslige forsørgere	53	3	7	36	100	18

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

Kapitalinntektene utgjør en større del av inntekten for enslige pensjonister og pensjonistektepar, enn for andre typer husholdninger.

Overføringsandelen er klart størst for enslige pensjonister. I 1999 utgjorde overføringene 86 prosent av samlet inntekt for denne gruppen. Også pensjonistektepar mottok en stor del av sin samlede inntekt i form av overføringer (69 prosent). En annen gruppe der overføringer betyr mye er enslige forsørgere (36 prosent av samlet inntekt). Overføringene betyr minst for unge par uten barn og for par med store barn.

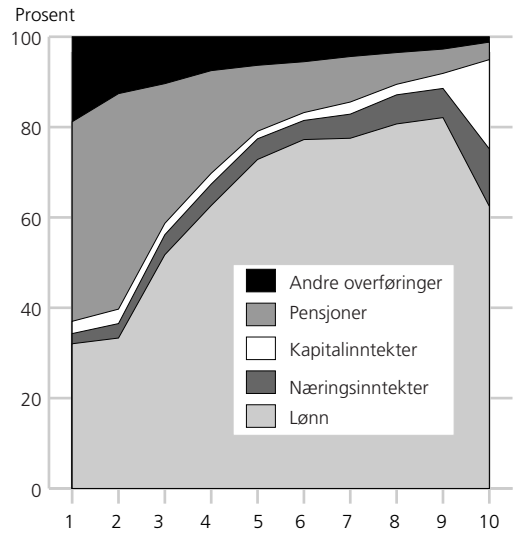
Utgiftspostene i inntektsregnskapet utlignet skatt og negative overføringer (pliktig underholdsbidrag og pensjonspremie i arbeidsforhold). I 1999 var det par uten barn der eldste person var mellom 45 og 64 år som hadde de største negative overføringene i forhold til inntekten (29 prosent) mens enslige pensjonister hadde de laveste (16 prosent).

1.2.3. Inntektssammensetning for ulike inntektsklasser

Hvordan inntektene til husholdningene er sammensatt varierer også med størrelsen på inntekten. I figur 1.14 har vi delt alle personene inn i ti like store inntektsklasser sortert etter størrelsen på husholdningsinntekten etter skatt (desiler). Inntektene har i tillegg blitt "justert" for ulikheter i husholdningsstørrelse ved hjelp av såkalte forbruksvekter (jf. boks om ekvivalentinntekt og forbruksvekter). De vektene som er benyttet her tilordner forbruksvekter tilsvarende kvadratrotten av antall personer i husholdningen ($\theta = 0,5$).

Som figuren viser er det pensjoner og andre stønader som er den viktigste

Figur 1.14. Inntektssammensetning for personer i ulike inntektsklasser. Husholdningsinntekt per forbruksenhet. ($\theta = 0,5$). 1999

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen 1999.

inntektskilden til personer som befinner seg nederst i inntektsfordelingen. For den tidelen med lavest husholdningsinntekt (desil 1) utgjorde for eksempel overføringene nesten to tredjedeler av den samlede inntekten i 1999. Overføringene fortsetter å være en viktig inntektskilde også for personer som befinner seg lengre oppe i inntektsfordelingen, men fra og med desilgruppe 3, dvs. de 70 prosentene med høyest inntekt, overtar lønnsinntekt som den viktigste inntektskomponenten. Lønnsinntekt øker som andel av samlet inntekt helt opp til inntektsklassene 8 og 9 der lønn utgjør 82 prosent av samlet inntekt. For personene i den aller høyeste inntektsklassen (desil 10) er fremdeles lønnsinntekt største enkeltkomponent, men for disse personene utgjør både næringsinntekt og særlig kapitalinntekt en betydelig del av husholdningsinntekten.

1.2.4. Livsfase og levestandard

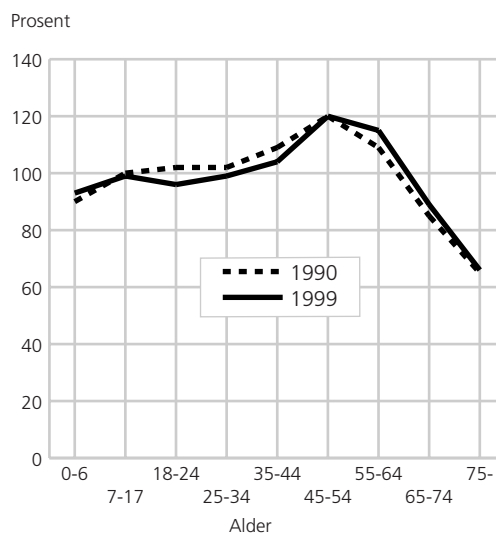
I figur 1.15 ser vi på det relative inntektsnivået for husholdningsinntekt for personer som befinner seg i ulike aldersgrupper. Figuren viser gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet for personer i ulike aldersgrupper i prosent av gjennomsnittlig inntekt for alle personer. Figuren viser f.eks. at barn i alderen 0-6 år hadde en husholdningsinntekt per forbruksenhet i 1999, som var 93 prosent av gjennomsnittlig husholdningsinntekt per forbruksenhet for alle personer. Merk likevel at når det er person som er analyseenhet så kan personer som tilhører samme husholdning, for eksempel foreldre og barn i en barnefamilie, bli gruppert i hver sin aldersgruppe.

Figuren viser at inntektsnivået i stor grad varierer med hvilken livsfase en befinner seg i. Vi ser f.eks. at det relative inntektsnivået er høyere for store barn (7-17 år) enn for små barn (under 7 år). Dette skyldes nok først og fremst at det i gjennomsnitt er færre yrkestilknyttede (dvs. flere hjemmearbeidende) og flere som arbeider deltid i småbarnsfamiliene, sammenlignet med familier der barna er større. Figuren viser også at inntektsnivået blir redusert for personer i aldersgruppene 18 - 24 år. En forklaring på dette kan være at mange i denne aldersgruppen nylig har flyttet hjemmefra og har dannet egne husholdninger. Etablering av egen husholdning medfører ofte en reduksjon i husholdningsinntekten. Inntektsnivået er klart høyest for personer i alderen 45-54 år. Denne gruppen har en gjennomsnittlig inntekt som er 23 prosent høyere enn gjennomsnittet for alle. Inntektsnivået faller raskt for personer som har nådd pensjonsalderen. Det aller laveste inntektsnivået har personer som er 75 år eller eldre. Det relative inntektsnivået for disse var i 1999 kun 66

prosent av gjennomsnittet for alle, eller litt over halvparten av det som aldersgruppen 45-54 år hadde. Her kan det imidlertid diskuteres om forbruksvektene også burde ta i betraktning at forbruksbehovet trolig er større for personer rundt 45 års alderen, enn for personer som hhv. er yngre og eldre (Rainwater, 1988).

Figuren viser hvordan den tilsvarende fordelingen var i 1990. Vi ser at fordelingen mellom de ulike aldersgruppene hovedsakelig var den samme i 1990 som det den var i 1999. Noen endringer har likevel funnet sted. Vi ser for eksempel at både de aller yngste (0-6 år) og de aller eldste (75 år og over) har hatt en relativ inntektsforbedring i perioden, ved at avstanden til gjennomsnittsinntekten for alle har blitt redusert. Vi ser også at alle

Figur 1.15. Gjennomsnittlig husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet for personer i ulike aldersgrupper. Prosent av husholdningsinntekt per forbruksenhet for alle personer. 1990 og 1999 ($\theta = 0,5$)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelserne.

personer som er eldre enn 44 år har hatt en inntektsforbedring i perioden, mens de som var mellom 18 og 44 år i 1999 hadde et lavere inntektsnivå i forhold til gjennomsnittet, enn det personer i samme aldersgruppe hadde ti år tidligere. Alle aldersgrupper har imidlertid hatt en realvekst i inntektene de siste årene (Statistisk sentralbyrå, 2001a).

1.2.5. Inntektsfordeling

Det knytter seg alltid stor interesse til spørsmål som berører inntektsfordeling og ulikhet, og om forskjellene har økt de siste årene.

I det neste kapitelet skal vi derfor se på hvordan ulikheten i fordelingen av husholdningsinntektene har endret seg de siste årene. Inntektsfordelingen blir først belyst ved å se på utviklingen i Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt, og etter å ha justert for ulik husholdningsstørrelse ved hjelp av forbruksvekter. Gini-koeffisienten er et summarisk mål for ulikhet som kan variere fra 0 til 1. Dess høyere Gini-koeffisienten er, dess større er inntektsulikheten. I tillegg viser

Boks 1.5. Ulikhetsmål

Gini-koeffisienten (G) er et mål på ulikheten i fordelingen av inntekten populasjonen. G varierer mellom 0 og 1, hvor ulikheten er større jo større G er. Dersom $G=0$ er all inntekt likt fordelt mens $G=1$ betyr at det er en person eller husholdning som mottar all inntekt og de andre ikke mottar noe. Dersom G er høyere i tilfellet uten et bestemt skattepolitisk virkemiddel enn med, fører dette virkemidlet til lavere ulikhet. For en nærmere drøfting av ulikhetskurver og ulikhetsmål, se Aaberge (1986).

Tabell 1.6. Utviklingen i inntektsfordelingen. Husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet for personer ($\theta = 0,5$). Gini-koeffisienter. Standardavvik i parentes. 1986-1999

År	G
1986	0,222 (0,002)
1988	0,219 (0,002)
1990	0,228 (0,002)
1992	0,237 (0,003)
1994	0,254 (0,003)
1996	0,257 (0,004)
1998	0,251 (0,003)
1999	0,254 (0,004)

(Negativ husholdningsinntekt er satt lik 0)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsen.

tabellen standardavviket til Gini-koeffisienten.¹

Tabell 1.6 viser fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet for personer, for perioden 1986 til 1999. Tabellen viser at inntektsfordelingen har blitt noe mer ujevn i denne perioden. Vi ser at ulikheten, målt ved Gini-koeffisienten økte både mellom 1988 og 1990 og i årene mellom 1992 og 1996. Ulikheten ser ut til å stabilisere seg etter 1996.

Når en sammenligner utviklingen i inntektsulikhet tilbake til 1980-årene må en imidlertid være klar over endringer i skattesystemet som har funnet sted i perioden. Endringene i forbindelse med skattereformen 1992 førte for eksempel til at aksjeinntekter ble mer synlige. Ulikhetsberegninger der en har gjort forsøk på å korrigere for endringer i beskatning av aksjer har vist at inntektsulikheten da økte noe mindre enn det som tabell 1.6 viser (se forøvrig kap. 6).

¹ Standardavviket vil vise om de observerte endringene i Gini-koeffisienten er statistisk utsagnskraftige, eller ikke. Som en "tommelfingerregel" er det vanlig å beregne et intervall på +/- 2 ganger standardavviket til Gini-koeffisienten for å få et 95 prosent konfidensintervall. Først når disse intervallene ikke overlapper hverandre kan en si at endringene er signifikante.

I tabell 1.7 ser vi nærmere på endringene i fordelingen. Ett summarisk mål som G kan ikke si noe om hvor i fordelingen endringene skjer. En måte å belyse dette på er å dele personene inn i desilgrupper, dvs. ti like store grupper sortert etter ekvivalentinntekten. Dersom fordelingen var helt lik, dvs. at alle personene fikk like mye av totalinntekten vil alle desilgruppene disponere ti prosent hver.

Tabell 1.7 viser at det først og fremst er i toppen av fordelingen at det har skjedd endringer. Den tidelen personer med høyest ekvivalentinntekt disponerte i 1999 en klart større del av totalinntekten sammenlignet med 1980-årene. Mens desil 10 disponerte 18,6 prosent av totalinntekten i 1986 var denne andelen økt til 21,8 prosent i 1999. Den sterkere inntektskonsentrasjonen i toppen av fordelingen har ført til at alle andre inntektsklasser har fått redusert sin andel av totalinntekten. Vi ser for eksempel at

personene i den laveste desilen har fått redusert sin andel av all inntekt fra 4,1 prosent i 1986 til 3,9 prosent i 1999. Den kumulative fordelingen viser tilsvarende at mens den fattigste 50 prosent av alle personer disponerte 34,7 prosent av all ekvivalentinntekt i 1986, var denne andelen redusert til 33,1 i 1999. Tallene for 1999 indikerer likevel at personene i de nederste inntektsklassene har økt sin andel av totalinntekten sammenlignet med midt på 1990-tallet.

Tidligere analyser har vist at den sterke økningen i aksjeutbytte er en medvirkende årsak til at ulikheten økte på 90-tallet (Epland 1999, Aarbu og Thoresen 1997). I følge tall fra selvangivelsen så økte utbetalt utbytte fra omlag 8 milliarder kroner i 1993 til vel 19 milliarder kroner i 1999 (Statistisk sentralbyrå 2001b). Utbytte er imidlertid en inntektskilde som er svært ulikt fordelt blant husholdningene. I 1996 mottok for eksempel de ti

Tabell 1.7. Fordelingen av husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet, for personer. (0 = 0,5). Andel av totalinntekten og kumulativ fordeling, 1986-1999. Prosent

	Desil									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1986	4,1	6,1	7,2	8,2	9,1	9,9	10,9	12,1	13,8	18,6
1988	4,2	6,1	7,3	8,2	9,1	9,9	10,8	12,0	13,6	18,7
1990	4,0	6,0	7,2	8,2	9,1	9,9	10,9	12,0	13,7	19,0
1992	3,8	5,9	7,0	8,1	9,0	9,9	10,9	12,1	13,8	19,6
1994	3,5	5,6	6,9	7,9	8,9	9,8	10,8	12,0	13,7	20,8
1996	3,7	5,6	6,9	7,9	8,8	9,7	10,6	11,7	13,4	21,7
1998	3,9	5,8	6,9	7,9	8,7	9,6	10,5	11,7	13,5	21,4
1999	3,9	5,7	6,9	7,8	8,8	9,6	10,5	11,6	13,4	21,8
	Kumulativ fordeling									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1986	4,1	10,2	17,4	25,6	34,7	44,6	55,5	67,6	81,4	100
1988	4,2	10,3	17,6	25,9	35,0	44,9	55,7	67,7	81,3	100
1990	4,0	10,0	17,1	25,3	34,4	44,3	55,3	67,3	81,0	100
1992	3,8	9,7	16,7	24,8	33,8	43,7	54,6	66,7	80,4	100
1994	3,5	9,2	16,0	24,0	32,8	42,6	53,5	65,5	79,2	100
1996	3,7	9,4	16,2	24,1	32,8	42,5	53,1	64,9	78,3	100
1998	3,9	9,7	16,6	24,5	33,3	42,9	53,4	65,1	78,6	100
1999	3,9	9,6	16,5	24,4	33,1	42,7	53,2	64,8	78,2	100

(Negative beløp er satt lik 0)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene.

prosent av personene med høyest inntekt etter skatt per forbruksenhet nærmere 89 prosent av alt utbytte (Epland 1999). På den annen side så var trolig økningen i minstepensjonen i 1999 en medvirkende årsak til personene i den nedre del av fordelingen fikk forbedret sin stilling.

Husholdningstyper

I tillegg til å se på utviklingen i ulikhet for alle personer under ett, skal vi også se på utviklingen i ulikhet innen ulike husholdningstyper. Tabell 1.8. viser utviklingen i Gini-koeffisienten for inntekt etter skatt for hhv. enslige, par uten barn og for ulike barnefamilier.

Tabellen viser at det er store ulikheter i inntektsfordelingen innen de ulike husholdningene. Den jevneste fordelingen finner vi blant enslige pensjonister og blant barnefamiliene, mens ulikheten er størst blant enslige under 45 år. Utviklingen i ulikhet har også vært forskjellig for de ulike husholdningstypene. Mens ulikheten ser ut til å ha blitt noe større innen gruppen par uten barn, - særlig for gruppen der eldste person er i alderen 45 til 64 år, så har det bare skjedd mindre endringer i ulikheten innen flere av de andre husholdningstypene.

Tabell 1.8. Inntektsulikhet innen ulike husholdningstyper. 1986 - 1999. Gini-koeffisienter. Standardavvik i parentes

	1986	1990	1994	1999
Enslige				
Under 45 år	0,290 (0,014)	0,301 (0,011)	0,315 (0,009)	0,301 (0,009)
45-64 år	0,249 (0,016)	0,249 (0,012)	0,273 (0,015)	0,257 (0,017)
65 år og over	0,201 (0,010)	0,202 (0,012)	0,213 (0,013)	0,192 (0,017)
Par uten barn				
Under 45 år	0,203 (0,010)	0,211 (0,011)	0,247 (0,011)	0,257 (0,035)
45-64 år	0,173 (0,009)	0,192 (0,010)	0,233 (0,015)	0,234 (0,015)
65 år og over	0,195 (0,008)	0,195 (0,007)	0,250 (0,019)	0,241 (0,018)
Par med barn				
Yngste barn				
0-6 år	0,171 (0,006)	0,181 (0,013)	0,189 (0,006)	0,197 (0,016)
7-17 år	0,190 (0,007)	0,189 (0,007)	0,210 (0,012)	0,199 (0,011)
Mor/far med barn				
Yngste barn				
0-17 år	0,250 (0,017)	0,224 (0,012)	0,225 (0,011)	0,240 (0,050)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Inntekts- og formuesundersøkelsene.

Sigrun Kristoffersen

2. Inntekt og skatt for næringsvirksomhet

Skattereformen i 1992 medførte blant annet at skattesatsene ble senket samtidig som skattegrunnlaget ble utvidet. Kapitalinntekter blir beskattet med en flat skattesats, mens arbeidsinntekt blir beskattet progressivt. Delingsmodellen er en sjablonmetode for å dele næringsinntekten i kapitalinntekt og arbeidsinntekt. Reglene for stedbunden beskatning for etterskuddspliktige skattytere ble fjernet fra og med inntektsåret 1998.

2.1. Totale inntekter og skatter for næringsvirksomhet

Innledning

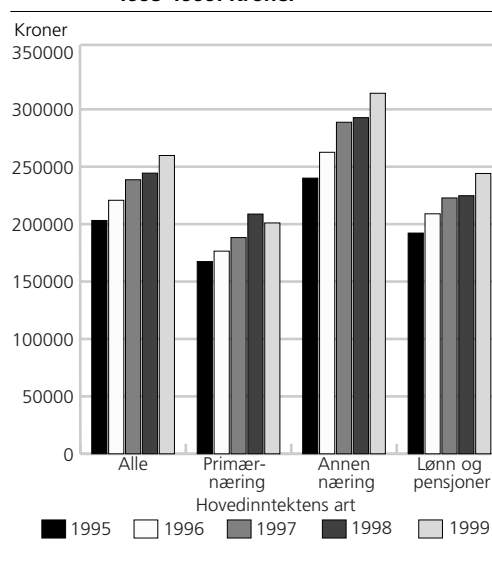
I dette avsnittet vil vi ta for oss utviklingen i totale inntekter og skatter for personlig næringsdrivende og etterskuddspliktige. Datagrunnlaget vil være Skattemetodens registre over utlignet skatt og grunnlag for skattene (Etterskuddsregisteret og Ligningsregisteret) og Skattemetodens datastøttede selvangivelsesbehandling for forskuddspliktige skattytere (DSB-systemet). Inntektsbegrepene og hovedtrekkene i skattereglene er omtalt i boks 2.1 og 2.2.

Personlig næringsdrivende

Skattedirektoratets DSB-system gir oss totaltall (selvangivelsesdata) for alle personlig næringsdrivende i tillegg til ligningsdata (ansettelser og skatter).

Gjennomsnittlig alminnelig inntekt for personlig næringsdrivende økte med om lag 28 prosent i perioden 1995 til 1999. Personlig næringsdrivende med annen næring som hovedinntekt hadde den

Figur 2.1. Gjennomsnittlig alminnelig inntekt for personlig næringsdrivende. 1995-1999. Kroner

Kilde: Skattestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

største inntektsøkningen i perioden med om lag 31 prosent, mens de næringsdrivende som hadde lønn og pensjon som hovedinntekt hadde en inntektsøkning på om lag 27 prosent. Se figur 2.1 og vedleggstabell C1.

Boks 2.1. Personlig næringsdrivende - definisjoner og begreper

Personlig næringsdrivende er en person som driver næringsvirksomhet for egen risiko og regning. Dette innebærer at en personlig næringsdrivende iflg. selvangivelsen er lignet for alminnelig næringsinntekt og/eller har fått beregnet personinntekt fra slik næringsvirksomhet.

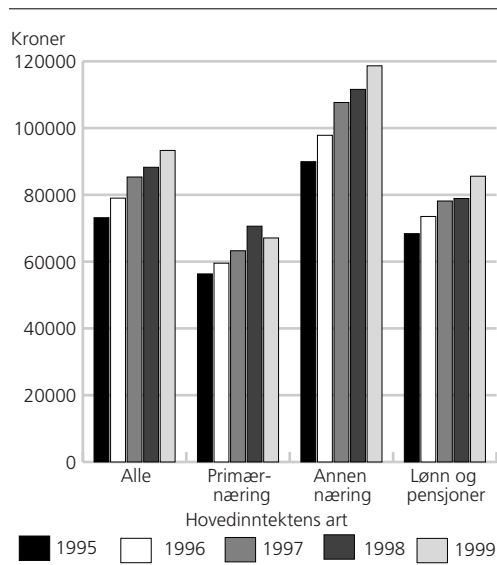
Alminnelig inntekt (nettoinntekt) kan defineres som summen av lønnsinntekter, kapitalinntekter og næringsinntekter fratrukket gjeldsrenter, avskrivninger og utgifter til inntekts ervervelse.

Personinntekt (bruttoinntekt) er en betegnelse på inntekt av personlig utført arbeid i eller utenfor ansettelsesforhold. Personinntekt i ansettelsesforhold er skattepliktige lønnsinntekter og pensjoner, mens personinntekt utenfor ansettelsesforhold er en beregnet personinntekt for personer som driver næringsvirksomhet. Personinntekt utgjør grunnlag for utregning av trygdeavgift og toppskatt.

Inntektsskatt (nettoskatt) består av kommune- og fylkesskatt samt fellesskatt til staten, og beregnes flatt med 28 prosent av alminnelig inntekt.

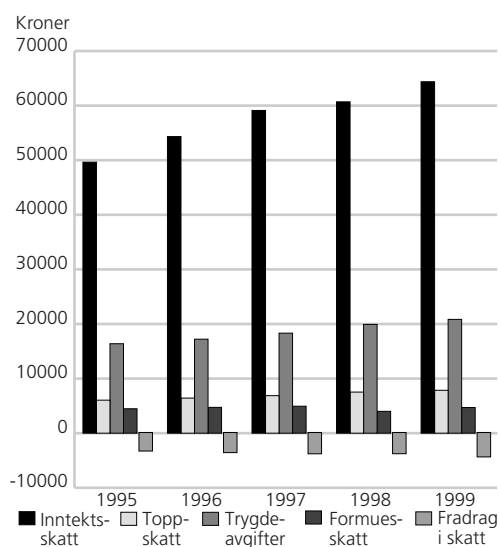
Skatt på personinntekt (bruttoskatt) består av trygdeavgift og toppskatt.

Figur 2.2. Gjennomsnittlig sum skatt for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektens art. 1995-1999. Kroner

Kilde: Skattestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3. Gjennomsnittlig sum skatt for personlig næringsdrivende. 1995-1999. Kroner

Kilde: Skattestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.2. Etterskuddspliktige - definisjoner og begreper

For å bli regnet som etterskuddspliktig må eierne av selskapet ha begrenset ansvar for gjelden til selskapet. Før 1998 kunne et selskap bestå av en eller flere skattytere på grunn av bestemmelsene om stedbundet beskatning i skatteloven § 18.1.

Sokkelselskaper er skattemessig hjemmehørende i Norge eller utlandet, og skattlegges etter petroleumsskatteloven. De som er hjemmehørende i Norge, driver oljeutvinning og rørlednings-transport, mens de utenlandske selskapene driver ulike former for støttevirksomhet for petroleumsutvinning.

Rederier omfatter selskap som skattlegges etter skatteloven § 51A. For å komme inn under disse særreglene må selskapet være et aksjeselskap som eier skip eller fartøy enten direkte eller indirekte gjennom et annet selskap. Selskap innenfor ordningen kan ikke drive annen virksomhet enn utleie og drift av egne og innleide skip, og kan heller ikke ha ansatte.

Kraftforetak er definert etter særregler ved beskatning av kraftforetak tatt inn i skatteloven § 19A. Skatteplikten omhandler alle som eier vannkraftverk eller som er berettiget til uttak av kraft.

Alminnelig inntekt består av næringsinntekter og kapitalinntekter fratrukket gjeldsrenter og andre kapitalutgifter samt anvendt fremførbart underskudd.

Beregnet personinntekt som tilordnes de aktive eierne beregnes ut fra næringsinntekten i selskapet korrigert for kapitalposter, fratrukket beregnet kapitalavkastning og eventuelt lønnsfradrag, samt benyttet fremførbart negativ personinntekt.

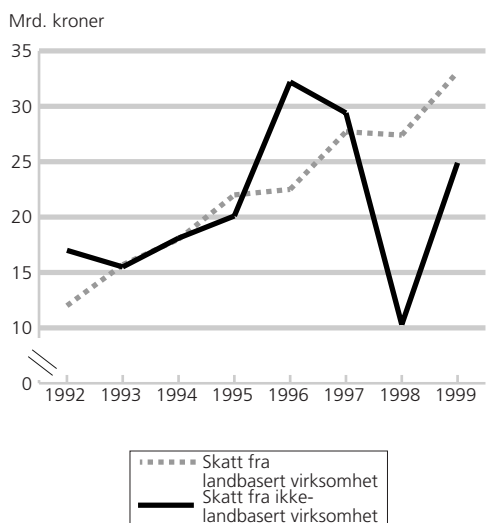
Reglene for stedbunden beskatning for etterskuddspliktige ble fjernet fra og med inntektsåret 1998. Dette medførte at selskaper og andre etterskuddspliktige kun ble ilignet fellesskatt til staten med 28 prosent av alminnelig inntekt og formuesskatt til staten med 0,3 prosent av skattepliktig formue for noen enkelte typer etterskuddspliktige (ikke vanlige aksjeselskaper). Tidligere år var skattesatsene for de fleste etterskuddspliktige 21,25 prosent fellesskatt og 6,75 prosent inntektsskatt til kommune/fylke. Sokkelselskaper skattlegges med 28 prosent inntektsskatt til staten. Norske oljeutvinningsselskaper ilignes i tillegg en særskatt på 50 prosent. Kraftforetak ilignes i tillegg til fellesskatt også naturressursskatt til kommunene og skatt på grunnrenteinntekt til staten, etter reglene i skatteloven § 19A.

Gjennomsnittlig sum skatt for personlig næringsdrivende økte med om lag 28 prosent i perioden 1995 til 1999. Personlig næringsdrivende med annen næring som hovedinntekt hadde den største skatteøkningen i perioden med om lag 32 prosent, mens de næringsdrivende som hadde lønn og pensjon som hovedinntekt, hadde en skatteøkning på om lag 25 prosent. Sum skatt for de personlig næringsdrivende utgjorde i 1999 36 prosent av alminnelig inntekt. For de næringsdrivende med annen

næring som hovedinntekt utgjorde skatten 38 prosent av alminnelig inntekt, mens tilsvarende andel for de med primærnæring som hovedinntekt var 33 prosent. Se figur 2.2 og vedleggstabell C1.

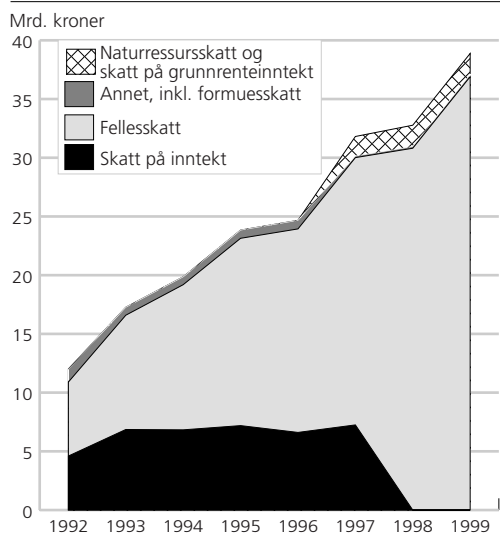
Inntektsskatt utgjorde nesten 70 prosent av sum skatt, mens toppskatten utgjorde om lag 8 prosent. Trygdeavgiftens andel av sum skatt lå på rundt 22 prosent i perioden 1995-1999. Se figur 2.3 og vedleggstabell C2.

Figur 2.4. Sum skatt for etterskuddspliktige. 1992-1999. Milliarder kroner

Kilde: Skattestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Sum skatt før fradrag. Landbasert virksomhet. 1992-1999. Milliarder kroner

Kilde: Skattestatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Etterskuddspliktige

Sum skatt for alle etterskuddspliktige ble fordoblet i perioden 1992 til 1999. Den største årlige økningen finner vi siste året da skatten økte med over 50 prosent.

Landbasert virksomhet hadde en jevn økning hele perioden, men med spesielt stor økning siste året. Tall for ikke-landbasert virksomhet (rederier og sokkelvirksomhet) viser en tilsvarende jevn økning de første årene. Men fra 1996 til 1998 sank sum skatt fra ikke-landbasert virksomhet med nesten 70 prosent. Se figur 2.4 og vedleggstabell C3.

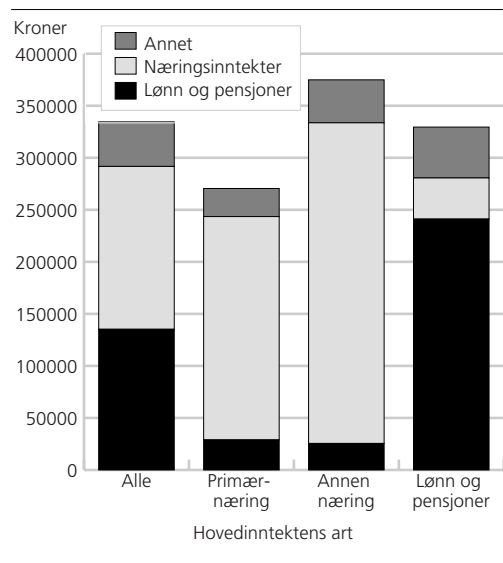
Særskilte regler for skattlegging av kraftforetak ble innført fra inntektsåret 1997. Kraftverkene naturressursskatt har vært stabil de første årene. Naturressursskatten samordnes med fellesskatten ved at det gis et fradrag for naturressursskatt. Dette fradraget utgjorde bortimot 70 prosent av naturressursskatten de to første årene, og bortimot 60 prosent i 1999.

For landbasert virksomhet økte sum skatt før eventuelle fradrag med hele 176 prosent fra 1992 til 1999. Størst årlig økning finner vi fra 1996 til 1997. Da økte sum skatt med hele 23 prosent. Se figur 2.5 og vedleggstabell C4.

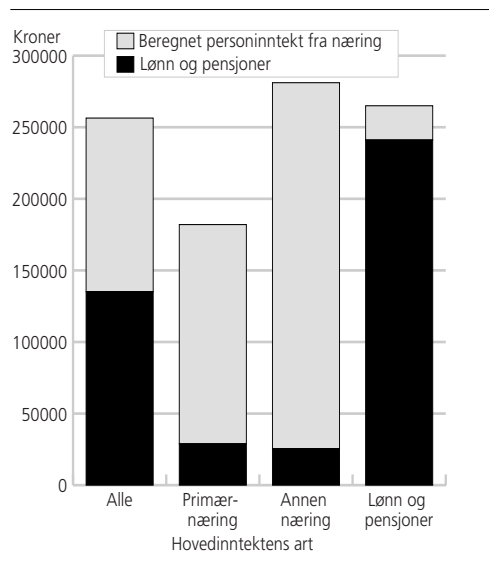
2.2. Selvangivelsesregnskap for næringsvirksomhet

Innledning

I dette avsnittet vil vi ta for oss et detaljert selvangivelsesregnskap for personlig næringsdrivende og etterskuddspliktige. Datagrunnlaget vil være selvangivelsesdata som ble innhentet til inntekts- og formuessundersøkelsene for personlig næringsdrivende (IFN) og aksjeselskaper (IFS) og inntektsundersøkelsen for sokkelselskaper (IFO).

Figur 2.6. Gjennomsnittlig bruttoinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Kroner

Kilde: Inntektsstatistikk for personlig næringsdrivende, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7. Gjennomsnittlig personinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Kroner

Kilde: Inntektsstatistikk for personlig næringsdrivende, Statistisk sentralbyrå.

IFN er basert på et landsomfattende utvalg på ca. 4 000 personlig næringsdrivende og deres ektefeller, mens IFS er basert på et utvalg på ca. 7 000 skattepliktige aksjeselskaper. For begge undersøkelsene er grunnlaget hentet fra skattemeldingens materiale. Det betyr at beløpene størrelse er bestemt av skatteregler og ligningspraksis. Alle undersøkelser er beheftet med en viss usikkerhet. Generelt blir resultatene mer usikre jo færre observasjoner de er basert på.

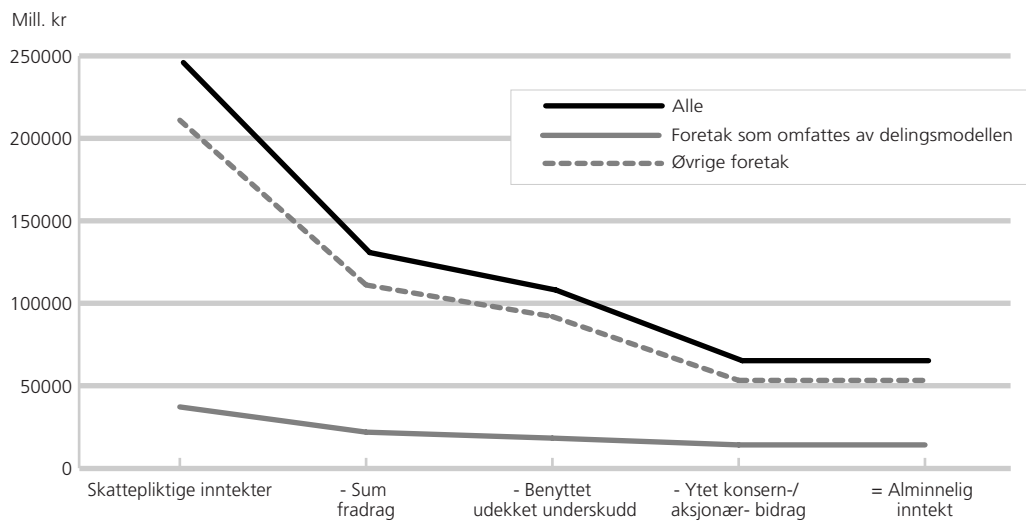
IFO viser tall for samtlige sokkelselskaper, og bygger på inntektstall som er innhentet fra oljeskattekontoret i Oslo og sentralskattekontoret for utenlandssaker i Sandnes. Alle skattetall er basert på Skattedirektoratets register over utlignede skatter.

Personlig næringsdrivende

For alle personlig næringsdrivende sett under ett, utgjorde inntekter fra næringsvirksomhet snaut halvparten av bruttoinntekten, mens lønn og pensjoner utgjorde 40 prosent. For næringsdrivende med næringsvirksomhet som hovedinntekt utgjorde næringsinntekt drøyt 80 prosent av bruttoinntekten. Til sammenligning var tilsvarende andel 12 prosent for næringsdrivende med lønn og pensjoner som hovedinntekt. Se figur 2.6 og vedleggstabell C6.

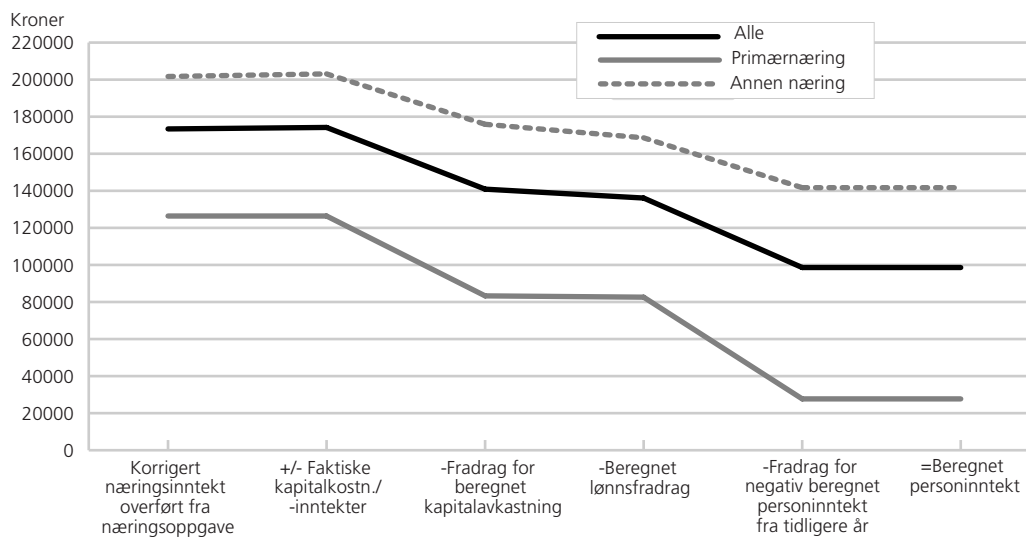
Snaut halvparten av samlet personinntekt var beregnet personinntekt fra næring. For næringsdrivende med primærnæring som hovedinntekt utgjorde personinntekt fra næring 84 prosent av samlet personinntekt og innen andre næringer var andelen drøyt 90 prosent. Se figur 2.7 og vedleggstabell C6.

Figur 2.8. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper. 1999. Millioner kroner

Kilde: Inntektsstatistikk for aksjeselskaper, Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.9. Beregning av personinntekt for personlig næringsdrivende. 1999. Kroner. Gjennomsnitt

Kilde: Inntektsstatistikk for personlig næringsdrivende, Statistisk sentralbyrå.

Aksjeselskaper

Den totale alminnelige inntekten for alle aksjeselskaper var 67 milliarder kroner i 1999. Den negative alminnelige inntekten utgjorde totalt 37 milliarder kroner, mens den samlede positive og skattbare alminnelige inntekten var 104 milliarder kroner. Aksjeselskapene benyttet totalt 23 milliarder kroner i fradrag for udekket underskudd fra tidligere år. Se figur 2.8 og vedleggstabell C8.

2.3. Beregnet personinntekt

Innledning

I dette avsnittet vil vi ta for oss beregnet personinntekt for aktive eiere i aksjeselskap og for virksomheter drevet av personlig næringsdrivende. Datagrunnlaget vil være skjema for beregning av personinntekt som ble innhentet til inntekts- og formuessundersøkelsene for personlig næringsdrivende (IFN) og aksjeselskaper (IFS).

Personlig næringsdrivende

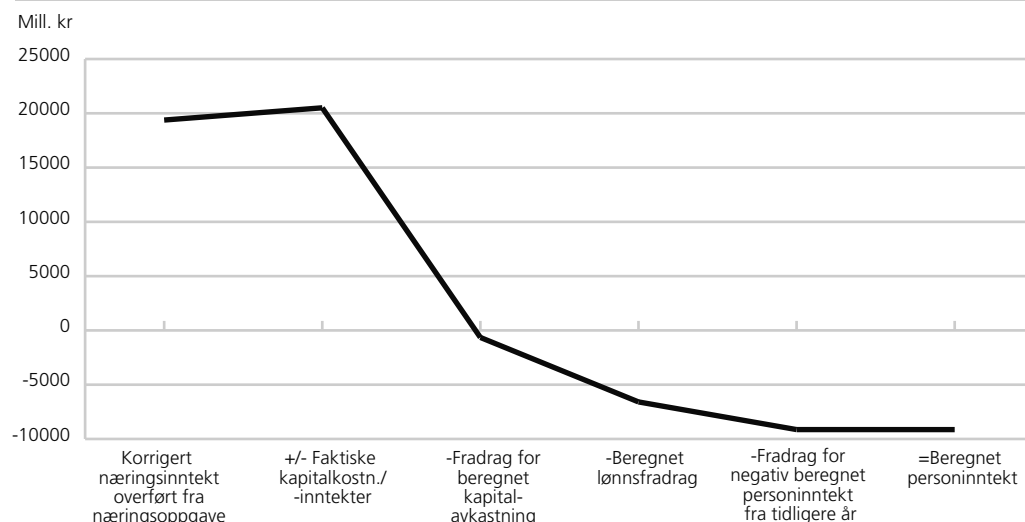
For alle virksomheter sett under ett utgjorde fradrag for beregnet kapitalavkastning om lag 19 prosent av næringsinntekt etter korreksjon for faktiske kapitalkostnader/-inntekter. Tilsvarende andel for virksomheter innen primærnæring var om lag 34 prosent og innen andre næringer 13 prosent.

Fradrag for fremførbar negativ beregnet personinntekt fra tidligere år utgjorde totalt 21 prosent av næringsinntekten. Innen primærnæring utgjorde dette fradraget 43 prosent, og innen andre næringer om lag 13 prosent. Se figur 2.9 og vedleggstabell C10.

Aktive eiere i aksjeselskap

Samlet personinntekt beregnet for aktive eiere i aksjeselskap var negativ i 1999, og utgjorde 9,1 milliarder kroner. Om lag 1 av 5 aktive eiere fikk beregnet positiv personinntekt. Denne var totalt på 4,3 milliarder kroner, etter fradrag for

Figur 2.10. Beregning av personinntekt for aktive eiere i aksjeselskap. 1999. Millioner kroner

Kilde: Inntektsstatistikk for aksjeselskaper, Statistisk sentralbyrå.

negativ personinntekt fra tidligere år. Ved beregning av personinntekten har fradragene i næringsinntekt ulik betydning for nivået på endelig personinntekt. Fradrag for beregnet kapitalavkastning utgjorde 103 prosent av næringsinntekt etter korreksjon for faktiske kapitalkostnader/-inntekter. Beregnet lønnsfradrag utgjorde 29 prosent og negativ fremført personinntekt fra tidligere år utgjorde 12 prosent av næringsinntekten. Se figur 2.10 og vedleggstabell C11.

Mads Ivar Kirkeberg og Jon Epland

3. Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?

Frynsegoder har blitt en stadig mer populær avlønningsform blant norske arbeidstakere på 1990-tallet, men på tross av økt popularitet så tilsvarer frynsegodene likevel bare om lag én prosent av de totale lønnssummer som utbetales. Disse ytelsene er skjevt fordelt med hensyn på kjennemerker som kjønn, utdanning, inntekt og arbeidssektor, men har en beskjeden innvirkning på selve inntektsfordelingen. Dette gjelder både fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekter.

3.1. Innledning

Inntekt fra lønnet arbeid er den klart viktigste inntektskilden til husholdningene i de fleste land. Med lønnsinntekt tenkes det først og fremst på kontantlønn, men ifølge internasjonale rekommandasjoner fra for eksempel ILO (1998) og Eurostat (1998), bør også ulike typer av naturalytelser inkluderes i lønnsbegrepet. Dette har blitt gjort ut i fra den antakelsen om at det å gi kompensasjon i form av naturalytelser, populært kalt frynsegoder, har blitt mer omfattende de siste årene (se for eksempel OECD, 1998).

Det er imidlertid relativt få land som samler inn opplysninger om frynsegoder i sine inntektsundersøkelser. En undersøkelse foretatt blant 21 medlemsland i Canberra-gruppen¹ viste for eksempel at bare om lag halvparten av landene samlet inn opplysninger om frynsegoder (Weinberg, 2000). En tilsvarende undersøkelse

blant medlemslandene i EU viste også store variasjoner når det gjaldt dekningen av denne typen inntekter (De Wreede, 1999).

I Norge ble mange av de viktigste frynsegodene skattepliktige i løpet av 1980- og 1990-årene. Siden vi i Norge utarbeider inntektsstatistikken ved hjelp av opplysninger fra ulike administrative registre, er vi også bedre i stand til å identifisere og kvantifisere slike inntekter ved hjelp av ulike koder. Et av formålene med artikkelen er å se på hvilken betydning frynsegoder har på den generelle inntektsfordelingen. Har det noen betydning for inntektsulikheten om frynsegoder henholdsvis inngår eller ikke inngår i inntektsbegrepet? Dette vil i såfall ha betydning ved internasjonale undersøkelser om ulikhet, der norske inntektsdata blir sammenlignet med data fra land der tilsvarende opplysninger om naturalytel-

¹ Canberra-gruppen er en ekspertgruppe som har som formål å utarbeide retningslinjer for utarbeiding av inntektsstatistikk for husholdningene. Av de landene som deltok i denne undersøkelsen kom åtte fra Latin Amerika, syv fra Europa, to fra Asia. I tillegg var også USA, Canada, Australia og New Zealand med.

ser ikke inngår i inntektsbegrepet. Vi skal i tillegg også se på fordelingen av ulike typer av frynsegoder. Er det for eksempel slik at noen typer frynsegoder er mer ulikt fordelt enn andre? Ved hjelp av registerdata skal vi også presentere utviklingen i noen av de viktigste frynsegoderne på 1990-tallet.

3.2. Hvorfor gir arbeidsgiverne frynsegoder?

Frynsegoder er en oversettelse av det engelske ordet "fringe benefits". En annen betegnelse er naturalytelser. Som så mye annet oppstod også frynsegoder i USA under eller like etter 2. verdenskrig. Bedriftene ble da oppmuntret til å gi slike goder for å kompensere manglende lønnsøkning (Kirkeberg 1994).

Frynsegoder blir ofte inndelt i individuelle og kollektive goder. Med kollektive frynsegoder menes frynsegoder som omfatter alle ansatte ved en bedrift. Dette er frynsegoder som er av en slik art at det er vanskelig å utelukke noen av de ansatte fra dem. Ulykkesforsikring er eksempel på et slikt frynsegode. Individuelle frynsegoder derimot blir gitt til enkelte ansatte (eventuelt grupper av ansatte). Eksempel på et slikt frynsegode er fri bil.

I følge Granqvist (1997) er det flere årsaker til at arbeidsgivere benytter frynsegoder ved avlønning av ansatte. For det første kan det gi skattefordeler både for den ansatte og arbeidsgiveren. Noen frynsegoder er fortsatt skattefrie for den ansatte, eksempelvis velferdstiltak som bedriftskantine, billetter til sports- og kulturarrangement, bedriftshelsetjeneste etc. Fordelen for arbeidsgiveren er at han slipper å betale arbeidsgiveravgift for slike ytelser. For det andre ønsker arbeidstakeren enkelte frynsegoder fordi de gir status. Det beste eksempelet her er vel

kanskje fri bil. For noen arbeidsgivere kan det videre være gunstig å tilby deler av avlønningen i form av varer og tjenester som bedriften produserer, istedet for kontantlønn. På grunn av stordriftsfordelene vil kostnadene da bli små for bedriften. Rimelige lån til bankansatte eller gratis reiser til ansatte i jernbane- eller flyselskap er eksempler på slike ordninger. En annen viktig årsak til å gi frynsegoder i et stramt arbeidsmarked er muligheten for å kunne holde på visse typer arbeidskraft. Utdeling av aksjeopsjoner i IT-bransjen er et godt eksempel på dette.

3.3. Datagrunnlaget

Datagrunnlaget er opplysninger fra Lønns- og trekkoppgaverregisteret (LTO) og Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). LTO er et register som dekker alle ytelser gitt fra arbeidsgiver og trygdekontor til arbeidstaker og trygdemottaker. De ulike inntektene kan i dette registeret identifiseres ved hjelp av forskjellige koder. Dette gjelder for eksempel ulike typer naturalytelser. Vi har sammenlignbare data fra LTO for perioden 1991-1998.

LTO kan gi detaljerte opplysninger om ulike typer lønnsinntekter, men når formålet er å studere betydningen på inntektsfordelingen må en i tillegg ha opplysninger om andre inntekter som husholdningene mottar, for eksempel kapitalinntekter og skattefrie stønader. Vi har derfor koblet på opplysninger om ulike frynsegoder fra LTO til Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). IF er en representativ utvalgsundersøkelse som i 1998 omfattet om lag 15 000 husholdninger. Undersøkelsen dekker de fleste kontante inntektene som husholdningen mottar, men kan ikke spesifisere de ulike komponentene som inngår i lønnsbegrepet, for eksempel frynsegoder.

3.4. Begrensninger i datagrunnlaget

Problemer med verdifastsettelse

Frynsegoder er, for å sitere Harrison m.fl. (2000), en type ytelse "given to employees as part of an employment package but which cannot be translated into money that is freely available for any purpose of the employee's choice". Men selv om frynsegodene ikke uten videre kan omsettes til kontante inntekter, så har de likevel en verdi for mottakeren i kroner og øre. Det er likevel vanskelig å anslå markedsverdi på naturalytelser. Våre data er basert på den verdi som skattemyndighetene har fastsatt på de ulike ytelsene. Det er god grunn til å anta at denne verdien ofte ligger under det som er den faktiske verdien for disse ytelsene. Dette gjelder for eksempel verdien av fri telefon der bare utgifter som overstiger beløpet som tilsvarende den faste avgiften pluss 100 tellerskritt i måneden er skattepliktig. For personer som mottar flere aviser gratis er det som hovedregel bare det første abonnementet som er skattepliktig. Også når det gjelder verdifastsettelsen av for eksempel fri bil, ligger den skattemessige verdien trolig lavere enn det som er den økonomiske verdien. I denne artikkelen er det imidlertid ikke gjort noen forsøk på å oppjustere verdien av disse ytelsene til å komme nærmere markedsverdier.

Frynsegoder som ikke inngår

De fleste frynsegoder er i dag skattepliktig inntekt. Det er imidlertid noen ytelser som ennå ikke er skattepliktige, og som dermed ikke inngår i datagrunnlaget. En slik ytelse som bør nevnes er bonuspoeng opptjent ved flyreiser. I prinsippet er også denne ytelsen skattepliktig, men siden det ikke foreligger innberetningsplikt fra flyselskapene vil det her være en høy grad av underrapportering til ligningsmyndighetene. Det kan selvsagt også

diskuteres hvorvidt denne ytelsen er å betrakte som et frynsegode, siden det altså er flyselskapene som gir denne ytelsen og ikke arbeidsgiveren. Imidlertid så er det i de fleste tilfeller arbeidsgiver som bekoster disse reiseutgiftene, og verdien på ytelsene er trolig betydelig for de arbeidstakerne som ofte er på tjenestereiser.

Andre mer rendyrkede frynsegoder som også mangler i datagrunnlaget, men der vi antar at verdien er av mer beskjedent art, er for eksempel gratis billetter levert av arbeidsgiver (sportsarrangement, teater, opera etc.), tilgang til bedriftshytter, subsidierte bedriftskantiner, røykeavvenningskurs, bedriftshelsetjeneste, bedriftsmedlemsskap i helsestudio og betalt garasje og parkeringshus.

3.5. Utviklingen i frynsegoder på 1990-tallet

Har frynsegoder blitt mer utbredt blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-årene? Ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaverregisteret (LTO) har vi studert utbredelsen av åtte ulike individuelle frynsegoder i perioden 1991-1998 (se tabellene 3.1 og 3.2). I 1991 hadde disse frynsegodene en skattemessig verdi på 3 656 millioner kroner. Selv om dette er et betydelig beløp i seg selv utgjorde det likevel bare straks under 1 prosent av totale lønnsutbetalinger samme år. Som vi ser i tabell 3.2 var denne andelen for de samme åtte frynsegodene ("andre frynsegoder" holdt utenfor) bare helt marginalt høyere i 1998 (1,02 prosent).

Fra og med inntektsåret 1996 er det mulig å skille ut en rekke naturalytelser fra kontantlønnen i LTO, men det er dessverre ikke mulig å spesifisere disse siden de blir innrapportert på en felles kode. Disse frynsegodene omfatter blant

annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, privat medlemskap i helsestudio, gratis medlemskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc. I denne artikkelen er disse referert til som "andre frynsegoder". Hvis disse frynsegodene inkluderes med de øvrige åtte som kan spesifiseres, øker andelen i forhold til totale lønnsutbetalinger til 1,36 prosent i 1998. Med andre ord, fra et makroperspektiv utgjør de mest

vanlige frynsegodene en relativt liten og stabil andel av total lønn i Norge. Hvis vi derimot tar en kikk på de enkelte frynsegodene, blir bildet litt mer nyansert.

Fri telefon og fri avis mer og mer vanlig

Som vi kan se i figur 3.1 har noen individuelle frynsegoder blitt mer populære i 1990-årene mens andre igjen har minsket i utbredelse. Fri telefon/støtte til telefon er det individuelle frynsegodet som har hatt den største veksten i utbredelse i perioden 1991-1998. I 1991 hadde 151 000 arbeidstakere dette godet. I 1996 hadde antallet vokst til 280 500 personer og i 1998 til 323 000, eller 15,9 prosent av alle personer 17 år og eldre

Tabell 3.1. Antallet personer med ulike frynsegoder. Andel av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Antall	Prosent personer	Antall	Prosent personer	Antall	Prosent personer	Antall	Prosent personer
Fri bil	59 000	3,1	55 000	2,9	55 500	2,8	60 000	3,0
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	95 500	5,1	67 500	3,6	51 500	2,6	52 000	2,6
Fri telefon/støtte til telefon	151 000	8,1	224 000	11,9	280 500	14,2	323 000	15,9
Fri(e) avis(er)	33 000	1,8	50 000	2,6	59 500	3,0	67 000	3,3
Fritt arbeidstøystøtte til arbeidstøystøtte	205 500	11,0	218 500	11,6	247 000	12,5	252 000	12,4
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	633 000	33,8	716 500	37,9	865 500	43,8	977 000	48,2
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	3 000	0,2	2 500	0,1	6 500	0,3	8 000	0,4
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	11 000	0,6	9 500	0,5	7 500	0,4	6 500	0,3
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 140 000	57,6	1 287 000	63,5
Personer 17 år og eldre med yrkesinntekt ²	1 875 000		1 890 000		1 978 000		2 026 000	

¹ Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemskap i helsestudio, betalt garasje plass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legehelsestjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

² Kilde : Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelse 1991 og selvangivelsesstatistikken 1993, 1996 og 1998. Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgevaregisteret.

med yrkesinntekt. Det er to åpenbare årsaker til denne utviklingen; den enorme veksten i bruk av mobiltelefon og Internett.

Fri(e) avis(er) vil si at arbeidsgiveren betaler avisabonnementet og at avisen(e) blir levert til den ansattes hjem. Som for fri telefon har også dette frynsegodet blitt mer vanlig blant norske arbeidstakere. Fra 1991 til 1998 ble antallet som mottok denne ytelsen doblet fra 33 000 til 67 000 personer. Fri telefon og fri avis er likevel frynsegoder som har liten økonomisk verdi for den enkelte ansatte med et gjennomsnittlig beløp på under 2 000 kroner.

... men firmabil gir størst inntekts-tillegg

Fordel ved fri bruk av arbeidsgivers bil er det frynsegodet som har størst skattemessig verdi for den ansatte. Antallet som nyter godt av dette godet har vært stabilt i perioden 1991-1998, rundt 50-60 000 personer, eller om lag tre prosent av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. Fordelen regnes ut fra bilens listepris som ny og en standardisert kjørelengde på 10 000 km hvert år. I tillegg til denne standardiserte privatkjøringen vil arbeidstakeren bli beskattet for faktisk kjøring mellom hjem og arbeidssted. Den gjennomsnittlige fordelten av dette frynsegodet, målt i 1998-priser, har økt fra 32 900 kroner i 1991 til 51 000 kroner i 1998.

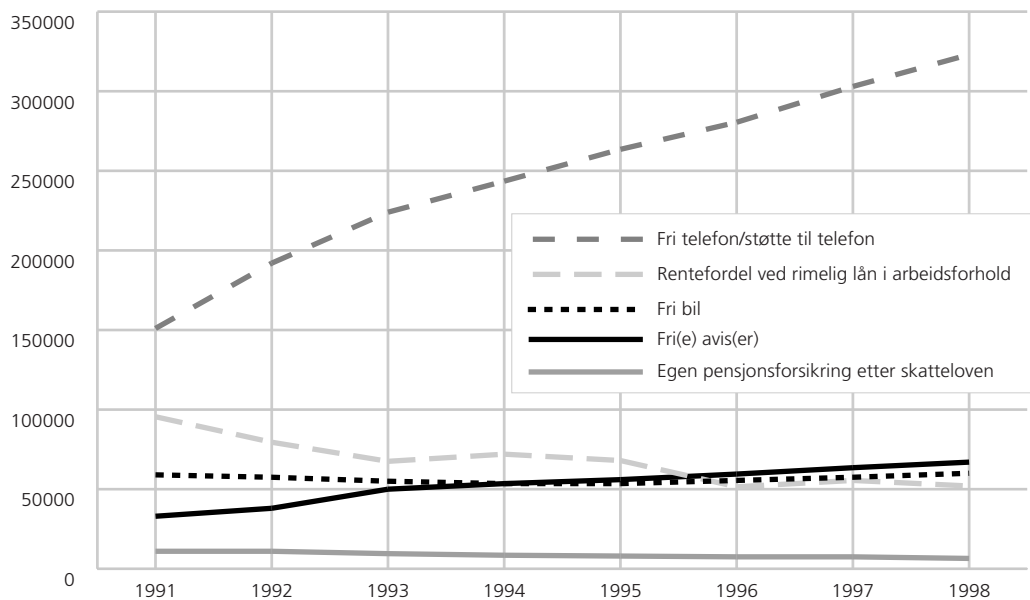
Tabell 3.2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Andel av total lønn. Millioner 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent
I alt	3 656	0,97	4 144	1,09	5 805	1,35	6 618	1,36
Fri bil	1 942	0,52	2 723	0,71	2 848	0,66	3 057	0,63
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	644	0,17	177	0,05	118	0,03	89	0,02
Fri telefon/støtte til telefon ...	313	0,08	437	0,11	511	0,12	615	0,13
Fri(e) avis(er)	53	0,01	79	0,02	98	0,02	112	0,02
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	227	0,06	219	0,06	226	0,05	214	0,04
Ulykkesforsikring og yrkeskadeforsikring (merpremie) .	238	0,06	299	0,08	342	0,08	463	0,10
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	80	0,02	65	0,02	230	0,05	283	0,06
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	158	0,04	145	0,04	121	0,03	112	0,02
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 313	0,31	1 673	0,34
Sum lønn ²	376 508		381 123		430 272		486 143	

¹ Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemsskap i helsestudio, betalt garasje plass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legehelsestjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

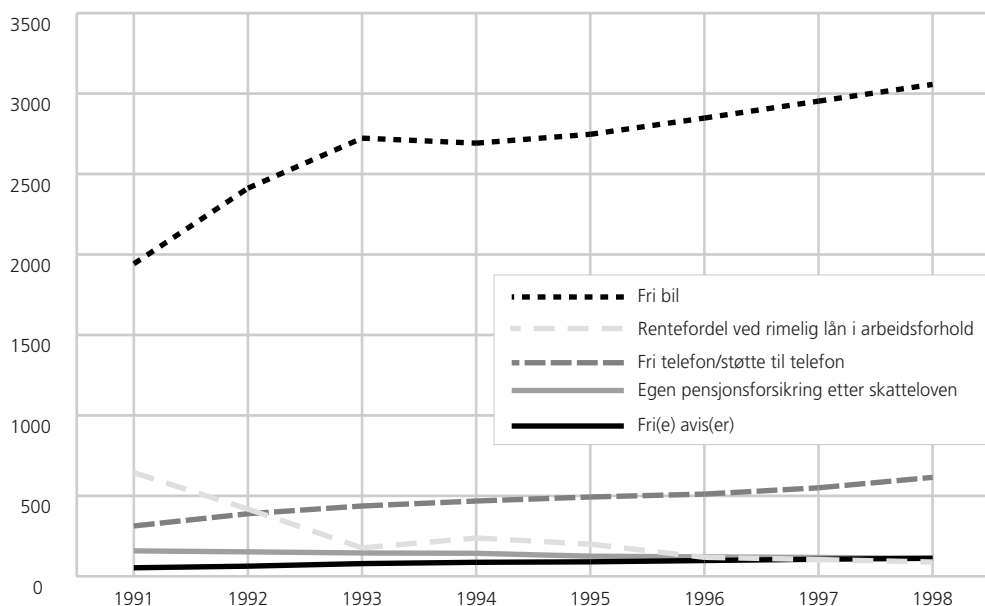
² Kilde : Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelse 1991 og selvangivelsesstatistikken 1993, 1996 og 1998. Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

Figur 3.1. Antall personer med ulike frynsegoder. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

Figur 3.2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Millioner 1998-kroner. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

Rimelig lån fra arbeidsgiver og egen pensjonsforsikring etter skatteloven er naturalytelser som har minsket i popularitet de siste årene. Den skattepliktige fordelten av rimelig lån er beløpsdifferansen mellom en normalrentesats bestemt hvert år i statsskattevedtaket og lånets faktiske rente inkludert eventuelle gebyrer. På grunn av den generelle nedgangen i rentenivået i Norge etter 1992 er det blitt inngått færre slike lån i arbeidsforhold. Egen pensjonsforsikring etter skatteloven er et frynsegode som først får innvirkning for mottakeren etter endt yrkesliv. Ordningen fungerer på den måten at arbeidsgiveren innbetaler en avtalt årlig premie til et forsikringselskap. Premien blir innberettet som skattepliktig fordel hvert år. Arbeidstakeren vil ved oppnådd pensjonsalder få utbetalt en årlig pensjon fra forsikringselskapet. Populariteten til frynsegodene rimelige lån og egen pensjonsforsikring har nesten blitt halvert fra 1991 til 1998.

Tabell 3.1 viser videre at fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy er ganske vanlig. I 1998 mottok 12,4 prosent av alle yrkesaktive dette godet sammenlignet med 11 prosent åtte år tidligere. Kjøp av aksjer til underkurs er derimot mindre utbredt. Den skattepliktige fordelten beregnes her ved å ta differansen mellom salgsverdien på kjøpstidspunktet og hva den ansatte faktisk betalte for aksjen(e). Antallet arbeidstakere som har kjøpt slike billige aksjer i egen bedrift har variert mellom 0,1 og 0,5 prosent av alle yrkesaktive personer 17 år og eldre. Verdien av dette frynsegodet blir derimot kun overgått av firmabil. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien var 35 400 kroner i 1998. En annen type frynsegode som også kan nevnes i denne sammenhengen er aksje-

opsjoner (ikke vist i tabellene). En slik opsjon betyr at arbeidstakeren har en rett, men ikke plikt, til å kjøpe aksjer til en avtalt pris i fremtiden. Før 1996 var dette et svært vanlig frynsegode, spesielt blant ledere i næringslivet. I 1994 mottok omkring 13 000 personer slike aksjeopsjoner, men i 1996 ble skattereglene skjerpet og antallet falt til 800 personer i 1998. Før 1996 kom mottakeren av opsjonen i skatteposisjon når vedkommende benyttet seg av den, men siden 1996 ble dette frynsegodet beskattet på selve tildelingstidspunktet. Fra 2000 er de gamle skattereglene igjen innført, men bare for ikke-børsnoterte opsjoner. Ett av argumentene i den politiske debatten var at dette skal gi arbeidsgiverne i IT-bransjen bedre muligheter til å rekruttere og beholde høyt kvalifisert personale ved å tilby dem slike opsjonsordninger.

Hvis vi forlater de individuelle frynsegodene og ser på det kollektive frynsegodet ulykkesforsikring, ser vi at denne ytelsen har økt klart siden 1991. I 1991 hadde omkring hver tredje ansatte en slik forsikringsordning betalt av arbeidsgiver. I 1998 var omtrent halvparten av alle ansatte dekket av denne ordningen. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien av dette kollektive frynsegodet er derimot lav med 500 kroner i 1998.

Hvis vi ser på "andre frynsegoder" som vi tidligere har sagt omfatter en hel rekke ulike ytelser, så er det kun sammenlignbare tall tilbake til 1996. I det året hadde 57,6 prosent av arbeidstakerne et beløp innberettet på denne samlekoden på lønns- og trekkoppgaven. Denne andelen hadde økt til 63,5 prosent i 1998. Selv om det totale beløpet innberettet kun utgjør 0,3 prosent av de totale lønnsut-

² Populasjonen omfatter i tillegg til ansatte også selvstendig næringsdrivende. Dette har blitt gjort fordi svært mange selvstendige har lønnsarbeid ved siden av næringsvirksomheten.

Tabell 3.3. Gjennomsnittlig beløp for ulike frynsegoder. 1998-kroner

	1991	1993	1996	1998
Fri bil	32 900	49 500	51 300	51 000
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	6 700	2 600	2 300	1 700
Fri telefon/støtte til telefon	2 100	2 000	1 800	1 900
Fri(e) avis(er)	1 600	1 600	1 600	1 700
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	1 100	1 000	900	800
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	400	400	400	500
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	26 600	26 100	35 400	35 400
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	14 400	15 200	16 100	17 200
Andre frynsegoder ¹	-	-	1 200	1 300

¹ Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemskap i helsestudio, betalt garasje plass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

betalingen viser det at svært mange norske arbeidstakere mottar en eller annen form for naturalytelse i sitt arbeidsforhold.

3.6. Ulikhet i fordelingen av frynsegoder blant yrkestilknyttede

Som vist over er det ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaveregisteret mulig å identifisere en rekke frynsegoder, men noen av frynsegodene blir mottatt av svært få arbeidstakere. Formålet i dette avsnittet er å se hva som kjennetegner mottakere av ulike typer frynsegoder². Siden det nå er utvalget til Inntekts- og formuesundersøkelsen som er datagrunnlaget vil det for noen typer frynsegoder ikke være tilstrekkelig med observasjoner i utvalget til at en kan si så mye om fordelingen. Av denne grunn har vi her avgrenset oss til bare å se på de mest populære frynsegodene. I 1998 gjaldt dette fri bil, fri telefon, fri avis, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold, ulykkes- og yrkesskadeforsikring og "andre frynsegoder".

Tabell 3.4 viser andelen yrkestilknyttede som mottar ulike frynsegoder etter kjennemerker som yrkesinntekt, utdanning, kjønn og sektor.

For å se på forskjeller i inntektsnivå har vi delt de yrkestilknyttede inn i ti like store grupper (desiler), sortert etter størrelsen på yrkesinntekten (summen av lønn og netto næringsinntekt). Første desil vil således være den tidelen med lavest yrkesinntekt, mens desil 10 er den tidelen med høyest inntekt. Tabellen viser også forekomsten av frynsegoder blant de 5 prosent med aller høyest inntekt.

Tabellen viser at forekomsten av frynsegoder øker med stigende yrkesinntekt. Klarest gjelder dette frynsegoder som fri bil, fri telefon, fri avis og rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold. Mens for eksempel 51 prosent av de yrkesaktive i den høyeste inntektsklassen (desil ti) hadde gratis telefon, var tilsvarende andel bare én prosent blant personene i den laveste inntektsklassen (desil én). Frynsegoder som ulykkes- og yrkesskadeforsikring og sekkeposten "andre frynsegoder" er også ulikt fordelt, men i mindre grad enn de andre frynsegodene. En viktig forklaring på dette er at disse frynsegodene er av en mer kollektiv art, dvs. at disse ytelsene gjerne omfatter alle ansatte i en bedrift. Både gruppelevesikring og ulykkesforsikring er eksempler på slike ytelser.

Tabell 3.4. Andelen yrkestilknyttede med ulike typer frynsegoder. 1998

	Fri bil	Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	Fri telefon	Fri avis	Ulykkesforsikring og yrkesskade-forsikring	Andre frynsegoder	I alt
Alle	3	3	15	3	45	60	69
Yrkesinntekt							
Desiler							
1	1	0	1	0	24	31	37
2	1	1	2	1	35	48	53
3	1	1	4	0	39	48	56
4	1	1	5	0	42	57	65
5	1	1	6	0	47	65	73
6	1	3	10	1	49	69	76
7	2	3	15	2	52	70	79
8	3	5	22	3	53	70	81
9	6	3	33	7	53	72	83
10	12	7	51	19	60	70	82
Topp 5	16	8	54	22	60	69	79
Sektor							
Privat	5	3	16	5	38	43	55
Offentlig	0	2	13	0	57	87	90
Kjønn							
Menn	5	3	22	5	43	56	67
kvinner	1	2	7	2	48	65	70
Utdanning							
Ungdomsskole	2	2	8	1	38	52	60
Videregående	3	2	12	2	41	54	63
Univ./høyskole	4	3	24	6	57	77	84

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

Forskjellen mellom kollektive og individuelle frynsegoder kommer klarere til syne når vi ser på hvilken sektor arbeidstakerne befinner seg i. Sannsynligheten for å motta frynsegoder som fri bil og fri avis er mye større for arbeidstakere i privat sektor enn i offentlig sektor. Dette gjelder også for rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og for fri telefon, men forskjellen er her mindre. Når det gjelder de kollektive ytelsene, så er forholdet imidlertid omvendt. Andelen med ulyk-

kesforsikring betalt av arbeidsgiver er klart høyere blant ansatte i offentlig sektor, enn i privat sektor. Dette gjelder også for "andre frynsegoder". En viktig forklaring på dette er at de fleste stats- og kommuneansatte er dekket av ulike forsikringsordninger betalt av arbeidsgiver. Dette gjelder for eksempel gruppe-livsforsikring.

Som flere andre undersøkelser har dokumentert er det klare forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder sannsyn-

Tabell 3.5. Hopning av frynsegoder. 1998

	Antall personer	Prosent	Gjennomsnittlig beløp frynsegoder	Gjennomsnittlig yrkesinntekt	Beløp for frynsegoder i prosent av yrkesinntekt
I alt	2 047 000	100,0	3 100	254 700	1,2
Ingen frynsegoder	643 800	31,5	-	211 500	-
Ett frynsegode	479 600	23,4	1 800	242 100	0,7
To frynsegoder	692 300	33,8	2 400	252 700	0,9
Tre frynsegoder	171 100	8,4	10 500	370 100	2,8
Fire frynsegoder	47 200	2,3	24 700	465 300	5,3
Fem eller seks frynsegoder	13 000	0,6	69 700	679 000	10,3

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

ligheten for å motta ulike frynsegoder (Ryen 1984, Kirkeberg 1994, Granqvist 1997). De ytelsene som var mest ulikt fordelt med hensyn til inntektsnivå og sektor, er også de ytelsene som er mest ulikt fordelt mellom kjønnene. Det er klart flere menn enn kvinner som mottar ytelser som fri bil, fri telefon og fri avis. På den andre siden er det flere kvinner enn menn som mottar de kollektive frynsegodene. Det er nærliggende å forklare dette ut i fra at mange kvinner arbeider i offentlig sektor. Siden menn mer hyppig mottar frynsegoder av størst skattemessig verdi, for eksempel fri bil, er det grunn til å anta at offisiell lønnsstatistikk undervurderer de faktiske lønnsforskjellene mellom kvinner og menn da denne statistikken kun tar utgangspunkt i kontantlønn. Også når en ser på utdanningsnivået, finner en forskjeller i andelen som har frynsegoder. Sannsynligheten for å motta frynsegoder øker med utdanningslengden. Dette gjelder både for de individuelle og de kollektive frynsegodene. Trolig ville en få enda større forskjeller dersom en i tillegg til opplysninger om utdan-

ningens lengde, også hadde opplysninger om yrkesansiennitet.

3.7. Noen få har mange frynsegoder

La oss nå se litt nærmere på hopningen av frynsegoder eller sagt med andre ord; er det slik at noen få personer mottar mange ulike frynsegoder? I tabell 3.5 ser vi igjen på de seks frynsegodene fri bil, fri telefon, fri avis, ulykkesforsikring, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og den tidligere omtalte posten "andre frynsegoder".

Som vist i tabellen var det 31,5 prosent av arbeidstakerne som ikke hadde noen av disse frynsegodene i 1998, men nesten 6 av 10 arbeidstakere mottok ett eller to av disse godene. Den skattemessige fordel utgjorde bare henholdsvis 0,7 og 0,9 prosent av yrkesinntekten til disse personene.

Som vi ser i tabellen øker hopningen av frynsegoder med yrkesinntekten. Arbeidstakere som mottok 5 eller 6 av de nevnte naturalytelsene hadde en gjennomsnittlig

yrkesinntekt som lå 180 prosent høyere enn for de som mottar kun ett frynsegode. Kun 13 000 personer mottok 5 eller 6 slike goder i tillegg til sin kontantlønn. For disse relativt få ansatte utgjør frynsegodene mer enn 10 prosent av deres totale yrkesinntekt.

3.8. Virkninger på inntektsfordelingen

Vi har tidligere vist at frynsegodene er skjevt fordelt blant den yrkesaktive befolkningen. De som har de høyeste kontantinntektene er også de som oftest mottar naturalytelser. I det neste avsnittet skal vi se om dette fører til større ulikhet i inntektsfordelingen.

Vi skal først se på hvilken betydning frynsegodene har på fordelingen av yrkesinntekt mellom yrkesaktive. Dette blir gjort ved at det presenteres to ulike desilfordelinger, én der frynsegoder inngår i yrkesinntekter og en annen der verdien av frynsegodene ikke er med. I tillegg presenteres Gini-koeffisienten, som er et summarisk ulikhetsmål³. I analysen forutsetter vi at mottakeren av frynsegodet ikke ville ha fått kompensasjon i form av kontantlønn dersom frynsegodet falt bort.

Tabell 3.6 bekrefter at frynsegodene er ujevnt fordelt mellom de yrkesaktive. Når frynsegodene inngår i inntektsbegrepet, fører dette til at fordelingen av yrkesinntekt mellom de yrkesaktive blir noe mer ulik. Den tidelen av de yrkesaktive som hadde høyest inntekt i den fordelingen der frynsegodene ikke var med, disponer-

te for eksempel 21,9 prosent av all inntekt. I den fordelingen der frynsegodene inngår i inntekten, øker denne andelen til 22,3 prosent. Personene i toppen av fordelingen øker altså sin relative del av totalinntekten når en legger til frynsegodene. Vi ser også at ulikheten målt ved Gini-koeffisienten øker når frynsegodene er med. Utslagene er likevel ikke store, bare 1,5 prosent. Endringen i Gini-koeffisienten er dermed for liten til at vi med sikkerhet kan hevde at frynsegodene øker ulikheten i fordelingen av yrkesinntekt⁴.

Vi skal avslutningsvis se på hvilken betydning frynsegodene har på den generelle

Tabell 3.6. Fordelingen av yrkesinntekter når frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. 1998. Prosent

	Yrkesinntekt uten frynsegoder	Yrkesinntekt inklusive frynsegoder
Desil		
1	3,5	3,4
2	5,3	5,3
3	6,8	6,7
4	7,9	7,9
5	8,8	8,8
6	9,6	9,6
7	10,6	10,5
8	11,8	11,7
9	13,8	13,8
10	21,9	22,3
Alle	100,0	100,0
Gini	0,265	0,269
Standardavvik	(0,003)	(0,003)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregistret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

³ Gini-koeffisienten varierer fra 0 til 1. Dersom G er lik 0 er all inntekt helt likt fordelt, mens G lik 1 betyr at én person eller én husholdning mottar all inntekt og de andre mottar ingenting. Desto større denne koeffisienten er, jo større er altså ulikheten i fordelingen.

⁴ Ved hjelp av standardavviket kan en beregne om endringene i G er utsagnskraftige eller ikke. Som en «tommelfingerregel» er det vanlig å beregne et intervall på +/- 2 ganger standardavviket til G for å få et 95 prosents konfidensintervall. Først når intervallene til to koeffisienter ikke overlapper hverandre kan en si at forskjellen mellom de to koeffisientene er signifikante.

inntektsfordelingen for husholdninger. I motsetning til tabell 3.6 som viser den individuelle fordelingen av yrkesinntekter, ser vi nå på summen av alle typer inntekt som de ulike husholdningsmedlemmene bidrar med. Det vil si at i tillegg til yrkesinntekter omfatter inntektsbegrepet også kapitalinntekter og ulike typer av overføringer.

En viktig årsak til at husholdningsinntekten er interessant, er at denne type inntektsdata ofte blir benyttet i internasjonale sammenligninger. For eksempel inngår data fra den norske inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger i Luxembourg Income Study Database (LIS). Når Statistisk sentralbyrå overfører data til LIS, så inngår alle skattepliktige naturaltelser som del av lønnsbegrepet. Dette er imidlertid ikke tilfelle for alle andre land. Det er derfor av spesiell interesse å se om disse ytelsene, som altså er med i det norske datagrunnlaget, medvirker til å overvurdere inntektsulikheten i Norge.

Vi vil igjen foreta sammenligninger av to inntektsfordelinger der frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. For å kontrollere for ulikheter i husholdningsstørrelse har vi justert husholdningsinntektene ved å ta i bruk såkalte forbruksvekter⁵. I motsetning til de fleste internasjonale sammenligninger av inntektsfordeling benytter vi her inntekt før skatt. Siden frynsegoder er skattepliktig inntekt i Norge vil det være vanskelig å sammenligne fordelingen etter skatt uten å måtte ta hensyn til beskatningen av frynsegoder til hver enkelt skattyter som mottar naturaltel-

Tabell 3.7. Ulikhet i fordelingen av samlet husholdningsinntekt før skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienter. Personer. 1998

	Eksklusive frynsegoder	Inklusive frynsegoder
Gini-koeffisient	0,315	0,316
Standardavvik	(0,002)	(0,002)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

ser av noe slag. En slik eksersis ligger utenfor denne artikkelen.

Med referanse til tabell 3.7 føler vi at vi er på trygg grunn når vi konkluderer at frynsegoder har en ubetydelig innvirkning på den generelle inntektsfordelingen. Vi ser at Gini-koeffisienten er nærmest uforandret selv om den ene fordelingen inkluderer og den andre ekskluderer den skattemessige verdien av frynsegodene. Siden vi tidligere har dokumentert at frynsegodene i stor grad blir mottatt av personer med høy personlig inntekt, er virkningene i fordelingen etter skatt trolig enda mindre enn før skatt. Årsaken til dette er at marginalsattesatsene på lønnsinntekt vil være relativt høye for personer med store lønnsinntekter. Vi vil derfor argumentere at med referanse til norske data, så utgjør ikke frynsegoder noe forstyrrende element ved internasjonale sammenligninger over inntektsfordeling. Trolig er det andre forhold som spiller langt større rolle ved slike sammenligninger (se f.eks. Aaberge, 1998).

⁵ Vi har her benyttet «kvadratrotskalaen», dvs. at hvert enkelt husholdningsmedlem har fått tilordnet en inntekt lik husholdningsinntekten dividert på kvadratroten av antall personer i husholdningen. Eksempelvis vil en husholdning bestående av fire personer måtte ha en samlet husholdningsinntekt som er dobbelt så stor som en enslig for å ha tilsvarende velferdsnivå.

3.9. Oppsummering og konklusjoner

Formålet med artikkelen er å gi en oversikt over utviklingen i og fordelingen av frynsegoder i Norge på 1990-tallet, og å se om frynsegodene er av et slikt omfang at de påvirker den generelle inntektsfordelingen.

Vi har vist at naturalytelser har blitt en stadig mer populær avlønningsform blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-tallet, men at utviklingen har vært forskjellig for ulike typer ytelser. Mens for eksempel fri telefon har blitt et stadig mer populært frynsegode i perioden, ble det stadig færre arbeidstakere med rimelige lån i arbeidsforhold. På tross av økt popularitet så tilsvarer naturalytelsene bare om lag én prosent av de totale lønnssummer som utbetales.

Frynsegoder er en avlønningsform som er ulikt fordelt blant norske arbeidstakere. Høyt utdannede menn i privat sektor med høy inntekt mottar oftere og mer frynsegoder, enn andre ansatte. Det er likevel forskjeller i fordelingen av ulike typer frynsegoder. Mens ulike typer forsikringer har en relativ jevn fordeling, er fri bil, fri telefon og fri avis klart skjeve fordelt blant de ansatte.

På tross av at det utbetales stadig mer i naturalytelser og at slike ytelser er ulikt fordelt mellom ansatte, så har slike ytelser likevel en beskjedent innvirkning på inntektsfordelingen. Dette gjelder fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekt.

Hvorfor har så frynsegodene en så liten innvirkning på inntektsfordelingen? Vi

har allerede påpekt en mulig årsak. De registrerte beløpene for naturalytelser baserer seg på den skattemessige verdien. Denne vil i mange tilfeller ligge lavere enn den økonomiske verdien den har for den ansatte. I tillegg så vil det være frynsegoder som fremdeles ikke er underlagt beskatning. Disse ytelsene vil ikke inngå i vårt datamateriale. Vi tror likevel ikke at tilgang til mer omfattende data vil endre vår konklusjon. Frynsegoder vil uansett utgjøre en relativt ubetydelig andel av de totale lønnsutbetalinger. Vi vil i stedet peke på at det norske skattesystemet ikke oppfordrer til bruk av slike ytelser, etter som stadig flere frynsegoder som før var skattefrie nå har blitt skattepliktig inntekt⁶. Ett unntak fra denne utviklingen gjelder, som tidligere nevnt, frynsegoder relatert til den voksende IT-industrien (opsjoner).

⁶ Dette er en utvikling som fremdeles pågår. Blant annet har Finansdepartementet via rettsapparatet gjort forsøk på å få flyselskapene til å oppgi bonuspoeng til ligningsmyndighetene, men så langt uten å få medhold.

Thor Olav Thoresen, Dennis Fredriksen og Siv Irene Pedersen

4. Skatt på overføringer mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften

4.1. Innledning

"Every man is born with ... a right, before any other man, to inherit, with his brethren, his father's goods" (John Locke, Second Treatise of Government, 1690).

Dersom vi ser bort fra at Locke synes å holde døtrene utenfor retten til å arve, antar vi at sitatet ovenfor gir uttrykk for et svært vanlig syn på arv¹ og arveavgift. Arv oppfattes ofte som å tilhøre den private delen av tilværelsen, og en arveavgift betraktes i et slikt perspektiv som en utilbørlig inngripen i denne. Ikke nok med at en mister et kjært familiemedlem, staten øker de etterlattes sorg ved å skattlegge dem.² Upopularitet til tross, arveavgiften har vært en del av skattesystemet siden 1792. Men historisk sett har arveavgiften hatt større betydning for skatteinntektene enn den har i dag. I 2000 innbrakte arveavgiften bortimot 1,3 milliarder kroner. Dette er i overkant av 0,6 prosent av de samlede skatteinntektene fra skatt på inntekt og formue for personlige skattytere. Samtidig anslås det at administrasjonen av ordningen koster om lag 40 millioner kroner per år (NOU 2000:8, s. 109). Med et så vidt beskjedent skatteproveny er det nærliggende å spørre seg om det ikke er på tide å fjerne

hele ordningen. Det såkalte Arveavgiftsutvalget (NOU 2000:8) diskuterer dette. I det følgende skal vi se nærmere på noen økonomiske momenter i tilknytning til en slik problemstilling. I tilknytning til diskusjonen presenteres ulike datamaterialer som belyser fordelingen av arv og arveavgift, og det vises til modellsimuleringer ved mikrosimuleringsmodellen MOSART som predikerer framtidig utvikling i formuesstørrelser og formuesfordeling.

Vi legger til grunn at vi har behov for skatteinntekter for å finansiere fellesoppgaver. Beskatningen har imidlertid (vanligvis) en ugunstig virkning på samfunnsøkonomisk effektivitet ved at individene foretar andre valg enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt, og den har konsekvenser for fordeling av inntekt og formue. Hovedformålet med denne artikkelen er å diskutere arveavgiften med utgangspunkt i avgiftens konsekvenser for effektivitet og fordeling. Det er særlig to forhold som har betydning for den

¹ I det etterfølgende vil det ofte med begrepet arv menes både arv og gaver.

² Keiser Plinius i det gamle Roma kalte det derfor en "unaturlig skatt" (NOU 2000:8, s. 112).

samfunnsøkonomiske vurderingen av arveavgiften:

- Motivasjonen for personer til å etterlate seg arv.
- Samspillet mellom arveavgiften og annen offentlig politikk. Med dette menes blant annet samspillet mellom arveavgift og andre former for beskatning og samspillet mellom arv og andre private eller offentlige overføringer. En kan f.eks. ikke utelukke at overføringer mellom familiemedlemmer er en mer effektiv måte å sørge for sosial sikkerhet på enn å overlate dette til offentlige ordninger.

Artikkelen er basert på utvalgte deler av Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001) og er disponert som følger: I avsnitt 4.2

gir vi en introduksjon til arveavgiftens regelverk og arvens sammensetning, mens arvemotivene presenteres svært kort i avsnitt 4.3. Arv og arveavgiftens fordelingsmessige betydning diskuteres i avsnitt 4.4 med basis i norske data. I avsnitt 4.5 presenteres hovedresultatene fra modellsimuleringer som predikerer framtidig størrelse på og fordeling av formuene. I avsnitt 4.6 diskuteres arveavgift og samfunnsøkonomisk effektivitet, mens artikkelen avsluttes med en kort oversikt over Arveavgiftsutvalgets forslag til endringer i avsnitt 4.7.

4.2. Regelverk i forhold til ulike arvinger og arvede objekter

Tabell 4.1 og tabell 4.2 gir oversikt over størrelse og sammensetning når det gjelder overføringer i form av gaver og

Tabell 4.1. Brutto formuesverdi i (mill. kr), etter type arvegenstand, registrert hos skattefogdene. Vedtaksdato 1998

Brutto formuesverdi etter type arvegenstand Gjeld og nettoformue i boet	Antall bo i undersøkelsen hvor arvegenstanden inngår ¹	Sum ² (mill. kr)	Prosent av bruttoformuen
Bruttoformue	636	12 785,1	100,0
Faste eiendommer	400	6 941,4	54,3
Eiendeler i næringsvirksomhet	74	89,2	0,7
Motorkjøretøyer og fritidsbåter	87	107,0	0,8
Øvrig innbo og løsøre	234	227,7	1,8
Bankinnskudd	585	4 217,0	33,0
Kontanter	232	224,7	1,8
Børsnoterte aksjer, ihendehaverobl. og lign. verdip ..	103	363,5	2,8
Ikke børsnoterte aksjer, andeler og pantobligasjoner	33	102,4	0,8
Andre utestående fordringer	36	164,4	1,3
Livsforsikringspoliser o.l.	54	301,2	2,4
Skatt til gode	87	24,1	0,2
Annen	24	22,5	0,2
Sum gjeld	611	1 338,6	10,5
Av dette			
Pantegjeld, inkl. påløpte renter per dødsdato	65	387,7	3,0
Skattegjeld	63	28,7	0,2
Annen gjeld	149	271,7	2,1
Utgifter til begravelse og gravsted	574	487,5	3,8
Andre kostnader	246	152,5	1,2
Nettoformue	636	11 446,5	89,5

¹ Et bo kan inneholde flere ulike typer arvegenstander. Antall bo under hver arvegenstand vil derfor overstige totalt antall bo i undersøkelsen.

² Totaltall for hele landet estimert ut fra observasjonene i utvalgsundersøkelsen.

arv for et utvalg av befolkningen i 1998, slik de registreres hos avgiftsmyndigheten (skattefogdene).³ Omregnet til nasjonale tall ser vi at befolkningen mottok ulike gjenstander verdsatt til om lag 13 milliarder kroner i (brutto) arv (tabell 4.1). Sammen med om lag 8 milliarder kroner i gaver (tabell 4.2), betyr det at det ble registrert slike overføringer tilsvarende om lag 21 milliarder kroner i 1998. Etter fratrukk for gjeld, begravelleskostnader, etc., blir samlet nettoverdi ca. 17 milliarder kroner. Det meste av dette er overføringer til livsarvinger (som barn og barnebarn) og overføringer til andre familiemedlemmer (som søsken), ca. 90 prosent (NOU 2000:8, side 350). En ser at faste eiendommer og bankinnskudd er de dominerende arveobjektene.

Hovedregelen i arveavgiften er at midlene skal verdsettes til antatt salgsverdi (markedsverdi), rapportert til avgiftsmyndighetene ved selvdeklarasjon, dvs.

arvemottaker oppgir verdier. Både unntakene fra hovedregelen og verdsettelsespraksis tilsier at verdiene i virkeligheten er større enn tallene i tabell 4.1 indikerer. For eksempel skal verdien av ikke-børsnoterte aksjer settes til 30 prosent av de skattemessige verdiene i selskapet. Vær oppmerksom på at verdsettelse til skattemessige verdier sannsynligvis innebærer lave verdsettelse (jf. Boye og Hansen 1997). Dette betyr at anslagene for ikke-børsnoterte aksjer i tabell 4.1 og tabell 4.2 ligger betydelig under reelle verdier. Også verdien av mottatte hytter og hus er betydelig undervurdert i tabellene. Salgssum og takst anvendes i om lag 50 prosent av tilfellene, men for den resterende eiendomsmassen vil verdsettelsene være lave. Arveavgiftsutvalget anslår (på usikkert grunnlag) at i de tilfeller hvor verdsettelsen er foretatt med utgangspunkt i skjønn og påstand fra arvingene, er registrert verdi ca. 60 prosent av markedsverdi i gjennomsnitt.

Tabell 4.2. Brutto formuesverdi i (mill. kr), etter type gavegjenstand. Gjeld og nettoformue. Skattefogdene. Vedtaksdato 1998

Brutto formuesverdi etter type gavegjenstand Gjeld og nettoformue i boet	Antall bo i undersøkelsen hvor gavegjenstanden inngår ¹	Sum ² (mill. kr)	Prosent av bruttoformuen
Bruttoformue	215	8 193,4	100,0
Faste eiendommer	109	4 567,2	55,7
Eiendeler i næringsvirksomhet	22	503,1	6,1
Bankinnskudd	41	1 033,0	12,6
Kontanter	59	1 542,8	18,8
Ikke børsnoterte aksjer og andeler	13	318,8	3,9
Annen	14	228,7	2,8
Sum gjeld	72	2 535,3	30,9
Nettoformue	215	5 658,2	69,1

¹ Et bo kan inneholde flere ulike typer gavegjenstander. Antall bo under hver gavegjenstand vil derfor overstige totalt antall bo i undersøkelsen.

² Totaltall for hele landet estimert ut fra observasjonene i utvalgsundersøkelsen.

³ Denne oversikten er basert på den såkalte Arveavgiftsundersøkelsen. Arveavgiftsundersøkelsen viser til en spesialundersøkelse som ble utført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Arveavgiftsutvalget. Se boks 4.1 for nærmere detaljer.

Dagens arveavgiftslov er fra 1964 (lov av 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver) med virkning fra 1. januar 1965. Arveavgiften er knyttet til mottaker (en såkalt arveloddsavgift), og størrelsen på avgiften er avhengig av hvor nær slektning mottaker er til arvelater/giver og størrelsen på arven/gaven. Vi deler arvingene inn i tre grupper:

- Allmennyttige organisasjoner og ektefeller
- Arvelaters/givers foreldre, barn, stebarn og fosterbarn (nære slektninger)
- Andre, inkludert fjerne slektninger

Allmennyttige organisasjoner og ektefeller betaler ingen avgift, mens de to andre gruppene betaler avgift som framstilt i figur 4.1. Bare om lag 30 prosent av alle registrerte arveoppgjør i private skifter utløste arveavgift i 1998 (NOU 2000:8, s. 84). Andelen er noe høyere i offentlige

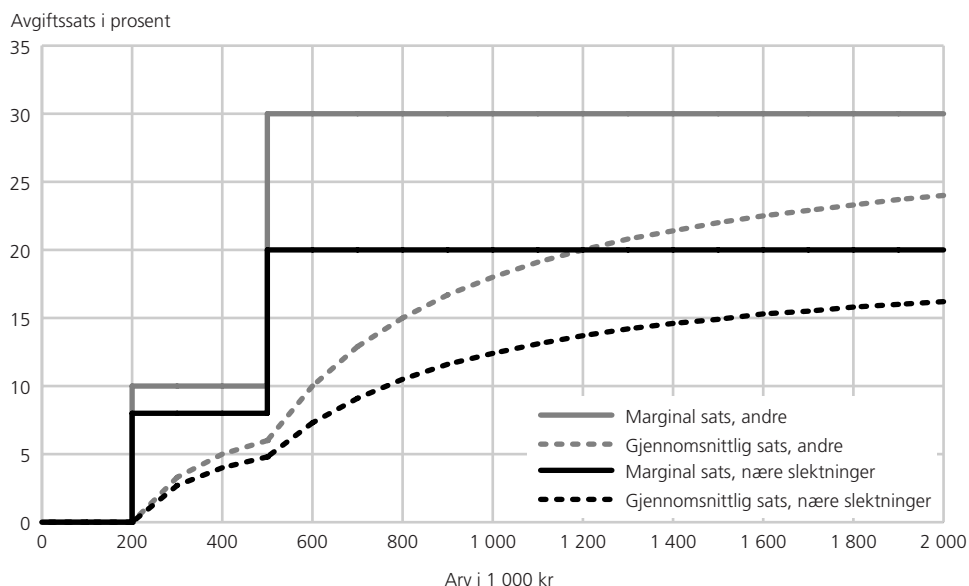
skifter, ca. 50 prosent. I 1998 var fribeløpet på 100 000 kroner, mens det fra 1999 er hevet til 200 000 (se figur 4.1). Isolert sett betyr det at færre arvetilfeller utløser arveavgift.

Ved avgiftsberegningen skal en ta hensyn til tidligere gaver som arvemottaker har mottatt fra samme arvelater, dvs. at det såkalte sammenlegningsprinsippet gjelder. Ved gaver fra felleseie og arv fra uskiftet bo til felles arving regnes halvparten av arveavgiftsgrunnlaget for å være gitt fra hver av ektefellene. Felles arving er definert som felles barn eller felles testamentarving. Utdeling av midler fra særeie eller fra uskiftet bo til andre enn felles arving blir regnet for å være gitt av eieren av særeiet eller lengstlevende ektefelle alene.

4.3. Hvorfor etterlate seg arv?

Ved vurderinger av arveavgiftens betydning for fordeling og effektivitet er

Figur 4.1. Gjeldende satsstruktur for arveavgift, nære slektninger og andre (fjerne slektninger inkludert). 1 000 kr

Boks 4.1. Arveavgiftsundersøkelsen

På oppdrag for Arveavgiftsutvalget gjennomførte Statistisk sentralbyrå en utvalgsundersøkelse med særlig formål å kartlegge hvilke formuesgjenstander en fant i boene og hvordan disse ble verdsatt. Undersøkelsen dekker arve- og gavesaker med vedtaksdato i 1998, og inneholder private bo og gaver, nullbo (dvs. bo/gaver uten avgift) og bo som ble offentlig skiftet.

Privat skifte

Statistikken bygger på opplysninger fra 636 arvesaker (bo) og 215 gavesaker ved privat skifte. Opplysningene er innhentet på spørreskjema for et representativt utvalg av saker behandlet ved landets skattefogder. Utvalget ble trukket i forhold til hvor mange saker som ble behandlet ved det enkelte kontor, og inkluderer nullbo. For å oppnå representativitet ble sakene vektet mot tall fra arveavgiftsstatistikken.

Offentlige skifter

Det ble også trukket et lite utvalg arvesaker (82 saker) fra noen skifteretter. Opplysninger om offentlige skifter er ikke registrert elektronisk, og vi har ingen opplysninger om antall saker eller størrelsen på samlet grunnlag for avgiftsberegning ved skifterettene. Opplysningene fra skifterettene er derfor ikke vektet.

Verdien av formuesgjenstander i arveoppgjør kan ofte være fastsatt ved skjønn, og verdien av boet må ses i sammenheng med dette.

Fordeling av formuesgjenstander skjer på saksnivå (bo), og kan derfor ikke knyttes direkte til mottaker. Nettoformuen i statistikken er det beløpet mottaker av arv eller gaver mottar etter fradragberettiget gjeld og kostnader, men før eventuell arveavgift.

personenes motiv for å etterlate seg arv viktige. En kan dele motivene for å etterlate seg arv inn i tre hovedgrupper (se Masson og Pestieau 1997):

- tilfeldig arv
- planlagt arv
- kapitalistarv

Tilfeldig arv tar utgangspunkt i at en sparer til alderdommen, men f.eks. usikkerhet omkring egen livslengde gjør at det ofte vil være vil være en restformue ved dødstidspunktet. Mens arvingenes rolle ikke har betydning innenfor tilfeldig arv, så fokuserer planlagt arv på samspillet mellom arving(er) og arvelater. Kapitalistarv er en restkategori⁴, som dekker tilfeller som verken kan forklares av tilfeldig arv eller planlagt arv. Kapitalistarv dekker tilfeller der personer bygger opp formuer som de under enhver omstendighet ikke kan konsumere i alderdommen, og hvor hensynet til familien er fraværende. Ett eksempel er Howard Hughes som etterlot seg en milliardformue uten direkte arvinger, et annet er Alfred Nobel som i stedet for å etterlate formuen til familien "udødeliggjorde" seg ved Nobel-stiftelsen.

Innenfor planlagt arv er det to hovedkategorier av arvemodeller - den strategiske og den altruistiske modellen. Innenfor altruistiske modeller tar foreldrene hensyn til barns preferanser, muligheter og behov, når de skal foreta sine beslutninger med hensyn til konsum over livsløpet. Klassikerne er Becker og Tomes (1979, 1986) og Barro (1974). En strategisk arvemodell innebærer at altruismeperspektivet utvides til også å ta hensyn til at foreldrene kan benytte arv til å styre

⁴ Dette utelukker ikke at det kan være andre viktige forklaringer til at personer etterlater seg arv, som for eksempel sosiale normer.

barnas atferd med hensyn til egne behov. For eksempel kan det tenkes at foreldre vil sikre seg oppmerksomhet, som assistanse, besøk, telefoner, etc., på sine gamle dager gjennom et spill med arv og gaver, se for eksempel Bernheim, Shleifer og Summers (1985).⁵

4.4. Arv og fordeling med basis i norske data

I dette avsnittet diskuteres de fordelingsmessige sidene ved arveavgiften med utgangspunkt i avgiftssystemets faktiske utforming og med basis i norske mikrodata,⁶ før vi i avsnitt 4.5 diskuterer framtidig utvikling i formuesstørrelser og formuesfordeling. Hovedspørsmål er om arveavgiften er reelt progressiv og om den tilfredsstillende krav til horisontal likhet. En politikk som innebærer lik behandling av individer i samme situasjon tilfredsstillende kravet til horisontal likhet. Vi vil dessuten se på sammenhenger mellom arv og andre viktige levekårsindikatorer som inntekt og formue.

Det er fullt mulig å ha en situasjon der arv bidrar til jevnere formuesfordeling, men hvor arveavgiften bidrar til ytterligere omfordeling. Det kritiske spørsmålet er om formueskonsentrasjonen vil være mindre i et system med arveavgift enn uten.

Noen avgrensninger i tilnærmingen:

- For å kunne vurdere de fordelingsmessige sidene ved arveavgiften, er det viktig å klargjøre hvem som "egentlig bærer skattebyrden".⁷ Siden beskatning generelt sett innvirker på beslutninger,

kan skattebyrden av arveavgiften reelt sett bæres av donor, dersom han justerer sin arbeidsinnsats og sparing på en slik måte at han holder arv etter skatt på samme nivå uansett skattenivå. Vi tar ikke mål av oss til å vurdere de fordelingsmessige implikasjonene av atferdsendringer. Dessuten er våre kilder til data på dette området influert av at det er mottaker som betaler den norske arveskatten. Vi vil derfor vurdere fordelings effekter med hensyn til mottakerne av arv.

- Vi vil hovedsakelig fokusere på fordeling mellom personer i ulike familier og ikke på intrafamiliar fordeling.

Er arveavgiften progressiv?

Vi så i avsnitt 4.2 at satssystemet for arveavgift er nominelt progressivt, med økende satser i forhold til størrelsen på arvelodden. Dersom arvemottakerne med de største arveloddene også betaler prosentvis mest (av mottatt arv) i arveavgift, kan vi si at avgiften også er reelt progressiv. Men dette er ikke nødvendigvis oppfylt. Blant annet er det ulik verdsettelse av objekter for avgiftsformål. For eksempel skal ikke-børsnoterte aksjer verdsettes til 30 prosent av skattemessige verdier ved utmåling av avgiften. Som nevnt i avsnitt 4.2, er også verdsettelsen av en del av eiendommene som arves lav i forhold til markedsverdier. Et annet problem er at viktige overføringer ikke registreres som følge av at personer ønsker å unndra midler fra beskatning. Vi kjenner ikke til fordelingen av midlene som holdes utenfor beskatningen.

⁵ Se ellers Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001) når det gjelder mer detaljerte beskrivelser av motivene for å etterlate seg arv.

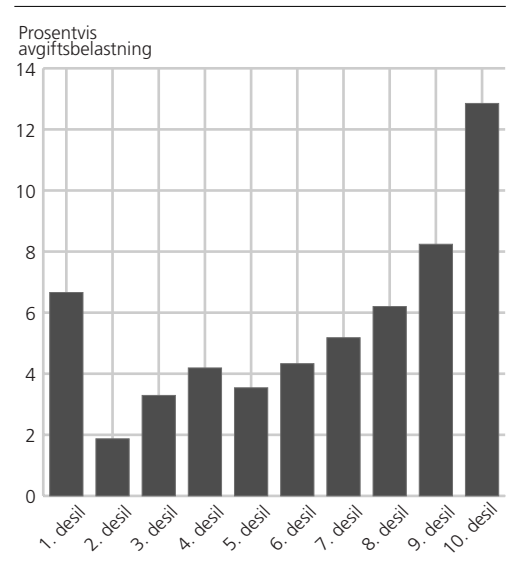
⁶ Se referansene i vedlegg 1 i NOU 2000:8 når det gjelder tidligere norske studier på temaet arv og fordeling.

⁷ Se Gale og Slemrod (2000) som diskuterer denne problematikken i forhold til den amerikanske boavgiften.

For å vurdere graden av reell progresjon i arveavgiften benyttes data fra den såkalte arveavgiftsstatistikken, som er basert på registerinformasjon fra skattefogdenes saksbehandlersystem (se boks 4.2 for nærmere omtale). Dessverre er dette statistikkgrunnlaget mangelfullt i den forstand at vi kun har informasjon om verdsettelsene som er foretatt for avgiftsformål. Det betyr at de reelle verdiene av mottatt arv ikke inngår i datagrunnlaget. Arveavgiftsstatistikken inneholder dessuten kun informasjon om arv og gaver i private skifter, og i hovedsak skifter som utløser avgift. Disse utgjør kun 30 prosent av antall arvesaker.

Figur 4.2 viser fordelingen av arveavgiftsbelastningen i forhold til mottatt arv, som registrert i arveavgiftsstatistikken. Som forventet, ser vi at den gjennomsnittlige avgiftsbelastning øker med mottatt arv. En ser imidlertid at de 10 prosent av arvemottakerne som mottar minst arv (desil 1) gjennomsnitt betaler en relativt høy andel i avgift. Dette kan skyldes at det er ulik avgift avhengig av slektskapsforholdet til den som yter arven. Det er grunn til å understreke at tallene i figur 4.2 viser til arveavgift målt i forhold til registrert arv med anvendelse av verdsettelsesreglene i arveavgiftsloven. Tilsvarende oversikt som i figur 4.2 der personene er rangert etter mottatt arv når en har anvendt like verdsettelsesregler (markedsverdi) for alle gjenstander, ville ikke nødvendigvis vise det samme mønsteret. Det betyr at vi ikke kan gi noe eksakt svar i forhold til spørsmålet i overskriften for dette avsnittet. Ventelig bidrar bunnfradragene, som unntar store deler av arvemottakerne fra avgift, til at avgiften samlet sett er progressiv.

Figur 4.2. Prosentvis arveavgiftsbelastning etter størrelse på mottatt arv, etter gjeldende verdsettelsesregler. Rådighetsdato 1998

Sammenhenger mellom arv og formue og inntekt

Bivariate framstillinger av sammenhenger mellom mottatt arv og henholdsvis inntekt, formue og alder viser klare sammenhenger, se Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001). Det er imidlertid et problem at det er samvariasjon mellom aldersvariabelen og størrelsen på formue og inntekt. At størrelsen på mottatt arv øker med mottakers inntekt og formue, kan dermed simpelthen være et resultat av alder. For (til en viss grad) å kontrollere for alder, har vi sett på fordelingen av arv på en mer begrenset aldersgruppe, mottakere 40-49 år.⁸ Vi ser at når vi deler inn datamaterialet i desiler, er mottatt arv relativt jevnt fordelt i forhold til inntekt (tabell 4.3), mens personene med de

⁸ En kan ikke utelukke at effekten fra alder også vil innvirke på resultatene for denne gruppen, men problemet vil ventelig være mer begrenset.

Boks 4.2. Arveavgiftsstatistikken

Arveavgiftsstatistikken er basert på registerinformatjon fra skattefogdene (skattefogdenes arveavgiftssystem). Statistikken omfatter alle som mottar avgiftspliktig arv eller gave fra private skifter i det året de har råderett over gaven/arven (rådighetsdato). I tillegg omfatter statistikken mottakere som har fått vedtak om avgift i løpet av året (vedtaksdato). Offentlige skifter, dvs. skifter som går til skifteretten, er ikke med i statistikken.

Begrepsavklaring*Rådighetsdato*

Rådighetsdato vil si den datoen mottaker har råderett over arven/gaven, og er den datoen som står mest sentralt i den publiserte arveavgiftsstatistikken.

Vedtaksdato

Vedtaksdato betyr at saken har vært behandlet og at det er fattet vedtak om en eventuell arveavgift i gjeldende år. Vedtaksdato ligger vanligvis et halvt til halvannet år etter rådighetsdato, men det kan også ta lengre tid.

Arv

Grunnlaget for avgift (avgiftspliktig arvebeløp) i private skifter. Grunnlaget for avgift vil være tidligere mottatt gave (forskudd på arv) og arvebeløp mottatt i arveoppjøret fra samme person. I arveavgiftsstatistikken vil beløpet "arv" allikevel bare omfatte det en mottar det gjeldende året, siden forskudd på arv vil ha kommet med i tidligere års statistikker som gaver. Ikke avgiftspliktige arveoverføringer er ikke med i statistikken. Dette er fordi nullbo, det vil bo uten arveavgift, ikke blir regelmessig registrert.

Gave

Avgiftspliktig gavebeløp, eller forskudd på arv. I den grad at avgiftsfrie gaver kan bli avgiftsbelagt på et senere tidspunkt (dersom mottakeren mottar senere gave- eller arvebeløp som, sammenlagt med allerede mottatt gave, kommer over fribeløpet), kommer også avgiftsfrie gaver med i statistikkgrunnlaget.

største formuene mottar mest arv (tabell 4.4). Disse resultatene er ikke helt i samsvar med resultatene for 1997 i NOU 2000:8 (s. 87). Ifølge tabell 5.9 og tabell 5.10 i NOU 2000:8 har de som mottar mest arv, klart høyere bruttoinntekt og klart høyere nettoformue enn de andre arvemottakerne. Både resultatene fra 1997 i NOU 2000:8 og resultatene her indikerer at arv er relativt jevnt fordelt blant personer med lav og middels inntekt/formue, og at det først og fremst er personer i den øvre delen av inntekts- og formuesrangeringene som skiller seg ut. Tallene i tabell 4.3 og tabell 4.4 indikerer

Tabell 4.3. Gjennomsnittlig bruttoinntekt i desiler med tilhørende verdier for mottatt arv. Arvemottakere 40-49 år. 1998. Kroner

	Bruttoinntekt	Arv
1. desil	50 272	292 685
2. desil	135 107	257 192
3. desil	181 621	242 918
4. desil	217 300	257 494
5. desil	244 664	249 104
6. desil	271 026	284 878
7. desil	303 012	271 311
8. desil	348 444	284 296
9. desil	436 609	305 749
10. desil	931 389	313 797

Kilde: SSBs Arveavgiftsstatistikk 1998.

Tabell 4.4. Gjennomsnittlig nettoformue i desiler med tilhørende verdier for mottatt arv. Arvemottakere 40-49 år. 1998. Kroner

	Nettoformue	Arv
1. desil	-753 238	226 237
2. desil	-226 687	229 675
3. desil	-49 413	237 291
4. desil	24 909	237 643
5. desil	95 277	258 813
6. desil	179 087	258 872
7. desil	288 841	266 805
8. desil	436 144	294 214
9. desil	681 253	309 581
10. desil	2 541 794	440 418

Kilde: SSBs Arveavgiftsstatistikk 1998.

Boks 4.3. Informasjon fra arveavgiftsstatistikk koblet med selvangivelsesstatistikk

For å kunne vurdere sammenhenger mellom mottatt arv og andre kjennetegn som formue og inntekt, er det foretatt en kobling mellom arveavgiftsstatistikken og selvangivelsesstatistikken. Statistikken omfatter alle bosatte i Norge (per 31.12.) som mottar avgiftspliktig arv eller gave fra private skifter i løpet av året for rådighetsdato. De fleste inntekts- og formuesopplysninger er hentet inn ved å koble data fra selvangivelsene (den bosatte befolkningen per 31.12. i inntektsåret) til informasjon fra arveavgiftsstatistikken. Opplysninger om utdanningsnivået er hentet fra utdanningsregisteret.

Bruttoinntekt

Bruttoinntekt er summen av lønn, pensjoner, næringsinntekter og kapitalinntekt.

Lønn omfatter lønn, honorar, naturalytelser, skattepliktige sykepenger og dagpenger under arbeidsledighet.

Pensjoner omfatter utbetalte ytelser fra folketrygden og tjenestepensjoner.

Næringsinntekter er satt sammen av innenby(gd)s og utenby(gd)s inntekt fra næringsvirksomhet.

Kapitalinntekter er blant annet renteinntekter og mottatt aksjeutbytte.

Nettoformue

Nettoformue er definert som summen av realkapital og finanskapital minus gjeld.

Realkapital består av all fast eiendom, anlegg, skog m.m., driftsløsøre og andre eiendeler i næring og innbo og løsøre. Her kan vi finne ligningsverdien til selveierbolig og eiere av andeler i boligselskapet.

Finanskapital omfatter summen av bankinnskudd, andeler i aksjefond, verdipapirer registrerte i Verdipapirsentralen, andre verdipapirer ikke registrert i Verdipapirsentralen, andre fordringer og annen formue.

at de rikeste ikke atskiller seg så mye fra resten av arvemottakerne som tallene for 1997 viser.

Det er dessuten verdt å merke seg at mottatt arv synes å være jevnere fordelt enn resten av formuen. I den forstand kan arv sies å bidra til redusert formuesulikhet. Men som vi har vært inne på ovenfor, kan arveavgiften bidra til ytterligere omfordeling ved at midler i større grad trekkes inn fra personer med høy formue.

Horisontal likhet

Horisontal rettferdighet (jf. Musgrave 1959), dvs. at mennesker i lik posisjon skal behandles likt⁹, framheves ofte som et viktig prinsipp for offentlig politikk. Den korte gjennomgangen av regelverket i avsnitt 4.2 viser at det norske systemet for arveavgift inneholder en rekke regler som bidrar til ulikebehandling. Ulikebehandling kan grupperes i to kategorier, ulikebehandling som følger av:

- Egenskaper ved arvemottakeren
- Arvens sammensetning, dvs. hvilke objekter som inngår i arven

Innenfor første kategori finner en for eksempel at ektefeller er fritatt arveavgift, at arv og gaver til allmenntilganglige formål er fritatt, og at beskatningen er ulik for nære og fjerne arvinger. Kapittel 11 i NOU 2000:8 redegjør for begrunnelsene for disse særreglene.

Ikke-nøytralitet som følger av arvens sammensetning er nok mer kontroversielt, og ikke alltid tilsiktet. Et eksempel på det siste er verdsettelsespraksis når det gjelder eiendommer. En stor del av

⁹ Dette synes ukontroversielt som overordnet prinsipp. Problemene oppstår når en i praksis skal definere hvilke personer som er "like".

eiendomsmassen verdsettes for lavt til tross for at reglene tilsier at markedsverdier skal benyttes. Byråkratisk praksis i samspill med selvdeklarasjon når det gjelder verdsettelsen av eiendommer, innebærer at verdiene er lave i forhold til markedsverdier. Arveavgiftsutvalget anslår at dette innebærer en reduksjon i avgiftsgrunnlaget på bortimot 3 milliarder kroner.

Som tidligere omtalt skal ikke-børsnoterte aksjer verdsettes til 30 prosent av de skattemessige verdiene i selskapet. Dersom unoterte aksjer og andeler verdsettes til skattemessige verdier i selskapene (dvs. 100 prosent verdsettelse) øker avgiftsgrunnlaget med 900 millioner kroner (NOU 2000:8, s. 123). Da er det viktig å merke seg at verdsettelse etter de skattemessige verdiene i selskapene allerede innebærer lave grunnlag (Boye og Hansen 1997). I tillegg til aksjerabatten finnes det flere andre regler som (hovedsakelig) innebærer redusert skatt for personer som overtar familiebedrifter. For eksempel er det diskontinuitet i inntektsbeskatningen¹⁰ og det er lav eller ingen verdsettelse av forretningsverdi (goodwill). Hovedbegrunnelsen for disse reglene er at de skal lette generasjonsskifte i familiebedrifter. Det vil være uheldig dersom arveavgiften betyr nedleggelse av næringsvirksomheten. Men det er viktig å merke seg at hensikten med unntaksreglene er å sikre bedriften som arbeidsplass og foretak. Spørsmålet er derfor om det er forhold som kan motivere spesialbehandling av familiebedriftene. Et slikt forhold kunne være at de altruistiske arvemotivene er spesielt dominerende blant bedriftseiere. Vi har ikke funnet empiriske undersøkelser som tar opp dette temaet. OECD (1994) peker

på to forhold som kan gi grunnlag for spesialregler for små og mellomstore bedrifter:¹¹ For det første kan det eksistere informasjonskjevhet i kapitalmarkedet, som innebærer at det kan være vanskeligere for en småbedriftseier å skaffe kapital for å betale arveavgift enn en eier av en større bedrift. For det andre kan ulike pålegg virke mer tyngende for små enn store foretak. Arveavgiftsutvalget viser også til småbedriftenes betydning for bosettingsmønsteret i Norge (NOU 2000:8, s. 216).

Et problem ved ulike verdsettelsesregler for ulike objekter er at det kan gi støtet til en annen form for horisontal ulikhet - ulikebehandling av personer etter muligheter og ønsker om å planlegge seg bort fra beskatning. Det er for eksempel liten tvil om at aksjerabatten for unoterte aksjer kan gjøres gjeldende for andre objekter enn foretaksformuen. Det er vanskelig å skille private eiendommer, private bankinnskudd, etc., fra foretaksformuen. Regelen innebærer derfor en potensiell fordel for personer som har muligheter og vilje til å bedrive skatteplanlegging.

I et noe bredere perspektiv kan det hevdes at beskatning av arv i seg selv betyr ulikebehandling siden en beskatter de altruistiske foreldrene som gir avkall på eget konsum til fordel for sine barn, mens egoistiske foreldre som bruker alt på seg selv ikke skattlegges. Dette perspektivet må sies å være avhengig av at en vurderer beskatningen fra arvelaters side. Når en flytter fokus over på mottakerne av arv, kan det tvert imot argumenteres for at arv representerer en fordel for enkelte som både er urettferdig og ufortjent (Gale og Slemrod 2000).

¹⁰ Diskontinuitet betyr at latente skatter blir endelig skattefrie ved generasjonsskifte.

¹¹ Mange av disse vil være familieeide.

4.5. Formuesstørrelser og fordeling i årene framover? Beregningsresultater fra mikrosimuleringsmodellen MOSART

Ved utformingen av avgiftssystemet for arv og gaver vil framtidig utvikling i størrelse og fordeling av formue være av interesse. Dette avsnittet diskuterer utviklingen i formue og formuesfordeling blant den eldre halvdel av befolkningen med tanke på formuenes betydning for arv. Simuleringsmodellen MOSART benyttes i framskrivningene. I det følgende vil vi først presentere modellen MOSART og de egenskapene ved modellen som er spesielt viktige for formuesoppbyggingen, se Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001) for en nærmere omtale. Dernest presenteres noen resultater. Sammenlignet med andre framskrivninger fra MOSART, for eksempel folketrygdens pensjonsytelser, vil framskrivningene av sparing, arv og formue være beheftet med atskillig mer usikkerhet. Det må derfor presiseres at det er vanskelig å gi klare konklusjoner, spesielt på fordeling av formue i framtiden.

Om MOSART og forutsetningene

MOSART starter med et representativt utvalg av befolkningen i 1993 med individenes historiske kjennetegn og simulerer de videre livsløpene med hensyn til demografiske kjennetegn, husholdningsdannelse, utdanning, uførepensjon/pensjonering, arbeidstilbud, andre inntektsforhold, skatt og sparing. Resultatet av simuleringen blir en modellpopulasjon med simulerte livsløp som kan si noe om utviklingen framover, gitt de forutsetningene som ligger til grunn for simuleringen. Typisk vil disse forutsetningene være at alt forsetter som i dag, for eksempel at hver kvinne i framtiden vil få like mange barn som ett tverrsnitt av dagens kvinner i fruktbar alder. Vi kontrollerer hvor

sensitive resultatene er for noen av disse forutsetningene, ved at vi utfører framskrivninger med lav realrente (1,5 prosent per år, som lønnsveksten) og uten arv.

Simuleringen av arbeidsinntekter, herunder fordelingen og beregningen av folketrygdens pensjonsytelser utfra inntektshistorien, tror vi gir en relativt dekkende beskrivelse av utviklingen framover. Simuleringen av andre inntekter, blant annet kapitalinntekter og tjenestepensjon, er enklere modellert. Sparerelasjonen er enkel, i hovedsak en lineær relasjon i inntekten, med et relativt stort negativt konstantledd og høy marginal sparetilbøyelighet. Formuen har ingen direkte innvirkning på konsumet, og arv overlates til livarvinger etter standard fordelingsnøkler ved død. I utgangspopulasjonen har vi et reellt utvalg av ektepar, men utover det er det ingen systematiske sammenhenger mellom ektefeller eller mellom foreldre og barn, for eksempel med hensyn til utdanningsvalg. Alle kronebeløp som presenteres er indeksert ned til lønnsnivået i 1997.

Hovedresultater

De eldre vil utgjøre en økende andel av befolkningen i flere tiår framover, både fordi vi forventer at levealderen vil gå opp og fordi fødselskullene fra slutten av den annen verdenskrig og utover var betydelig større enn fødselskullene i mellomkrigsårene. Økningen i antallet eldre bidrar til økt formue fordi formuen som regel øker med alderen. Arv målt som andel av bruttonasjonalproduktet vil få en større betydning etter hvert som de eldre årskullene øker i størrelse sammenlignet med de yngre årskullene. Samtidig antyder beregningene at gjennomsnittlig formue blant de eldre vil øke, også målt relativt mot lønnsnivået blant de yrkesaktive.

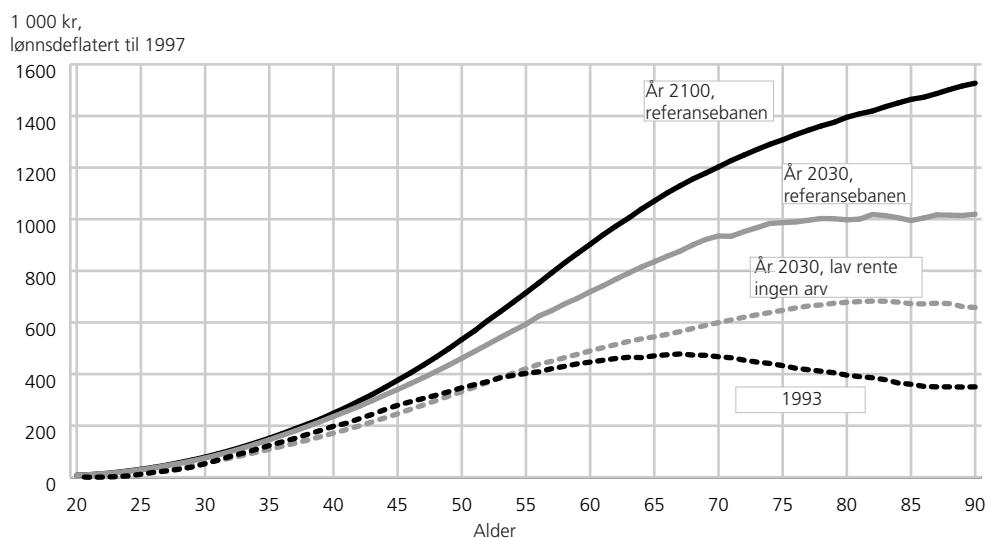
I framskrivningene blir fordelingen av formue noe mindre skjev på sikt. Det er imidlertid uklart om dette skyldes reelle trekk ved norsk økonomi eller svakheter i beregningsopplegget. En rekke grunner taler for at vi undervurderer ulikheten i formue i framskrivningene, blant annet på grunn av manglende samvariasjon mellom nære slektingers yrkesvalg og inntektsmuligheter. Skal vi trekke noen konklusjon, er det at vi kun vil se moderate endringer i fordelingen av formue blant de eldste i de nærmeste tiårene.

Formue etter alder og periode

En viktig strukturell egenskap ved modellen er hvordan formuen bygger seg opp over livet. I figur 4.3 har vi sett på tverrsnittet av befolkningen i utvalgte år, og sett hvordan gjennomsnittlig formue varierer med alder. Kjønnsforskjellene er gjennomgående små, og en viktig grunn til det er at de fleste personer er gift eller samboende og at de deler formuen likt mellom seg.

For å se på effekten av sparingen alene presenterer vi ett alternativ med lav rente og ingen arv, og hvordan situasjonen da ser ut i 2020. Endringene etter 2020 er liten i dette alternativet, og det er rimelig siden vi forutsetter at alt skal fortsette som nå, og akkumulering av formue gjennom arv er utelatt. Sammenligner vi resultatene for 2020 med resultatene for 1993 ser vi at det er bare mindre endringer i lønnsdeflatert formue for personer under 60 år. De aller eldste i fremtiden får noe høyere formue enn i dag, og det kan være rimelig tatt i betraktning at de eldste i 1993 er født i perioden 1895-1910, og følgelig hadde sine beste yrkesaktive år før den annen verdenskrig var slutt, før Husbanken og før det ble vanlig å eie egen bolig. Videre er det et vesentlig moment at folketrygden vil bli utbygd i denne perioden, og gjennomsnittlige pensjoner vil øke betydelig fra 1967 og fram til rundt 2030, noe som vil bidra til økt sparing og formue blant eldre slik sparerelasjonen er modellert. Framskrivningene utelater forskudd på arv, og i den

Figur 4.3. Formue, etter alder. 1 000 kr

grad slike forskudd har betydning, bidrar dette til at MOSART overvurderer formuen blant de aller eldste.

Formue etter alder

I referansebanen vokser formuen betydelig også etter at man har fylt 60 år, og dette skyldes flere forhold. Med en kapitalavkastning på 4 prosent vil formuen bare i begrenset grad "forvitte" relativt til lønnsnivået, selv uten sparing. Videre vil formuen akkumuleres fra en generasjon til den neste, spesielt fordi vi ser bort fra at formue i seg selv kan øke konsumet. Siden de fleste først blir arvinger i 50-60-årsalderen, er det kun for de eldste at akkumuleringen av formue gjennom arv får noen særlig betydning.¹²

Sparing og arv

I disse framskrivningene ligger samlet privat sparing på om lag 50 milliarder kroner i 1997, mens den ut fra nasjonalregnskapet i perioden 1995-1998 var i størrelsesorden 50-60 milliarder kroner (samlet sparing for Norge minus offentlig sparing). Dette antyder at vi har et rimelig anslag på sparingen for basisåret, og at vi neppe overvurderer formuesutviklingen på privat hånd. I framskrivningene er sparingen lite påvirket av rentenivået. Sparing øker noe i framskrivingsperioden, men dette er rimelig tatt i betraktning at både antallet personer i yrkesaktiv alder øker og at pensjonistene får bedre pensjonsytelser.

Arvebeløpet øker i framskrivingsperioden, både fordi hvert bo vil bli større, og etter hvert også fordi antallet eldre som dør vil gå opp. At størrelsen på gjennomsnittlig bo vil øke, virker rimelig ut fra at

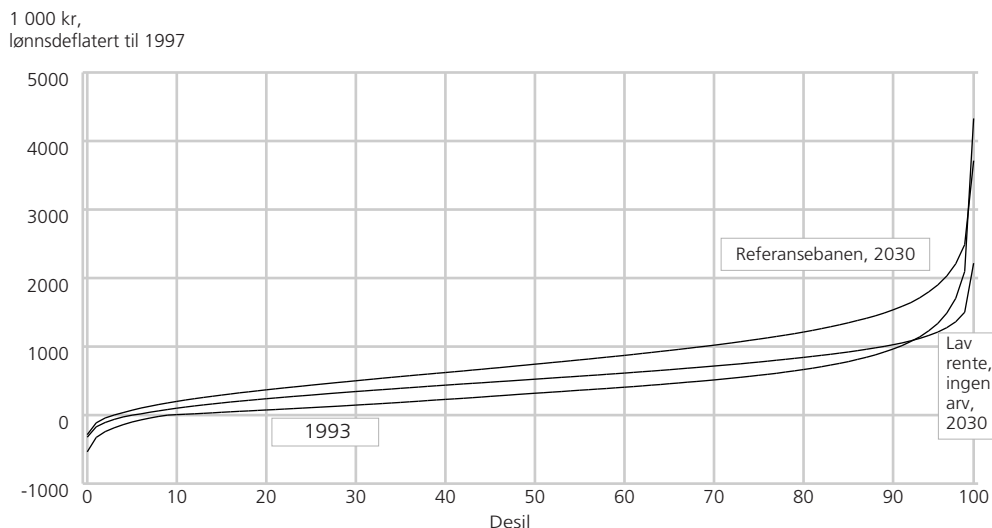
de nest eldste allerede som 50-60-åringer har mer i formue i dag enn det de aller eldste har i dag, og i tillegg vil de få ytterligere formuesøkning som arvemottakere og gjennom egen sparing.

At antallet eldre som dør vil øke fra rundt år 2020, skyldes flere faktorer, hvorav en viktig faktor er størrelsen på årskullene som når en "høy" alder, for eksempel 60 år. Både den historiske utviklingen og forutsetningene for framskrivningene bidrar til at årskullene som nærmer seg pensjonsalder, vil øke i størrelse for deretter å stabilisere seg på et nivå rundt 70 000 personer per årskull. Faktorer som bidrar til dette er nedgang i dødeligheten, variasjoner i fødselstallene og netto innvandring. Størrelsen på de eldre årskullene vil øke i relativ betydning, som innebærer at arv også øker sammenlignet med bruttonasjonalproduktet.

Fordeling av formue blant de over 50

For å belyse fordelingen av formue, har vi sett på fordelingen av formue på individnivå blant personer 50 år og eldre. I figur 4.4 er populasjonen 50 år og eldre sortert etter størrelsen på formuen, og figuren viser blant annet gjennomsnittlig formue for ulike desiler i 1993 og i 2030 i referansebanen. Hovedinntrykket er at formuen øker jevnt for alle, men det er vanskelig å trekke noen umiddelbar konklusjon om fordelingen blir jevnere eller skjevare. En viktig faktor er at alle får en viss formuesøkning, og at andelen med positiv formue går opp, og dette er faktorer som trekker i retning av at formuen blir jevnere fordelt. De potensielle svakhetene i simuleringene er derimot mange, og en rekke faktorer gjør nok at

¹² Når formuen allikevel går mot en øvre grense, skyldes det at verdien av arven sammenlignet med lønnsnivået faller med 35 prosent fra en generasjon til den neste, og dette er en rekkeutvikling som begynner å konvergere etter 5-6 generasjoner. Reduksjonen på 35 prosent bygger på følgende anslag: reduksjon = $1 - \text{restverdi} = 1 - 1 / ((1 + \text{lønnsvekst})^{**} \text{generasjonsavstanden}) = 1 - 1 / (1,015^{**29}) = 0,35$.

Figur 4.4. Befolkningen 50 år og eldre, etter formue, effekt av arv og rente. 1 000 kr

vi undervurderer hvor skjevt formue vil bli fordelt. Dette gjør at vi i liten grad kan trekke noen klare konklusjoner omkring fordelingen av formue, utover det at eventuelle endringer nok blir moderate.

I figur 4.4 sammenlignes også situasjonen i 2030 for referansebanen med et framskrivingsalternativ med lav rente og ingen arv. Forskjellene er relativt like for alle desilene og formuen er like skjevt fordelt i de to framskrivingsalternativene. Dette virker rimelig gitt forutsetningene, men en kritisk forutsetning her er fraværet av systematiske koblinger av barn og foreldre i simuleringen, som bidrar til å undervurdere opphoping av formue på familienivå.

4.6. Effektivitetstapet

Som nevnt innledningsvis, vil det ofte være en målsetting å lage skattesystemer

som i så liten grad som mulig influerer på folks atferd, dvs. unngå vridende skatter.¹³ En arveavgift påvirker atferden både til de som mottar arv og de som etterlater seg arv. For eksempel kan personer som forventer en stor arv både arbeide og spare mindre enn andre. I pakt med dette uttalte Andrew Carnegie:¹⁴ "De foreldre som etterlater sin sønn en enorm formue vil generelt drepe talent og drivkraft hos sønnen, og frister ham til et mindre verdifullt liv enn han ellers ville ført."

Det er imidlertid effekten på arvelaters atferd som anses som hovedproblemet ved skattlegging av arv. En arveavgift reduserer avkastningen av å gi gaver eller etterlate seg arv ved at arveavgiften bringer inn en kile mellom det arvelater gir avkall på i konsum og det arvingene mottar. Dette gjør det mindre attraktivt å spare for å etterlate seg arv og atferden

¹³ I noen tilfeller kan det være ønskelig å påvirke folks atferd gjennom beskatningen, som i tilfellet med miljøavgifter.

¹⁴ Sitat hentet fra NOU 2000:8, side 65.

endres. Men hva består dette eventuelle effektivitetstapet i? Rene effektivitetskostnader er den delen av atferdsendringene som skyldes substitusjon, dvs. endret atferd minus inntektseffekter og eventuelle eksterne virkninger. Vi skal se hvordan dette kan analyseres innenfor en modell for optimal beskatning, jf. Kaplow (2001). Videre vises det til at kostnader til administrasjon og skatteplanlegging utgjør en viktig del av kostnadene ved arveavgiften.¹⁵

Optimal skatt-perspektivet

Kaplow (2001) setter skatt på overføringer mellom generasjoner inn i et skattesystem der skatt på inntekt allerede innebærer et effektivitetstap. Antakelsen er at individet maksimerer følgende intertemporale nyttefunksjon

$$U = U(c_1, c_2, c_g, l)$$

der l er arbeidsinnsatsen i periode 1 som genererer inntekt som kan konsumeres i periode 1 (c_1) eller den kan spares til periode 2, der den benyttes til eget (vanlig) konsum, c_2 , eller den kan overføres til neste generasjon eller benyttes til ekstraordinært konsum (c_g). Kaplow nevner aktiviteten golf som et eksempel på ekstraordinært konsum. På den måten klargjør han at innenfor et slikt rammeverk blir det sentrale spørsmålet: hvor mye mer skal vi (på marginen) skattlegge overføringen til neste generasjon sammenliknet med personens ekstraordinære konsum (som kjøp av golfsett)?

Problemet kan formuleres innenfor en standard optimal skatt-modell der en

utilitaristisk velferdsfunksjon maksimeres over en rekke individer som observeres gjennom sin arbeidsinntekt. Atkinson og Stiglitz (1976) finner at når det er svak separabilitet mellom arbeid og ulike typer av konsum, dvs. at individenes marginale nyttetap ved å arbeide ikke avhenger av hvordan inntekten fordeles på ulike konsumgoder, så er det intet grunnlag for å skattlegge verken det ekstraordinære konsumet eller overføringene til neste generasjon.¹⁶ Følgende forhold kan imidlertid styrke grunnlaget for å beskatte overføringen:

- En løser opp betingelsen om svak separabilitet og påviser at skattlegging kan sies å bidra til å redusere velferdstapet som følge av at fritid ikke skattlegges. Det som betyr at en må finne komplementaritet mellom overføringer mellom generasjoner og fritid.
- Det er eksternaliteter som beskatningen kan korrigere.

At to "goder" (i dette tilfelle fritid og å overføre til neste generasjon) er komplementære innebærer at når prisen på det ene godet øker (som følge av at overføringer skattlegges) så reduseres etterspørselen etter det andre godet (fritid reduseres).

For å finne ut om fritid og overføringer er komplementære eller alternative foreslår Kaplow (2001) at en kan studere hvorvidt personer som overfører til neste generasjon for eksempel pensjonerer seg tidligere eller senere enn andre. Det er ikke åpenbart hvilke sammenhenger som gjelder. Når det gjelder eksterne

¹⁵ Når det gjelder sammenhengen mellom arveavgift og sparing, vises det til Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001).

¹⁶ I en slik situasjon er indirekte beskatning nødvendig fordi inntektsskatten mer effektivt skattlegger medfødte egenskaper (gjennom observerte lønninger) enn indirekte skatter. På grunn av svak separabilitet er det ingen effekt på arbeid/fritid beslutningen av indirekte skatter.

virksomheter er det heller ikke åpenbart at beskatningen representerer et riktig korrektiv til eventuelle eksterne effekter. På den ene siden øker nytten til mottakerne, se Kaplow (1995), som innebærer en positiv ekstern effekt, mens på den annen side vil en slik overføring mest sannsynlig redusere arbeidstilbudet til mottakerne (Holtz-Eakin, Joulfaian og Rosen 1993), som betyr at deres bidrag til offentlige budsjetter reduseres.

Hvilket arvemotiv som dominerer har betydning for om og i hvor stor grad individene endrer atferd som følge av skatteendringen og hvilke effekter som er involvert.

Ved tilfeldig arv er det intet tap for arvelater/-giver, men redusert nytte for mottaker som motsvares av økte offentlige budsjetter. Under et slikt arvemotiv hevder Gale og Slemrod (2000) at arveavgiften er "super-effektiv". Beskatningen skaper ingen substitusjonseffekt, tilsvarende som ved en "lump-sum" skatt. Men til forskjell fra en "lump-sum" skatt er det ingen inntektseffekter involvert, som betyr at arvelater ikke endrer atferd overhodet.

Altruisme betyr at arven innebærer en fordel for både mottaker og giver. Når giver bestemmer hvor mye han skal overføre, tar han kun hensyn til sin egen nytte av å overføre midler. Når en også tar hensyn til at mottaker har nytte av overføringen, vil det overføres for lite mellom generasjonene i forhold til det samfunnsøkonomisk optimale. Altruistiske arvemotiv kan derfor innebære at arv bør subsidieres framfor beskattes.¹⁷ Deresom mottakerne opptrer opportunistisk

kan dette lede til det som omtales som "Samaritanens dilemma" (Bruce og Waldman 1990), dvs. at barn utnytter den altruistiske foreldregenerasjonen, og i en slik kontekst kan en skatt på overføringen øke total velferd (Gale og Perozek 2001).

Når det gjelder strategiske arvemotiv vil en arveavgift fungere som en regulær skatt på konsum. Det er vel grunn til å tro at foreldrenes etterspørsel etter oppmerksomhet fra familien er lite elastisk, noe som taler for høyere beskatning av overføringen enn dersom elastisiteten er høy.

Andre kostnader

Bernheim (1987) hevder at den amerikanske arveavgiften er vridende, men den gir intet proveny når en korrigerer for ressursene som legges ned for å unngå avgiften. Dette illustrerer at det er viktig også å ta hensyn til kostnadene ved administrasjon av ordningen, (tids)kostnader for mottakerne for å oppfylle kravene i loven og kostnader forbundet med forsøk på å omgå ordningen. Omgåelseskostnadene kan være sysselsetting av høyt betalt juridisk kompetanse for å finne smutthullene i ordningen. Som notert innledningsvis, anslår Arveavgiftsutvalget at selve administrasjonen av ordningen koster om lag 40 millioner kroner. Det gis ikke anslag på de to andre komponentene. Se for øvrig side 902-905 i Gale og Slemrod (2000) når det gjelder estimater for denne type kostnader i det amerikanske skattesystemet.

¹⁷ Da er ikke effekten på arbeidstilbudet til mottaker tatt med.

4.7. Kort om Arveavgiftsutvalgets forslag til endringer

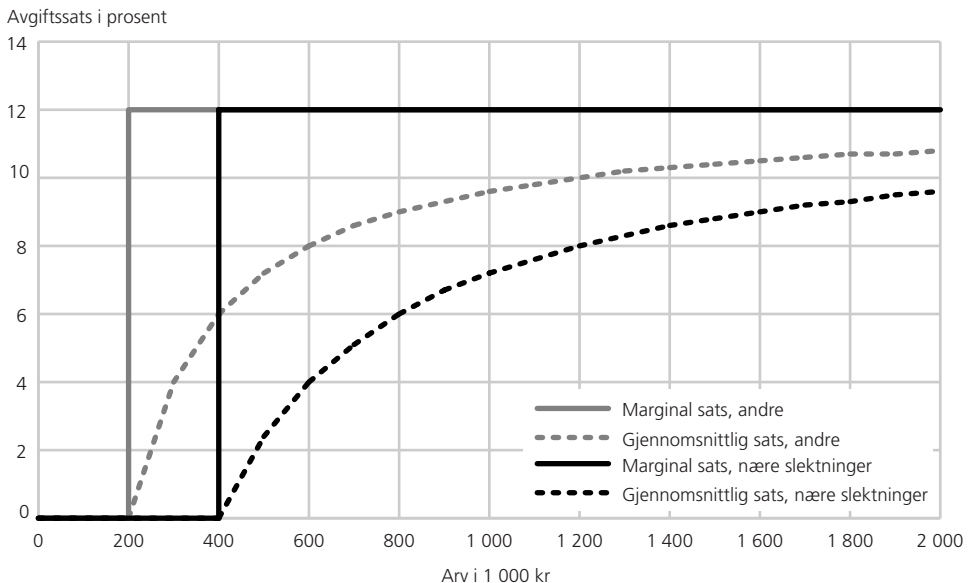
Arveavgiftsutvalget legger vekt på at avgiftssystemet i størst mulig grad bør være nøytralt. For eksempel er aksjerabatten både lite treffsikker og åpner for at formuer av privat karakter defineres som foretaksformue, med formål å redusere beskatningen (NOU 2000:8, s. 216). Utvalget foreslår derfor å fjerne aksjerabatten for ikke-børsnoterte aksjer. I tillegg foreslår et flertall i utvalget å innføre kontinuitet i inntektsbeskatningen ved arv og gave, som i mange tilfeller også betyr en skatteskjerpelse for familiebedrifter, og at goodwill skal innregnes i grunnlaget for arveavgift. Til gjengjeld ønsker flertallet i utvalget at det skal gis en rentefri kreditt for innbetaling av arveavgift for visse foretak, verdsatt til 18 prosent av avgiften. Med dette mener utvalget å ha fjernet viktige muligheter for omgåelse, samtidig som en til en viss

grad har ivaretatt hensynet til at for eksempel små familiebedrifter kan være hemmet i kapitalmarkedet.

Størst provenymessig effekt har (ventelig) utvalgets forslag om å verdsette eiendommer (reelt) til markedsverdi, se diskusjon under horisontal likhet ovenfor. Det økte provenyet som følge av grunnlagsutvidelsene benyttes til å senke satser, som kommer alle skattebetalere til gode. Dette er framstilt i figur 4.5. Arveavgiftsutvalgets forslag føyer seg dermed inn i den generelle utviklingen i beskatningen mot bredere skattegrunnlag og lavere satser.

Vi ser at utvalget foreslår å skille mellom nære arvinger og andre arvinger gjennom ulik størrelse på bunnfradragene.

Figur 4.5. Arveavgiftsutvalgets forslag til satsstruktur. Prosent

Tom Kornstad og Thor Olav Thoresen

5. Universell eller inntektsavhengig barnetrygd?*

For i større grad å rette barnetrygden mot barnefamilier med lavere inntekter, kan en vurdere å beskatte eller inntektsprøve ordningen. I denne artikkelen diskuterer vi virkninger på inntektsfordeling og arbeidstilbud av å endre barnetrygden fra å være en universell ordning til en behovsprøvd stønad, med basis i et datamateriale for familier med gifte foreldre. De direkte fordelingsvirkningene er analysert ved skattemodellen LOTTE, mens effekter på arbeidstilbudet er analysert ved simuleringer av en arbeidstilbudsmodell for diskret valg. Vi finner at dersom stønaden i større grad ytes til familier med lave inntekter, vil arbeidstilbudet for kvinner kunne bli betydelig redusert. En jevnere fordeling av inntekt byttes mot redusert arbeidstilbud (og redusert markedsbasert verdiskapning).

5.1. Innledning

Et hovedbudskap både i Velferdsmeldingen (Finans- og tolldepartementet 1995) og Langtidsprogrammet (Finans- og tolldepartementet 1997) er at det neste århundre vil føre med seg en økende forsøringsbyrde for den yrkesaktive befolkning, blant annet som følge av reduksjon i antall personer i yrkesaktiv alder. Økende omsorgsoppgaver og økende finansieringsbehov i folketrygden tilsier at en kritisk vurderer hvordan ulike overføringsordninger virker på yrkesaktivitet og inntektsfordeling og hvorvidt de bør opprettholdes i sin nåværende form. Barnetrygden er en universell overføringsordning som utfra dette har vært vurdert ved en rekke anledninger det siste tiåret, blant annet i NOU 1988: 24 Inntektsdannelsen i Norge,

NOU 1993: 11 Mindre til overføringer – mer sysselsetting og NOU 1996: 13 Offentlige overføringer til barnefamilier. De ulike endringene i barnetrygden som har vært vurdert, har imidlertid ikke vært gjenstand for en analyse som både bringer inn fordelingsmessige aspekter og som gir modellberegnete anslag på hvordan arbeidstilbudet blir påvirket. I dette bidraget vurderes beskatning og inntektsprøving av barnetrygden med basis i en tilnærming som både fanger opp de direkte virkningene på individenes inntekter, samt gir anslag på arbeidstilbudsresponsene.

I 1998 ble det brukt omlag 28 milliarder kroner til offentlige overføringer til barnefamiliene, inkludert barnetrygd, fødselspenger, kontantstøtte, statlige

* Vi takker Knut Moum for kommentarer.

subsidier av barnehager, forsørgerfradrag og foreldrefradrag.¹ Barnetrygden alene koster omlag 13 milliarder kroner. Den skal kompensere for merutgiftene ved å ha barn, og ytes til alle mødre (og noen få fedre) med barn under 16 år. Stønaden er progressiv, dvs. satsene øker med antall barn i familien. I tillegg til den ordinære ytelsen, mottar enslige forsørgere stønad for ett barn mer enn det faktiske barnetallet, stønadmottakere i Nord-Troms og Finnmark gis særskilt støtte og det gis et ekstra tillegg for barn mellom 1 og 3 år. Ordningen er med andre ord hovedsakelig universell, selv om tilordningsreglene inneholder elementer som kan være motivert utfra hensyn til den interne inntektsfordelingen blant barnefamilieene, som for eksempel søskengraderingen. Ifølge Bradshaw et al. (1993, s.70) er den norske barnetrygdordningen generøs, sammenliknet med andre lands ordninger.

Men er det hensiktsmessig å gi ytelsen til alle foreldre, mangemillionærer inkludert? Vi argumenterer i det følgende for at det er mulig å gi ordningen en bedre fordelingsmessig innretting, dvs. en innretting som i større grad tilgodeser familier med lave inntekter, men at dette vil ha konsekvenser for kvinners yrkesaktivitet.

De direkte inntektsfordelingseffektene av endringer i barnetrygden er beregnet ved hjelp av skattemodellen LOTTE (Arneberg et al. 1995) på basis av opplysninger om inntektsforhold fra et utvalg av selv-angivelser (Inntekts- og formuesundersøkelsen). Vi skal i det følgende fokusere på

effekter for familier der foreldrene er gift, dvs. om lag 2/3 av barnetrygdmottakere.² Omlag 17 000 personer i datagrunnlaget tilhører husholdninger med en gift mor som mottar barnetrygd. Siden informasjon om arbeidstid og lønnssetser bare er tilgjengelig for et begrenset utvalg av disse mødrene (et underutvalg av Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994 er inkludert i Levekårsundersøkelsen 1995, som innbefatter slik informasjon), er analysene av arbeidstilbudseffekter basert på et utvalg av omlag 500 gifte kvinner. Det fokuseres på kvinners arbeidstilbud både fordi barnetrygden (primært) er en overføring til mødre og fordi kvinners valg av arbeidstid er mer påvirket av endringer i skatter og overføringer enn menns. Arbeidstilbudseffektene er simulert ved hjelp av en modell for arbeidstilbud, der kvinnene er forutsatt å velge mellom diskrete kombinasjoner av lønn og arbeidstid.

Det er flere årsaker til at en diskret spesialisasjon av individenes valg kan være gunstig. I mange yrker er arbeidsoppgaver og arbeidsmiljø av større betydning enn lønn og arbeidstid. Valg av jobb vil ofte skje ved at man velger mellom ulike jobber kjennetegnet ved en bestemt arbeidstid, timelønn og arbeidsmiljø i vid forstand. Ulike institusjonelle faktorer bidrar til å begrense tilbudet av jobber med ulik arbeidstid. Det viser seg også at en slik tilnærming har fordelaktige økonomiske egenskaper (Duncan og Weeks 1997).

Informasjonen til beslutningstakerne er dermed todelt: For det første beskrives de

¹ Da er viktige tjenester, som grunnskole og helsetilbud holdt utenfor.

² Fokuset på ektepar skyldes i første rekke at arbeidstilbudssimuleringer for enslig forsørgere vil være forskjellig fra analyser av gifte mødre, blant annet som følge av en mer kompleks budsjettrestriksjon for enslig forsørgere.

direkte effektene på individers inntekter av å endre reglene for barnetrygd. Der nest gir vi anslag på i hvor stor grad gifte kvinners yrkesaktivitet vil være påvirket av hvordan reglene for barnetrygd innrettes. Med dette framholder vi at denne informasjonen bør være svært sentral i en vurdering av hvordan en skal overføre barnetrygd til familiene.³

I litteraturen innenfor temaet behovsprøving er de atferdsmessige konsekvensene ofte enten ikke analysert eller de diskuteres ved hjelp av numeriske illustrasjoner, se for eksempel Besley (1990), Creedy (1996, 1998). En klar fordel ved mikrosimuleringstilnærmingen er at heterogeniteten i atferdsresponsene blir ivaretatt i de aggregerte anslagene på arbeidstilbudseffektene.

Vi gjør oppmerksom på at det er i hvert fall to viktige momenter i diskusjoner av barnetrygdens utforming som ikke blir ytterligere diskutert i det følgende:

- barnetrygden er (hovedsakelig) en inntektsoverføring til kvinner
- stigmatisering ved inntektsprøving av offentlige overføringer

Stigmatisering referer seg til "sosial-psykologiske" kostnader ved å motta en inntektsprøvd ytelse, se for eksempel Rainwater (1982), Sadka et al. (1982), og er et argument for å opprettholde universelle ordninger. At barnetrygden overføres til kvinner er nok også en medvirkende årsak til dens popularitet.⁴ Lundberg et al. (1997) finner sterke

indikasjoner på at en overgang til en en mer "kvinneorientert" stønadsordning i Storbritannia medførte en merkbar endring i utgifter til kvinner og barns klær på bekostning av menns kleskjøp.⁵ Dette er imidlertid ikke nødvendigvis noe argument for å opprettholde ordningens universelle innretting.

5.2. Analyser av direkte effekter

Analysene tar utgangspunkt i data og regelverk for 1994, siden 1994-dataene er den siste tilgjengelige årgang som kombinerer inntektsinformasjon og informasjon om lønnsatser og arbeidstid.

Det er en rekke metodiske problemer ved analyser av direkte effekter av endringer i skatte- og overføringssystemet, som ikke vil bli tatt opp her.⁶ Vi konstruerer inntekter for sammenlikningsformål (ekvivalent inntekt) på følgende måte:

- Det tas utgangspunkt i inntekt etter skatt som er definert som bruttoinntekt minus skatt, tillagt en rekke skattefrie overføringer, som barnetrygd, bostøtte og økonomisk sosialhjelp. På grunn av undervurderingen av inntekt fra egen bolig er ikke renteutgifter fratrukket.
- Inntekt etter skatt summeres over alle personene i husholdningen, vektet med en ekvivalensskala (kvadraten av antall husholdningsmedlemmer, som foreslått av Buhmann et al. 1988) og tilordnes hvert enkelt husholdningsmedlem. Hvert enkelt husholdningsmedlem er følgelig representert som en observasjon i beregningene.

³ Det er naturligvis andre måter å formidle informasjon til beslutningstakerne om effekter av endringer. For eksempel, kan en vise resultater i form av "nyttessammenlikninger" på individnivå ved ulike regelverk, jf. King (1983).

⁴ Se for eksempel NOU 1996:13 Offentlige overføringer til barnefamilier, side 204.

⁵ En endring i reglene på slutten av -70-tallet analysert som et naturlig eksperiment.

⁶ Valg av ekvivalensskala er ett av disse. Thoresen (1998) diskuterer disse spørsmålene i større detalj.

Tabell 5.1. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler med tilhørende verdier for barnetrygd og beregnet verdi for morens ukentlige arbeidstid. Gifte par med barn under 16 år. 1994

Desiler	Ekvivalent inntekt	Beregnete verdier for morens ukentlige arbeidstid*	Barnetrygd
1	89 875	13	13 599
2	120 295	18	12 502
3	135 436	22	11 650
4	147 697	24	11 003
5	158 662	28	11 299
6	169 888	28	11 050
7	182 727	29	10 314
8	199 012	30	9 801
9	222 466	31	9 801
10	342 266	31	9 746
Gjennomsnitt	176 832	25	11 076

*Tallene for arbeidstid er hentet fra underutvalget av om lag 500 gifte mødre som er benyttet i arbeidstilbudssimuleringene nedenfor og tilordnet desilene i tabellen.

5.3. Direkte effekter av beskatning av barnetrygd

Tabell 5.1 viser ved hjelp av en desiltabell hvordan barnetrygden er fordelt i utgangspunktet, fordelingen ved regelverket i 1994. I tabellen er det også vist beregnede verdier for ukentlig arbeidstid, med basis i den delen av utvalget som vi har opplysninger om arbeidstid for (om lag 500 gifte kvinner).

Vi ser av tabellen at barnetrygden er relativt jevnt fordelt blant gifte foreldre med barn, men at foreldre med lave husholdningsinntekter (desil 1 og desil 2) i gjennomsnitt mottar noe mer barnetrygd (i absolutt forstand) enn foreldre med høye inntekter. Det skyldes blant annet at husholdninger med lav ekviva-

Tabell 5.2. Den direkte effekten av å beskatte barnetrygden. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler før reformen med tilhørende verdier for endringer i ekvivalent inntekt. Gifte par med barn under 16 år. 1994

Desiler	Ekvivalent inntekt	Økt skattebelastning ved beskatning av barnetrygd	Reduksjon i ekvivalent inntekt, beskatning og satsøkning (provenynøytralt)
1	89 875	4 210	-2 156
2	120 295	4 827	379
3	135 436	4 548	343
4	147 697	4 179	-1
5	158 662	4 236	-20
6	169 888	4 149	234
7	182 727	3 968	390
8	199 012	3 972	954
9	222 466	3 963	940
10	342 266	4 130	1 372
Gjennomsnitt	176 832	4 218	243

lent inntekt gjennomgående har flere barn. Vi ser at det er en klar sammenheng mellom morens arbeidstid og familiens ekvivalente inntekt. Dette gir naturligvis et grunnlag for å spørre om inntekt er en god velferdsindikator.⁷

I NOU 1996:13 Offentlige overføringer til barnefamilier er det vist direkte fordelingseffekter av en hel rekke endringer i reglene for barnetrygd. Ett fokusert endringsalternativ i utredningen er å beskatte barnetrygden.⁸ Den direkte effekten av dette er vist i andre kolonne i tabell 5.2. En ser at den økte skattebelastningen er relativt jevnt fordelt. Dette skyldes flere forhold, men en viktig årsak er at det er relativt få mødre som betaler toppskatt. Sammen med bunnfradragene

⁷ Underforstått, lav inntekt kan være et resultat av arbeid velges bort til fordel for fritid.

⁸ Alternativt kunne en beskatte den som inntekt for personen med høyest i husholdningen, men dermed gjøres utbetalingene avhengig av mannens inntekt, som for mange vil være en svært ugunstig egenskap ved et slikt alternativ, se også fotnote 5.

er det jo særlig toppskatten som innvirker på (formell) progressivitet i det norske skattesystemet. Av et samlet skatteproveny på omlag 4,3 milliarder kroner er det imidlertid bare omlag 7 prosent som stammer fra toppskatten.⁹ Dersom barnetrygden beskattes, øker derfor ulikheten blant barnefamilieene, målt ved Gini koeffisienten.¹⁰

I tabell 5.2 vises også effekten av å kombinere beskatning av barnetrygden med å dele ut igjen (det økte) skatteprovenyet i form av en generell satsøkning i ordningen, dvs. en tilnærmet provenynøytral endring. Til tross for at beløpene er relativt beskjedne, ser en at reformen bidrar til en jevnere inntektsfordeling. Det er særlig de 10 prosent fattigste som vinner på bekostning av de 30 prosent rikeste. Siden tallene er oppgitt i ekvivalente størrelser, dvs. konstruert for sammenlikningsformål, er størrelsene bare interessante i sammenlikninger mellom desiler og som andeler av hverandre.

5.4. Inntektsprøving

En kan oppnå sterkere fordelingseffekter ved å inntektsprøve barnetrygden. I NOU 1996:13 er det redegjort for en rekke ulike måter å inntektsprøve barnetrygden på. Mange av disse fører til svært kraftige økninger i marginalskatten. Ett alternativ med mer moderate konsekvenser for marginalskattesatsene er å avkorte barnetrygden med 10 øre for hver krone familien tjener over 250 000 kroner. Et ektepar med to barn vil ha et avkortingsintervall fra 250 000 til 463 360 kroner. I dette intervallet vil ektefellenes marginal-

Tabell 5.3. Den direkte effekten av å inntektsprøve barnetrygden. Gjennomsnittlig ekvivalent inntekt i desiler før reformen med tilhørende verdier for endringer i ekvivalent inntekt. Gifte par med barn under 16 år. 1994

Desiler	Ekvivalent inntekt	Reduksjon i ekvivalent inntekt ved inntektsprøving av barnetrygd	Reduksjon i ekvivalent inntekt, inntektsprøving og satsøkninger (provenynøytralt)
1	89 875	52	-4 709
2	120 295	747	-3 750
3	135 436	2 183	-1 962
4	147 697	3 568	-325
5	158 662	4 982	1 076
6	169 888	6 170	2 584
7	182 727	7 286	4 215
8	199 012	8 029	5 586
9	222 466	8 677	7 132
10	342 266	8 666	7 805
Gjennomsnitt	176 832	5 036	1 765

skatt være 10 prosentpoeng høyere enn det som følger av skattesystemet ellers. Det er derfor grunn til å tro at denne formen for inntektsprøving vil ha større effekter på arbeidstilbudet enn skattlegging av barnetrygden.

I tabell 5.3 vises de direkte effektene av å inntektsprøve barnetrygden, inkludert et eksempel der de økte offentlige inntektene fra inntektsprøvingen benyttes til generelle satsøkninger, dvs. en provenynøytral¹¹ endring. En ser at inntektsprøving har en klart sterkere effekt på inntektsfordelingen enn beskatning. Særlig ser en at den provenynøytrale endringen er virkningsfull, ved at det særlig er de 20 prosent fattigste som vinner på

⁹ Vær oppmerksom på at både data og skatteregler er for inntektsåret 1994. Det er grunn til å tro at effekten gjennom toppskatten har styrket seg noe de siste årene.

¹⁰ Gini koeffisienten er skala invariant, slik at den er uendret dersom inntekten til hvert individ reduseres eller økes med en lik prosentvis sats.

¹¹ En ser av tallet for totalgjennomsnittet at endringen ikke er helt provenynøytral for gifte par med barn (da burde totalgjennomsnittet være nær null). Det skyldes provenynøytralitet er sikret for ordningen som helhet, dvs. også inkludert enslige forsørgere.

bekostning av de 40 prosent rikeste. Total ulikhet, målt ved Gini koeffisienten, reduseres med 6 prosent i denne befolkningsgruppen når barnetrygden inntektsprøves og provenyet benyttes til generelle satsøkninger. Det kan tolkes som at hvert enkelt individ beskattes med en proporsjonal sats på 6 prosent og disse inntektene deles ut igjen i like størrelser (Aaberge 1997). Alternativt kan det tolkes som at (den relative) avstanden mellom to tilfeldig valgte individer i inntektsfordelingen har blitt redusert med 6 prosent (Jenkins 1991).

I det følgende skal vi vurdere hvordan de skisserte endringene i barnetrygden virker på arbeidstilbudet.

5.5. Gifte kvinners arbeidstilbud

Mens det er vanlig å anta at arbeidstilbudet til gifte menn er lite påvirket av endringer i lønnsatser og skatter, hersker det større usikkerhet omkring kvinners arbeidstilbud og ikke minst gifte kvinners arbeidstilbud. Usikkerheten skyldes ikke minst ulike analysemetoder og at skattesystemet varierer fra land til land, se survey i Blundell og MaCurdy (1998) og oversikt i Stølen og Svendsen (1999) relatert til norske forhold.

Aaberge et al. (1995) finner relativt store, positive ukompenserte lønnselastisiteter for gifte kvinner i Norge,¹² mens inntektselastisiteten er nær null. Analyser med data fra andre nordiske land antyder relativt små, positive elastisiteter, se for eksempel analyse av danske data i Pedersen og Smith (1995) og svenske data i Dagsvik og Strøm (1997). En mulig forklaring på disse avvikene er at det norske arbeidsmarkedet kan være mer fleksibelt, blant annet indikert gjennom

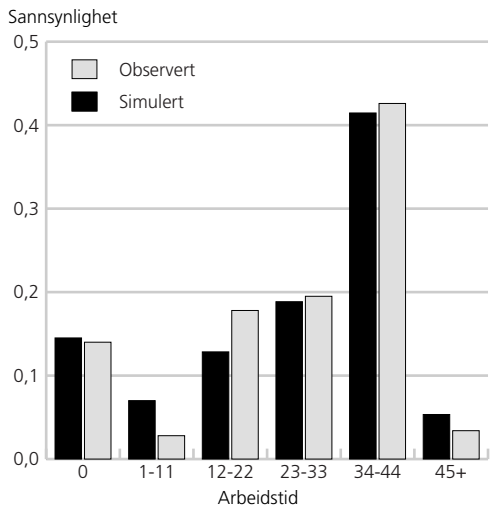
den relativt store andelen kvinner som arbeider deltid, se Cappelen og Svendsen (1998, s. 27).

En viktig lærdom fra flere av disse analysene er at det er stor variasjon i de individuelle responsene og det ser ut til at elastisitetene faller med antall timer en arbeider, se for eksempel Arrufat og Zabalza (1986) og Aaberge et al. (1995). Dette understreker betydningen av å anvende et mikrosimuleringsverktøy ved studier av reformer i skatte- og overføringssystemet, siden endringene vil påvirke ulike individer ulikt, avhengig av lønn, arbeidstimer, utdanning, alder, antall barn og en rekke andre individuelle kjennetegn. I modellen som anvendes i vår arbeidstilbudsstudie betraktes arbeidstiden som en diskret variabel.

5.6. En diskret-valg modell for gifte kvinners arbeidstilbud

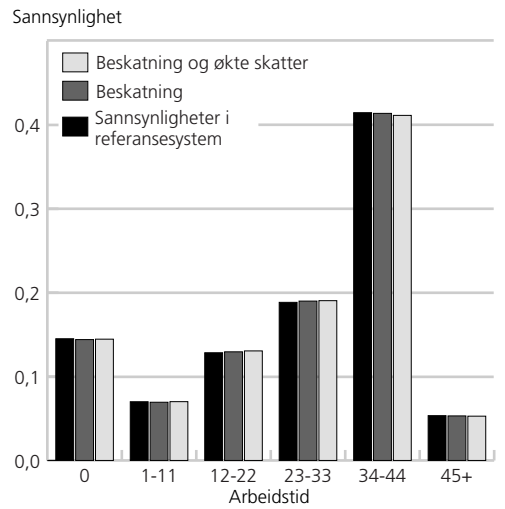
Modellen bygger på en antakelse om at kvinnen tilpasser fritid/arbeidstilbud slik at hun maksimerer velferden (nytte) under en bibetingelse om at konsumet skal være lik husholdningens samlede inntekt etter skatt. I modeller av denne typen antas det vanligvis at individet fritt kan tilpasse ønsket arbeidstid, dvs. at arbeidstiden er en kontinuerlig variabel. Med bakgrunn i at en observerer "topper" i fordelingen av arbeidstider, typisk rundt 38-40 timer pr uke (fulltid) og rundt 20 timer i uka ("deltid"), har det de siste årene kommet en rekke bidrag som analyserer arbeidstilbudet som et diskret valg, se for eksempel van Soest (1995), Bingley et al. (1995) og Duncan and Weeks (1997). En slik tilnærming innebærer at individet velger mellom et endelig antall mulige tilpasninger, der hver enkelt tilpasning er karakterisert ved

¹² Over 1 i gjennomsnitt.

Figur 5.1. Observerte og simulerte arbeidstider for gifte kvinner

lønnsats, arbeidstid og andre egenskaper (frynsegoder, arbeidets innhold, etc.). Her skal vi anta at lønnsatsen, for det enkelte individ, er uavhengig av arbeidstid, og at effekten på husholdets velferd av frynsegoder, etc., ved hvert enkelt jobbvalg, fanges opp av en stokastisk variabel.

Det er flere årsaker til at en diskret-valg tilnærming kan være fordelaktig. Først og fremst kan det være en realistisk framstilling av det valget individet faktisk har, alternativt kan det fungere som en approksimasjon. Videre viser det seg at de økonometriske egenskapene til slike modeller også kan være fordelaktige. I empiriske arbeidstilbudsstudier har en særlig vært opptatt av at komplekse skatte- og overføringssystemer kan legge relativt strenge restriksjoner på individenes valg innenfor en kontinuerlig-valg tilnærming. Blant annet viser MaCurdy et al. (1990) at når individets preferanser er representert ved en lineær arbeidstilbuds-

Figur 5.2. Simulerte sannsynligheter for ulike valg av arbeidstid ved ulike regelverk for barnetrygd

modell, som i tilfelle med Hausman (1981), og det er mange knekkpunkter i skattefunksjonen,¹³ så utelukker det bakoverbøyde arbeidstilbudskurver, dvs. at det utelukker at individet vil arbeide mer når lønnen øker (inntektseffekten dominerer effekten fra den kompenserte lønnselastisiteten). Et mulig svar på dette relativt generelle problemet er å benytte diskret-valg tilnærming.

I vår tilnærming velger de gifte kvinnene mellom seks intervaller av arbeidstid, 0, 1-11, 12-22, 23-33, 34-44, 45-55 timer pr uke. Konsumet vil da være bestemt av kvinnens lønnsinntekt, den arbeidsfrie inntekten og beskatningen. Mannens inntekter inngår i den arbeidsfrie inntekten sammen med husholdningens kapitalinntekter. Husholdningspreferanser for konsum og kvinnens fritid er representert gjennom en "Box-Cox" nyttefunksjon. Det er samme spesifikasjon som benyttet av Aaberge et al. (1995) og som også er mye

¹³ Progressive skattesystemer, dvs. at marginalsatten øker med inntekt, innebærer "knekkpunkter" i individets budsjettrestriksjon.

benyttet i empiriske livssyklusmodeller (se for eksempel MaCurdy 1981). Spesifikasjonen forutsetter at preferansene for kvinnens fritid avhenger av kvinnens alder og antall barn i ulike aldre. I tillegg er det lagt på dummy-variable for valget av fulltid og valget av ikke- arbeid (0 timer). Dummy-variablene er ment å fange opp egenskaper ved arbeidsmarkedet som ikke er fanget opp av lønnssettsene, slik som at tilbudet av heltidsjobber er større enn tilbudet av deltidjobber.

Med utgangspunkt i omlag 500 gifte, kvinnelige lønnsstakere, i alderen 25-64 år, finner vi preferansene for fritid og konsum, under forutsetning av kvinnene velger den arbeidstid (det intervaller) som gir størst nytte. I Kornstad og Thoresen (1999) vil en finne en nærmere beskrivelse av tilnærmingen og estimeringsresultater. Figur 5.1 gir et inntrykk av hvor godt den estimerte modellen simulerer kvinnenes arbeidstid. Figuren viser simulerte sannsynligheter for å befinne seg innenfor hvert arbeidstidsintervall og faktisk fordeling i data-grunnlaget. Det viser seg at overenstemmelsen mellom faktisk fordeling og simulerte sannsynligheter er relativt god. Simuleringer av endringer i arbeidsfri inntekt og lønn før skatt indikerer en inntektselastisitet omkring -0,3

og en ukompensert lønnselastisitet på omlag 0,4.¹⁴

5.7. Kvinners arbeidstilbuds- responser når barnetrygden beskattes

Beskatning av barnetrygd innebærer to effekter av betydning for kvinners arbeidstilbud. Reduksjonen i den arbeidsfrie inntekten (barnetrygd) medfører at kvinnene øker sitt arbeidstilbud, siden fritid antas å være et normalt gode. Samtidig innebærer beskatningen at skattegrunnlaget utvides, og dermed vil noen kvinner oppleve en økning i marginalskatten. Dette vil isolert sett gjøre arbeid mindre attraktivt og ventelig føre til redusert arbeidstid.¹⁵

De simulerte sannsynlighetene i figur 5.2 viser framfor alt at effektene er relativt begrenset. Å beskatte barnetrygden fører til en liten økning i totalt arbeidstilbud fra denne gruppen på bortimot 0,1 prosent. Utslaget av denne endringen er dermed av liten økonomisk betydning.¹⁶ Når endringen gjøres provenynøytral ved å kombinere beskatning og generelle satsøkninger i barnetrygden, finner vi at det totale arbeidstilbudet fra denne gruppen av mødre reduseres med omlag 0,2 prosent. Slik sett er resultatene i denne

¹⁴ Sammenlignet med Aaberge et al. (1995) finner vi dermed en mindre ukompensert lønnselastisitet og en større inntektselastisitet målt i tallverdi. Særlig fordi inntektselastisiteten avviker, er det ikke sikkert at resultatene her ville bli reproduisert ved å anvende modellen i Aaberge et al. Årsaker til avvik i estimatene mellom studiene kan være flere og vi nevner noen: Mens vår studie bruker data fra 1994, baserer studien til Aaberge et al. seg på data fra 1979, Aaberge et al. inkluderer også ektefelles respons, metodene for å måle timelønn og arbeidstid er ulik (mens vår metode sannsynligvis gir for stor spredning i timelønnen, gir metoden i Aaberge et al. sannsynligvis for stor spredning i arbeidstiden), Aaberge et al. forutsetter at kvinnene kan velge mellom et stort antall jobber som varierer både med hensyn til arbeidstid og timelønn, mens vi antar at kvinnen står overfor en gitt brutto timelønn i sin tilpasning på arbeidsmarkedet og at hun bare kan velge mellom noen relativt få arbeidstider.

¹⁵ Under antakelse om positiv ukompensert lønnselastisitet, i samsvar med norske og internasjonale studier (se ovenfor).

¹⁶ Et annet spørsmål er om slike små utslag er statistisk signifikante. Det avhenger blant annet av presisjonen i parameterestimatene i modellen og de to viktigste parametrene i modellen er presist estimert, se Kornstad og Thoresen (1999).

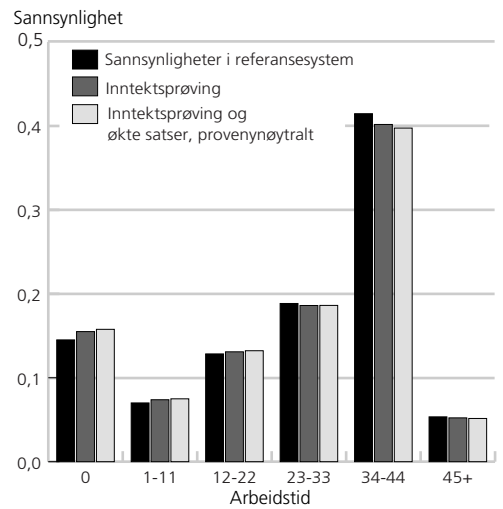
analysen i pakt med en tradisjonell oppfatning av at verdiskapning og fordeling står i et motsetningsforhold til hverandre. Den provenynøytrale varianten av beskatning av barnetrygd, som har den mest omfordelende direkte fordelingseffekten (se ovenfor), fører til en reduksjon i kvinners arbeidstilbud. Dersom vi nøyer oss med å beskatte barnetrygden, hvilket fører til en økning i ulikhet (som vist i forrige avsnitt), økes arbeidstilbudet.

Vi anslår at gifte kvinner med barn utførte et sted mellom 200 000 og 250 000 årsverk i 1994. En reduksjon i arbeidstilbudet på 0,2 prosent, for denne gruppen arbeidstakere, tilsvarer dermed en reduksjon på om lag 500 årsverk.

5.8. Responser på inntektsprøving

En så ovenfor at inntektsprøving av barnetrygden, ved en reduksjon på 10 øre for hver krone familien tjener over 250 000 kroner, førte til en jevnere inntektsfordeling. Figur 5.3 viser at "kostnadene" ved dette er at kvinnene reduserer arbeidstilbudet sitt ganske betraktelig. Når barnetrygden inntektsprøves, reduseres arbeidstilbudet med omkring 2 prosent. Når inntektsprøvingen også kombineres med generelle satsøkninger (tilnærmet provenynøytralitet), predikeres det at arbeidstilbudet reduseres med bortimot 3 prosent. Den provenynøytrale varianten av inntektsprøving, som førte til den største reduksjonen i inntektsulikheten blant gifte par med barn, gir den sterkeste reduksjonen i kvinnens arbeidstilbud. En reduksjon i gruppens arbeidstilbud på 3 prosent representerer en

Figur 5.3. Simulerte sannsynligheter for ulike valg av arbeidstid ved ulike regelverk for barnetrygd

reduksjon i markedsbasert verdiskapning på anslagsvis mellom 6 000 og 7 500 årsverk, tilsvarende 0,3-0,4 prosent av den samlede arbeidsinnsatsen. I tillegg kommer eventuelle effekter på andre grupper av barnetrygdmottakere som kunne bli underlagt de samme regelverksendringene, for eksempel enslige forsørgere. Vær også oppmerksom på at eventuell respons fra ektefellene til mødrene ikke fanges opp i denne tilnærmingen.¹⁷

En mulig utvidelse av den foreliggende analysen er å vise konsekvensene på inntektsfordelingen av at mødrene tilpasser arbeidstilbudet til de nye reglene for barnetrygd. Dette er ikke vist her siden vi mangler informasjon om timelønnene til de fleste mødrene som inngår i datagrunnlaget for tabellene 1-3.

¹⁷ Fedrene vil stå ovenfor tilsvarende endringer i marginallønn etter skatt som kvinnene, men som vi har ovenfor redegjort for ovenfor, er menns arbeidstilbud mindre følsomt for endringer. Analysen ignorerer også at arbeidstiden for begge ektefellene kan være substitutter. Det betyr at en reduksjon i for eksempel kvinners arbeidstilbud kan tenkes å føre til en økning i mannens arbeidstilbud (se Aaberge et al. 1995), men denne effekten er trolig liten.

5.9. Avslutning

Vi har diskutert effekter av å endre barnetrygden fra å være en universell ordning til en behovsprøvd stønad. De direkte fordelingsvirkningene er analysert ved skattemodellen LOTTE, mens effekter på arbeidstilbudet er analysert ved simuleringer av en arbeidstilbudsmodell for diskret valg. Vi finner at det å innrette barnetrygden i større grad mot familier med lave inntekter vil redusere kvinners arbeidstilbud. Med andre ord, for familier med gifte foreldre vil en likere fordeling av inntekt byttes mot redusert arbeidstilbud (og redusert markedsbasert verdiskapning).

Vi har redegjort for to viktige hensyn ved utformingen av reglene for barnetrygd, de direkte fordelingseffektene og virkningen på verdiskapningen gjennom arbeidstilbudet. I vurderingen av hvorvidt barnetrygden fortsatt skal være universell kan beslutningstakerne også tenkes å vektlegge andre hensyn enn de vi har redegjort for, som at inntektsprøving kan medføre stigmatisering og at barnetrygden representerer en inntekt som i stor grad er forbeholdt mødrene.

Erik Fjærli og Bjørn E. Naug

6. Aksjer og inntektsfordeling¹

Inntektsstatistikk viser at registrerte aksjeinntekter økte sterkt i perioden etter skattereformen i 1992. Økningen var spesielt sterk for personer med høye inntekter, noe som bidro til at de registrerte inntektsforskjellene også økte. De reelle forskjellene økte imidlertid mindre enn de registrerte forskjellene, idet skattereformen førte til økt synliggjøring av aksjeinntekter i statistikken. Artikkelen rapporterer ulikhetsberegninger for årene 1986-1996 som korrigerer for dette måleproblemet. Analysen indikerer at inntektsforskjellene økte over perioden 1986-1996, men klart mindre enn det som framkommer i beregningene i Utjammingsmeldinga (St. meld. nr. 50, 1998-99). Vi finner at de økte forskjellene i stor grad reflekterer en svak inntektsutvikling for de med lavest inntekt; inntektsveksten for de med høyest inntekt gir et mindre bidrag til økningen i ulikhet. Videre finner vi at utviklingen i aksjeinntekter forklarer om lag en tredjedel av de økte inntektsforskjellene etter 1992. Utviklingen i overføringer bidrar like sterkt, mens lønnsutviklingen forklarer om lag en femtedel av økningen i ulikhet. Beregningene viser at skattenes utjevne effekt økte etter 1992, og at dette fullt ut motvirket de økte forskjellene som følge av utviklingen i aksjeinntekter.

6.1. Innledning

Utjammingsmeldinga fant at de registrerte inntektsforskjellene økte fra 1986 til 1996, og at den viktigste årsaken til dette var den omfattende økningen i aksjeutbytte og realisasjonsgevinster på 1990-tallet, blant annet som følge av konjunkturoppgangen siden 1993. Meldingen påpeker imidlertid at økningen i de registrerte inntektsforskjellene også skyldes økt synliggjøring av aksjeinntekter som følge av skattereformen i 1992, og at beregningene i meldingen derfor overvurderer den faktiske økningen i inntektsforskjellene. Ved å benytte et mål på aksjeinntekter som ikke påvirkes direkte av skattereformen, ser vi i denne artikke-

len nærmere på utviklingen i inntektsforskjellene fra 1986 til 1996.

Det er to forhold ved skattereformen i 1992 som førte til økt synliggjøring av aksjeinntekter i statistikken (se kapittel 3.6.3 i Utjammingsmeldinga):

- Før 1992 var realiserte kursgevinster skattefrie og derfor ikke registrert som inntekt, dersom de solgte aksjene var eid i mer enn tre år. Fra og med 1992 er alle realiserte kursgevinster skattepliktige og derfor inkludert i statistikken. Gevinster opparbeidet før 1992 er likevel skattefrie hvis aksjene er kjøpt før 1989.

¹ Resultatene i artikkelen er hentet fra Fjærli og Aaberge (2000). Henvendelser om analysen rettes til Erik Fjærli.

- Reformen har trolig ført til at en større del av selskapsoverskuddene blir tatt ut som utbytte enn tidligere, noe som påvirker utbyttetallene fra og med 1993. Dette bidrar til å øke den delen av eierinntektene som blir registrert som inntekt for aksjonærene. Lave utbytter før reformen ble riktignok (isolert sett) oppveid av en tilsvarende høy verdiøkning på selskapene/aksjene, men denne verdiøkningen ble i begrenset grad registrert som inntekt (jf. punktet over).

Tabell 3.13 i Utjamningsmeldinga viser at husholdningene mottok om lag like mye i aksjeutbytte i 1993 som i årene 1988-1992 til sammen. Siden utbytterne i 1993 ble utbetalt på bakgrunn av resultatene for 1992, kan ikke denne økningen henføres til konjunkturomslaget i 2. halvår av 1993. Videre viser tabellen at de registrerte kursgevinstene ble mer enn tredoblet fra 1991 til 1992, til tross for at totalindeksen ved Oslo Børs falt med 10 prosent gjennom 1992.²

Disse tallene viser at skattereformen kan ha ført til en betydelig endring i registreringen av aksjeinntekter. For å omgå dette problemet med måling av inntekt (og inntektsulikhet), benytter vi et inntektsbegrep der aksjeutbytte og realiserte kursgevinster er erstattet med anslag for totalavkastningen av husholdningenes aksjeformue. Dette inntektsbegrepet diskuteres i neste avsnitt.

6.2. En alternativ inntektsdefinisjon

Det byr på både praktiske og teoretiske problemer å finne en hensiktsmessig

inntektsdefinisjon. Vårt utgangspunkt er at vi ønsker å måle de mer langsiktige forbruksmulighetene som knytter seg til avkastningen av aksjer. Inntektene som skapes i selskapssektoren vil tilflyte eierne (aksjonærene) som utbytte og/eller kursendringer, og en økning av utbytte vil isolert sett gi en tilsvarende lavere verdistigning på selskapene (aksjene). Et mål på aksjeinntekter som kun omfatter utbytte, vil derfor gi et lite dekkende bilde av aksjeavkastningen. Da vil for eksempel et skifte i selskapenes utbyttepolitikk, noe som skjedde etter skattereformen, bli målt som en inntektsendring for eierne selv om den reelle eierinntekten er uendret. Inntektsbegrepet bør derfor omfatte både verdistigning og aksjeutbytte. Det er imidlertid problematisk å inkludere *realiserte* kursgevinster i inntektsbegrepet, slik en gjør i inntektsstatistikken (og i Utjamningsmeldinga). Realiserte kursgevinster kan dels være skattefrie, som i det norske skattesystemet før skattereformen, og gevinstene (inntektene) er ofte opparbeidet over flere år. Kursgevinster kan derfor opptre sporadisk i den registrerte inntekten for enkeltpersoner, og være svært store i de tilfellene de opptrer. Dette kan gi store tilfeldige utslag i inntektstallene når en ser på utvalg av husholdninger. (En person med ekstraordinære realisasjonsgevinster i 1989 er derfor utelatt fra beregningene i Utjamningsmeldinga.)

Et inntektsmål som omgår disse problemene er inntektsmålet til Schanz, Haig og Simons (SHS), som er mye benyttet i den økonomiske litteraturen. SHS-inntekten i en periode er det en kan forbruke i perioden uten å endre realverdien av formuen.

² Realisasjonsgevinstene var imidlertid spesielt lave i 1991, noe som kan ha sammenheng med "nullingen" av Kredittkassen og Fokus Bank. Fra 1990 til 1992 økte realisasjonsgevinstene med kun 30 prosent – men dette må ses i sammenheng med at totalindeksen falt med 29 prosent gjennom perioden 1990-1992.

Inntektsbegrepet omfatter altså periodens kapitalgevinster og -tap, uansett om de er realiserte eller ikke. SHS-inntekten kan derfor svinge kraftig fra år til år på grunn av kursbevegelser på aksjer og svingninger i boligprisene. I år med fallende formuespriser kan SHS-inntekten endog bli negativ for personer med store aksje- og/eller boligformuer. Så lenge formuesplasseringene er langsiktige, trenger ikke slike (kortsiktige) prisfall påvirke forbruksmulighetene i særlig grad. Det virker derfor ufornuftig å benytte et inntektsmål der inntekten kan variere sterkt med påløpte endringer i formuesprisene.

Analysen i denne artikkelen bygger derfor på inntektsbegrepet til Hicks (1939). Hicks-inntekten i en periode er det en kan forbruke i perioden og fremdeles *forvente* å ha uendret realformue ved slutten av perioden. Inntektsmålet inkluderer altså den *forventede* realavkastningen av aksjer, mens SHS-inntekten bygger på den *faktiske* realavkastningen. Vi har beregnet den forventede aksjeavkastningen (aksjeinntekten) ved først å lage anslag på markedsverdiene av husholdningenes aksjeformuer for hvert år, ved å multiplisere ligningsverdiene med årsspesifikke korreksjonsfaktorer.³ Dernest

er disse markedsverdiene multiplisert med den gjennomsnittlige årlige realavkastningen på Oslo Børs i perioden som analyseres, 1986-1996.⁴ ⁵ På denne måten får vi "glattet ut" børssvingningene fra år til år, samtidig som vi (via markedsverdiene) får tatt hensyn til den faktiske børsutviklingen i perioden. Den beregnede gjennomsnittsavkastningen er 8,6 prosent. Vi antar altså at aksjonærene forventet å få denne realavkastningen på sine aksjer hvert av årene i analyseperioden. Til sammenlikning regner Dine Penger (2000) med at en kan forvente at investeringer i aksjefond gir en langsiktig realavkastning på 7-8 prosent per år. Hvis vi i stedet hadde benyttet tall for årene 1983-1999 (totalindeksen ved Oslo Børs startet i 1983), ville den gjennomsnittlige realavkastningen blitt om lag 10,5 prosent – som er svært høyt i historisk sammenheng. Konklusjonene i artikkelen endres ikke dersom vi legger dette anslaget til grunn for beregningene.

Vi har ikke inkludert (forventet) inntekt av egen bolig i inntektsbegrepet. I tråd med analysene i Utjamningsmeldinga, har vi i stedet latt være å trekke fra renteutgifter ved inntektsberegningen. Det er vanlig å benytte en slik framgangsmåte i fordelingsanalyser.

³ Korreksjonsfaktorene tar blant annet hensyn til endringer i forholdet mellom markedsverdi og ligningsverdi for børsnoterte aksjer.

⁴ Realavkastningen på Oslo Børs er målt ved den prosentvise endringen i totalindeksen fratrukket den prosentvise økningen i konsumprisindeksen (begge indeksene er målt som årgjennomsnitt). Totalindeksen måler aksjeavkastningen – inklusive utbytte – for et veiet gjennomsnitt av de viktigste selskapene notert ved Oslo Børs. Vektene er løpende og reflekterer selskapenes markedsverdier. Selv om indeksen ekskluderer unoterte aksjer og aksjer notert på SMB-listen (listen for små og mellomstore selskaper), gir den antakelig et godt bilde av den langsiktige aksjeavkastningen i Norge. Totalindeksen og SMB-indeksen kan imidlertid ha svært ulik utvikling på kort sikt (fra år til år).

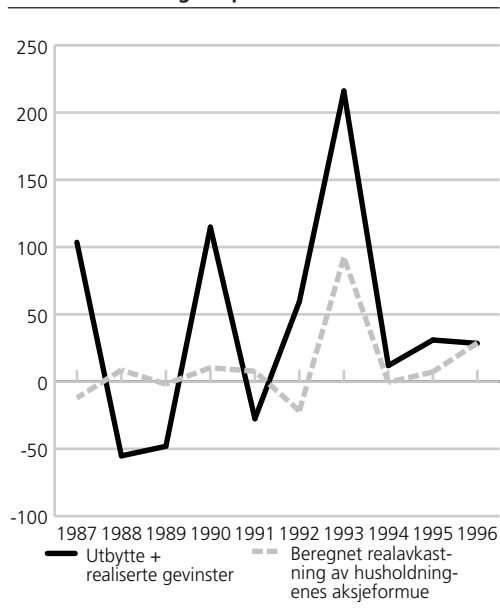
⁵ Siden ligningsverdiene er registrert ved utgangen av hvert år, burde vi strengt tatt benyttet ligningsverdiene fra året før. Da ville de beregnede aksjeinntektene økt mindre fra 1986 til 1996 enn det som følger av vårt inntektsmål: Totalindeksen sank med 9 prosent gjennom 1986, mens den økte med 32 prosent gjennom 1996. Det meste av aksjeinntektene tilfaller personer med høy inntekt, så den beregnede økningen i ulikhet ville da blitt mindre enn anslått i tabell 1 nedenfor. I tillegg ville bidraget fra aksjeinntekter til den økte ulikheten blitt mindre enn anslått i tabell 2.

Vårt alternative inntektsbegrep er summen av følgende inntektskomponenter:⁶

- lønn
- næringsinntekt
- overføringer
- renteinntekter korrigert for inflasjon
- aksjeinntekt (beregnet realavkastning av husholdningenes aksjeformue)
- utlignet skatt (som i de fleste tilfeller er en negativ inntektskomponent)

Skattene inkluderer også skatt på realisasjonsgevinster. Merk at kapitalinntektene er korrigert for generell prisstigning. Dette følger av inntektsbegrepet, men kan begrunnes mer generelt med at en del av avkastningen er kompensasjon for inflasjon (og derfor ikke inntekt), se for eksempel Boye (1997) og Dine Penger (1997). Utjamningsmeldinga følger inntektsstatistikken på dette punktet, og benytter den nominelle avkastningen av formuesplasseringer. I forhold til Utjamningsmeldinga har vi dessuten utelatt andre kapitalinntekter enn de som er nevnt over. Årsaken til dette er at begrepet "andre kapitalinntekter" fra selvangivelsen har endret innhold i den perioden vi ser på. Resultatene nedenfor endres ikke nevneverdig dersom disse inntektene inkluderes. En annen forskjell fra Utjamningsmeldinga er at vi inkluderer barnetrygden som en negativ skatt; i Utjamningsmeldinga inngår barnetrygden blant overføringene.

Figur 6.1. Utviklingen i aksjeinntekt. Prosentvis endring fra perioden før

Figur 6.1 viser den årlige, prosentvise realendringen i aksjeinntekter målt ved standardmålet (utbytte pluss realisasjonsgevinster) og vår alternative metode.⁷ Som vist i figuren, svinger standardmålet kraftig i perioden 1986-1996. Spesielt øker det med over 200 prosent fra 1992 til 1993, først og fremst som følge av den sterke økningen i aksjeutbytte. Våre beregnede aksjeinntekter er mer stabile enn standardmålet, og øker langt mindre i perioden 1992-1996.

⁶ Inntektstillene er hentet fra de årlige inntekts- og formuesundersøkelsene fra Statistisk sentralbyrå og andre kilder. Fordelingsanalysene i Utjamningsmeldinga benytter også data fra inntekts- og formuesundersøkelsene.

⁷ Tallene for utbytte og realisasjonsgevinster er hentet fra tabell 3.13 i Utjamningsmeldinga. Realisasjonsgevinstene inkluderer skattepliktige gevinster fra salg av aksjer og andre formuesobjekter (inklusive eiendom). Inntektstallet for 1989 inkluderer kun utbytte, fordi realisasjonsgevinstene er sterkt påvirket av en ekstremobservasjon.

Fordelingsanalysene som rapporteres i neste avsnitt er basert på en såkalt ekvivalensskala, der hvert husholdningsmedlem får tilordnet en inntekt lik husholdningsinntekten delt på kvadratrotten av antall personer i husholdningen. Dette bygger på en antakelse om at det er stordriftsfordeler i produksjonen av velferd i husholdningen, det vil si at to personer som bor sammen hver trenger mindre enn en som bor alene for å ha samme velferdsnivå. Analysene i Utjamningsmeldinga er basert på samme ekvivalensskala.

6.3. Utviklingen i inntektsulikhet og bidrag til utviklingen

Det er vanlig å måle inntektsulikhet ved Gini-koeffisienten (G). Denne koeffisienten varierer mellom 0 og 1. Når alle individer har samme inntekt er G lik 0, mens G er lik 1 ved ekstrem ulikhet (hele samfunnets inntekt tilfaller ett individ). Desto større inntektsulikheten er, desto høyere er altså G . I det følgende fokuserer vi mest på ulikhet målt ved G . Siden G legger mest vekt på inntektsendringer i den sentrale delen av inntektsfordelingen, supplerer vi imidlertid med to beslektede mål, kalt C_1 og C_2 . C_1 og C_2 har tilsvarende tolkning som G , men legger større vekt på inntektsendringer i henholdsvis den nedre og den øvre delen av inntektsfordelingen (se Aaberge, 1999). Like store inntektsoverføringer vil altså slå sterkere ut i C_1 enn i G og C_2 når de skjer i den nedre del av inntektsfordelingen ("mellom fattige og ikke fullt så fattige"), mens overføringer i den øvre delen av inntektsskalaen (mellom "rike og enda rikere") vil slå sterkeste ut i C_2 .

Den første problemstillingen vi studerer er om, og eventuelt hvor mye, ulikheten økte gjennom perioden 1986-1996. Tabell 1 viser G -verdiene i Utjamningsmeldinga

for årene 1986-1996 og verdiene av G , C_1 , og C_2 under vårt alternative inntektsbegrep. Tabellen viser også gjennomsnittsverdiene av ulikhetsmålene for periodene 1986-1992 og 1993-1996.

Utjamningsmeldinga rapporterer en økning i G fra 0,222 i 1986 til 0,257 i 1996 – en økning med om lag 16 prosent. Hvis en i stedet legger vårt inntektsmål til grunn, øker G med 8 prosent fra 1986 til 1996. Dette resultatet bekrefter at inntektsulikheten økte fra 1986 til 1996; men vi finner altså en klart svakere økning i ulikheten enn det som framkommer i beregningene i Utjamningsmeldinga. Tabellen viser også en økning i ulikhet dersom en sammenlikner de gjennomsnittlige G -verdiene for periodene 1986-1992 og 1993-1996. Under vårt inntektsmål øker G med 7 prosent fra 1986-1992 til 1993-1996; økningen er på 10 prosent dersom en benytter G -verdiene i Utjamningsmeldinga.

C_1 og C_2 øker med henholdsvis 13 og 8 prosent fra 1986 til 1996. C_2 øker altså like mye som G i perioden, mens C_1 øker klart mer. Økningen i ulikhet er altså i stor grad lokalisert i den nedre delen av inntektsfordelingen. Denne konklusjonen modifiseres noe dersom vi i stedet sammenlikner gjennomsnittstall for periodene 1986-1992 og 1993-1996. Gjennomsnittstallene indikerer likevel at den økte ulikheten i stor grad reflekterer en svak inntektsvekst blant de med lavest inntekt. Dette antyder at økningen i registrerte aksjeinntekter – som i hovedsak har tilfalt personer med høy inntekt – har kamuflert at også andre inntektsendringer har bidratt til skjevere fordeling. Dette bringer oss over til den neste problemstillingen, som gjelder hvor stort bidrag de ulike inntektskomponentene har gitt til økningen i ulikhet.

Tabell 6.1. Utviklingen i inntektsulikhet 1986-1996*

År	Inntektsbegrepet i Utjammingsmeldinga**		Inntektsbegrepet i denne artikkelen	
	G	G	C ₁	C ₂
1986	0,222 (0,002)	0,241 (0,002)	0,362 (0,004)	0,189 (0,002)
1987	0,223 (0,003)	0,236 (0,002)	0,357 (0,004)	0,184 (0,002)
1988	0,219 (0,002)	0,233 (0,003)	0,347 (0,003)	0,183 (0,002)
1989	0,234 (0,004)	0,237 (0,003)	0,362 (0,005)	0,185 (0,002)
1990	0,228 (0,002)	0,242 (0,002)	0,367 (0,003)	0,190 (0,002)
1991	0,233 (0,003)	0,240 (0,003)	0,359 (0,003)	0,188 (0,002)
1992	0,237 (0,003)	0,250 (0,003)	0,374 (0,003)	0,196 (0,002)
1993	0,243 (0,004)	0,256 (0,003)	0,379 (0,004)	0,202 (0,003)
1994	0,254 (0,003)	0,259 (0,002)	0,392 (0,002)	0,202 (0,002)
1995	0,248 (0,003)	0,253 (0,002)	0,383 (0,003)	0,198 (0,002)
1996	0,257 (0,004)	0,260 (0,003)	0,409 (0,01)	0,204 (0,002)
Gjennomsnitt for 1986-92	0,228	0,240 (0,001)	0,361 (0,001)	0,188 (0,001)
Gjennomsnitt for 1993-96	0,251	0,257 (0,001)	0,391 (0,003)	0,202 (0,001)
Prosentvis endring i gjennomsnitt	9,9	7,1	8,2	7,3
Prosentvis endring fra 1986 til 1996	15,8	7,9	13	7,9

* Standardavvik er oppgitt i parentes.

**Tallene er hentet fra Epland (1998, tabell 4.1), og er benyttet i kapittel 3 i Utjammingsmeldinga.

Tabell 6.2 dekomponerer økningen i gjennomsnittlig G-verdi fra 1986-1992 til 1993-1996. Som vist i tabellen, forklarer utviklingen i aksjeinntekter en tredjedel

Tabell 6.2. Bidrag fra ulike inntektskomponenter til økningen i ulikhet*

Inntektskomponent	Bidrag til økning i Gini- koeffisient	Prosentvis bidrag til økning i Gini- koeffisient før skatt
Aksjeinntekt	0,009	33
Øvrige inntektskomponenter	0,018	67
- Lønn	0,005	19
- Overføringer	0,009	33
- Rente- og næringsinntekter	0,004	15
Skatt	-0,010	
Total økning i Gini-koeffisienten	0,017	

* Tabellen dekomponerer økningen i gjennomsnittlig Gini-koeffisient fra 1986-1992 til 1993-1996. Beregningene er basert på vårt alternative inntektsmål.

av de økte inntektsforskjellene fra 1986-1992 til 1993-1996. Utviklingen i overføringer bidrar like sterkt, mens lønnsutviklingen forklarer om lag en femtedel av den økte inntektsulikheten.

Tabell 3.5 i Utjammingsmeldinga indikerer også at utviklingen i lønninger og overføringer har bidratt til økt ulikhet. Endringene i fordelingen av disse inntektsartene er ikke så store som endringene i fordelingen av aksjeinntekter. Til gjengjeld er lønn og overføringer langt større inntektskomponenter enn aksjeinntektene, og dermed viktigere for inntektsfordelingen. Derfor kan små endringer i fordelingen av lønninger/overføringer virke like sterkt på inntektsulikheten som store endringer i fordelingen av aksjeinntekter.

Tabell 6.2 viser at skattens utjevne effekt økte fra 1986-1992 til 1993-1996, og at dette fullt ut motvirket den økte ulikheten som følge av økningen i aksjeinntekter. Resultatet avspeiler at de med høyest inntekt betalte en større andel av personskattene i den siste perioden enn i

den første, jf. tabell 3.5 i Utjamningsmeldinga og Epland (1998, tabell 4.9). Dette kan ha sammenheng med at de med høyest inntekt gjerne har store nærings- og kapitalinntekter, og at en større del av disse inntektene kom til beskatning etter skattereformen. Dessuten var det personer med høy inntekt som fikk redusert verdien av rentefradraget mest etter 1992. Disse forholdene kan imidlertid ikke forklare hele den målte økningen i skattenes utjevne effekt: Tabell 4.9 i Epland (1998) indikerer at denne effekten økte fra 1986 til 1991, slik at effekten i 1992 kan ha vært sterker enn for perioden 1986-1992 som helhet.

6.6. Avslutning

Våre resultater bekrefter at inntektsforskjellene økte i perioden 1986-1996. Vi finner imidlertid en klart svakere økning i forskjellene enn det som følger av beregningene i Utjamningsmeldinga. Ved å benytte et inntektsbegrep som inkluderer den langsiktige avkastningen av husholdningenes aksjeformue, har vi synliggjort inntekter som før skattereformen gjerne tilfløt eierne i form av kapitalgevinster som i stor grad var skjult for offisiell statistikk. Beregningene i Utjamningsmeldinga synes derfor å undervurdere inntektsforskjellene før skattereformen, noe som også påpekes i meldingen. I perioden etter skattereformen finner vi om lag samme nivå på ulikheten som Utjamningsmeldinga.

Dette illustrerer at fordelingsanalyser må tolkes med forsiktighet dersom det har vært en skattereform i analyseperioden. Grunnen er at slike reformer kan ha en effekt på rapporteringen av visse inntektstyper, noe som svekker graden av sammenlignbarhet mellom inntektsdata samlet inn før og etter reformen.

Björg Langset og Thor Olav Thoresen

7. Økningen i minstepensjonen. Er pensjonistenes inntekter blitt jevnere fordelt?*

Fra og med 1. mai 1998 ble minstepensjonen hevet med 12 000 kroner per år. Med en inntektsøkning i ytelsene til pensjonister med lave inntekter fra folketrygden, forventes det at inntektsforskjellene mellom pensjonistene reduseres. Fordelingseffekten av dette tiltaket er imidlertid avhengig av flere forhold. Blant annet avhenger det av hvordan minstepensjonistene faktisk plasserer seg i inntektsfordelingen når en tar hensyn til at pensjonister ikke lever av pensjonsutbetalinger fra folketrygden alene, men har inntekter fra kapital, yrkesaktivitet og andre pensjoner/overføringer. Dessuten ble reformen utformet ved en generell økning i grunnbeløpet, som alle pensjonister har fordel av, i tillegg til en økning i særtillegget for minstepensjonistene. I denne artikkelen ser vi derfor nærmere på konsekvensene for inntektsfordelingen av endringene i grunnbeløp og særtillegg av 1. mai 1998. Analysen utføres med basis i pensjons- og inntektsdata på individnivå, beregnet ved modellen LOTTE-TRYGD. Analysen viser at inntektsulikheten blant pensjonistene er redusert som følge av disse endringene.

7.1. Innledning

Når minstepensjonene økes med 12 000 kroner på årsbasis, er det rimelig å forvente at inntektsulikheten blant pensjonister reduseres. Men det er i hvert fall tre årsaker til at det er grunn til å se nærmere på hvordan pensjonsøkningene faktisk virker på inntektsfordelingen blant pensjonister:

- For det første ble reformen av 1. mai 1998 utformet ved at økningen på 12 000 kroner kom delvis i form av økning i særtillegg og delvis som økning i folketrygdens grunnbeløp. Mens økningen i særtillegget har en klar lavinntektsprofil, vil alle pensjonis-

ter ha fordel av økningen i grunnbeløpet. En enslig minstepensjonist vil motta 12 000 kroner i økt pensjon, mens et ektepar der begge er minstepensjonister får om lag 11 300 kroner hver. Maksimalt kan en tilleggspensjonist få en økning på i overkant av 11 000 kroner i pensjon fra folketrygden, som følge av reguleringen i grunnbeløpet. Dette gjelder imidlertid for en tilleggspensjonist med full opptjening og med dagens opptjeningsregler, slik at for de fleste vil økningen være lavere enn dette. De som opplever den minste økningen i pensjonen er tilleggspensjonister som etter reformen ligger helt

* Vi takker Kirsten Hansen, Charlotte Koren og Rolf Aaberge for kommentarer.

i grensen av å bli minstepensjonist. For disse vil pensjonsutbetalingene øke med i overkant av 5 000 kroner.

- For det andre har pensjonister andre inntekter, dvs. lønns- og kapitalinntekter og andre pensjonsinntekter/overføringer, som innvirker på minstepensjonistenes faktiske plassering i inntektsfordelingen.
- For det tredje er det viktig å ta hensyn til at pensjonister inngår i familier, slik at det er familienes samlede inntekt som bør danne grunnlaget for inntektsammenlikningene. Dersom pensjonister med lave inntekter er gift med personer med høye inntekter, kan ulikheten i inntektsfordelingen på ekteparsnivå være mindre enn det fordelingen på individnivå viser.

Disse tre momentene tilsier at fordelings-effekten av endringer i grunnbeløp og sært tillegg ikke er åpenbar. Vi skal derfor se nærmere på hvordan økningen i pensjonsutbetalingene i 1998 fordeler seg på ulike inntektsnivå, med basis i et empirisk materiale. Siden endringene ble utformet med spesielt henblikk på minstepensjonistene, er det grunn til å vurdere i hvor sterk grad det er alders- og uførepensjonister med lave inntekter som har hatt fordel av disse endringene.¹

Størrelse og fordeling av pensjonsinntekter reiser en hel rekke velferdspolitiske spørsmål. For eksempel er det ikke åpenbart hvor stor forskjell det bør være mellom inntektene til en minstepensjonist og inntektene til en tilleggspensjonist.

Blir denne forskjellen liten, vil arbeidstilbudet over livsløpet kunne reduseres, siden pensjonstapet ved å stå utenfor arbeidslivet avtar.² Andre beslutninger, som avveining mellom sparing og forbruk, vil også kunne påvirkes av endringer i pensjonsytelsene. Ut fra et rent fordelingsmessig perspektiv er det heller ikke åpenbart hva som er en "rimelig" forskjell på inntektsnivået til tilleggspensjonister og minstepensjonister.³ Førstnevnte gruppe består av personer som i sin yrkesaktive periode har betalt inn trygdeavgift via beskatningen, mens det blant minstepensjonistene vil være personer som har valgt bort lønnsarbeid til fordel for andre aktiviteter. I tillegg er også avveiningen av pensjonistenes inntektsnivå i forhold til inntektene til den yrkesaktive befolkning svært viktig, siden pensjonene finansieres løpende over statsbudsjettet. Videre vil uførepensjonistenes inntektsnivå være styrt av i hvor sterk grad en skal kompenseres for inntektsbortfall pga. sykdom og ulykker, dvs. hvor god den offentlige sosialforsikringen skal være.

Denne artikkelen tar ikke mål av seg til å diskutere disse eller andre mer normative problemstillinger. Vi skal i stedet stille oss spørsmålet: Hvordan påvirket endringene i grunnbeløp og sært tillegg i 1998 inntektene til pensjonister på ulike inntektsnivå? Det innebærer at vi skal vurdere den umiddelbare, direkte effekten av reformen, og vi ser på hvordan inntektsfordelingen påvirkes uten at det tas hensyn til eventuelle tilpasninger fra individenes side.⁴ Problemstillingen

¹ Se også diskusjon av den økte støtten til minstepensjonistene i Koren (1999).

² Se Kornstad (1995) og Hernæs et al. (1998) for analyser av arbeidstilbudseffekter over livsløpet.

³ Følgende formulering i stortingsproposisjonen etter trygdeoppgjøret (St. prp. nr 76, 1997-98), hvor den ekstra støtten til minstepensjonistene er diskutert, er vel ikke uten videre egnet til å berolige tilleggspensjonistene: "Selv om enkelte føler at de får liten nytte av sin opptjente tilleggspensjon, er det viktig å framheve at ingen får mindre og svært mange får noe større pensjon."

diskuteres ved at vi først ser på hvordan minstepensjonistene plasserer seg i inntektsfordelingen blant pensjonister. Deretter ser vi på hvordan økningen i pensjonene fordeler seg på ulike inntektsnivå.

Modellkonseptet LOTTE (Arneberg et al. 1995) er konstruert for å kunne simulere effekten av denne type endringer. I denne analysen benyttes en spesialversjon av modellen, kalt LOTTE-TRYGD (se beskrivelse av modellen i egen boks). Modellen beregner pensjonsutbetalinger ved alternative regelverk, i tillegg til at den simulerer effekter av ulike skatteregler. Den er basert på data fra Rikstrygdeverket og selvangivelser (Inntekts- og formuesundersøkelsen) på individnivå. Reformen i trygdesystemet kan dermed vurderes i forhold til virkninger på individenes inntekter etter skatt, ved at det er tatt hensyn til samspillet mellom bruttoendringer i trygdeytelser og beskatningen.⁵ Likeledes kan det gis mer eksakte anslag for de faktiske utgiftene til en slik reform, siden det tas hensyn til at en andel av de økte trygdeutbetalingene vil returneres til det offentlige, i form av økte skatteinntekter. Virkninger via andre inntektsavhengige støtteordninger, som for eksempel bostøtte, bringes ikke inn i denne analysen.

En finner minstepensjonister både blant alders-, uføre- og etterlattepensjonister. Denne analysen skal kun fokusere på effektene blant de to førstnevnte gruppene. Det betyr at etterlattepensjonister er tatt ut av pensjonistpopulasjonen. Begrunnelsen er at etterlattepensjonister

utgjør en mer sammensatt gruppe pensjonister. Blant annet er det mulig å være hundre prosent yrkesaktiv og etterlattepensjonist samtidig.

Ifølge våre modellberegninger var det i underkant av 280 000 minstepensjonister før endringene i grunnbeløp og særtillegg, mens det ifølge offisiell statistikk (jf Rikstrygdeverket, 1998) var om lag 285 000 minstepensjonister blant alders- og uførepensjonistene pr. 31.12.97. Vi beregner at antallet minstepensjonister øker med om lag 47 000 etter 1. mai 1998. Pensjonsutbetalinger fra folketrygden, med fratrekk for økte skatteinntekter beregnes å øke med noe over 5 mrd. kroner på årlig basis. Dette beløpet relaterer seg kun til alders- og uførepensjon og uten korrigeringsregulering av skattebegrensningsregel. Skattebegrensningsregelens innvirkning på reformen skal vi komme tilbake til nedenfor.

De mer langsiktige effektene av reformen, med hensyn på opptjening og framtidige kostnader, er beskrevet av Fredriksen (1998). For mer generelle diskusjoner av alderspensjonistenes inntektsforhold, se blant annet Dahl (1989), West Pedersen (1998), Statistisk sentralbyrå (1999).

Kort om det norske pensjonssystemet

Alders- og uførepensjon består av grunnpensjon, tilleggspensjon og eventuelt særtillegg. Grunnpensjonen er avhengig av pensjonistens sivilstatus, men uavhengig av tidligere inntekt. For enslige pensjonister er grunnpensjonen lik folketrygdens grunnbeløp, mens den for

⁴ Alternativt kunne en for eksempel vurdere fordelingseffekter av reformen i et livsløpsperspektiv. Generelt sett, ser det ut til at inntektsfordelingsanalyser med et livsløpsperspektiv modererer ulikhetene mellom personer, se Andersen og Sannarnes (1998), Nelissen (1998).

⁵ Det tas imidlertid ikke hensyn til samordning av pensjon fra folketrygden og kommunale pensjonskasser i modellen, jf beskrivelse av modellen i boks.

andre pensjonister (gifte/samboere) er 3/4 av grunnbeløpet. Folketrygdens grunnbeløp kan betraktes som en måleenhet for pensjonsytelsene, og grunnbeløpet indekseres årlig av Stortinget i forbindelse med trygdeoppgjøret på våren.

Tilleggspensjonene er både avhengig av tidligere inntekt og antall poengår pensjonisten har hatt. For en mer utfyllende beskrivelse dagens beregnings- og opp-tjeningsregler for tilleggspensjon, se Fredriksen (1998). Alders- og uførepen-sjonister som har opptjent liten eller ingen tilleggspensjon har rett på et sær-t tillegg, og det er disse pensjonistene som blir definert som minstepensjonister. Særtillegget, som blir fastsatt som en sats av grunnbeløpet, er avhengig av pensjo-nistens forsørgelsesbyrde, og blir avkortet krone for krone mot eventuell tilleggs-pensjon.

Sammenlikning av årlige inntekter etter skatt

I det følgende sammenliknes pensjoniste-nes inntekter ved regler for pensjon før 1. mai 1998 og inntekter som følger av regelverket etter 1. mai. Vi simulerer helårseffekter av de respektive regelverk-ene. Det betyr at vi ikke gir en faktisk beskrivelse av inntektene i 1998, men setter fokus på forskjellene mellom års-inntektene før og etter trygdeoppgjøret 1. mai. I datagrunnlaget til modellen LOTTE har vi oversikt over inntektene til om lag 5 000 alders- og uførepensjonis-ter, og tilsvarende informasjon for andre personer som de inngår i husholdning sammen med. Dette materialet gir grunn-lag for å gi en relativt utfyllende be-skrivelse av både minstepensjonister og andre pensjonisters inntektsnivå. Det tas hensyn til at pensjonistene kan ha andre

inntekter enn pensjon fra folketrygden og at den enkelte pensjonist har fordel av inntektene til ektefellen. Siden tallene i denne analysen er basert på en utvalgs-undersøkelse, er det viktig å ta hensyn til at det generelt vil være usikkerhet ved anslagene.

Analysene tar utgangspunkt i inntektsbe-grepet inntekt etter skatt, definert som alle skattepliktige inntekter minus skatt, og med tillegg for en del skattefrie ytelser som for eksempel bostøtte. I inntekt etter skatt er ikke renteutgiftene fratrukket, men av den grunn inngår heller ikke inntekter fra bolig i vårt inntektsbegrep.⁶

7.2. Minstepensjonistenes plassering i inntektsfor- delingen blant pensjonister

I forhold til de tre kulepunktene i innled-ningen skal vi i dette avsnittet diskutere inntektsfordelingen blant pensjonister i relasjon til de to sistnevnte momentene. Det vil si at vi her skal vurdere hvordan andre inntektskilder innvirker på inn-tektsfordelingen, samt vurdere betydning av ektefellens inntekter. Framstil-lingsmessig vil vi basere oss på beskrivel-ser ved hjelp av desiltabeller. I en desil-tabell er personene rangert etter størrel-sen på inntektene, fra individet med lavest inntekt til individet med høyest inntekt, se for eksempel tabell 7.1 neden-for. I første desil befinner de 10 prosent av pensjonistene med lavest inntekt seg, mens de 10 prosent rikeste av pensjonis-tenes befinner seg i desil 10. Personene i hver enkelt desil er representert ved de gjennomsnittlige inntektene i desilene. Vi gir separate oversikter for enslige pensjo-nister og for ektepar der en eller begge er pensjonister.

⁶ Se diskusjoner av innteksdefinisjoner i for eksempel Thoresen (1998).

Tabell 7.1. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for enslige alders- og uførepensjonister, med tilhørende verdier for andel minstepensjonister, pensjon og andre inntekter før skatt. 1 633 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt	Andel minstepensjonister	Pensjon fra folketrygden før skatt	Andre inntekter (enn pensjon fra folketrygden) før skatt
1	68 950	0,86	68 361	3 120
2	75 701	0,88	72 986	6 075
3	83 151	0,51	76 257	10 385
4	90 150	0,38	80 917	15 556
5	98 317	0,27	90 761	17 767
6	106 761	0,20	96 789	24 084
7	115 999	0,14	102 493	32 475
8	126 852	0,07	108 714	42 795
9	146 462	0,12	108 451	70 627
10	229 678	0,04	110 811	201 200
Gjennomsnitt	114 202	0,35	91 654	42 408

Enslige pensjonister

La oss først se hvordan inntekt etter skatt er fordelt blant enslige pensjonister før endringene i pensjonen. Tabell 7.1 viser dette. Hvordan minstepensjonistene fordeler seg på ulike inntektsnivå i pensjonistpopulasjonen når individene er rangert etter inntekt etter skatt, er vist ved en kolonne i tabell 7.1 som viser andelen minstepensjonister i desilene. Tabell 7.1 gir også informasjon om sammensetningen av inntekten før skatt (oppdelt i inntekter fra folketrygden og andre inntekter). På det viset gir tabellen også en indikasjon på hvilke inntektskom-

ponenter som bidrar til personenes plassering i inntektsfordelingen.

Tabell 7.1 viser at minstepensjonistene er den klart dominerende gruppen på lave inntektsnivå blant enslige pensjonister. Mens det totalt sett er om lag 35 prosent minstepensjonister, er tallene henholdsvis 86 prosent og 88 prosent i desil 1 og 2. Samtidig ser en at det befinner seg noen minstepensjonister på alle inntektsnivå, som understreker betydningen av å ta hensyn til at personene kan ha andre inntekter enn ytelse fra folketrygden. En ser videre av tabell 7.1 at økende inntekt etter skatt blant pensjonistene både

Tabell 7.2. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for enslige minstepensjonister, med tilhørende verdier for andre pensjoner/overføringer, yrkesinntekt, kapitalinntekter. 499 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt	Pensjoner/overføringer utenom folketrygden før skatt	Yrkesinntekt før skatt	Kapitalinntekter før skatt
1	67 724	731	196	5 622
2	72 470	327	0	660
3	73 363	112	0	2 416
4	75 055	1 087	47	5 112
5	77 222	1 904	210	5 774
6	82 093	9 348	399	2 813
7	86 826	13 919	221	2 384
8	93 748	20 469	478	4 201
9	104 850	32 178	4 025	4 608
10	152 877	63 621	8 972	32 879
Gjennomsnitt	88 623	14 370	1 455	6 647

Tabell 7.3. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for ektepar med minst en alders- eller uførepensjonist, med tilhørende verdier for andel minstepensjonister, pensjon før skatt og andre inntekter. 2 217 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt	Andel ektepar med en eller to minstepensjonister	Andel ektepar der begge er minstepensjonister	Pensjon fra folketrygden før skatt	Andre inntekter (enn pensjon fra folketrygden) før skatt
1	130 330	0,86	0,27	126 154	15 788
2	150 300	0,67	0,02	148 952	20 752
3	165 666	0,62	0,02	156 179	39 369
4	182 483	0,65	0,02	159 181	60 640
5	200 292	0,51	0,02	156 696	89 960
6	223 846	0,37	0	158 353	121 209
7	248 454	0,23	0	145 694	171 355
8	278 336	0,22	0	130 832	231 740
9	316 376	0,15	0	127 630	295 006
10	549 482	0,20	0	120 604	645 024
Gjennomsnitt	244 557	0,45	0,03	143 027	169 086

skyldes at ytelsene fra folketrygden er relativt høye og at de andre inntektene er høye. De høye andre inntektene i desil 10 skyldes både høye gjennomsnittlige kapitalinntekter, høye gjennomsnittlige yrkesinntekter og høye gjennomsnittlige andre pensjonsinntekter (pensjonsinntekter utenom folketrygden).⁷

For å gi ytterligere beskrivelse av inntektsfordeling, inntektsnivå og inntekts-sammensetningen for minstepensjonister, viser tabell 7.2 fordelingen av inntekt etter skatt blant *enslige minstepensjonister*, samt de tilhørende fordelingene av pensjoner/overføringer, yrkesinntekt og kapitalinntekter før skatt.

Tabell 7.2 viser at enslige minstepensjonister med høye inntekter etter skatt særlig har inntekter fra pensjoner/overføringer og kapitalinntekter. Tabellen viser også at disse inntektene er svært skjev fordelt blant personene i gruppen.

Ved å sammenlikne tabell 7.1 og tabell 7.2, ser en at gjennomsnittlig inntekt etter skatt for minstepensjonistene (tabell 7.2) ligger betydelig under det gjennomsnittlige nivået for pensjonistgruppen som helhet (tabell 7.1). Våre tall indikerer dermed ikke at de enslige minstepensjonistene, i større grad enn andre pensjonister, supplerer ytelsene fra folketrygden med andre inntekter. Dette kan også ses ved å summere kolonnene for pensjoner/overføringer, yrkesinntekt og kapitalinntekter i tabell 7.2 og sammenlikne summen med verdien for andre inntekter i tabell 7.1. De enslige minstepensjonistene har i gjennomsnitt i overkant av 22 000 kroner i inntekter fra andre kilder enn pensjonsutbetalinger fra folketrygden. Av tabell 7.1 ser en at det tilsvarende beløpet er i overkant av 42 000 kroner når populasjonen er alle enslige alders- og uførepensjonister.⁸

⁷ Basert på ytterligere dekomponering av andre inntekter, ikke vist her.

⁸ Vær oppmerksom på at minstepensjonistene inngår i populasjonen for tabell 7.1, derfor vil gjennomsnittstallet for pensjonister som ikke er minstepensjonister være større.

Ektepar med en eller to pensjonister

Vi går over til å vurdere inntektsforholdene for ektepar der en eller begge er alders- eller uførepensjonist. I dette datamaterialet vil en finne hele spekteret av pensjonister, fra pensjonister med tilleggspensjon som er gift med yrkesaktive personer, til minstepensjonister som er gift med hverandre.

I tabell 7.3 vises fordelingen av inntekt etter skatt for ektepar med en eller to pensjonister. I tabellen er det også angitt hvor minstepensjonistene plasserer seg i fordelingen, indikert ved andelen ektepar med en eller to minstepensjonister og andelen ektepar der begge er minstepensjonister.⁹ Antallet minstepensjonister avtar også her med nivået på inntekt etter skatt. Men ektepar med en minstepensjonist er i større grad spredd utover i inntektsfordelingen i tabell 7.3 enn tilsvarende oversikt for enslige pensjonister (se tabell 7.1 ovenfor), selv når en tar hensyn til at antallet minstepensjonister er ulikt i de to tabellene. Vurdert på denne måten, betyr det at ektefelleinntektene kompenserer noe for det lave inntektsnivået til minstepensjonistene.

Når det gjelder ektepar der begge er minstepensjonister, så befinner de aller fleste seg på laveste nivå i inntektsfordelingen.¹⁰ De gjennomsnittlige beløpene for andre inntekter i desil 1 er relativt lave, slik at også minstepensjonistekteparene bare i beskjeden grad ser ut til å kompensere sine lave utbetalinger fra folketrygden med andre inntekter.

Mens pensjonsinntektene (brutto) fra folketrygden øker med inntekt etter skatt for enslige (se tabell 7.1), viser pensjons-

inntektene en fallende tendens med hensyn på inntekt etter skatt i tabell 7.3. Det betyr at det er de andre inntektene (yrkesinntekter, kapitalinntekter og andre pensjoner/overføringer) som først og fremst bidrar til ulikheten i inntekt etter skatt for pensjonist-ektepar. Blant annet ser en at ekteparene med de aller høyeste inntektene etter skatt, dvs. ektepar i desil 10, har store inntekter fra andre kilder enn folketrygden. Totalt sett medfører dette at fordelingen er mindre jevn for pensjonist-ektepar enn for enslige pensjonister.

Begrenses datamaterialet til ektepar med en eller to minstepensjonister, ser en i tabell 7.4 at det gjennomsnittlige nivået på inntekt etter skatt faller. Forskjellen mellom gjennomsnittsnivået for inntekt etter skatt for ektepar med minst 1 minstepensjonist og for de andre ekteparene (se tabell 7.3) er imidlertid noe mindre enn tilsvarende sammenlikning for de enslige pensjonistene (se tabell 7.1 og tabell 7.2). Dette er også en indikasjon på at ektefelleinntekter reduserer forskjellene mellom minstepensjonistene og de andre pensjonistene noe.

Det er grunn til å oppsummere resultatene fra tabellene 1-4. I innledningen av denne artikkelen ble det redegjort for at fordelingsprofilen på den økte økonomiske støtten til minstepensjonistene avhenger av hvordan disse faktisk er plassert i inntektsfordelingen for pensjonister. Dette avhenger blant annet av hvordan andre inntekter (enn pensjonsinntekter fra folketrygden) og eventuelle ektefellers inntekter fordeler seg blant pensjonistene. Oversiktene i tabellene 1-4 viser at minstepensjonistene i gjennomsnitt har

⁹ Denne siste typen ektepar vil i fortsettelsen betegnes minstepensjonist-ektepar.

¹⁰ Vær oppmerksom på at vi har relativt få observasjoner av ektepar i denne kategorien.

Tabell 7.4. Beregnet inntekt etter skatt (1998) for ektepar med minst en minstepensjonist, med tilhørende verdier for pensjon før skatt og andre inntekter. 888 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt	Pensjon fra folketrygden før skatt	Andre inntekter (enn pensjon fra folketrygden) før skatt
1	123 138	118 941	13 308
2	137 859	134 779	16 282
3	148 902	147 715	19 936
4	158 719	155 122	29 077
5	169 828	159 926	41 318
6	182 181	157 155	62 202
7	193 671	156 557	80 565
8	214 478	151 632	116 647
9	249 499	148 048	170 009
10	413 183	122 088	447 666
Gjennomsnitt	199 146	145 196	99 702

lavere inntekt etter skatt enn de andre pensjonistene. Verken andre inntekter eller ektefellenes inntekter er store nok til å forhindre at minstepensjonistene i svært stor grad befinner seg i den nedre delen av inntektsfordelingen for pensjonister.

Når det gjelder de enslige minstepensjonistene, så er andre inntekter (som yrkesinntekter, kapitalinntekter og andre pensjoner/overføringer) med på å forsterke forskjellene mellom personer med høye og lave utbetalinger fra folketrygden.

Forskjellene mellom minstepensjonister og andre pensjonister avtar noe når vi ser på ektepar i stedet for enslige. Det betyr at ektefellenes inntekter bidrar til å redusere forskjellene mellom minstepensjonister og andre pensjonister. Dette gjelder imidlertid ikke for ektepar der begge er minstepensjonister. Disse ekteparene befinner seg på laveste inntektsnivåene, og for disse er avstanden til de andre ekteparene relativt stor. Dette skyldes

Tabell 7.5. Beregnet økning i inntekt etter skatt som følge av reformen. Enslige alders- og uførepensjonister, rangert etter inntekt etter skatt i desiler. 1 633 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt før reform	Andel minstepensjonister etter reformen	Økning i inntekt etter skatt pga. av reform
1	68 950	0,93	10 524
2	75 701	0,95	9 603
3	83 151	0,67	7 489
4	90 150	0,56	6 172
5	98 317	0,33	5 439
6	106 761	0,21	5 196
7	115 999	0,18	5 164
8	126 852	0,08	5 650
9	146 462	0,15	6 021
10	229 678	0,06	5 836
Gjennomsnitt	114 202	0,41	6 709

også at den interne spredningen er større for ektepar enn for de enslige pensjonistene, som blant annet kommer av at pensjonister er gift med yrkesaktive personer med til dels store yrkesinntekter.

I sum betyr dette at økt støtte til minstepensjonistene forventes å redusere forskjellene mellom minstepensjonister og andre pensjonister. I innledningen ble det poengtert at den faktiske fordelingseffekten av reformen også avhenger av dens utforming i form av økninger i grunnbeløp og særtilllegg (se første kulepunkt i innledningen). Dette vil bli diskutert i neste avsnitt, når vi skal se nærmere på hvordan den økte støtten som følge av reformen av 1. mai 1998 fordeler seg på ulike inntektsnivå.

7.3. Fordelingseffekter av økt grunnbeløp og endring i særtilllegg

Målsettingen med reformen var, som tidligere nevnt, å øke minstepensjonistenes inntekter med 12 000 kroner. Ved

inngangen til 1998 var folketrygdens grunnbeløp på 42 500 per år, og med virkning fra 1. mai 1998 ble grunnbeløpet hevet med 2 870 kroner, til 45 370 kroner. Denne indeksreguleringen av grunnbeløpet medførte isolert sett en økning i minstepensjonen for enslige minstepensjonister på i underkant av 4 700 kroner.¹¹ For at minstepensjonene skulle øke med de lovte 12 000 kroner per år, ble i tillegg særtilleggssatsene økt betraktelig. For eksempel ble særtilleggssatsen for en enslig minstepensjonist økt fra 63,2 prosent til 79,33 prosent av grunnbeløpet. Denne økningen sørger for at minstepensjon øker med 12 000 kroner, siden reguleringen av særtilleggssatsen utgjør i overkant av 7 300 kroner per år. For minstepensjonistekteparene (dvs. ektepar der begge ektefellene er minstepensjonister) er økningen på om lag 11 300 kroner for hver av ektefellene.

Siden økningen i minstepensjonene ble innført både ved å øke grunnbeløpet og å øke særtilleggssatsen, vil minstepensjonistenes inntekter øke med mindre enn 12 000 kroner relativt til de andre pensjonistenes inntekter. Dette gjenspeiles også i tabell 7.1 og 7.2, som viser hvordan endringene i trygdereglene har virket på inntektsfordelingen blant pensjonister.

I tabell 7.5 vises økning i inntekt etter skatt for enslige minstepensjonister, når disse er fordelt på samme måte som i tabell 7.1, dvs. etter inntekt etter skatt før reformen. Tabellen viser at pensjonister på alle inntektsnivå har hatt fordel av endringene, men at økning i inntekt etter skatt har vært størst for pensjonister med de laveste inntektene i utgangspunktet. Pensjonistene med de 30 prosent laveste

inntektene etter skatt fikk i gjennomsnitt økt inntekten med et vesentlig større beløp enn pensjonistene med høyere inntekter.

Andelen minstepensjonister i tabell 7.5 viser her til andel minstepensjonister etter reformen, og denne andelen har økt fra 35 prosent før reformen til 41 prosent etter reformen. Den nye gruppen minstepensjonister har tidligere hatt en lav tilleggspensjon, men har blitt "innhentet" av minstepensjonen på grunn av økningen i særtillegget.

I tabell 7.6 vises tilsvarende oversikt for ektepar, der en eller begge er alders- eller uførepensjonist. Ektepar der begge er minstepensjonist har som nevnt fått inntektsøkning på over 22 000 kroner (11 300 kroner hver) som følge av endringene 1. mai. Vi så i tabell 7.4 at disse pensjonistene hadde lav inntekt etter skatt, slik at vi forventer en klart utjevne effekt på inntektene som følge av dette. Men samtidig er denne gruppen relativt liten, og vi så også ovenfor at spredningen av minstepensjonister var noe større blant ekteparene enn blant de enslige pensjonistene. Totalt sett medfører det at den ulikhetsreduserende effekten av reformen er noe mindre for ektepar enn for enslige. Også for denne gruppen ser en imidlertid at det er pensjonister med lave inntekter før reformen som har størst fordel av den.

Det er verdt å merke seg at vi ikke har endret skattereglene, dvs. vi har brukt skattesatser for 1998 ved skattleggingen av de økte pensjonene. Særlig for minstepensjonistektepar vil imidlertid satsene for minstefradrag og skatte-

¹¹ Husk at minstepensjonen både består av grunnbeløp og særtillegg, og at begge disse størrelsene påvirkes av endringer i grunnbeløpet.

Tabell 7.6. Økning i inntekt etter skatt som følge av reformen. Ektepar med minst en alders- eller uførepensjonist, rangert etter inntekt etter skatt i desiler. 2 217 observasjoner

Desiler (inntekt etter skatt)	Inntekt etter skatt før reform	Økning i inntekt som følge av reform	Økning i inntekt som følge av reform og endring i skatte- begrensningsregel
1	130 330	11 753	15 458
2	150 300	9 916	13 661
3	165 666	10 516	13 112
4	182 483	11 608	13 064
5	200 292	11 198	12 024
6	223 846	10 426	11 075
7	248 454	9 111	9 544
8	278 336	7 998	8 173
9	316 376	7 573	7 742
10	549 482	7 218	7 351
Gjennomsnitt	244 557	9 732	11 120

Tabell 7.7. Ulikhet i inntekt etter skatt, målt ved Gini koeffisienten og differanser i ulikhet (målt i prosent) ved ulike trygde- og skatteregler

	Enslige pensjonister	Ektepar med minst en pensjonist
A. Inntektsulikhet, 1998-regler før endringer i grunnbeløp og særtilllegg	0,202	0,242
B. Inntektsulikhet, 1998-regler etter endringer i grunnbeløp og særtilllegg	0,185	0,230
C. Inntektsulikhet, 1998-regler etter endringer i grunnbeløp, særtilllegg og 1999 skatte- begrensningsregel	0,184	0,226
Reduksjon i ulikhet, B sammenliknet med A	8,4 pst.	5,0 pst.
Reduksjon i ulikhet, C sammenliknet med A	8,9 pst.	6,6 pst.

begrensningsregel måtte reguleres for at de ikke skal bli ilagt skatt. Dette ble gjort for inntektsåret 1999, slik at minstepensjonist-ektepar uten andre inntekter ikke skulle betale skatt etter reformen. For å belyse dette momentet er det også i

tabell 7.6 (se siste kolonne) vist effekten av reformen når denne er kombinert med en regulering av skattebegrensningsregelen.¹³ En ser at den gjennomsnittlige økningen i inntekt som følge av reformen øker fra om lag 9 700 kroner til i overkant av 11 000 kroner, når reguleringen av skattebegrensningsregelen også er inkludert. Inntektsfordelingsprofilen av endringen forbedres også.

Dette illustreres også i tabell 7.7. I tabellen oppsummeres effekten på ulikhet i inntekt etter skatt, før og etter reformen. Gini koeffisienten er benyttet som summarisk mål på total ulikhet. Inntektsulikheten blant enslige pensjonister reduseres med i overkant av 8 prosent ved endringen av 1. mai 1998. Dette kan tolkes som at (den relative) avstanden mellom to tilfeldig valgte individer i inntektsfordelingen er blitt redusert med om lag 8 prosent (Jenkins 1991). Ved inkludering av endring i skattebegrensningsregelen for denne gruppen, ser vi at ulikheten

¹² Skattebegrensningsregelen er endret slik at både enslige minstepensjonister og minstepensjonist-ektepar, uten vesentlige andre inntekter, ikke skal bli ilagt skatt. Teknisk sett har vi valgt å benytte 1999-satser for skattebegrensningsregelen for å illustrere dette, slik at i dette eksempelet kombineres regler for 1998 og 1999 for å gi et inntrykk av helårseffekten av endringene.

LOTTE-TRYGD

Analysene i denne artikkelen er utført med basis i LOTTE-TRYGD (Arneberg, 1994). Modellen er basert på en kombinasjon av informasjon fra Rikstrygdeverket og selvangivelsene (Inntekts- og formuesundersøkelsen) for et utvalg av den norske befolkning, og modellen er egnet til å analysere direkte effekter av endringer i beregningsregler for hhv. alders-, uføre- og etterlattepensjon. Modellens fortrinn er at skattlegging av trygdeytelsene allerede er ivaretatt gjennom skattesimuleringene i den ordinære LOTTE modellen. Teknisk sett simuleres først trygdeytelsene i en trygdemodul. Deretter justeres de aktuelle postene på selvangivelsene for trygdede personer, før pensjonen til slutt skattlegges.

Den enkeltes pensjon beregnes ved å benytte historiske registerdata fra og med 1967, ang. personenes pensjongivende inntekt, eventuell uføregrad og -tidspunkt, omsorgsansvar m.v. Ut fra disse opplysningene beregner modellen personenes poengrekker som benyttes til beregning av sluttpoengtall, antall poengår før 1992 (hvor det var en større endring i pensjonsrettigheter) samt antall poengår totalt.

Siden datagrunnlaget kan ligge et par år bak i tid i forhold til det året en er interessert i å simulere lov- og regelendringer for, framføres dataene fra grunnlagsåret til beregningsåret. Befolkningsstrukturen blir ikke framført i modellen, og en alderspensjonist på f.eks. 68 år i grunnlagsåret vil representere en 68 år gammel alderspensjonist i beregningsåret. For å ta hensyn til endring i opptjening av pensjonsrettigheter, bl.a. på grunn ulike aldersgruppers muligheter til opptjening av rettigheter i folketrygden, samt endringer i yrkesfrekvens, er poengår og sluttpoengtall framført med aldersavhengige vektorer beregnet fra mikrosimuleringsmodellen MOSART.

Løpende alders-, uføre og etterlattepensjon beregnes for individer som oppfyller visse kriterier. Beregnet alderspensjon for personer under 70 år blir avkortet med en viss sats mot vedkommendes inntekt. Personer som har en tilstrekkelig høy inntekt vil da få avkortet hele pensjonen og disse inngår ikke i gruppen pensjonister. Personer over 70 år blir uansett inntekt definert som pensjonister på grunn av at pensjonen for disse ikke skal avkortes mot inntekt. Uførepensjonister blir identifisert ved personer i aldersgruppen 17-66 år som har fått en registrert uføregrad over 49 prosent i Rikstrygdeverkets register. Uførepensjonen avkortes ikke mot inntekt. Etterlattepensjonistene blir identifisert ved at det i Rikstrygdeverkets register er opplyst om eventuell avdød ektefelles fødselsår, og at beregnet pensjon er større enn en inntektsavhengig avkortning av pensjonen.

De viktigste beregningsreglene for alders- og uførepensjon er bygd inn i trygdeberegningsrutinen, og det tas høyde for at etterlatte alders- og uførepensjonister kan velge beste alternativ av egen tilleggspensjon og summen av 55 prosent av egen og avdød ektefelles tilleggspensjon. Pensjonene blir samordnet med pensjon fra Statens Pensjonskasse. Imidlertid blir, på grunn av manglende data, ikke pensjonene samordnet med pensjon fra kommunale pensjonskasser.

Modellens svakhet og usikkerhet er i stor grad knyttet til det begrensede utvalg LOTTE bygger på. I tillegg har vi ikke alle opplysninger som er relevante for nøyaktig beregning trygd. Dette gjelder m.a. avkortning mot inntekt i det året man blir pensjonist, inntektsopplysninger for personer som var eller ble uføre i tidsrommet rett etter at folketrygdloven ble innført i 1967, og tidspunktet ("virkningstidspunktet") for når personer som er uføre begynte å motta uførepensjon.

reduseres med i underkant av 9 prosent. For ektepar er reduksjonen i ulikhet noe mindre, anslagsvis 5 prosent, og 6,6 prosent når også endringen i skattebegrensningsregelen er inkludert.

7.4. Avslutning

I denne artikkelen har vi vurdert endringene i særtillegg og grunnbeløp av 1. mai 1998 i forhold den umiddelbare effekten på pensjonistenes inntekter. Vi finner at endringene reduserer inntektsulikheten blant alders- og uførepensjonister. Hovedgrunnen til dette er at selv om vi tar hensyn til andre inntektskilder og ektefelleinntekter, så befinner minstepensjonistene seg i stor grad på de laveste inntektsnivåene. Det betyr at så lenge endringer i grunnbeløp og særtillegg er utformet med en ekstra fordel for minstepensjonistene vil inntektsulikheten blant pensjonistene, målt på denne måten, reduseres.

Andreas Benedictow, Mohamed F. Hussein og Jørgen Aasness

8. Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter*

Det norske skattesystemet består av en rekke styrings- og fordelingsinstrumenter. Hvis myndighetene ønsker å redusere husholdningenes skattenivå; hvilke skatteendringer bør de velge dersom målsettingen er (a) størst mulig økning i gjennomsnittlig levestandard; (b) jevnest mulig fordeling av levestandard; eller (c) størst mulig økning i et velferdsmål som kombinerer målene om økt levestandard og jevnere fordeling? I artikkelen benyttes et analyseapparat som kan gi eksakte svar på slike spørsmål, gitt en rekke forutsetninger. Tolv utvalgte skattereformer rangeres etter de tre alternative målene (a-c), og vi undersøker hvor robuste svarene er overfor endringer i noen av forutsetningene. I vårt hovedalternativ (c) får vi følgende rangering av skatteendringene etter hvor mye velferd de gir per krone økning i samlet konsum: (i) økt barnetrygd for tredje eller flere barn, (ii) økt forsørgerfradrag i skatt, (iii) økt barnetrygd for første barn, (iv) økt foreldrefradrag i inntekt, (v) redusert merverdiavgift på mat, (vi) redusert elektrisitetsavgift, (vii) redusert merverdiavgift på alle goder som er pålagt merverdiavgift per i dag, (viii) redusert avgift på tobakk, brennevin og vin, (ix) redusert bensinavgift, (x) redusert inntektsskatt, (xi) redusert formuesskatt og (xii) redusert toppskatt. Ved en kontraktiv politikk vil en få nøyaktig motsatt rangering, dvs. at en vil få minst reduksjon i velferden per krone reduksjon i samlet konsum ved å øke toppskatten, og størst reduksjon i velferden ved å redusere barnetrygden for tredje eller flere barn.

8.1. Innledning

Skattesystemet påvirker levestandarden på forskjellige måter for ulike grupper av befolkningen. Derfor er virkninger på levestandarden av direkte og indirekte skatter et viktig tema innenfor offentlig økonomi, se f.eks. Myles (1995). I Norge er det benyttet store ressurser for å belyse fordelingsvirkninger av direkte skatter, som skatt på inntekt og formue, mens det i liten grad er fokusert på indirekte skatter, for eksempel merverdiavgift og diverse særavgifter. Dette til tross for at indi-

rette skatter står for omtrent en tredjedel av skatteinntektene,¹ og følgelig har store fordelingsmessige konsekvenser. Konsum viser dessuten generelt mindre svingninger enn inntekt, og det er grunn til å tro at konsum er en vel så god indikator for levestandard som inntekt. Derfor er også konsumavgifter aktuelle virkemidler for myndighetene til å påvirke fordelingen av levestandard i befolkningen. I denne analysen sammenliknes virkninger av en rekke direkte og indirekte skatter på levestandarden.

* Takk til Erling Røed Larsen for nyttige kommentarer.

¹ Indirekte skatter sto for omtrent 36 prosent av offentlig forvaltnings totale skatteinntekter i 1999 (Olsen 2000).

Vi tar utgangspunkt i en hypotetisk situasjon der myndighetene ønsker å føre en ekspansiv politikk, enten gjennom å redusere direkte eller indirekte skatter, eller ved å øke overføringer eller subsidier. Det forutsettes at myndighetene ønsker et visst nivå på ekspansiviteten, her målt ved økningen i husholdningenes samlede konsum². Vi beregner fordelingen av levestandard over alle individer i den norske befolkning og hvordan denne fordelingen endres ved endringer i skattesystemet. Dermed kan vi også beregne virkninger på spesielle karakteristika ved fordelingen av levestandard. Tre summariske velferds mål benyttes i denne artikkelen: (a) Gjennomsnittlig levestandard, målt ved husholdningenes totale konsum per forbruksenhet; (b) likhetsgraden av fordelingen av levestandard, målt ved 1 minus Gini-indeksen; og (c) Sen-velferd, definert som produktet av gjennomsnittlig levestandard og likhetsgraden.

Vi finner at alle de tolv skattereformene gir både økt gjennomsnittlig levestandard og økt Sen-velferd. Redusert toppskatt, inntektsskatt og formuesskatt, samt redusert bensinavgift ser ut til å gi skjevve-re fordeling av levestandard, mens de øvrige skatteendringene gir jevnere fordeling. Økning av stønader og skattefradrag sordninger rettet mot foreldre/ forsørgere gir både størst økning i gjennomsnittlig levestandard og jevnest fordeling av levestandard. En reduksjon i særavgifter, merverdiavgift på mat og en generell reduksjon av merverdiavgiften plasserer seg grovt sett "midt på treet"

ifølge alle de tre velferds målene, og blant disse er redusert matmoms mest fordelings effektivt. Redusert skattlegging av inntekt og formue er generelt minst fordelings effektivt.

En reduksjon i skatter eller en økning i stønader vil gi en partiell økning av husholdningenes levestandard fordi konsumet kan økes. Slike skattereduksjoner vil imidlertid også kunne medføre redusert offentlig økonomisk aktivitet på enkelte områder, f.eks. redusert offentlig støtte til barnehager. Dette vil også påvirke levestandarden, men det ser vi bort fra i denne analysen. Poenget her er å belyse fordelingsvirkningene av alternative skattereformer gitt en beslutning om å redusere husholdningenes skattenivå.

Modellen er i sin nåværende versjon relativt enkel. En fordel med en enkel modell er at resultatene blir mer gjennomsiktige og kontrollerbare. I siste del av artikkelen viser vi at hovedresultatene er robuste overfor valg av ekvivalensskala. Videre har vi vist at resultatene er robuste hvis en i stedet for husholdningenes samlede konsum bruker realdisponibel inntekt eller totalt proveny som "ressursmål". Det bør imidlertid bemerkes at vi ikke har undersøkt konsekvensene av atferdsendringer, slik som virkninger på arbeidstilbud og grensehandel. Vi tar heller ikke hensyn til regionale forskjeller i priser, konsumpreferanser og tilgjengelighet av varer og tjenester.

² Totalt konsum for en husholdning defineres som total forbruksutgift delt på en husholdningsspesifikk prisindeks. Samlet konsum defineres som summen av totalt konsum over alle husholdninger i Norge. For å få sammenlignbare tallstørrelser benytter vi samlet konsum per person i fordelingsberegningene.

8.2. Analyseapparat

Vi har benyttet modellen Lotte-konsum, utviklet i Statistisk sentralbyrå³ Lotte-konsum er basert på konsumentteori og økonometrisk analyse av konsumentenes atferd og levestandard, samt velferdsteori for aggregering av levestandard over husholdninger og personer i en populasjon. Den tradisjonelle modellen for beregning av direkte skatter, Lotte, er en formodell for Lotte-konsum, og benytter en modellpopulasjon med ca. 40 000 individer fordelt på ca. 15 000 husholdninger, vektet slik at de er representative for hele den norske befolkning. Her beregnes virkninger av direkte skatter på disponibel husholdningsinntekt. Effekten på konsumpriser av endringer i indirekte skatter beregnes i en annen formodell, PR, basert på (makro) modellen MSG-6⁴. Lotte-konsum beregner sparing, total konsumutgift, konsumutgifter for 24 goder, antall forbruksenheter samt prisindekser for hver enkelt husholdning, der en tar hensyn til at ulike husholdninger har forskjellig konsummønster. Deretter beregnes de ulike fordelingsmålene for modellpopulasjonen, som representerer hele den norske befolkning.

Hver av skattereformene analyseres med hensyn til ulike mål på fordelingseffektivitet for levestandard. Som indikator på levestandard for hver enkelt person i en husholdning benyttes totalt konsum per forbruksenhet i husholdningen. Det impliserer at alle personer i en husholdning har samme levestandard, en hensiktsmessig forutsetning i fravær av informasjon om fordelingen internt i hushold-

ningene. Husholdningene betraktes som produsenter av levestandard for sine medlemmer. Vi tar høyde for eksistensen av stordriftsfordeler i husholdningene, som innebærer at antall forbruksenheter i en husholdning er mindre enn antall familiemedlemmer. For eksempel vil en husholdning bestående av to voksne klare seg med mindre enn dobbelt så mye inntekt som en én-personhusholdning for å oppnå den samme levestandarden. De behøver mindre enn dobbelt så stort hus og en rekke utgifter kan deles, som til telefon og elektrisitet. Det forutsettes videre at barn behøver mindre konsum enn voksne for å oppnå samme nivå på levestandard. Det reflekteres i modellen ved at økningen i antall forbruksenheter er større når en husholdning utvides med en voksen enn når den utvides med ett barn. Dette impliserer at flerpersonhusholdninger, og særlig barnefamilier, er relativt effektive produsenter av levestandard.

For å beregne antall forbruksenheter i husholdningene benyttes en ekvivalensskala. Det finnes intet allment akseptert grunnlag for empirisk fastsetting av ekvivalensskalaer, og valg av ekvivalensskala er følgelig et kontroversielt tema. Vi tar utgangspunkt i den såkalte OECD-skalaen. Det innebærer at hvis levekostnaden for en en-personhusholdning er normalisert til 1, så er kostnaden for å beholde samme levestandard når husholdningen utvides med én voksen 0,7, og med ett barn 0,5. Flere empiriske studier av norske forbruksundersøkelser gir støtte til en hypotese om at OECD-skalaen gir en brukbar tilnærming, se

³ Vi benytter samme type mikrosimuleringsmodell og angrepsmåte som beskrevet i Aasness (1995, 1997) og Aasness, Aslaksen og Gravningsmyhr (1996). Den konkrete mikrosimuleringsmodellen som benyttes er imidlertid utviklet i 2000, se Hussein (2000) og Aasness (2000), og data og skatteregler er oppdatert til år 2000.

⁴ PR-modellen er under utvikling, se Benedictow (2000). Versjonen som er benyttet i denne analysen er svært enkel, og er basert på prisrelasjonene i MSG-6, se Holmøy, Strøm og Åvitsland (1999).

Bojer (1977), Herigstad (1979) og Røed Larsen og Aasness (1996). Vi utfører sensitivitetsanalyser for resultatene med hensyn til valg av ekvivalensskala, som beskrevet i Aasness (1995, 1997, 2000). Dette er gjort ved å innføre parameteren e , som kan tolkes som levekostnaden for et barn relativt til levekostnaden for en enslig voksen. Parameteren e representerer også stordriftsfordelene i husholdningsproduksjonen. Jo større e er, desto mindre er stordriftsfordelene og desto større er kostnaden ved å utvide en husholdning med ett barn. Hvis e er lik 0 er det perfekte stordriftsfordeler. En økning av antall medlemmer i en husholdning medfører da ingen ekstra kostnader og levestandarden for hvert enkelt medlem av husholdningen måles ved husholdningens totale konsum. Hvis e er lik 1 er det ingen stordriftsfordeler, og hvert enkelt husholdningsmedlems levestandard måles ved å dividere totalt konsum på antall medlemmer i husholdningen. Hvis e er lik 0,5 har vi en ekvivalensskala som korresponderer med OECD-skalaen⁵. I avsnitt 8.4 benytter vi OECD-skalaen, mens vi i avsnitt 8.5 utfører sensitivitetsanalyser der e varieres fra 0 til 1.

Levestandard og fordeling av levestandard over en populasjon kan måles på flere måter. Her skal vi fokusere på tre enkle, summariske mål: (i) gjennomsnittlig levestandard, (ii) likhetsgrad og (iii) Sen-velferd. *Gjennomsnittlig levestandard* måles ved det aritmetiske gjennomsnittet av totalt konsum per forbruksenhet over alle individene i minipopulasjonen. Det er

et mål på fordelingseffektivitet i den forstand at hvis én endring i skattesystemet gir høyere levestandard enn en annen, for en gitt endring i samlet konsum, så skyldes det fordelingsvirkningene av innstramningen. En ekspansiv skattereform som i stor grad "treffer" store husholdninger, som er effektive produsenter av levestandard, vil således ha en relativt stor positiv effekt på gjennomsnittlig levestandard. *Likhetsgraden* beregnes med utgangspunkt i Gini-koeffisienten, som er det vanligste målet på ulikhet der ulikhet uttrykkes ved ett enkelt tall. Se Bojer (1990) for en innføring i ulikhetsmål og Aaberge (2000) for en aksiomatisk begrunnelse av Gini-koeffisienten. Vi definerer likhetsgraden ved $1 - \text{Gini-koeffisienten}$. Den varierer mellom 0 og 1, og verdien øker når fordelingen av levestandard blir jevnere. *Sen-velferd* kombinerer målene beskrevet over ved at gjennomsnittlig levestandard multipliseres med likhetsgraden. Det innebærer at Sen-velferden øker når gjennomsnittlig levestandard øker og når fordelingen av levestandard blir jevnere. Dette velferdsmålet gis en aksiomatisk begrunnelse i Sen (1974).

8.3. Skattereformer

Vi studerer fordelingseffektivitet av ulike ekspansive endringer i skattesystemet. Vi ser på tolv tiltak, hvorav syv er endringer i direkte skatter og fem er endringer i indirekte skatter. Effektiviteten av de ulike reformene måles ved endringen i forskjellige fordelingsmål per krone endring i samlet privat konsum.⁶ Disse

⁵ Eurostat har utarbeidet en «modifisert OECD-skala» (Eurostat 1997, s. 86), som en respons på en argumentasjon for at OECD-skalaen tillegger ekstra personer i en husholdning for stor vekt. I den modifiserte ekvivalensskalaen er kostnaden ved å utvide husholdningen med én voksen 0,5 og med ett barn 0,3. Hvis vi setter $e = 0,3$ har vi en ekvivalensskala som korresponderer med den modifiserte OECD-skalaen.

⁶ Hovedresultatene viser seg å være robuste om en benytter realdisponibel inntekt eller totalt proveny som «ressursmål» i stedet for samlet konsum. Resultatene er også svært robuste overfor de absolutte størrelsene på skatteendringene.

endringene kan dermed tolkes som marginale, sammenliknbare endringer, og rangeres etter fordelingseffektivitet. Før vi presenterer simuleringsresultatene ser vi nærmere på henholdsvis de direkte- og indirekte skattene som omfattes av denne analysen.

Toppskatt er en progressiv skatt på høye inntekter, og beregnes av personinntekten uten noen form for fradrag. Med *Inntektsskatt* menes fellesskatten til skattefordelingsfondet, som har en flat sats og er proporsjonal med nettoinntekten fratrukket eventuelt klassefradrag. *Formuesskatten* er en progressiv skatt, og beregnes av nettoformuen. Vi simulerer en reduksjon i satsen på ett prosentpoeng for hver av disse tre skattesatsene isolert.

Forsørgerfradraget er et skattefradrag for foreldre eller andre med forsørgeransvar for barn og ungdom under 19 år, og beregnes per barn. Hvis mottaker ikke har skattbar inntekt blir skattefradraget utbetalt. Vi ser på en økning av forsørgerfradraget med 10 prosent av opprinnelig beløp. *Foreldrefradraget* kan innenfor et maksimumsbeløp kreves for dokumenterte utgifter til pass og stell av hjemmевærende barn under 12 år⁷. Vi har simulert en økning i maksimalt foreldrefradrag på 10 prosent. *Barnetrygden* gis til alle som forsørger barn under 18⁸ år og er bosatt i Norge, og beregnes av historiske årsaker som en negativ skatt. Enslige forsørgere har rett til barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske antall barn. Barnetrygden er høyere for barn nummer tre og oppover enn for de to første. En ekstra-stønad, småbarnstillegget, ytes for barn under tre år. Vi skal se på to alternative endringer i barnetrygden, en økning på 10 prosent i barnetrygden for første barn

og en økning på 10 prosent i barnetrygden for tredje barn og oppover.

Vi studerer virkninger av tre endringer i særavgifter, henholdsvis *bensinavgift*, *avgift på elektrisk energi* og *avgift på tobakk, brennevin og vin*. I alle tre tilfeller ser vi på en avgiftsreduksjon på 10 prosent. Bensinavgiften er en indirekte volumavgift som legges på forhandler. Avgiften på elektrisk energi er en indirekte volumavgift lagt på produsentleddet. Avgiften på tobakk er en indirekte volumavgift lagt på produsentleddet, mens avgiftene på brennevin og vin er indirekte volumavgifter lagt på forhandler. Vi ser også på en generell reduksjon av merverdiavgift fra 23 til 21 prosent, dvs. på varer som var pålagt merverdiavgift i 2000, og en isolert reduksjon av merverdiavgift på mat fra 23 til 21 prosent. Resultatene er også relevante for større eller mindre endringer, også med motsatt fortegn, fordi vi beregner fordelingseffektene per krone endring i husholdningenes samlede konsum.

8.4. Hovedresultater

Modellresultatene i tabell 8.1 viser at alle de tolv reformene gir økt velferd målt ved gjennomsnittlig levestandard og Sen-velferd. Alle reformene gir jevnere fordeling av levestandard, bortsett fra redusert toppskatt, inntektsskatt og formuesskatt samt redusert bensinavgift, som gir økt ulikhet. Økte stønader og skattefratrekk for foreldre/forsørgere gir generelt størst økning i levestandard og har sterkest utjevneende effekt på fordelingen av levestandard, og gir dermed høyest Sen-velferd. Reduksjon av indirekte skatter gir høyere Sen-velferd enn reduserte direkte skatter på inntekt og formue. Det skyldes den relativt gunstige effekten en

⁷ Det er ingen øvre aldersgrense for barn med særskilte behov på grunn av handikap o.l.

⁸ Frem til 1. mai 2000 var grensen 16 år.

Tabell 8.1. Fordelingseffektivitet av en reduksjon i ulike skattetyper og en økning i barnetrygd og ulike fradrag.^a OECDs ekvivalensskala (e = 0,5). Rangeringsnummer i parentes

	Endring i Sen-velferd per krone økning i samlet konsum	Endring i gjennom- snittlig leve- standard per krone økning i samlet konsum	Endring i likhets- graden per krone økning i samlet konsum
Økt barnetrygd for tredje eller flere barn	2,16 (1)	1,57 (1)	5,78 (1)
Økt forsørgerfradrag i skatt	1,69 (2)	1,48 (2)	3,45 (2)
Økt barnetrygd for første barn	1,55 (3)	1,45 (4)	2,72 (3)
Økt foreldrefradrag i inntekt	1,23 (4)	1,47 (3)	0,76 (6)
Redusert merverdiavgift på mat	1,18 (5)	1,26 (7)	1,34 (4)
Redusert elektrisitetsavgift	1,11 (6)	1,23 (10)	1,11 (5)
Redusert merverdiavgift på alle varer	1,00 (7)	1,26 (9)	0,31 (7)
Redusert avgift på tobakk, brennevin og vin	0,96 (8)	1,22 (11)	0,25 (8)
Redusert bensinavgift	0,86 (9)	1,27 (6)	-0,56 ^b (9)
Redusert inntektsskatt	0,73 (10)	1,26 (8)	-1,31 (10)
Redusert formuesskatt	0,64 (11)	1,20 (12)	-1,59 (11)
Redusert toppskatt	0,44 (12)	1,30 (5)	-3,18 (12)

^a Ved en kontraktiv politikk, det vil si ved en *økning* i skatter og en *reduksjon* av stønader, vil en få nøyaktig motsatt rangering, dvs. at en vil få minst reduksjon i velferden per krone redusert samlet konsum ved å øke toppskatten, og størst reduksjon i velferden ved å redusere barnetrygden for tredje eller flere barn.

^b Dette tallet er spesielt usikkert, og burde antakelig vært mindre negativt eller svakt positivt, fordi i vår konsummodell er bensinutgifter slått sammen med blant annet bilforsikringsutgifter som er mer inntektsavhengig enn bensin.

Kilde: Lotte-konsum, november 2000, Statistisk sentralbyrå.

reduksjon av indirekte skatter har på likhetsgraden.

Vi måler levestandard og samlet konsum per person. Hvis det ikke er noen stordriftsfordeler i husholdningsproduksjonen og levekostnaden er like stor for barn som for voksne, vil "endring i gjennomsnittlig levestandard per krone økning i samlet konsum" være lik 1 for alle skattereformene. Dette illustreres i figur 8.1 når $e=1$. I beregningene i tabell 8.1 har vi forutsatt at det er stordriftsfordeler i husholdningsproduksjonen ($e=0,5$), og derfor er alle tallene i midtre kolonne større enn 1.

Økt barnetrygd for tredje eller flere barn skårer høyest på rangeringslisten over endring i gjennomsnittlig levestandard, fordi denne skattereformen bare treffer

store husholdninger som har betydelige stordriftsfordeler. Redusert formuesskatt gir minst økning i gjennomsnittlig levestandard fordi det først og fremst er små husholdninger som betaler relativt mye formuesskatt. De fire barnerelaterte ordningene kommer naturlig nok høyest på rangeringslisten når det gjelder endret gjennomsnittlig levestandard. Dernest kommer toppskatt, fordi det er relativt mange store husholdninger som betaler toppskatt.

Vi ser at økt barnetrygd for tredje eller flere barn også skårer høyest med hensyn til økning i likhetsgraden per krone økning i samlet konsum. Dette skyldes at (i) mange husholdninger med tre eller flere barn har relativt lav levestandard, at (ii) fattige barnefamilier får prosentvis høyere økning i levestandarden enn rike

barnefamilier, selv om de får like mange kroner i økt barnetrygd i absolutt forstand, og at (iii) store barnefamilier er effektive produsenter av levestandard, og man får derfor mange personer med lav levestandard oppover levestandardstigen på en effektiv måte ved å øke barnetrygden. De samme faktorene forklarer også hvorfor økt forsørgerfradrag i skatt og økt barnetrygd for første barn skårer høyt på endring i likhetsgraden. Økt foreldre-fradrag i inntekt skårer derimot langt lavere mht. likhetsgraden, noe som skyldes at relativt rike barnefamilier får utnyttet denne ordningen i større grad enn fattige barnefamilier. Både redusert merverdiavgift på mat og redusert elektrisitetsavgift skårer bedre mht. likhetsgraden enn økt foreldre-fradrag i inntekt. For disse reformene er det også slik at rike husholdninger sparer mer i absolutte kroner enn fattige husholdninger, men de fattigste får størst prosentvis økning i levestandarden, som gir utslag i økt likhetsgrad.

En generell reduksjon av merverdiavgiften, for alle goder som var pålagt merverdiavgift i år 2000, gir en svak økning i likhetsgraden. Det skyldes at alle tjenestene, som hittil har vært unntatt merverdiavgift, i gjennomsnitt er luksuspregede, dvs. at de brukes prosentvis mer jo høyere levestandarden er. En innføring av full merverdiavgift på alle disse tjenestene ville altså medføre en økning i likhetsgraden. I en økonomi der alle goder har samme merverdiavgift vil en generell endring i merverdiavgiften ikke endre likhetsgraden.

En reduksjon av alle avgifter på tobakk, brennevin og vin med samme proSENTSATS gir også en (meget svak) økning i likhetsgraden. En separat avgiftsøkning på enkelte varer, for eksempel på rulleto-

bakk eller hvitvin, vil imidlertid kunne gi ulike fordelings effekter, jf. Røed Larsen, Wold og Aasness (1997). Ifølge tabell 8.1 gir en reduksjon i bensinavgiften en reduksjon i likhetsgraden. Dette siste resultatet kan imidlertid skyldes en svakhet ved vår nåværende modell, som påpekt i fotnote b til tabell 8.1. Redusert skattlegging av inntekt og formue fører til klart større ulikhet, og naturlig nok gjelder dette spesielt redusert toppskatt.

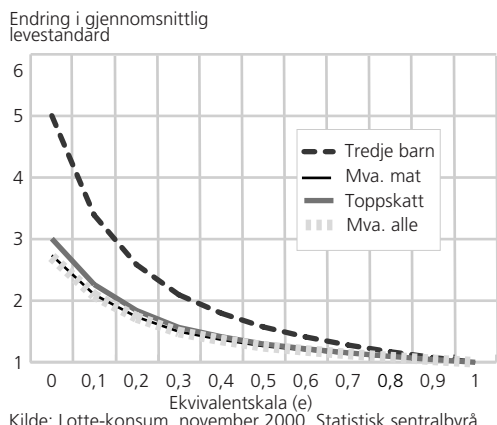
Sen-velferd er definert som produktet av gjennomsnittlig levestandard og likhetsgraden i levestandard, og endringen i produktet gjenspeiler således endringene i de to faktorene. Økt barnetrygd for tredje barn eller flere skårer derfor høyest på alle de tre målene på fordelings effektivitet i tabell 8.1. Redusert toppskatt skårer bra mht. økt levestandard, men elendig mht. likhetsgrad. Den siste effekten dominerer, slik at redusert toppskatt gir lavest økning i Sen-velferd av de 12 skattereformene.

Resultatene impliserer at dersom myndighetene ønsker å gjennomføre en konsumnøytral skattereform, i den forstand at husholdningenes samlede konsum forblir uendret, vil for eksempel redusert merverdiavgift på mat finansiert ved en generell økning i merverdiavgift på andre varer gi en velferdsgevinst fordi en endring av merverdiavgiften på mat er mer fordelings effektiv enn en generell endring av merverdiavgiften.

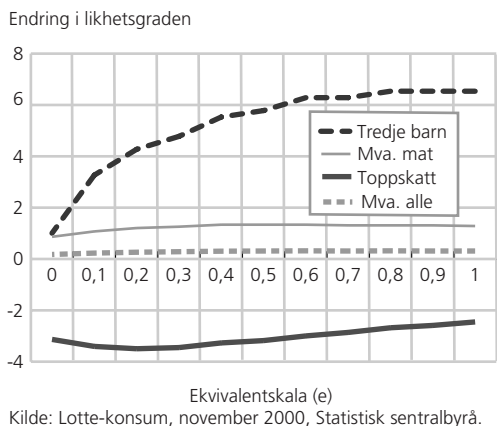
8.5. Sensitivitetsanalyser

Vi undersøker hvor sensitive resultatene er med hensyn til valg av ekvivalensskala ved å la parameteren e variere kontinuerlig fra 0 til 1. En kan tolke e både som levekostnaden for et barn relativt til en enslig voksen og som en parameter som øker når stordriftsfordelene minker. I

Figur 8.1. Endring i gjennomsnittlig levestandard per krone økning i samlet konsum ved ulike skatteendringer

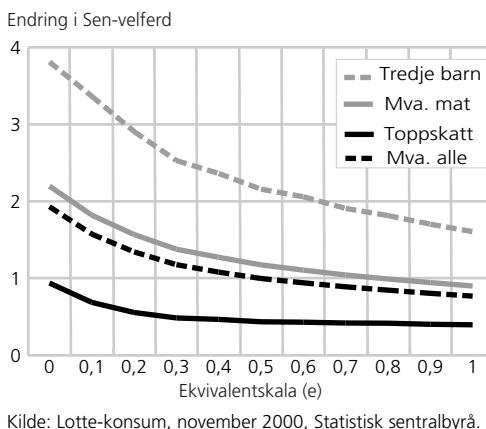
Figur 8.2. Endring i likhetsgraden per krone økning i samlet konsum ved ulike skatteendringer

tabell 8.1 er e lik 0,5, som korresponderer med OECD-skalaen. Vi skal her undersøke hvordan valg av e påvirker rangeringen av et utvalg av skattereformene; generell merverdiavgift, merverdiavgift på mat, toppskatt og barnetrygd for tredje barn og oppover.

Figurene 8.1 til 8.3 viser endringer i henholdsvis gjennomsnittlig levestan-

Figur 8.3. Endring i Sen-velferd per krone økning i samlet konsum ved utvalgte skatteendringer

dard, likhetsgraden og Sen-velferd for en gitt endring i husholdningenes samlede konsum ved ulike verdier på e . Det er viktig å understreke at beregningene av relative endringer i levestandard er basert på bruken av ekvivalensskalaer og den underliggende forutsetningen om at det er stordriftsfordeler i husholdningene. Når vi ikke justerer for forbruksenheter er husholdningenes samlede konsum per forbruksenhet lik samlet konsumutgift per person. Dette illustreres i figur 8.1 ved at relativ endring i gjennomsnittlig levestandard er den samme for alle skattereformene når $e=1$.

Figur 8.1 viser videre at rangeringen av de ulike skattereformene er robust med hensyn til valg av ekvivalensskala (bortsett fra hjørneløsningen der $e = 1$). De absolutte forskjellene øker imidlertid når stordriftsfordelene i husholdningene stiger. Det reflekterer at jo mer effektive barnefamilie er som produsenter av levestandard, desto større er gevinsten av en gitt økning i samlet konsum. En økning av barnetrygden for store familier gir størst økning i gjennomsnittlig

levestandard, men differansen reduseres ettersom stordriftsfordelene i husholdningene avtar.

Figur 8.2 viser fordelingseffektivitet målt ved endring i likhetsgraden for en gitt endring i samlet konsum. Også i dette tilfellet er rangeringen robust overfor endringer i e , og igjen er det barnetrygd for tredje barn og oppover som er mest effektivt. Her er imidlertid også de absolutte forskjellene relativt stabile, bortsett fra for barnetrygd til store familier, som er betydelig mer effektiv når stordriftsfordelene i husholdningene er små enn når stordriftsfordelene er store. Det skyldes at jo mindre stordriftsfordelene er (det vil si jo større e er), desto lavere er levestandarden for barnefamilier og desto mer effektiv er barnetrygden til å jevne ut forskjeller i levestandard.

Figur 8.3 viser endringen i Sen-velferd for en gitt endring i samlet konsum. Igjen er rangeringen av skattereformene robust. De absolutte forskjellene er også relativt stabile, men øker noe når stordriftsfordelene i husholdningene blir større. Alle skattereformene er mer effektive jo større stordriftsfordelene er.

Vi kan dermed konkludere med at valg av ekvivalensskala kan påvirke størrelsen på fordelingseffektiviteten av de ulike skattereformene, men at rangeringen er robust for de tilfellene vi har sett på her.

Modellsimuleringer viser også at en kontraktiv endring i skattesystemet, det vil si en økning i skatter eller reduksjon i stønader, vil gi nøyaktig motsatt rangering i forhold til de ekspansive skatteendringene vi fokuserer på i denne artikkelen. I tillegg er resultatene robuste i forhold til størrelsen på skatteendringene, og vil således for eksempel være

relevante for en halvering av merverdiavgiften på mat. Rangeringen av skattereformene endres heller ikke om vi benytter realdisponibel inntekt eller totalt proveny som "ressursmål" i stedet for husholdningenes samlede konsum. Dette er nyttig tilleggsinformasjon når ulike forslag til skattepolitikk skal vurderes. Jo mer robuste resultatene er overfor endringer i forutsetningene, desto sterkere står de som beslutningsgrunnlag når skattepolitiske virkemidler skal velges.

8.6. Konklusjon

Vi har funnet at valg av skattepolitiske virkemidler er av stor betydning for effekten på ulike velferdsmål, beregnet ved å aggregere levestandarden for alle individer i en norsk minipopulasjon. Vi sammenlikner en rekke ekspansive tiltak og finner at en økning i stønader og fradragordninger rettet mot barnefamilier er mest effektivt, både når en har som målsetting å øke gjennomsnittlig levestandard mest mulig og når en ønsker en jevnest mulig fordeling av levestandard. Reduksjon av indirekte skatter, diverse særavgifter og merverdiavgift, plasserer seg generelt "midt på treet" ifølge alle velferdsmålene. Blant de fem reformene av indirekte beskatning vi studerte fant vi at en reduksjon i merverdiavgift på mat er mest fordelingseffektiv. Minst fordelingseffektivt er det å redusere satser for henholdsvis toppskatt, formuesskatt og inntektsskatt.

Referanser

- Aaberge R. (1997): Interpretation of Changes in Rank - Dependent Measures of Inequality, *Economics Letters* **55**, 215-19.
- Aaberge, R. (1986): On the Problem of Measuring Inequality, Discussion Papers 14, Statistisk sentralbyrå.
- Aaberge, R. (1999): Gini's Nuclear Family, Working Paper 22/99, International Centre for Economic Research, Torino.
- Aaberge, R. (2000): Axiomatic characterization of the Gini coefficient and Lorenz curve orderings, *Journal of Economic Theory* (under utgivelse).
- Aaberge, R., J.K. Dagsvik og S. Strøm (1995): Labor Supply Responses and Welfare Effects of Tax Reforms, *Scandinavian Journal of Economics* **97**, 635-659.
- Aaberge, Rolf (1998): Sampling Errors and Cross-Country Comparisons of Income Inequality., Discussion Papers No. 252. Statistics Norway.
- Aarbu, K.O. og T.O. Thoresen (1997): The Norwegian Tax Reform; Distributional Effects and the High-Income Response, Discussion Papers 207, Statistisk sentralbyrå.
- Aasness, J. (1995): A microsimulation model of consumer behavior for tax analyses, Paper presented at the Nordic seminar on microsimulation models, Oslo, May 1995.
- Aasness, J. (1997): «Effects on poverty, inequality and welfare of child benefit and food subsidies» in N. Keilman, J. Lyngstad, H. Bojer, og I. Thomsen (eds): Poverty and economic inequality in industrialized western countries, Oslo: Scandinavian University Press, 123-140.
- Aasness, J. (2000): Oversikt over symboler og relasjoner i Lotte-konsum, mimeo, september 2000.
- Aasness, J., I. Aslaksen og H. A. Gravningsmyhr (1996): Distributional efficiency of different types of direct taxation - an analysis of «child relevant» schemes, *Economic Survey* 3/1996, 26-31.
- Andersen, C. og J.G. Sannarnes (1998): Fordelingsvirkninger av skatter og overføringer i et livsløpsperspektiv. Simuleringer med modellen LIVSMOD, *Norsk økonomisk tidsskrift* **112**, 87-122.
- Arneberg, M.W. (1994): *Dokumentasjon av prosjektet LOTTE-TRYGD*, Rapport 94/29, Statistisk sentralbyrå.

- Arneberg, M.W., H. Gravningsmyhr, K. Hansen, N. Langbraaten, B. Lian og T.O. Thoresen (1995): *LOTTE - en mikro-simuleringsmodell for beregning av skatter og trygder*, Rapporter 95/19, Statistisk sentralbyrå.
- Arrufat, J.L. og A. Zabalza (1986): Female Labor Supply with Taxation, Random Preferences, and Optimization Errors, *Econometrica* **54**, 47-63.
- Atkinson, A.B. og J. Stiglitz (1976): *Lectures in Public Economics*, Singapore: McGraw-Hill.
- Barro, R.J. (1974): Are Government Bonds Net Wealth?, *Journal of Political Economy* **82**, 1095-1117.
- Becker, G.S. og N. Tomes (1979): An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility, *Journal of Political Economy* **87**, 1153-89.
- Becker, G.S. og N. Tomes (1986): Human Capital and the Rise and Fall of Families, *Journal of Labor Economics* **4**, 1-39.
- Benedictow, A. (2000): PR-modellen: Dokumentasjon og oppdatering av ekso-gene variable, mimeo, Statistisk sentralbyrå.
- Bernheim B.D. (1997): «Rethinking Savings Incentives», i A.J. Auerbach (red.): *Fiscal Policy: Lessons from Economic Research*, Cambridge og London: MIT Press.
- Bernheim, B.D., A. Shleifer og L.H. Summers (1985): The Strategic Bequest Motive, *Journal of Political Economy* **93**, 1045-76.
- Besley, T. (1990): Means Testing Versus Universal Provision in Poverty Alleviation Programmes, *Economica* **57**, 119-29.
- Bingley, P., G. Lanot, Elizabeth Symons og I. Walker (1995): Child Support Reform and the Labour Supply of Lone Mothers in the United Kingdom, *The Journal of Human Resources* **30**, 256-279.
- Blundell, R. og T. MaCurdy (1998): Labor supply: A Review of Alternative Approaches, Working Paper Series No. W98/18, The Institute for Fiscal Studies.
- Bojer, H. (1977): The effects on consumption of household size and composition, *European Economic Review* **9**, 169-193.
- Bojer, H. (1990): *Inntekt og ulikhet*, Rapport nr. 6/1990, Senter for Anvendt Forskning.
- Boye, K. (1997): Beskatning av kapital-plasseringer. *Praktisk økonomi og ledelse* **3/97**, 107-114.
- Boye, K. og T. Hansen (1997): Er skattegrunnlaget så uthulet at formuesbeskatningen bør avvikles?, *Sosialøkonomen*, nr. 6/97.
- Bradshaw, J., J. Ditch, H. Holmes og P. Whiteford (1993): Support for Children. A Comparison of Arrangements in Fifteen Countries, Research Report No. 21, Department of Social Security, HMSO.
- Bruce, N. og M. Waldman (1990): The Rotten Kid Theorem Meets the Samaritan's Dilemma, *Quarterly Journal of Economics* **105**, 155-65.
- Buhmann, B., L. Rainwater, G. Schmaus og T.M. Smeeding (1988): Equivalence-scales, well-being, inequality, and poverty: sensitivity estimates across ten countries using the Luxembourg Income Study

(LIS) database, *Review of Income and Wealth* **34**, 115-142.

Cappelen, Å. og I. Svendsen (1998): Arbeidstilbudet - hvor mye er det å hente?, *Sosialøkonomen*, 5, 24-33.

Creedy, J. (1996): Comparing Tax and Transfer Systems: Poverty, Inequality and Target Efficiency, *Economica* **63**, S163-S174.

Creedy, J. (1998): Means-Tested versus Universal Transfers: Alternative Models and Value Judgements, *Manchester School of Economic and Social Studies* **66**, 100-117.

Cremer, H. og P. Pestieau (2001): Non-linear Taxation of Bequests, Equal Sharing Rules and the Trade-off between Intra- and Inter-family Inequalities, *Journal of Public Economics* **79**, 35-53

Dagsvik, J. og S. Strøm (1997): A Framework for Labor Supply Analysis in the Presence of Complicated Budget Restrictions and Qualitative Opportunity Aspects, Memorandum from Department of Economics, University of Oslo.

Dahl, Grethe (1989): *De eldres inntekter. Nivå og ulikhet*, Rapporter 89/12, Statistisk sentralbyrå.

de Wreede, W.J. (1999): «Social reporting: reconciliation of sources and dissemination of data. Task 1: Income statistics in the EU Member States». Socio-economic Statistics Division, Statistics Netherlands.

Dine Penger (1997): Skyhøy skatt på banksparing, nr. 5.

Dine Penger (2000): Slik sparer du opp en halv million for dine barn, nr. 5.

Duncan, A. og M. Weeks (1997): Behavioural Tax Microsimulation with Finite Hours Choices, *European Economic Review* **41**, 619-626.

Epland, J. (1998): *Endringer i fordeling av husholdningsinntekt 1986-1996*. Rapport 98/17, Statistisk sentralbyrå.

Epland, J. (1999): Tillegg til Rapport 98/17: Endringer i fordelingen av husholdningsinntekt. 1986-1996, i E. Birke-land (red): *Forskjeller i levekår. Hefte 1: Inntekt*, Notater 99/32, Statistisk sentralbyrå.

Eurostat (1997): Household budget surveys in the EU - Methodology and recommendations for harmonization, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Eurostat (1998): Recommendations of the Task Force on Social Exclusion and Poverty, Luxembourg.

Finans- og tolldepartementet (1995): *Velferdsmeldingen*, St.meld. nr. 35 (1994-95).

Finans- og tolldepartementet (1997): *Langtidsprogrammet 1998-2001*, St.meld. nr. 4 (1996-97).

Fjærli, E. og B.E. Naug (2000): *Aksjer og inntektsfordeling*, *Økonomiske analyser* 2000, 6, Statistisk sentralbyrå, 26-30.

Fjærli, E. og R. Aaberge (2000): Tax Reforms, Dividend Policy and Trends in Income Inequality: Empirical Evidence based on Norwegian Data. Discussion Paper nr. 284, Statistisk sentralbyrå.

- Fredriksen, D. (1998): Minstepensjon, særtillegg og regulering av grunnbeløpet, *Økonomiske analyser* 3/98, 15-21, Statistisk sentralbyrå.
- Fredriksen, D. (1998): *Projections of Population, Education, Labour Supply and Public Pension Benefits*, Social and Economic Studies 101, Statistisk sentralbyrå.
- Fredriksen, D. (2000): «Framskrivninger av formuesfordeling med modellen MOSART», vedlegg 3 i NOU 2000:8 *Arveavgift*, Oslo: Akademika.
- Gale, W.G. og M.G. Perozek (2001): Do Estate Taxes Reduce Saving?, kommer i W.G. Gale, J.R. Hines og J.B. Slemrod (red.): *Rethinking Estate and Gift Taxation*, The Brookings Institution.
- Granqvist, Lena (1997): «Sidoförmåner - skilnader mellan kvinnor och män», i Persson, Kristina og Eskil Wadensjö (red.): *Kvinnors och mäns löner - varför så olika*. SOU 136:1997.
- Harberger, A.C. (1974): Taxation, Resource Allocation, and Welfare, i A.C. Harberger (red.): *Taxation and Welfare*, Little Brown, Boston, side 135-62.
- Harrison, Anne (2000): «The Reconciliation of Micro and Macro Concepts and Terminology». Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.
- Hausman, J.A. (1981): «Labor Supply» i H.J. Aaron og J.A. Pechman (eds.): *How Taxes Affect Economic Behaviour*, Washington DC: Brookings Institution.
- Herigstad, H. (1979): *Forbrukseiningar*, Rapport 79/16, Statistisk sentralbyrå.
- Hernæs, E., M. Sollie og S. Strøm (1998): «Virkninger på arbeidstilbud i yrkesaktive år av alternative pensjonsopplegg», vedlegg 2 til NOU 1998: 10 *Fondering av folketrygden?*, Oslo: Akademika, s. 310-329.
- Hicks, J. R. (1939): *Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*, Oxford University Press, Oxford.
- Holmøy, E., B. Strøm og T. Åvitsland (1999): Empirical characteristics of a static version of the MSG-6 model, Documents 99/1, Statistisk sentralbyrå.
- Holtz-Eakin, D., D. Joulfaian og H.S. Rosen (1993): The Carnegie Conjecture: Some Empirical Evidence, *Quarterly Journal of Economics* 108, 413-435.
- Hussein, M. (2000): Brukerveiledning og teknisk dokumentasjon av Lotte-konsum, mimeo (under revisjon), Statistisk sentralbyrå.
- ILO (1998): Resolution concerning the measurement of employment-related income. The Sixteenth International Conference of Labour Statistics. Geneva, 6-15 October 1998.
- Jenkins, S. (1991): «The Measurement of Economic Inequality», Osberg, L. (red.): *Readings on Economic Inequality*, New York: Sharpe, 3-38.
- Kaplow, L. (2001): A Framework for Assessing Gift and Estate Taxation, kommer i W.G. Gale, J.R. Hines og J.B. Slemrod (red.): *Rethinking Estate and Gift Taxation*, The Brookings Institution.
- King, M. (1983): Welfare Analysis of Tax Reforms Using Household Data, *Journal of Public Economics* 21, 183-214.

- Kirkeberg, Mads Ivar (1994): Hvem får frynsegoder - og hvor mye, *Samfunnsspeilet* 1994, 1, Statistisk sentralbyrå.
- Kirkeberg, Mads Ivar og Jon Epland (2000): «The distribution of fringe benefits - the case of Norway», Paper presentert på den 26. General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth, Krakow, Polen, 27. august-2. september 2000.
- Kopczuk, W. og J. Slemrod (2000): The Impact of the Estate Tax on the Wealth Accumulation and Avoidance Behavior of Donors, NBER Working Paper 7960, National Bureau of Economic Research, Cambridge (MA).
- Koren, Charlotte (1999): Skatten tok pensjonen, *Sosialøkonomen*, 1, 9-11.
- Kornstad, T. (1995): *Empirical Life Cycle Models of Labour Supply and Consumption*, Sosiale og økonomiske studier 91, Statistisk sentralbyrå.
- Kornstad, T. og T.O. Thoresen (1999): Means-testing the Child Benefit. A Microsimulation Approach, kommer i serien Discussion Papers, Statistisk sentralbyrå.
- Lundberg, S.J., R.A. Pollak og T.J. Wales (1997): Do Husbands and Wives Pool Their Resources. Evidence from the United Kingdom Child Benefit, *Journal of Human Resources* **32**, 463-480.
- Lundholm, M. og H. Olsson (2000): Post Mortem Reputation, Compensatory Gifts and Equal Bequests, *Economics Letters* **68**, 165-171.
- MaCurdy, T.E. (1981): An Empirical Model of Labor Supply in a Life-cycle Setting, *Journal of Political Economy* **89**, 1059-1084.
- MaCurdy, T.E., D. Green og H. Paarsch (1990): Assessing Empirical Approaches for Analyzing Taxes and Labour Supply, *Journal of Human Resources* **25**, 415-490.
- Masson, A. og P. Pestieau (1997) «Bequest motives and models of inheritance», i G. Erreygers og T. Vandevelde (red.): *Is Inheritance Legitimate?* Berlin og Heidelberg: Springer, 54-88.
- Musgrave, R.A. (1959): *The Theory of Public Finance*, New York: McGraw-Hill.
- Myles, G. D. (1995): *Public economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nelissen, J. (1998): Annual versus Lifetime Income Redistribution by Social Security, *Journal of Public Economics* **68**, 223-49.
- NOU (2000:8) *Arveavgift*, Oslo: Akademika.
- NOU 1988:24: *Inntektsdannelsen i Norge*, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Oslo: Akademika.
- NOU 1993:11: *Mindre til overføringer - mer sysselsetting*, Finans- og tolldepartementet, Oslo: Akademika.
- NOU 1996:13: *Offentlige overføringer til barnefamilier*, Barne- og familiedepartementet, Oslo: Akademika.
- OECD (1994): *Taxation and Small Businesses*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris: OECD.
- OECD (1998): «Income from employment: Concepts and Measurement». Working Party on Employment and Unemployment Statistics, Paris on 23rd and 24th March 1998.

- Olsen, T. (2000): Offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, *Økonomiske analyser* 4/2000, Statistisk sentralbyrå.
- Pedersen, P.J. og N. Smith (1996): Indkomstskatter og arbeidsutbud, *National-økonomisk Tidsskrift* **134**, 1-23.
- Rainwater, L. (1982): «Stigma in Income-Tested Programs», i I. Garfinkel (ed.): *Income-Tested Transfer Programs: the Case For and Against*, New York: Academic Press.
- Rainwater, L. (1988): Inequalities in the Economic Well-Being of Children and Adults in Ten Nations, LIS Working Paper. No. 19.
- Rikstrygdeverket (1998): *Trygdestatistisk årbok 1998*.
- Ryen, Anne (1984): Frynsegoder i norsk næringsliv, Agder DH, Forskningsserien 6.
- Røed Larsen, E. og J. Aasness (1996): Kostnader ved barn og ekvivalensskalaer basert på Engels metode og forbruksundersøkelsen 1989-91, *Offentlige overføringer til barnefamilier*, NOU 1996:13, Oslo: Akademika, 305-317.
- Røed Larsen, E., I. S. Wold og J. Aasness (1997): «Fordelingsvirkninger av indirekte beskatning - tolking av etterspørsel-selastisiteter for detaljerte godegrupper estimert fra forbruksundersøkelsen 1989-1991» i Norges forskningsråd (red.): *Skatteforum 1995: Nasjonalt forskermøte i skatteøkonomi*, Oslo: Norges forskningsråd, 25-74.
- Sadka, E., I. Garfinkel and K. Moreland (1982): «Income Testing and Social Welfare: An Optimal Tax-Transfer Model», i I. Garfinkel (red.):
- Income-Tested Transfer Programs: the Case For and Against*, New York: Academic Press.
- Sen, A. (1974): Informational bases of alternative welfare approaches: aggregation and income distribution, *Journal of Public Economics* 4, 387-403.
- St.meld. nr. 50 (1998-99): Utjamningsmeldinga. Om fordeling av inntekt og levekår i Noreg.
- St.prp. nr. 76 (1997-98): *Om trygdeopp-gjøret*, Arbeids- og administrasjonsdepartementet.
- Statistisk sentralbyrå (1999): Låg inntektsvekst for alderspensjonistane, *Ukens statistikk*, 13-14, 1999.
- Statistisk sentralbyrå (2001a): Inntekts- og formuesstatistikk for hushald, 1999: *Inntektsauke - skeivare formuesfordeling*, <http://www.ssb.no/emner/05/01/ifhus/>.
- Statistisk sentralbyrå (2001b): Sjølvmeldingsstatistikk, 1999: *Sterk auke i kapital-inntektene*, <http://www.ssb.no/emner/05/01/selvangivelse/>.
- Stølen, N.M. og I. Svendsen (1999): «Skatt og arbeidstilbud» vedlegg 3 i NOU 1999:7 *Flatere skatt*, Finans- og tolldepartementet, Oslo: Akademika.
- Thoresen, T.O. (1998): *Mikrosimulering i praksis. Analyser av endringer i offentlige overføringer til barnefamilier*, Sosiale og økonomiske studier 98, Statistisk sentralbyrå.
- Thoresen, T.O., D. Fredriksen og S.I. Pedersen (2001): Skatt på overføringer mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften, kommer i serien Notater, Statistisk sentralbyrå.

Triest, R.K. (1990): The Effect of Income Taxation on Labor Supply in the United States, *Journal of Human Resources* **25**, 491-516.

van Soest, A. (1995): Structural Models of Family Labor Supply. A Discrete Choice Approach, *Journal of Human Resources* **30**, 63-88.

Weinberg, Daniel H. (2000): «Current Status of Countries». Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.

West Pedersen, A. (1998): Inntektsfordelingen blant alderspensjonister i ni OECD-land, Fafo-rapport 247, Fafo.

Tabellvedlegg

Vedlegg A

Offentlige inntekter og utgifter i OECD-land

Tabell A1. Inntektsskatter i alt, etter skatteform, i prosent av bruttonasjonalprodukt. 1998

	Skatt på inntekt og formue	Trygde- og pensjons- premier	Formues- skatt mv.	Produksjons- skatter ¹	Andre skatter	Skatte- inntekter i alt
Sverige	21,2	14,9	1,9	11,2	2,8	52,0
Danmark	29,3	1,5	1,8	16,5	0,6	49,8
Finland	19,1	11,7	1,1	14,2	0,1	46,2
Belgia	18,0	14,5	1,5	11,4	0,6	45,9
Frankrike	10,5	16,4	3,3	12,0	3,0	45,2
Østerrike	13,0	15,1	0,6	12,4	3,3	44,4
Norge	16,2	10,2	1,0	16,2	0,0	43,6
Italia	13,9	12,6	2,0	11,7	2,5	42,7
Luxembourg	16,0	10,6	3,5	10,8	0,6	41,5
Nederland	10,6	16,4	2,0	11,4	0,7	41,0
Ungarn	8,7	13,9	0,6	15,1	0,4	38,7
Tsjekkia	8,9	16,9	0,6	11,9	0,0	38,3
Polen	11,2	12,2	1,1	13,0	0,3	37,9
Canada	18,1	5,1	3,9	9,2	1,0	37,4
Storbritannia	14,3	6,5	4,0	12,1	0,3	37,2
Tyskland	10,9	14,9	0,9	10,1	0,1	37,0
New Zealand	20,2	0,0	2,0	12,7	0,3	35,2
Sveits	13,3	12,5	2,9	6,4	0,0	35,1
Portugal	9,8	8,7	1,0	14,1	0,5	34,2
Spania	9,6	12,0	2,1	10,1	0,4	34,2
Hellas	7,7	10,6	1,3	13,8	0,2	33,7
Island	13,0	2,8	2,4	15,4	0,0	33,6
Irland	13,4	4,1	1,7	12,5	0,6	32,2
Australia	17,5	0,0	2,8	7,6	2,0	29,9
USA	14,3	6,8	3,1	4,7	0,0	28,9
Japan	9,1	10,9	3,0	5,3	0,1	28,4
Tyrkia	9,2	4,0	0,8	10,0	4,0	27,9
Korea	6,9	2,3	2,4	8,5	0,9	21,1
Mexico	4,7	2,9	0,0	8,2	0,2	16,0

¹ Inneholder bl.a. merverdiavgift og avgift på investeringer.

Kilde: Revenue Statistics of OECD Member Countries. 2000 Edition.

Tabell A2. Offentlige inntekter og utgifter i prosent av bruttonasjonalprodukt. Utvalgte land¹ . 1998

	Bruttonasjonalprodukt per innbygger. Indeks	Inntekter		Utgifter		Nettosparing ³	Nettoskatter i alt ⁴
		I alt ²	Av dette brutto-skatter i alt	Subsidier og stønader til private i alt	Offentlig konsum i alt		
	OECD=100	Prosent					
Norge	117	..	42,9	18,5	21,4	5,7	24,4
Danmark	115	..	49,4	20,5	25,8	0,6	28,9
Finland	98	..	45,7	20,1	21,6	1,9	25,6
Sverige	98	..	52,7	21,7	26,7	1,4	31,0
Belgia	107	..	45,0	17,5	21,2	-0,2	27,5
Frankrike	95	..	44,1	19,8	23,5	-1,2	24,3
Hellas	64	..	34,0	15,7	14,8	-0,4	18,2
Italia	99	..	42,4	18,3	18,0	-1,0	24,1
Nederland	111	..	39,3	14,5	22,9	-0,8	24,8
Spania	76	..	..	..	..	..	..
Storbritannia	99	..	36,9	14,3	18,2	0,8	22,7
Sveits	123	..	..	..	..	..	..
Tyskland	103	..	41,2	20,7	19,1	-1,1	20,1
Østerrike	106	..	43,9	21,1	19,8	-0,2	22,8
Canada	113	..	32,5	13,7	19,9	0,8	18,7
USA	145	..	..	..	..	..	..
Japan	108	..	28,6	15,2	10,2	1,6	13,4

¹ Tall for Spania, Sveits og USA mangler.

² Tallene er ikke tilgjengelig.

³ Anvendt til netto realinvestering og endring i fordringer/gjeld (finansinvesteringer).

⁴ Bruttoskatter i alt minus subsidier og stønader til private i alt.

Kilde: OECD/OECD National Accounts 1988-1998. Volume II.

Tabell A3. Utviklingen i totale skatter. Prosent av bruttonasjonalproduktet. Utvalgte land

	Bruttoskatter i alt	Subsidier og stønader til private i alt	Nettoskatter i alt ¹
Norge			
1996	42,8	18,6	24,2
1997	42,9	17,7	25,1
1998	42,9	18,5	24,4
Danmark			
1996	..	..	..
1997	49,6	21,4	28,3
1998	49,4	20,5	28,9
Finland			
1996	47,5	26,0	21,5
1997	45,9	21,7	24,1
1998	45,7	20,1	25,6
Sverige			
1996	54,1	27,7	26,4
1997	51,1	22,4	28,7
1998	52,7	21,7	31
Frankrike			
1996	44,4	23,6	20,1
1997	43,9	20,3	23,7
1998	44,1	19,8	24,3
Nederland			
1996	44,5	25,0	20,0
1997	39,4	15,4	24,0
1998	39,3	14,5	24,8
Storbritannia			
1996	33,9	7,4	26,5
1997	35,5	15,0	20,5
1998	36,9	14,3	22,6
Tyskland			
1996	42,0	19,0	23,3
1997	41,1	21,1	20,0
1998	41,2	20,7	20,1

¹ Bruttoskatter i alt minus subsidier og stønader til private i alt.
Kilde: OECD National Accounts 1984-1996. Volume II.

Tabell A4. Bruttoskatter, etter skatteform. Utvalgte land. Prosent

	I prosent av bruttonasjonalproduktet			I prosent av skatter i alt		
	Trygdepremier	Skatt på inntekt og formue	Produksjonsskatter ¹	Trygdepremier	Skatt på inntekt og formue	Produksjonsskatter ¹
Norge						
1996	9,6	17,0	16,2	22,4	39,8	37,8
1997	9,6	17,1	16,1	22,5	39,9	37,6
1998	10,4	16,2	16,4	24,1	37,7	38,2
Danmark						
1996	..	..	..	..	..	..
1997	1,6	30,5	17,6	3,2	61,4	35,4
1998	1,6	29,7	18,1	3,2	60,1	36,7
Finland						
1996	14,3	19,0	14,3	30,1	40,0	30,0
1997	13,2	18,4	14,3	28,8	40,1	31,1
1998	12,9	18,8	14,0	28,2	41,1	30,7
Sverige						
1996	15,2	22,3	16,5	28,1	41,3	30,6
1997	14,5	21,8	14,8	28,5	42,6	28,9
1998	14,6	22,6	15,5	27,7	43,0	29,3
Frankrike						
1996	19,6	10,0	14,6	44,0	22,5	33,4
1997	18,4	9,5	16,0	41,9	21,6	36,5
1998	16,4	11,7	16,0	37,1	26,5	36,4
Nederland						
1996	18,0	13,4	13,2	40,3	30,0	29,7
1997	15,5	12,4	11,4	39,3	31,6	29,1
1998	15,4	12,2	11,6	39,3	31,1	29,6
Storbritannia						
1996	6,3	13,4	14,3	18,5	39,4	42,2
1997	6,9	15,0	13,6	19,3	42,4	38,3
1998	6,9	16,5	13,5	18,8	44,6	36,6
Tyskland						
1996	18,8	10,4	12,8	44,8	24,8	30,4
1997	18,5	11,2	11,4	45,0	27,2	27,7
1998	18,1	11,5	11,6	44,0	27,9	28,1

¹ Produksjonsskatter er avgifter på produksjon av varer (tidligere: indirekte skatter).

Kilde: OECD National Accounts 1984-1996. Volume II.

Vedlegg B

Gjennomsnittsskatt og marginalsatt for noen familietyper

Tabell B1. Utviklingen i inntektsskatter (medregnet trygdepremier) i prosent av inntekt deflatert med gjennomsnittlig lønnsvekst per normalårsverk

Brutto lønnsinntekt i 2000	1997	1998	1999	2000
Enslige				
Kr 100 000	22,3	22,5	22,2	19,5
" 125 000	23,9	24,0	23,8	22,7
" 150 000	24,9	25,1	24,8	24,5
" 175 000	25,7	25,8	25,6	25,5
" 200 000	26,7	26,9	26,8	26,8
" 225 000	27,7	27,9	27,8	27,8
" 250 000	28,5	28,7	28,6	28,6
" 275 000	29,3	29,4	29,3	29,3
" 300 000	30,6	30,8	30,7	30,8
" 325 000	32,0	32,2	32,1	32,2
" 350 000	33,2	33,4	33,3	33,4
" 375 000	34,3	34,5	34,4	34,5
" 400 000	35,3	35,5	35,3	35,4
Ektefeller uten barn				
Kr 100 000	14,4	14,8	14,5	11,7
" 125 000	17,6	17,9	17,6	16,5
" 150 000	19,7	19,9	19,7	19,3
" 175 000	21,2	21,4	21,2	21,1
" 200 000	22,8	23,1	23,0	22,9
" 225 000	24,2	24,5	24,4	24,4
" 250 000	25,4	25,6	25,6	25,5
" 275 000	26,3	26,6	26,5	26,4
" 300 000	27,1	27,3	27,3	27,2
" 325 000	27,8	28,0	27,9	27,9
" 350 000	28,9	29,3	29,1	29,3
" 375 000	30,3	30,6	30,5	30,6
" 400 000	31,5	31,8	31,7	31,8
Ektefeller med to barn				
Kr 100 000	-16,5	-14,2	-12,5	-11,8
" 125 000	-7,2	-5,3	-4,0	-2,3
" 150 000	-0,9	0,6	1,6	3,6
" 175 000	3,5	4,8	5,7	7,6
" 200 000	7,3	8,6	9,5	11,2
" 225 000	10,5	11,6	12,4	13,9
" 250 000	13,0	14,0	14,7	16,1
" 275 000	15,1	16,0	16,7	17,9
" 300 000	16,8	17,7	18,3	19,4
" 325 000	18,3	19,1	19,6	20,6
" 350 000	20,1	21,0	21,4	22,5
" 375 000	22,1	22,9	23,3	24,3
" 400 000	23,8	24,5	24,9	25,9

Kilde: Skatteberegningsmodellen LOTTE-TYPEHUS, Statistisk sentralbyrå.

Tabell B2. Utviklingen i marginale inntektsskatter (medregnet trygdepremier) for inntekt deflatert med gjennomsnittlig lønnsvekst per normalårsverk

Brutto lønnsinntekt i 2000	1997	1998	1999	2000
Enslige				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	30,2	30,2	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	45,3	45,3	35,8	35,8
" 300 000	45,3	49,5	49,3	49,3
" 325 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 350 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,3	49,3
Ektefeller uten barn				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	30,2	30,2	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 300 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 325 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 350 000	49,5	49,5	49,5	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,5	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,5	49,3
Ektefeller med to barn				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	30,2	30,2	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 300 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 325 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 350 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,3	49,3

Kilde: Skatteberegningsmodellen LOTTE-TYPEHUS, Statistisk sentralbyrå.

Tabell B3. Utviklingen i inntektsskatter (medregnet trygdepremier) i prosent av konstante realinntekter deflatert med konsumprisindeksen

Brutto lønnsinntekt i 2000	1997	1998	1999	2000
Enslige				
Kr 100 000	22,9	22,8	22,3	19,5
" 125 000	24,4	24,3	23,9	22,7
" 150 000	25,4	25,3	24,9	24,5
" 175 000	26,2	26,1	25,7	25,5
" 200 000	27,4	27,3	27,0	26,8
" 225 000	28,4	28,2	28,0	27,8
" 250 000	29,1	29,0	28,7	28,6
" 275 000	30,5	30,1	29,4	29,3
" 300 000	32,0	31,5	30,9	30,8
" 325 000	33,4	32,9	32,4	32,2
" 350 000	34,5	34,1	33,6	33,4
" 375 000	35,5	35,1	34,6	34,5
" 400 000	36,4	36,0	35,5	35,4
Ektefeller uten barn				
Kr 100 000	15,7	15,4	14,8	11,7
" 125 000	18,6	18,4	17,8	16,5
" 150 000	20,5	20,4	19,8	19,3
" 175 000	22,1	21,9	21,4	21,1
" 200 000	23,8	23,6	23,2	22,9
" 225 000	25,1	25,0	24,6	24,4
" 250 000	26,2	26,1	25,7	25,5
" 275 000	27,1	26,9	26,6	26,4
" 300 000	27,8	27,7	27,4	27,2
" 325 000	29,1	28,6	28,0	27,9
" 350 000	30,6	30,1	29,4	29,3
" 375 000	31,8	31,4	30,8	30,6
" 400 000	32,9	32,5	21,9	31,8
Ektefeller med to barn				
Kr 100 000	-12,8	-12,4	-11,9	-11,8
" 125 000	-4,2	-3,8	-3,5	-2,3
" 150 000	1,5	1,8	2,0	3,6
" 175 000	5,8	6,0	6,2	7,6
" 200 000	9,6	9,7	9,9	11,2
" 225 000	12,5	12,6	12,7	13,9
" 250 000	14,8	14,9	15,1	16,1
" 275 000	16,7	16,8	16,9	17,9
" 300 000	18,3	18,4	18,5	19,4
" 325 000	20,4	20,1	19,8	20,6
" 350 000	22,5	22,2	21,8	22,5
" 375 000	24,3	24,0	23,7	24,3
" 400 000	25,8	25,6	25,3	25,9

Kilde: Skatteberegningsmodellen LOTTE-TYPEHUS, Statistisk sentralbyrå.

Tabell B4. Utviklingen i marginale inntektsskatter (medregnet trygdepremier) for konstante realinntekter deflatert med konsumprisindeksen

Brutto lønnsinntekt i 2000	1997	1998	1999	2000
Enslige				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	45,3	45,3	35,8	35,8
" 300 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 325 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 350 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,3	49,3
Ektefeller uten barn				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 300 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 325 000	49,5	49,5	35,8	35,8
" 350 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,3	49,3
Ektefeller med to barn				
Kr 100 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 125 000	30,2	30,2	29,9	35,8
" 150 000	30,2	30,2	29,9	29,6
" 175 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 200 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 225 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 250 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 275 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 300 000	35,8	35,8	35,8	35,8
" 325 000	49,5	49,5	35,8	35,8
" 350 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 375 000	49,5	49,5	49,3	49,3
" 400 000	49,5	49,5	49,3	49,3

Kilde: Skatteberegningsmodellen LOTTE-TYPEHUS, Statistisk sentralbyrå.

Vedlegg C

Inntekt og skatt for næringsvirksomhet

Tabell C1. Utvikling i totale inntekter og skatter for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektsart¹

	Mill. kroner					Relativ endring 1995=100			
	1995	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
Antall næringsdrivende	356 241	347 778	349 314	339 443	342 195				
Primærnæring	66 401	64 298	61 875	60 310	57 133				
Annen næring	116 090	115 548	116 363	112 359	111 870				
Lønn og pensjon	173 750	167 932	171 076	166 774	173 192				
Alminnelig inntekt²	72 386	76 783	83 362	82 965	88 888	106	115	115	123
Primærnæring	11 116	11 348	11 650	12 591	11 486	102	105	113	103
Annen næring	27 871	30 339	33 596	32 892	35 123	109	121	118	126
Lønn og pensjon	33 400	35 096	38 116	37 482	42 279	105	114	112	127
Sum utlignet skatt	26 061	27 481	29 814	29 959	31 928	105	114	115	123
Primærnæring	3 740	3 828	3 914	4 259	3 833	102	105	114	102
Annen næring	10 440	11 305	12 528	12 538	13 273	108	120	120	127
Lønn og pensjon	11 881	12 348	13 371	13 162	14 822	104	113	111	125
Av dette									
Inntektsskatt									
(kommune og stat) ..	17 683	18 893	20 649	20 600	24 715	107	117	116	140
Primærnæring	2 665	2 735	2 824	3 088	2 932	103	106	116	110
Annen næring	7 035	7 692	8 572	8 399	10 122	109	122	119	144
Lønn og pensjon	7 983	8 466	9 252	9 113	11 661	106	116	114	146
Trygdeavgift	5 837	5 988	6 400	6 763	7 133	103	110	116	122
Primærnæring	738	750	756	857	794	102	102	116	108
Annen næring	2 361	2 497	2 711	2 869	2 973	106	115	122	126
Lønn og pensjon	2 738	2 741	2 933	3 037	3 366	100	107	111	123
Skattens andel av alminnelig inntekt.									
Prosent	36	36	36	36	36				
Primærnæring	34	34	34	34	33				
Annen næring	37	37	37	38	38				
Lønn og pensjon	36	35	35	35	35				

¹ Viser hvilken type inntekt som gir det største bidraget til den næringsdrivendes samlede inntekter.

² Positiv alminnelig inntekt før særfradrag.

Kilde: Selvangivelsesstatistikk og skattestatistikk for forskuddspliktige skattytere, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C2. Utvikling i totale inntekter og skatter for personlig næringsdrivende

	Mill. kroner					Relativ endring 1995=100			
	1995	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
Antall næringsdrivende	356 241	347 778	349 314	339 443	342 195				
Alminnelig inntekt¹	72 386	76 783	83 362	82 965	88 888	106	115	115	123
Sum personinntekt	71 195	72 665	78 119	81 873	86 483	102	110	115	121
Lønn og pensjoner	36 795	37 095	40 140	41 423	45 285	101	109	113	123
Beregnet personinntekt fra næring	34 401	35 570	37 979	40 450	41 198	103	110	118	120
Primærnæring	8 594	8 707	8 740	9 991	9 141	101	102	116	106
Annen næring	24 812	25 776	28 038	29 162	30 613	104	113	118	123
Sykepenger til nærings- drivende	994	1 087	1 200	1 296	1 444	109	121	130	145
Sum utlignet skatt	26 061	27 481	29 814	29 959	31 928	105	114	115	123
Inntektsskatt til kommune og stat	17 683	18 893	20 649	20 600	22 027	107	117	116	125
Toppskatt	2 155	2 235	2 401	2 556	2 688	104	111	119	125
Trygdeavgift	5 837	5 988	6 400	6 763	7 133	103	110	116	122
Lav sats	174	176	189	190	209	101	109	109	120
Mellomsats lønn	2 410	2 429	2 633	2 730	2 976	101	109	113	123
Mellomsats primærnæring...	692	702	709	807	748	101	102	117	108
Høy sats annen næring	2 416	2 525	2 685	2 832	2 944	105	111	117	122
Mellomsats på inntekt over 12 G	146	157	184	204	255	108	126	140	175
Skatt på formue	1 594	1 645	1 726	1 358	1 608	103	108	85	101
Annet	-1 208	-1 280	-1 362	-1 318	-1 529	106	113	109	127
Skattens andel av alminnelig inntekt. Prosent	36	36	36	36	36				

¹ Positiv alminnelig inntekt før særfradrag.

Kilde: Selvangivelsesstatistikk og skattestatistikk for forskuddspliktige skattytere, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C3. Utviklingen i totale inntekter og skatter for etterskuddspliktige skattytere

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
	Mill. kroner							
Alminnelig inntekt	63 388	82 832	96 421	114 344	136 419	154 352	128 422	171 880
Landbasert virksomhet								
Kraftforetak	.	.	.	.	.	10 847	10 207	8 949
Øvrig virksomhet	39 001	59 920	68 819	83 023	86 255	96 537	99 882	122 873
Ikke landbasert virksomhet								
Sokkelvirksomhet ¹	24 387	22 912	27 602	31 321	50 164	46 487	17 821	39 532
Rederier	.	.	.	.	114	481	512	526
Sum utlignet skatt	29 011	31 144	36 029	42 105	54 747	57 045	37 699	58 038
Landbasert virksomhet								
Kraftforetak	.	.	.	.	.	2 985	3 424	2 673
Øvrig virksomhet	11 997	15 666	17 977	22 049	22 498	24 682	23 946	30 470
Ikke landbasert virksomhet								
Sokkelvirksomhet ¹	17 014	15 478	18 051	20 056	32 207	29 205	10 117	24 689
Rederier	.	.	.	.	42	173	212	206
Relative tall								
Alminnelig inntekt	100	100	100	100	100	100	100	100
Landbasert virksomhet	62	72	71	73	63	70	86	77
Ikke landbasert virksomhet	38	28	29	27	37	30	14	23
Sum utlignet skatt	100	100	100	100	100	100	100	100
Landbasert virksomhet	41	50	50	52	41	49	73	57
Ikke landbasert virksomhet	59	50	50	48	59	51	27	43
Alminnelig inntekt	100	131	152	180	215	244	203	271
Landbasert virksomhet	100	154	176	213	221	275	282	338
Ikke landbasert virksomhet	100	94	113	128	206	193	75	164
Sum utlignet skatt	100	107	124	145	189	197	130	200
Landbasert virksomhet	100	131	150	184	188	231	228	276
Ikke landbasert virksomhet	100	91	106	118	190	173	61	146

¹ Selskaper skattlagt med hjemmel i petroleumsskatteloven.

Kilde: Skattestatistikk for etterskuddspliktige, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C4. Utvikling i inntekt og skatter for etterskuddspliktige skattytere, landbasert virksomhet¹. Mill. kroner

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Antall skattytere	57 379	60 431	67 458	71 273	74 542	80 522	71 374	73 612
Alminnelig inntekt	39 001	59 920	68 819	83 023	86 255	107 865	110 601	132 348
Sum utlignet skatt	11 997	15 666	17 977	22 049	22 498	27 667	27 370	33 143
Skatt på inntekt	4 600	6 856	6 832	7 193	6 612	7 246	2	3
Fellesskatt	6 295	9 731	12 355	15 949	17 331	22 764	30 810	36 900
Skatt på formue	709	678	671	697	732	141	146	187
Skatt på aksjeutbytte	392	.	.	.	.	.	.	.
Naturressursskatt og skatt på grunnrenteinntekt	.	.	.	.	.	1 659	1 809	1 792
Fradrag i skatt ²	.	1 599	1 880	1 791	2 177	4 143	5 397	5 740
Skattens andel av alminnelig inntekt. Prosent	31	26	26	27	26	26	25	25

¹ Eksklusiv sokkelvirksomhet og rederier.

² Består av godtgjørelsesfradrag og skattefradrag naturressursskatt.

Kilde: Skattestatistikk for etterskuddspliktige, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C5. Utvikling i inntekt og skatter for sokkelselskaper¹. Mill. kroner

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Antall skattytere	223	241	220	266	300	290	237	196
Alminnelig inntekt	24 387	22 912	27 602	31 321	50 164	46 486	17 821	39 533
Norske selskaper	23 511	22 179	27 306	30 274	49 367	45 755	16 587	37 999
Utenlandske selskaper	876	733	296	1 047	798	731	1 234	1 534
Særskatteinntekt	20 368	18 127	20 780	22 577	36 322	32 385	10 255	27 240
Sum utlignet skatt	17 014	15 478	18 051	20 056	32 207	29 205	10 117	24 689
Norske selskaper	16 767	15 273	17 969	19 766	31 984	29 004	9 772	24 260
Utenlandske selskaper	247	205	82	290	223	201	345	429
Skatt på alminnelig inntekt	6 830	6 415	7 660	8 767	14 046	13 012	4 989	11 069
Særskatt	10 184	9 063	10 391	11 289	18 161	16 193	5 128	13 620
Skattens andel av alminnelig inntekt. Prosent	70	68	65	64	64	63	57	62
Norske selskaper	71	69	66	65	65	63	59	64
Utenlandske selskaper	28	28	28	28	28	28	28	28

¹ Selskaper skattlagt med hjemmel i petroleumsskatteloven.

Kilde: Inntektsstatistikk for sokkelselskaper og skattestatistikk for etterskuddspliktige, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C6. Selvangivelsesregnskap for personlig næringsdrivende, etter hovedinntektens art¹. Gjennomsnitt. 1999. Kroner

	Alle	Primærnæring ²	Annen næring					Lønn og pensjon
			I alt	Håndverk ³	Handel ⁴	Industri ⁵	Frieryker ⁶	
Sum bruttoinntekt	334 500	270 400	374 800	291 900	299 400	267 800	428 000	329 600
Lønn og pensjoner	135 200	28 900	25 500	13 500	13 800	13 600	33 000	241 100
Næringsinntekt								
jord/skog/fiske	40 600	199 700	1 900	4 000	1 400	1 600	1 500	13 000
Næringsinntekt annen næring	110 900	4 100	298 200	246 400	251 200	224 300	332 100	25 300
Sykepenger i næring	5 000	10 800	8 000	9 400	5 400	5 800	8 500	1 200
Nettoinntekt av fast eiendom	2 900	1 100	3 500	5 300	2 800	2 200	3 300	3 100
Andre kapitalinnt. mv.	39 900	25 900	37 800	13 300	24 800	20 300	49 600	45 800
Sum fradrag	76 200	61 200	66 100	53 500	64 700	42 900	72 000	87 800
Minstefradrag og fradrag for faktiske utgifter	18 500	6 200	5 200	3 100	3 300	3 100	6 400	31 100
Underskudd i næring og ved drift av fast eiendom .	10 900	6 600	9 300	4 100	17 000	1 600	9 300	13 200
Gjeldsrenter	34 200	32 900	41 400	38 100	37 600	32 700	44 200	29 900
Andre fradrag	12 700	15 500	10 200	8 100	6 900	5 500	12 100	13 500
Korreksjon for negativ inntekt	3 700	1 900	5 800	2 300	13 300	2 900	4 900	2 900
Alminnelig inntekt før særfradrag	261 900	211 100	314 500	240 700	248 000	227 800	360 900	244 700
Sum personinntekt	256 400	181 900	281 100	239 300	197 700	200 000	323 300	265 000
Lønn og pensjoner	135 200	28 900	25 500	13 500	13 800	13 600	33 000	241 100
Personinntekt fra næring .	121 200	153 100	255 600	225 800	183 900	186 400	290 300	23 900
Beregnet personinntekt fra primærnæring	26 600	139 600	2 000	2 100	400	900	2 600	5 200
Beregnet personinntekt fra annen næring	88 800	2 700	244 900	213 400	177 900	178 900	278 400	16 400
Beregnet personinntekt fra aksjeselskap og sykepenger for næringsdrivende	5 800	10 800	8 700	10 300	5 600	6 600	9 300	2 300
Sum utlignet skatt ⁷	94 100	70 600	120 500	89 600	88 600	81 900	141 200	84 800
Antall personer i utvalget .	5 132	570	3 221	602	584	394	1 641	1 341

¹ Viser hvilken type inntekt som gir det største bidraget til den næringsdrivendes samlede inntekter.

² Omfatter jordbruk, skogbruk og fiske.

³ Omfatter bygge- og anleggsvirksomhet.

⁴ Omfatter varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet.

⁵ Omfatter bergverksdrift og industri.

⁶ Omfatter transport, eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting, helse- og veterinærtjenester, personlig tjenesteyting og uoppgitt næring.

⁷ Hentet fra ligningsregisteret.

Kilde: Inntektsstatistikk for personlig næringsdrivende, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C7. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper, etter næring¹. 1999. Mill. kroner

	I alt	Industri	Bygge- og anleggs- virksom- het	Vare- handel	Hotell- og restau- rant- drift	Transport og kommu- nikasjon	Eiendoms- drift, utleie og annen forretnings- messig tjeneste- yting	Personlig tjeneste- yting	Andre nærin- ger ²
Skattepliktige									
inntekter	248 132	53 206	10 397	44 733	3 450	23 055	83 659	3 776	25 857
Næringsinntekt ³ ...	149 524	32 848	8 075	32 708	2 666	14 401	42 714	2 917	13 194
Kapitalinntekter ⁴ ...	58 504	13 553	1 672	6 450	338	5 562	24 632	460	5 838
Mottatt konsern-/ aksjonærbidrag ⁵ ...	36 918	5 438	647	5 404	441	1 830	15 972	366	6 820
Andre inntekter ...	3 186	1 366	3	171	5	1 262	340	33	6
Skattemessige									
fradrag	115 200	24 628	3 456	18 977	1 875	13 205	38 396	2 079	12 585
Renter av gjeld	66 030	14 262	2 178	10 612	1 204	6 578	24 067	785	6 344
Underskudd næring/drift									
fast eiendom	48 304	10 060	1 203	8 328	667	6 606	13 977	1 292	6 171
Andre fradrag	866	305	75	37	4	21	353	1	71
Inntekt før frem- førbart under- skudd	132 932	28 578	6 940	25 756	1 575	9 850	45 263	1 698	13 272
Benyttet udekket underskudd	22 766	4 681	1 495	3 739	398	2 620	5 788	489	3 556
Inntekt før fradrag for ytet bidrag	110 166	23 898	5 445	22 017	1 177	7 230	39 474	1 209	9 716
Ytet konsern-/ aksjonærbidrag ⁶	42 822	10 894	1 082	8 022	734	8 202	11 785	340	1 761
Alminnelig									
inntekt	67 344	13 003	4 363	13 994	443	-972	27 689	869	7 955
Av dette									
Positiv (skattbar)									
inntekt	104 175	20 952	5 578	20 221	993	4 469	38 457	1 974	11 532
Negativ inntekt .	36 830	7 949	1 215	6 227	549	5 441	10 767	1 105	3 577
Antall foretak i utvalget	6 985	1 080	583	1 809	363	586	1 833	296	435

¹ NOS Standard for næringsgruppering 1994 (C 182).² Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst, bergverksdrift, investeringselskaper, holdingselskaper o.l. samt foretak med uoppgett næringskode.³ Inkl. jordbruks- og skogbruksinntekt, nettoinntekt av fiskerinæring, annen næringsinntekt og nettoinntekt av fast eiendom. Annen næringsinntekt utgjør størstedelen av posten.⁴ Inkl. renteinntekter, avkastning på "sparedelen" på livsforsikring, aksjeutbytte fra norske og utenlandske selskaper.⁵ Inkl. postene mottatt skattepliktig del av konsernbidrag og aksjonærbidrag.⁶ Inkl. postene ytet fradragberettiget del av konsernbidrag og aksjonærbidrag.

Kilde: Inntektsstatistikk for aksjeselskaper, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C8. Selvangivelsesregnskap for aksjeselskaper som omfattes av delingsmodellen. 1999.
Mill. kroner

	Foretak som omfattes av delingsmodellen	Andel av alle aksjeselskap. Prosent
Skattepliktige inntekter	37 137	15
Næringsinntekt ¹	30 017	20
Kapitalinntekter ²	4 823	8
Mottatt konsernbidrag/aksjonærbidrag ³	2 213	6
Andre inntekter	84	3
Skattemessige fradrag	15 293	13
Renter av gjeld	10 192	15
Underskudd næring/drift fast eiendom	4 983	10
Andre fradrag	118	14
Inntekt før fremførbart underskudd	21 844	16
Benyttet udekket underskudd	3 624	16
Inntekt før fradrag for ytet bidrag	18 220	17
Ytet konsernbidrag/aksjonærbidrag ⁴	4 108	10
Alminnelig inntekt	14 112	21
Av dette		
Positiv (skattbar) inntekt	19 920	19
Negativ inntekt	5 808	16
Antall foretak i utvalget	2 487	

¹ Inkl. jordbruks- og skogbruksinntekt, nettoinntekt av fiskerinæring, annen næringsinntekt og nettoinntekt av fast eiendom. Annen næringsinntekt utgjør størstedelen av posten.

² Inkl. renteinntekter, avkastning på "sparedelen" på livsforsikring, aksjeutbytte fra norske og utenlandske selskaper.

³ Inkl. postene mottatt skattepliktig del av konsernbidrag og aksjonærbidrag.

⁴ Inkl. postene ytet fradragsberettiget del av konsernbidrag og aksjonærbidrag.

Kilde: Inntektsstatistikk for aksjeselskaper, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C9. Inntektsregnskap for sokkelselskaper. 1999. Mill. kroner

	Totalt	Norske oljeutvinnings- og rørledningselskaper	Utenlandske sokkelselskaper
Bruttoinntekt	55 338	46 690	8 648
+/- Finansposter	-8 931	-8 406	-525
- Underskudd/finanskostn. fra tidligere år	1 583	1 559	24
- Direkte kostnader	5 391	.	5 391
- Avskrivninger	117	.	117
+/- Annet	-1 283	-82	-1 201
+ Korreksjon for negativ nettoinntekt	1 500	1 356	144
Alminnelig inntekt (grunnlag for skatt)	39 532	37 999	1 533

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen for sokkelselskaper.

Tabell C10. Beregning av personinntekt¹ for personlig næringsdrivende, etter virksomhetens næring. Gjennomsnitt. 1999. Kroner

	I alt ²	Primær- næring	Annen næring
Korrigert næringsinntekt overført fra næringsoppgave.³	173 400	126 400	201 700
+ Faktiske kapitalkostnader	6 200	-	9 900
- Faktiske kapitalinntekter	5 400	-	8 500
- Kapitalavkastning	33 300	43 100	27 200
- Lønnsfradrag	4 800	700	7 300
- Fradrag for framførbar negativ beregnet personinntekt fra tidligere år	37 500	54 900	26 900
Beregnet personinntekt i 1999	98 600	27 700	141 700
Positiv personinntekt (overføres selvangivelsen	147 000	92 300	180 200
Negativ personinntekt (framførbar)	48 400	64 700	38 500
Antall virksomheter	3 857	850	3 007

¹ Tallene er hentet fra skjema for beregning av personinntekt.

² Omfatter ikke deltakerlignede selskaper.

³ Beløpet er overført fra næringsoppgave for primærnæring og annen næring.

Kilde: Inntektsstatistikk for personlig næringsdrivende, Statistisk sentralbyrå.

Tabell C11. Beregnet personinntekt for aktive eiere i aksjeselskap. 1999. Mill. kroner

	Aktive eiere i aksjeselskap i alt
Næringsinntekt	19 378
+ Tillegg for kapitalkostnader	12 124
- Fradrag for kapitalinntekter	10 995
- Fradrag for kapitalavkastning	21 155
Personinntekt etter kapitalavkastning	-647
- Lønnsfradrag	5 939
Årets beregnede personinntekt	-6 588
- Benyttet fremførbar personinntekt	2 549
Beregnet personinntekt	-9 137
Positiv beregnet personinntekt	4 255
Negativ beregnet personinntekt	13 392
Antall oppgaver i utvalget	4 368

Kilde: Inntektsstatistikk for aksjeselskaper, Statistisk sentralbyrå.

Tidligere utgitt på emneområdet

Rapporter

14/00	Benedictow A.: Inntektsforholdene i landbruket 1992-1997	8/00	Skrede K. og T. Løwe : Inntektsutvikling for landbruksbefolkningen 1989-1995
5/01	Håkonsen L., T. Kornstad, K. Løyland og T.O. Thoresen: Kontantstøtten - effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling	9/00	Benedictow A., M. F. Hussein og J. Aasness : Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter
9/01	Epland, J. : Barn i husholdninger med lav inntekt : Omfang, utvikling og årsaker	9/00	Aslaksen I., T. Wennemo og R. Aaberge : «Krake søker make»? Fordelingen av ektepars yrkesinntekt 1973-1997

Økonomiske analyser

8/99	Nordby, J.: Pensjonsordninger utenom Folketrygden	2/01	Benedictow A. : Inntektsutviklingen i landbruket: 1992-1997
9/99	Sørensen Knut Ø. og H. Sjølie : Grønne skatter belyst ved nasjonalregnskapet	3/01	Moum K. og I.S. Wold: Har Norge råd til folketrygden? Norges trygdepolitiske utfordring i et europeisk perspektiv
3/00	Skrede K. og T. Løwe : Er det størrelsen det kommer an på? En analyse av gårdbrukeres inntektsstruktur	3/01	Vinghøg P.M. : Offentlige finanser 2000
3/00	Langset B., B. Lian og T.O. Thoresen : Kontantstøtten - hva har skjedd med yrkesdeltakelsen?	Statistiske analyser	
4/00	Olsen T. : Offentlig forvaltningsinntekter og utgifter i 1999.	SA 32	Eldre i Norge
6/00	Fjærli E. og B. E. Naug : Aksjer og inntektsfordeling	SA 33	Innvandring og innvandrere 2000
7/00	Epland J. : Har Norge flere «fattige» eldre enn andre land?	SA 35	Sosialt utsyn 2000
8/00	Kirkeberg M.I. og J. Epland : Frynsegoder - mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?	Norges offisielle statistikk (NOS)	
		C 549	Sjølvmeldingsstatistikk 1997
		C 581	Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 1986-1996
		C 624	Sjølvmeldingsstatistikk 1998
		C 649	Inntektsstatistikk for personer og familier 1993-1998
		Samfunnsspeilet	
		2/99	Skrede K.: Generasjonsforskjeller i levekår
		3/99	Skrede K.: Ungdoms levekår: Hvem snubler i starten?

- 5/99 Rønning E.: «Alle» vil ha kontantstøtte Social trygghed i de nordiske lande 1998. NOSOSKO. Nordisk Socialstatistiske komité, 2000.
- 6/99 Justad B.: Solide husholdninger sikrer framtida.
- 6/99 Kirkeberg M.I.: Inntekt og bil: På kjøretøyet skal storfolk kjennes.
- 5/00 Kirkeberg M.I. og V. Pedersen : Mottakere og ytere av barnebidrag: Hvem har best økonomi?
- 5/00 Mohamed A. og J. Epland: Regionale forskjeller i familieinntekt: Høyest inntekter i Akershus og lavest i Hedmark.
- 5/00 Hellevik T.: Kontantstøtten: Flere småbarnsmødre har blitt deltidsarbeidere
- 6/00 Fekjær Noack S.: Studielån og sosial bakgrunn: Rike barn låner mest?
- 6/00 Jørgensen T.: Bydelene i Oslo: Utdanningsnivå og inntektsnivå henger ikke alltid sammen
- 2/01 Kirkeberg M.I.: Innvandrersusholdningenes inntekter 1994 og 1998: Færre ikke-vestlige innvandrere med lav inntekt

Andre publikasjoner

Fjærli E. og R. Aaberge: Tax Reforms, Dividend Policy and Trends in Income Inequality: Empirical Evidence based on Norwegian Data. Discussion Papers 284, 2000.

Aaberge, R., A.S. Andersen og T. Wennemo : Extent, Level and Distribution of Low Income in Norway 1979-1995. Reprints 174, 2000.

De sist utgitte publikasjonene i serien Statistiske analyser

Recent publications in the series Statistical Analyses

- 24 O.F. Vaage: Norsk mediebarometer 1997. 1998. 80s. 135 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4528-1
- 25 O.F. Vaage: Norsk kulturbarometer 1997. 1998. 97s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4538-9
- 26 Natural Resources and the Environment 1998. 1998. 224s. 250 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4544-3
- 27 E. Lofthus (ed.): Immigrants in Norway. A summary of findings. 1998. 63s. 130 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4545-1
- 28 I. Aslaksen, E. Fjærli, J. Epland og E. Kirkpatrick: Inntekt, skatt og overføringer 1999. 1999. 115s. 170 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4593-1
- 29 Naturressurser og miljø 1999. 1999. 245s. 250 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4635-0
- 30 Natural Resources and the Environment 1999. 1999. 260s. 250 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4651-2
- 31 O.F. Vaage: Norsk mediebarometer 1998. 1999. 79s. 135 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4652-0
- 32 E. Birkeland, E.S. Lunde, B. Otnes og Å. Vigran: Eldre i Norge. 1999. 87s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4718-7
- 33 M.K. Bjertnæs: Innvandring og innvandrerne 2000. 2000. 69s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4775-6
- 34 Naturressurser og miljø 2000. 2000. 282s. 265 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4788-8
- 35 Sosialt utsyn 2000. 2000. 256s. 265 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4789-6
- 36 O.F. Vaage: Norsk mediebarometer 1999. 2000. 79s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4794-2
- 37 Natural Resources and the Environment 2000. 2000. 298s. 265 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4832-9
- 38 O.F. Vaage: Kultur- og fritids-aktiviteter. 2000. 122s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4841-8
- 39 E. Søybye: Statistikk og historie. 2001. 145s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4860-4
- 40 Social Trends 2000. 2001. 253s. 265 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4902-3
- 41 Helse i Norge. Helsetilstand og behandlingstilbud belyst ved befolkningsundersøkelser. 2001. 158s. 260 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4912-0
- 42 O.F. Vaage: Norsk mediebarometer 2001. 79s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4913-9
- 43 S.T. Vikan: Kvinner og menn i Norge. 2001. 132s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4916-3
- 44 O.F. Vaage: Norsk kulturbarometer 2000. 2001. 98s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4924-4